

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

BIBLIOGRAPHIC
AVEEH AMMARA

ΕΛΛΑΣΤΡΟΦΑΖ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

ΤΗΣ

ΜΙΚΡΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

ΤΟΥ

ΜΑΝΟΛΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ

1976

Η ΚΙΝΗΛΕΩΣΙ Η ΚΙΤΑΜΜΑΤ

Ιανουάριος 1900
της
Εθνικής Επαγγελματικής Σχολής
της
Παραγγελίας της Εποχής

Ιανουάριος 1900
της
Εθνικής Επαγγελματικής Σχολής
της
Παραγγελίας της Εποχής

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στή σύσκεψη, πού έγινε στις 27 Ιανουαρίου 1976 στό 'Υπουργείο Παιδείας ύπό τήν Προεδρία τοῦ Πρωθυπουργοῦ κ. Κωνσταντίνου Καραμανλῆ μέθέμα τήν άναμόρφωση τῆς Παιδείας μας, είχε ἀπόφασιστεῖ ή διδασκαλία τῆς δημοτικῆς γλώσσας σέ δλες τίς βαθμίδες τῆς 'Εκπαιδεύσεως, γενικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς. Ἡ ἀπόφαση αὐτή ἔπειτα ἀπό λίγο έγινε νόμος τοῦ Κράτους.

Τό 'Υπουργείο Εθνικῆς Παιδείας, γιά νά πραγματώσει τήν ιστορική αὐτή ἀπόφαση, ἀνέθεσε στό ΚΕΜΕ νά συγκροτήσει διάδα ἐργασίας μέ τήν ἐντολή νά προσαρμόσει τή Μικρή Νεοελληνική Γραμματική τοῦ Μανόλη Τσιανταφυλλίδη, τῶν ἐκδόσεων 1965 καὶ 1975, στά σημερινά δεδομένα τῆς νεοελληνικῆς καὶ σχολικῆς πραγματικότητας. Ἡ διάδα ἐργάστηκε μέ ίδιαίτερο ζῆλο ἀλλά καὶ ἐπίγνωση εἰδύνης καὶ ὑπέβαλε τίς τροποποιητικές τῆς προτάσεις στήν 'Επιτροπή πού καταρτίστηκε μέ τήν Φ.211.13/48/36556/7.4.1976 ἀπόφαση τοῦ 'Υπουργείου Παιδείας.

Ἡ 'Επιτροπή, μέ Πρόεδρο τόν κ. Μιχ. Στασινόπουλο, 'Ακαδημαϊκό καὶ πρώην Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, καὶ μέλη τόν 'Αντιπρόεδρο τῆς 'Ακαδημίας κ. Πέτρο Χάρη, τούς διμότιμους Καθηγητές Πανεπιστημίου κ.κ. 'Εμμ. Κριαρᾶ, Λίνο Πολίτη καὶ 'Αγ. Τσοπανάκη καὶ τόν Πρόεδρο τοῦ ΚΕΜΕ κ. 'Αλέξ. Καρανικόλα, μελέτησε τίς προτάσεις πού ὑπέβαλε ἡ διάδα ἐργασίας, τίς ἐνέκρινε καὶ ἔδωσε λόσεις σέ προβλήματα πού είχαν παρουσιαστεῖ.

Σήμερα ἔχουμε τή χαρά νά παραδώσουμε στόν "Ελληνα ἐκπαιδευτικό καὶ στά ἔλληνόπουλα τή Γραμματική τους, ἓνα ἔργο μελέτης, μόχθου ἀλλά καὶ ἀγάπης. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ καθηγητής καὶ ὁ διδάσκαλος, θεμελιώνοντας τή γλωσσική διδασκαλία τους στό βιβλίο

αὐτό, μέ τό ζῆλο πού τούς διακρίνει, θά δώσουν ἀρτιότερη γλωσσική παιδεία στούς μαθητές τους. Καί είμαστε βέβαιοι ότι δι μαθητής τοῦ Δημοτικοῦ καὶ τοῦ Γυμνασίου μας θά δεχτεῖ τή Γραμματική του ώς βασικό βοήθημα γιά τή γλωσσική του κατάρτιση καὶ θά τήν έχει χρήσιμο σύμβοντο καὶ εὐεργετικό σύντροφο τῆς σχολικῆς του ζωῆς.

‘Ο ‘Υφυπουργός ’Εθνικῆς Παιδείας
καὶ Θρησκευμάτων

Χρυσόστομος Π. Καραπιπέρης

ΣΗΜ. Τήν δύμάδα ἑργασίας τήν είχαν ἀποτελέσει οἱ : Ἀλ. Καρανικόλας,
Πρόεδρος, Ἀντ. Κατσουρός, Καλλ. Μουστάκα, Κ. Ν. Παπανικολάου,
Ιγν. Σακαλής, Ἀνθ. Σεφεριάδου, Ἡλ. Σπυρόπουλος, Δ.
Τομπαΐδης καὶ Χρ. Τσολάκης, μέλη.

ΣΤΟ ΜΑΘΗΤΗ

Τό βιβλίο πού κρατᾶς είναι ή Γραμματική της γλώσσας πού .
άκους παντοῦ: στό σπίτι, στίς συντροφιές, στό σχολεῖο. Τήν
ιδια γλώσσα μιλᾶς καί σύ· μ' αύτή φανερώνεις τίς χαρές, τίς
λύπες, τίς σκέψεις σου. Είναι μιά γλώσσα γεμάτη δύναμη καί
ζωή. Είναι ίδια μέ κείνη πού μιλοῦσαν οι πατέρες μας καί οι
πατέρες τῶν πατέρων μας, καθώς καί ἔκεινοι πού ἔζησαν πρίν
ἀπό αύτούς, μέ ἄλλα λόγια ὅλοι οἱ πρόγονοί μας. Οἱ ρίζες της
χάνονται στά ὅγνωστα βάθη τῆς ιστορίας μας. 'Ο κορμός της
ώστόσο, στά χρόνια πού πέρασαν, ἔμεινε ὁ ίδιος, ἀγέραστος
καί θαλερός, γιατί τέτοιος, ἀγέραστος καί θαλερός, είναι καί ὁ
λαός πού τή μίλησε καί τή μιλάει*.

'Η Γραμματική
τῆς γλώσσας
μας

Πρόσεξε μόνο. 'Η γλώσσα αύτή, ὅπως στά παλιά τά χρό-
νια, ἔτσι καί σήμερα ήταν καί είναι ζωντανή. Καί ξέρεις τώρα,
γιατί πιά είσαι μεγάλο παιδί, ὅτι οἱ ζωντανοί ὀργανισμοί δέν
μένουν ἀναλλοίωτοι. 'Αλλάζουν. 'Ολοένα παίρνουν καινούργιες
μορφές, χωρίς ὅμως νά χάνουν τήν ἀρχική τους ύπόσταση. Τό
ίδιο γίνεται καί μέ τίς γλώσσες. Μόνο οἱ νεκρές μένουν σάν
τά ἀπολιθώματα. "Ολες οἱ ἄλλες ἀλλάζουν. 'Αλλάζουν ὅμως
σιγά σιγά· τόσο σιγά, ὥστε ἔκεινοι πού τίς μιλοῦν δέν τό αι-
σθάνονται. "Έτσι καί ή γλώσσα μας, ἐπειδή μέσα της σκιρτάει
ή ζωή, πῆρε μέ τόν καιρό διάφορα σχήματα, ὥσπου ἔφτασε,
μιλημένη ἀδιάκοπα ἀπό χείλη ἑλληνικά, στή σημερινή της μορ-
φή, τή νεοελληνική.

Αύτή λοιπόν, τή νεοελληνική γλώσσα θά σέ βοηθήσει αύτό
τό βιβλίο νά μάθεις. Τήν ξέρεις βέβαια, γιατί είναι ή γλώσσα
σου, ή μητρική σου γλώσσα, ἀλλά πρέπει νά τή μιλᾶς καί νά

'Η χρησιμότητα
τῆς Γραμματικῆς

* Συνοπτική ἐπισκόπηση τῆς ιστορίας τῆς γλώσσας μας μπορεῖς νά
βρεις στό τέλος τοῦ βιβλίου σου, σ. 250-252.

τή γράφεις πιό σωστά, νά τήν κατακτήσεις. Θά μάθεις τότε νά ἀποφεύγεις τούς ίδιωματισμούς, τίς λέξεις δηλαδή πού δέν δάντηκουν στήν κοινή γλώσσα παρά συνηθίζονται σέ δρισμένους τόπους. Γιατί ίσως ἔχεις προσέξει ότι ἀπό τόπο σέ τόπο ἡ γλώσσα μας, ὅπως καί κάθε γλώσσα στόν κόσμο, παρουσιάζει μικρές διαφορές." Έτσι λ.χ. τό εἴχαμε σέ μερικές περιοχές τό λένε εἰχαμαν. Αύτούς τούς ίδιωματικούς τύπους θά τούς παραμερίσεις καί θά γνωρίσεις τόν πιό κοινό γλωσσικό μας τύπο.

Θά μάθεις, ὕστερα, νά σκέπτεσαι σωστά, γιατί μαθαίνεις νά σκέπτεται ὅποιος μαθαίνει τή γλώσσα του. Ή γλώσσα καί ἡ σκέψη γεννιοῦνται μαζί.

Θά μάθεις ἀκόμη ότι ἡ γλώσσα μας δέν πορεύεται στά τυφλά. "Έχει κανόνες πού τήν κυβερνοῦν, ἔχει τούς νόμους της, πού δσο θά τούς γνωρίζεις τόσο καί θά τήν ἀγαπᾶς περισσότερο. Θά νιώθεις ότι κατέχεις θησαυρό.

Γιά νά σέ βοηθήσει ὅμως τό βιβλίο αὐτό νά γνωρίσεις τή γλώσσα σου, πρέπει νά τό χρησιμοποιεῖς σωστά. Είναι μεγάλο κέρδος νά μάθεις νά χρησιμοποιεῖς σωστά ἐνα βιβλίο. Αύτό σημαίνει ότι ξέρεις νά ἀνατρέχεις σ' αὐτό καί νά βρίσκεις κάθε φορά ὅ,τι θελήσεις. Τό βιβλίο τότε γίνεται ἐνα ἐργαλεῖο στά χέρια σου, γίνεται, ἀν θέλεις, φίλος σου. Γι' αὐτό καί θά πρέπει νά γνωρίσεις τόν τρόπο μέ τόν ὅποιο είναι καμωμένο, νά γνωρίσεις δηλαδή τή σύνθεσή του.

Η σύνθεση τῆς
Γραμματικῆς

Τή Γραμματική σου τήν ἀποτελοῦν δύο τεύχη. Τό πρῶτο, αὐτό πού κρατᾶς στά χέρια σου, περιέχει τά γραμματικά φαινόμενα τῆς κοινῆς δημοτικῆς, ἐνῶ τό δεύτερο περιέχει κείμενα καί ἀσκήσεις, πού ἀντιστοιχοῦν στά γραμματικά φαινόμενα πού μαθαίνεις στό πρῶτο.

Αύτό πάλι, τό πρῶτο τεῦχος, συνοδεύεται ἀπό ἐνα Ἐπίμετρο πού περιέχει τόν Ὁρθογραφικό Οδηγό καί τόν Κατάλογο τῶν Ἀνόμαλων Ρημάτων.

Στόν Ὁρθογραφικό Οδηγό θά βρίσκεις τίς λέξεις πού παρουσιάζουν ὁρθογραφικές δυσκολίες. Σ' αὐτόν λ.χ. θά βρεῖς τή σωστή γραφή καταλήξεων πού δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα ἢ τίς λέξεις πού παίρνουν δασεία.

Στόν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων θά
βρίσκεις τά ρήματα πού παρουσιάζουν κάποια, ἔστω καί μι-
κρή, ἀπόκλιση ἀπό τὸν κανονικό σχηματισμό. Είναι καταταγ-
μένα σὲ ὅμιδες πού λέγονται κατηγορίες. Κάθε κατηγορία
περιέχει τά ρήματα πού παρουσιάζουν τὴν ἴδια ἀνώμαλία. "Ολες
μαζί είναι δέκα καί παραθέτονται πρίν ἀπό τὸν Κατάλογο. "Ετοι
κάθε ρῆμα μπορεῖ νά τό βρίσκεις καί στόν κατάλογο, στήν ἀλ-
φαβητική του σειρά, καί στήν Κατηγορία στήν ὅποια
ἀνήκει. "Αν λ.χ. θέλεις νά δεῖς τούς ἀρχικούς χρόνους τοῦ ρήμα-
τος καταλαβαίνω, δέν ἔχεις παρά νά ἀναζητήσεις τό ρῆμα αὐτό
στήν ὄρισμένη του θέση ἀνάμεσα στά ρήματα πού ἀρχίζουν
ἀπό τό γράμμα κ. Μέ τόν τρόπο αὐτό βρίσκεις ὅτι οἱ χρόνοι
τοῦ ρήματος καταλαβαίνω είναι οἱ ἀκόλουθοι: ἐνεστώτας κα-
ταλαβαίνω, ἀόριστος κατάλαβα. "Αν πάλι θελήσεις κάτι πε-
ρισσότερο, νά δεῖς λ.χ. τό λόγο γιά τόν ὅποιο τό ρῆμα αὐτό
είναι ἀνώμαλο, τότε θά συμβουλευτεῖς τήν ἔνδειξη Κ7, πού είναι
σημειωμένη πλάι στό ρῆμα (καταλαβαίνω Κ7). Τό Κ σημαίνει
τήν κατηγορία, καί τό 7 δείχνει τόν ἀριθμό της. Μέ ἄλλα
λόγια θά ἀνατρέξεις στήν ἔβδομη κατηγορία. Ἐκεῖ θά
πληροφορηθεῖς ὅτι τό ρῆμα είναι ἀνώμαλο, γιατί χάνει στόν
ἀόριστο τή συλλαβή -αιν-. Μέ τόν ἴδιο τρόπο δουλεύοντας
μπορεῖς νά μάθεις, ὅταν θέλεις, καί γιά κάθε ἄλλο ρῆμα τοῦ
καταλόγου.

Γενικά ὁ σκοπός τοῦ Ἐπιμέτρου είναι διπλός: νά
ἐλαφρύνει τή Γραμματική ἀπό τίς πολλές λεπτομέρειες καί νά
χρησιμεύσει γιά σένα σάν ἔνα εἶδος συμβούλου, πού θά σοῦ
λύνει ἀπορίες ὀρθογραφικές καί ἄλλες.

τελικόν από την ιδέα της μετατροπής της ορθόδοξης στην περιγραφή της στην παράδοση που βρίσκεται στην αρχαία συγγραφή. Οι θεοί της διαβίωσαν στην κατηγορία των ανθρώπων που ζούσαν στην γη, και επέδιασαν την επιτύχηση της αυτονομίας στην περιφέρεια της γης.

Η αναζητηση της αρχαίας συγγραφής στην περιγραφή της μετατροπής της ορθόδοξης στην παράδοση που βρίσκεται στην αρχαία συγγραφή. Οι θεοί της διαβίωσαν στην περιφέρεια της γης, και επέδιασαν την επιτύχηση της αυτονομίας στην περιφέρεια της γης.

Αντί της μετατροπής της στην περιφέρεια της γης, η ορθόδοξη στην περιγραφή της μετατροπής της στην περιφέρεια της γης, επέδιασε την επιτύχηση της αυτονομίας στην περιφέρεια της γης.

Στην "Ορθόδοξη Συγγραφή" της μετατροπής της στην περιφέρεια της γης, η ορθόδοξη στην περιγραφή της μετατροπής της στην περιφέρεια της γης, επέδιασε την επιτύχηση της αυτονομίας στην περιφέρεια της γης.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ

ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οι φθόγγοι της ελληνικής γλώσσας

1. "Όταν μιλοῦμε, μεταχειρίζόμαστε λέξεις: ἔλα, μητέρα, σπίτι, βιβλίο είναι λέξεις. Κάθε λέξη σχηματίζεται από άπλες φωνές. "Έτσι ή λέξη ἔλα σχηματίζεται από τις άπλες φωνές ε, λ, α.

Τις άπλες φωνές που σχηματίζουν τις λέξεις τις όνομάζουμε φθόγγους.

2. Η γλώσσα μας έχει 25 φθόγγους, τούς άκολουθους:
α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ,
μπ, ντ, γκ, τσ, τζ.

Τα γράμματα της ελληνικής γλώσσας

3. Γράμματα ή ψηφία είναι τά γραπτά σημάδια που παριστάνουν τούς φθόγγους.

Τό ε, τό λ και τό α είναι γράμματα που τά γράφουμε, γιά νά παραστήσουμε τούς φθόγγους που προφέρουμε, όταν λέμε τή λέξη ἔλα.

4. Τά γράμματα που μεταχειρίζόμαστε γιά νά γράψουμε τούς

φθόγγους τῆς γλώσσας μας είναι 24 καὶ όλα μαζί κάνουν τό **ἀλφάβητο** τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ή τό **Ἑλληνικό ἀλφάβητο**.

Τά γράμματα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου γράφονται ἀπό τά παλιά χρόνια μέ τήν ἀκόλουθη σειρά, πού δονομάζεται **ἀλφαβητική σειρά**:

α A	ἄλφα	η H	ῆτα	ν N	νί	τ T	ταῦ
β B	βῆτα	θ Θ	θῆτα	ξ Ξ	ξί	υ Y	ὐψιλον
γ Γ	γάμα	ι I	γιῶτα	ο O	ο̄μικρον	φ Φ	φί
δ Δ	δέλτα	κ K	κάπτα	π P	πί	χ X	χί
ε E	ἔψιλον	λ Λ	λάμδα	ρ R	ρό	ψ Ψ	ψί
ζ Z	ζῆτα	μ M	μί	σ Σ	σίγμα	ω Ω	ῳμέγα

Ἄντιστοιχία φθόγγων καὶ γραμμάτων

5. "Οπως βλέπουμε, τό Ἑλληνικό ἀλφάβητο δέν ἔχει γιά όλους τούς φθόγγους ξεχωριστά γράμματα.

"Ετσι, γιά νά γράψουμε τούς φθόγγους *ον*, *μπ*, *ντ*, *γκ*, *τσ*, *τζ*, μεταχειρίζόμαστε δύο γράμματα γιά τόν καθένα.

'Από τό ἄλλο μέρος ἔχουμε περισσότερα γράμματα πού παριστάνουν τόν *ἴδιο φθόγγο*. Γιά τό φθόγγο *ο* ἔχουμε δύο γράμματα: τό *ο* καὶ τό *ω* (*ῷμος*), γιά τό φθόγγο *ι* ἔχουμε τρία: τό *η*, τό *ι* καὶ τό *υ* (*ϰυνήγη*).

Φωνήεντα καὶ σύμφωνα

6. Οἱ φθόγγοι χωρίζονται σέ φωνήεντα καὶ σέ σύμφωνα.

Φωνήεντα είναι οἱ φθόγγοι πού μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή:

(*α*), (*ε*), *ἀ* - *έ* - *ρας*.

Σύμφωνα είναι οἱ φθόγγοι πού δέν μποροῦν νά σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή καὶ πηγαίνουν πάντοτε μαζί μέ φωνήεντα:

(*λ*), (*γ*), *λό* - *γος*.

Καί τά γράμματα πού παριστάνουν τούς φθόγγους χωρίζονται σέ φωνήντα καί σέ σύμφωνα.

7. Φωνήντα είναι τά γράμματα α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

Σύμφωνα είναι τά γράμματα β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ καί ζ, τ, φ, χ, ψ.

8. Ἀπό τά έφτά φωνήντα:

α) δύο, τό ε καί τό ο, όνομάζονται βραχύχρονα,

β) δύο, τό η καί τό ω, όνομάζονται μακρόχρονα, καί

γ) τρία, τό α, τό ι καί τό ν, όνομάζονται δίχρονα.

Σημείωση.—Στήν ἀρχαία ἐποχή τό η προφερόταν σάν εε, τό ω σάν οο, καί τά φωνήντα α, ι, ν, δλλοτε σάν ἀπλά α, ι, ν, καί δλλοτε σάν αα, η, νν. Γι' αύτό, τό η καί τό ω όνομάζονται μακρόχρονα, τό ε καί τό ο βραχύχρονα καί τό α, ι, ν δίχρονα.

Αρχικά καί τελικά γράμματα

9. Τό πρῶτο γράμμα σέ μιά λέξη λέγεται ἀρχικό· τό τελευταῖο τελικό. Στή λέξη βιβλίο ἀρχικό είναι τό β, τελικό τό ο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Τό γράμμα σ τό μεταχειριζόμαστε ἀντί γιά τό σ, ὅταν είναι τελικό σέ μιά λέξη: σωστός.

Τελικά σύμφωνα

10. Τελικά σύμφωνα ἔχει ή γλώσσα μας τό ζ καί τό ν.

Σέ ἄλλα σύμφωνα τελειώνουν μερικά ἐπιφωνήματα καί λέξεις ξένες: ἄχ! οὐφ!
Ἄδαμ, χερονυβείμ, Ἰσαάχ, σοφέρ, Μωάμεθ κτλ.

Διπλά γράμματα

11. Τά γράμματα ξ καί ψ λέγονται διπλά, γιατί τό καθένα παριστάνει δύο φθόγγους, τό ξ τούς φθόγγους κσ καί τό ψ τούς φθόγγους πσ: λοξός, ψυχή, ξεψαχνίζω, ἔξαψαλμος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Τό (πσ) γράφεται πάντοτε μέ ψ. Τό (κσ) γράφεται μέ ξ, ὅχι ὅμως στίς λέξεις πού είναι σύνθετες μέ τό ἐκ: ἔξω, ἔξιος, ἄλλα: ἐκ-στρατεία, ἐκ-στρατεύω.

Δίψηφα

12. Δίψηφα όνομάζονται δύο γράμματα μαζί που παριστάνουν ένα φθόγγο.

Δίψηφα είναι τά δικόλουθα:

13. Α' — Δίψηφα φωνήεντα

α) Τό ου γιά τό φθόγγο (ου): οὐρά, τοῦ βοντοῦ.

β) Τό αι, που προφέρεται ὅπως καί τό ε: σημαίες.

γ) Τό ει, τό οι καί τό ui που προφέρονται ὅπως καί τό i: ιλείνει, οι κάτοικοι, νιοθετῶ.

Τά δίψηφα φωνήεντα είναι μακρόχρονα.

Τό αι καί τό οι, όταν είναι τελικά, λογαριάζονται βραχύχρονα: είναι, θυμοῦνται, κῆποι.

14. Β' — Δίψηφα σύμφωνα

α) Τό μπ, τό ντ καί τό γκ:

μπαρμπούνι, ντύνομαι, γκρεμίζω.

Τά δίψηφα μπ, ντ, γκ βρίσκονται:

1) στήν ἀρχή τῶν λέξεων:

μπαίνω, μπαοῦλο, ντύνω, γκέμι, γκρεμός.

2) μέσα στίς λέξεις, ὕστερα ἀπό σύμφωνο καί σπανιότερα ὕστερα ἀπό φωνήεν (σέ ξένες λέξεις συνήθως):

μπάρμπας, κονραμπιές, τουρμπίνα, σουνρτίνα, μπερντές, μπορντούρα, μπονμπονητό, ἀργκό, χαμπάρι, φραμπαλάς, ταμπούρι, ντόμπρος.

Πιό συχνά ὅμως ή προφορά τοῦ μπ καί τοῦ ντ είναι ρινική. Δηλαδή τό πρῶτο γράμμα, μή ν, προφέρεται ξεχωριστά, καί τό δεύτερο, πή τ, προφέρεται σάν τό ἀντίστοιχο δίψηφο μπή ντ. Οι λέξεις: ἀμπέλι, Λαμπρή, πάντοτε, πέντε προφέρονται σάν νά τίς γράφαμε: ἀμ - μπέλι, Λαμ - μπρή, πάν - ντοτε, πέν - ντε.

Παρόμοια καί στίς λέξεις που ἔχουν γκή γγ, τό πρῶτο γράμμα προφέρεται σάν ν, καί τό δεύτερο, τό κή τό γ, σάν τό δίψηφο γκ.

*Έτσι οι λέξεις: ἀγκάθι, ἀγκαλιά, φεγγάρι, Ἀγγλία προφέρονται σάν νά ήταν γραμμένες ἀν - γκάθι, ἀν - γκαλιά, φεν - γκάρι, Ἀν - γκλία.

Οι συνδυασμοί μπ, ντ, γκ, ὅταν τό πρῶτο τους γράμμα προ-

φέρεται σάν ρινικό σύμφωνο, δύνομάζονται καί ρινικά συμπλέγματα.

β) Τό τσ καί τό τζ:

τσαμπλί, ἔτσι, κορίτσι, Ἐλενίτσα, Μπότσαρης,
τζίτζικας, τζίτζιφο, τζάκι, Τζαβέλας.

Σέ πολλές λέξεις πρίν από τό τζ καί τό τσ ύπάρχει ἕνα ν:
νεράντζι, βιολοντσέλο.

Τά συμπλέγματα ντζ καί ντσ πρέπει νά τά ξεχωρίζουμε στήν προφορά από τά άπλα τζ καί τσ. Πρέπει νά λέμε μέ ν: γάρτζος, καλικάρτζαρος, μπροῦντζος, σκαντζόχοιρος, Μάρτζαρος, άλλα χωρίς ν: μελιτζάνα, τζιτζίκι.

Διαιρεση καί όνομασία τῶν συμφώνων

15. Τά σύμφωνα διαιροῦνται:

A. Κατά τή φωνή πού έχουν: σέ ἄηχα καί ḥηρά	ἄηχα: κ, π, τ, χ, φ, θ, σ, τσ. ἥχηρά: γ, β, δ, μπ, ντ, γκ, ζ, τζ, λ, μ, ν, ρ. Αἰσθανόμαστε τόν ἥχο τῶν ḥηρῶν ἀκουμπώντας τό δάχτυλο στό λαιμό ἐμπρός.
B. Κατά τή διάρ- κειά τους: σέ στιγματία καί ἔξα- κολουθητικά	στιγματία: Προφέρονται μόνο μιά στιγμή, τήν ώρα πού ἀνοίγουμε τό στόμα: κ, π, τ, γκ, μπ, ντ, τσ, τζ. ἔξακολουθητικά: Σ' αύτά βαστοῦμε τή φω- νή ὅσο θέλουμε: γ, β, δ, χ, φ, θ, σ, ζ, λ, μ, ν, ρ.
Γ. Κατά τό μέρος ὅπου σχηματίζον- ται στό στόμα σέ:	χειλικά: π, β, φ, μπ. δόδοντικά: τ, δ, θ, ντ. διπλοδόντικά ἢ συριστικά: σ, ζ, τσ, τζ. λαρυγγικά: κ, γ, χ, γκ. γλωσσικά: λ, ρ. Τό λ καί τό ρ λέγονται καί ὑγρά. ρινικά: μ, ν. Γιά νά προφερθοῦν, βγαίνει δ' ἀέρας από τή μύτη. Τό μ ἀνήκει καί στά χειλικά, τό ν ἀνήκει καί στά γλωσσικά.

16.

Πίνακας τῶν σύμφωνων

(Δείχνει πῶς διαιροῦνται τά σύμφωνα κατά διαφορετικούς τρόπους)

Κατά τά μέρη ὅπου σχηματίζονται	Κατά τή διάρκεια					
	Στιγμαῖα		'Εξακολονθητικά			
	*Αηχα	*Ηχηρά	*Αηχα	*Ηχηρά	Ρινικά	*Υγρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β	μ	
'Οδοντικά	τ	ντ	θ	δ		
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ		
Λαρυγγικά	χ	γχ	χ	γ		
Γλωσσικά					ν	λ ρ

Δίφθογγοι

Νεράιδα, ἀηδόνι, ρόιδι, βόηθα

17. Σ' αύτές τίς λέξεις τό αι, τό αη, τό οϊ, τό οη προφέρονται σέ μιά συλλαβή.

Δύο φωνήντα πού προφέρονται σέ μιά συλλαβή ἀπότελοῦν ἐνα δίφθογγο.

πιάνω, γναλί, ἄδειος, θειάφι, ποιές, ποιοί, ποιούς

18. Σ' αύτές τίς λέξεις τό ι, τό υ, τό ει, τό οι μαζί μέ τό ἀκόλουθο φωνήνεν ἢ τό δίψηφο προφέρονται σέ μιά συλλαβή.

Κάθε τέτοιο συνδυασμό τοῦ ι, υ, ει, οι μέ τό ἀκόλουθο φωνῆν τόν ὀνομάζονμε καταχρηστικό δίφθογγο.

"Ομοια σύμφωνα

Σάββατο, ἐκκλησία, ἄλλος, γράμμα, γεννῶ,
παππούς, ἄρρωστος, τέσσερα, περιττός

19. Σ' αύτές τίς λέξεις γράφουμε δύο σύμφωνα, τά ΐδια, ἐνῶ προφέ-

ρουμε ἔνα φθόγγο. Αύτό γίνεται στά σύμφωνα $\beta\beta$, $\kappa\kappa$, $\lambda\lambda$, $\mu\mu$, $\nu\nu$, $\pi\pi$, $\varrho\varrho$, $\sigma\sigma$, $\tau\tau$. Τά δύο αύτά σύμφωνα λέγονται **ὅμοια σύμφωνα**.

Οι συνδυασμοί αυ, ευ

20. Οι συνδυασμοί τῶν δύο φωνηέντων αυ, ευ ἔχουν διπλή προφορά.

Στίς λέξεις πανώ, Αὔγουστος, αὔριο, Εῦα, εὐλογῶ, ἐφεύρεση προφέρονται αβ, εβ.

Στίς λέξεις ταύτης, εὐχαριστῶ, εὐτυχία προφέρονται αφ, εφ.

Προφέρονται αβ, εβ, ὅταν ἀκολουθεῖ φωνῆν ἡ τίχηρό σύμφωνο.

Προφέρονται αφ, εφ, ὅταν ἀκολουθεῖ ἄηχο σύμφωνο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Οι συνδυασμοί αυ, ευ είναι μακρόχρονοι ὅπως καὶ τά δίψηφα φωνήεντα.

"Αφωνα γράμματα

21. Μερικά γράμματα δέν προφέρονται μερικές φορές. Τά γράμματα αύτά λέγονται **ἄφωνα**.

*Αφωνα είναι:

α) Τό υ στό ευ, ὅταν ὀκολουθεῖ β ἢ φ:

εὐφορος προφέρεται σάν τό ἔφορος.

εὐφορία προφέρεται σάν τό ἔφορεία.

ἴτσι καὶ τό Εὐβοια, εὐφλεκτος, Εὐφράτης, εὐφωνικός, εὐφυής, ἐπευφημία.

β) Τό ἔνα ἀπό τά δύο ὅμοια σύμφωνα:

ἄλλος, ἄμμος.

γ) συχνά τό π στό σύμπλεγμα μπτ:

ἄκαμπτος, ἄμεμπτος, Πέμπτη, πέμπτος, σύμπτωμα.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΕΣ

Οι λέξεις

22. Ἡ κάθε λέξη γράφεται χωριστά.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Γράφονται μέ μία λέξη:

α) Τά αριθμητικά ἀπό τό 13 ως τό 19:
δεκατρία, δεκατέσσερα, δεκαπέντε, δεκαέξι,
δεκαεπτά, δεκαοκτώ, δεκαεννέα.

β) Οι ἀντωνυμίες:
καθένας — καθεμία — καθένα, καθετή, κατιτή,
ὅποιοσδήποτε, ὅσοσδήποτε, δτιδήποτε.

γ) Τά ακλιτά:

ἀπαρχῆς	ἀπεναντίας	ἀπευθείας	ἀφότου
ἀφοῦ	δηλαδή	διαμιᾶς	εἰδάλλως
εἰδεμή	ἐνόσω	ἐντάξει	ἐνῶ
ἔξαιτίας	ἔξαλλον	ἔξαρχῆς	ἔξισον
ἐπικεφαλῆς	ἐπιτέλους	καθαυτό	καθεξῆς
καλημέρα	καληνύχτα	καλησπέρα	καληώρα
καταγῆς	κατευθείαν	κιόλας	μεμιᾶς
μολαταῦτα	μόλο (πού)	μολονότι	δλημέρα
δληνύχτα	δλωσδιόλον	δπονδήποτε	δπωσδήποτε
προπάντων	ὑπόψη	ώστόσο.	

δ) Ἡ πρόθεση σέ (σ') μέ τή γενική καί τήν αἰτιατική τοῦ ἄρθρου:

στοῦ φίλου μου, στόν ἀφρό τῆς θάλασσας, στό πεζούλι τῆς ἐκκλησιᾶς κτλ.

Γράφεται ὅμως χωριστά καί μέ ἔκθλιψη ἡ ἀντωνυμία σοῦ: σ' τό δίνω, σ' τό ἔστειλα.

Γράφονται μέ δυό λέξεις:

καλῶς ὅρισες, καλῶς τον (την, το), μετά χαρᾶς, τέλος πάντων.

Οι συλλαβές

δ̄-χι, τρα-γού-δι, ἀ-στέ-ρι, ἀη-δό-νι, καη-μέ-νος, εἰ-μαι

23. Κάθε λέξη χωρίζεται, δηπως βλέπουμε, σέ μικρότερα τμήματα. Τό καθένα ἀπό αύτά μπορεῖ νά ἔχει ένα ἢ περισσότερα σύμφωνα μένα φωνῆν ἢ δίφθογγο, ἢ νά ἔχει ένα μόνο φωνῆν ἢ δίφθογγο.

Κάθε τέτοιο τμῆμα τῆς λέξης λέγεται **συλλαβή**.

Κατά τόν ἀριθμό τῶν συλλαβῶν μιά λέξη λέγεται:

α) **μονοσύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπό μιά συλλαβή:

ναι, φως, μιά·

β) **δισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπό δύο συλλαβές:

παι-ζω·

γ) **τρισύλλαβη**, ὅταν ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς συλλαβές:

πα-τέ-ρας, τρα-γού-δι·

δ) **πολυσύλλαβη**, ὅταν ἔχει περισσότερες ἀπό τρεῖς συλλαβές:

αὐ-λό-γυ-ρος, λα-χα-ρα-γο-ρά, ἀ-γιο-βα-σι-λιά-τη-κος.

24. Ἡ τελευταία συλλαβή μιᾶς λέξης όνομάζεται **λήγουσα**, ἡ δεύτερη ἀπό τό τέλος **παραλήγουσα**, ἡ τρίτη ἀπό τό τέλος **προπαραλήγουσα**. Ἡ πρώτη συλλαβή τῆς λέξης λέγεται **ἀρχική**.

Στή λέξη αὐ-λό-γυ-ρος ἡ συλλαβή -ρος εἶναι ἡ λήγουσα, ἡ συλλαβή -γυ- παραλήγουσα, ἡ συλλαβή -λό- προπαραλήγουσα, ἡ συλλαβή αὐ- ἀρχική.

Συλλαβισμός

25. "Οταν γράφουμε, παρουσιάζεται συχνά ἡ ἀνάγκη νά ἀλλάξουμε γραμμή χωρίς νά ἔχει τελειώσει μιά λέξη. Εἴμαστε τότε ύποχρεωμένοι νά χωρίσουμε τή λέξη στά δύο.

Θά τή χωρίσουμε δχι ὅπου τύχει, ἀλλά ἐκεī πού τελειώνει μιά συλλαβή. Γι' αύτό πρέπει νά ξέρουμε πῶς χωρίζονται οἱ λέξεις σέ συλλαβές.

Tό χώρισμα μιᾶς λέξης σέ συλλαβές λέγεται **συλλαβισμός**.

26. Κατά τό συλλαβισμό ἀκόλουθοῦμε τούς παρακάτω κανόνες:

1. Ἐνα σύμφωνο ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζεται μέ τό δεύτερο φωνῆεν:

ἔ-χω, κα-λο-σύ-νε-ψε, πα-ρα-κα-λῶ, πα-θή-μα-τα.

2. Δύο σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δύο φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τό δεύτερο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζει ἀπό αὐτά τά σύμφωνα ἐλληνική λέξη:

λά-σπη (σπίθα)   ἔ-βγαλα (βγαίνω)   κο-φτερός (φτωχός)
ἔ-θρος (θητός)   ἔ-τσι (τσαρούχι)   τζί-τζικας (τζάμι)
ὗπο-πτος (πτῶμα)   Αλ-σχύλος (σχολεῖο)   ἀ-τμός (τμῆμα)
ἄ-φθονος (φθόγγος).

Ἄλλιως χωρίζονται, καί τό πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τό προηγούμενο φωνῆεν, τό δεύτερο μέ τό ἀκόλουθο:

θάρ-ρος, ἄλ-λος, θάλασ-σα
περ-πατῶ, ἔρ-χομαι
δάφ-η, βαθ-μός, τάγ-μα.

3. Τρία ἡ περισσότερα σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δυό φωνήεντα συλλαβίζονται μέ τό ἀκόλουθο φωνῆεν, ὅταν ἀρχίζει ἐλληνική λέξη τουλάχιστον ἀπό τά δύο πρῶτα ἀπό αὐτά:

ἄ-στρο (στρώω), σφυρί-χτρα (χτένι), αἰ-σχρός (σχέδιο).

Ἄλλιως χωρίζονται, καί τό πρῶτο σύμφωνο πάει μέ τό προηγούμενο φωνῆεν, τά ὅλα μέ τό ἀκόλουθο:

ἄν-θρωπος, νεραρ-τζιά, ἐκ-στρατεία, παν-στρατιά.

4. Τά ρινικά δίψηφα συμπλέγματα μπ, ντ, γκ, γγ, χωρίζονται στό συλλαβισμό:

ἀμ-πέλι, ἔμ-πορος, πέν-τε, ἄγ-γελος, ἀν-τρειωμένος, μουγ-κοζίω.

Τά ἄρρινα δίψηφα μπ, ντ, γκ δέ χωρίζονται στό συλλαβισμό, γιατί άπό αύτά ἀρχίζει έλληνική λέξη:

μπου-μπούμι, μπα-μπάς, ντα-ντά, ντό-μπρος, ξε-μπλέκω*.

Οι σύνθετες λέξεις ἀκολουθοῦν κατά τό συλλαβισμό τούς ίδιους κανόνες:

προ-σέχω, ὑ-πενθυνος, εἴ-σοδος, πα-ρα-κούω.

Τά δίψηφα φωνήεντα, οἱ δίφθογγοι, οἱ καταχρηστικοί δίφθογγοι καὶ οἱ συνδυασμοί αν καὶ εν κατά τό συλλαβισμό λογαριάζονται σάν ἔνα φωνῆεν: αī-μα, νε-ράι-δα, ἄ-πια-στος, ναύ-της.

Χρόνος τῶν συλλαβῶν

27. Οι συλλαβέες χωρίζονται σέ βραχύχρονες καὶ σέ μακρόχρονες.

α) Βραχύχρονη ὀνομάζεται μιά συλλαβή ὅταν ἔχει βραχύχρονο φωνῆεν:

ἔρ-χθ-ματ, ἀ-έ-ρας, ἔν-δο-ξος.

β) Μακρόχρονη ὀνομάζεται μιά συλλαβή ὅταν ἔχει φωνῆεν μακρόχρονο ἢ δίψηφο ἢ τό συνδυασμό αν, εν:

ῶ-ρα, κῆ-πος, νοί-κι, οὐ-ρά, ναύ-της.

* Κατάλογο λέξεων πού ἔχουν ἄρρινο δίψηφο σύμφωνο βλ. στό 'Επίμετρο.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟΝΟΙ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΑ

Οι τόνοι

παιδί, γράφω, ἀνθρωπος, σιδηρόδρομος, μῆλο, ναῦτες

28. 1. Σέ κάθε λέξη πού έχει δύο τουλάχιστον συλλαβές μία συλλαβή προφέρεται δυνατότερα ἀπό τίς ἄλλες, τονίζεται.

Πάνω στό φωνήν τῆς συλλαβῆς πού προφέρεται πιό δυνατά σημειώνουμε ἐνα σημαδάκι, πού λέγεται **τόνος**:

γέρος, γερός.

2. Σημειώνουμε ἐναν τόνο καί στίς περισσότερες μονοσύλλαβες λέξεις:

θά, μή, νά, πού, ποῦ, πώς, πᾶς, γῆ, φῶς κτλ.

3. Σέ μιά λέξη μπορεῖ νά τονιστεῖ μόνο μιά ἀπό τίς τρεῖς τελευταίς συλλαβές:

λές, λέμε, ἔλεγαν, ξαναλέγαμε.

29. 'Ο τόνος δέ μένει πάντα στήν ἴδια συλλαβή στίς λέξεις πού κλίνονται:

ο ἄγγελος — τοῦ ἀγγέλου — τόν ἄγγελο,
ἡ μοίρα — οἱ μοῖρες — τῶν μοιῷων — τίς μοῖρες,
δένω — ἔδενα — θά δεθῶ.

'Ο τόνος τῆς όνομαστικῆς τοῦ ἑνίκου στά ούσιαστικά (ο ἄγγελος), τῆς ἑνίκης όνομαστικῆς τοῦ ἀρσενικοῦ στά ἐπίθετα (ο ὥραιος) καί τοῦ πρώτου ἑνίκου προσώπου στόν ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς στά ρήματα (δένω) λέγεται βασικός τόνος.

30. Οι τόνοι εἶναι δύο: ή ὁξεία (') καί ή περισπωμένη (~).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — TONIKOI KANONEΣ

‘Ο τονισμός τῶν λέξεων γίνεται σύμφωνα μέ τούς ἀκόλουθους κανόνες:

31. Γενικοί κανόνες τονισμοῦ

1. ‘Η προπαραλήγουσα παίρνει δξεία: ήσυχος, εἴπαμε,
ἀνήφορος, πήγαμε.

2. ‘Η βραχύχρονη συλλαβή παίρνει δξεία: ἔλα, ὅλα, βουνό,
μέρος.

3. ‘Η παραλήγουσα παίρνει δξεία, ὅταν ἡ λήγουσα είναι μακρόχρονη: καρφώνω, κλείνει,
πήχη.

4. ‘Η μακρόχρονη παραλήγουσα παίρνει περισπωμένη, ὅταν ἡ λήγουσα είναι βραχύχρονη: μῆλο, ξυπνῆστε, δῶσε,
ἀγαπῶμε, ναῦτες, θυμοῦνται, ώμοι, τοῖχοι.

Δέν ἀκολουθοῦν τὸν κανόνα καὶ παίρνουν δξεία οἱ λέξεις: ὥστε, οὔτε, μήτε, εἴτε, εἴθε.

5. Λογαριάζονται ὅτι τονίζονται στήν προπαραλήγουσα καὶ οἱ λέξεις πού ἔχουν καταχρηστικό δίφθογγο στή λήγουσα. Γι’ αὐτό παίρνουν δξεία λέξεις καθώς: καινούργιος,
κούφιος,
κούνιες,
ποτήρια.

32. Ό τόνος στά όνόματα και στίς ἀντωνυμίες

Ό τόνος στή λήγουσα

1.	Tά όνόματα και οι ἀντωνυμίες, ὅταν τονίζονται στή λήγουσα, παίρνουν πάντοτε δξεία ἔκτος ἀπό τή γενική:	ό μαθητής, τό μαθητή, μαθητή· οἱ οὐρανοί, τούς οὐρανούς, οὐρανοί· ὁ βαθύς, τό βαθύ, ἡ βαθιά, τή βαθιά· ὁ σταχτής, οἱ σταχτιοί, τούς σταχτιούς· ἐγώ, ἐσύ.

2. Δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα και παίρνουν περισπωμένη:

- α) Τά όνόματα γῆ, φῶς, πᾶν, νοῦς.
- β) Οἱ ἀντωνυμίες ἐμεῖς, ἐμᾶς, μᾶς — ἐσεῖς, ἐσᾶς, σᾶς.
- γ) Τό ἀριθμητικό τρεῖς και οἱ πληθυντικοί σέ -εῖς (συγγραφεῖς, συγγενεῖς).
- δ) Τά κύρια όνόματα προσώπων σέ -ᾶς: Λουκᾶς, Παλαμᾶς, Σκουφᾶς κτλ. και μερικά ὄλλα κύρια: Ἰησοῦς, Ἀθηνᾶ, Ναυσικᾶ, Ἀπελλῆς, Ἐρμῆς, Ἡρακλῆς, Θαλῆς, Θεμιστοκλῆς, Μωυσῆς, Περικλῆς.

3.	Παίρνουν περισπωμένη και οἱ γενικές πού δέν ἔχουν βραχύχρονο φωνῆν:	τοῦ καλοῦ πραματευτῆ, τοῦ ψωμᾶ, τῆς γλυκιᾶς φωνῆς, τῆς Ἀργυρῶς, τῆς ἀλεπούς, τῶν μικρῶν παιδιῶν, σοῦ δίνω.

Ό τόνος στήν παραλήγουσα

4.	Τό α τῆς λήγουσας στά ἀρσενικά και θηλυκά όνόματα είναι μακρόχρονο γι' αύτό βάζουμε δξεία στήν παραλήγουσα:	ό χειμώνας, τοῦ χειμώνα, τό χειμώνα, χειμώνα, ἡ πείνα, τῆς πείνας, τήν πείνα, πείνα, ἡ γυναίκα — ἡ ἀσπρούλα

5.	Tό α στό τέλος τῶν ούδετέρων είναι βραχύχρονο· γι' αὐτό βάζουμε περισπωμένη στή μακρόχρονη παραλήγουσα:	χρῶμα, ώραια δῶρα, ἐκεῖνα τά σχολεῖα.
6.	Tό ι τῆς λήγουσας στά ούδετερα είναι μακρόχρονο· γι' αὐτό βάζουμε δξεία στήν παραλήγουσα:	μαχαίρι, λουλούδι, ἀλεύρι, χείλι, ποτήρι.
7.	Tό α, ι, υ στήν παραλήγουσα τῶν δνομάτων είναι βραχύχρονο καὶ γι' αὐτό παίρνει δξεία:	διάκος, σκίνος, σκύλος, παπάδες, χωριάτες, πιάτο, κινίρο, σύκο, λάθος, κλάμα, κλίμα, χύμα.

33. Ὁ τόνος στά ρήματα

Ὁ τόνος στή λήγουσα

1.	Ἡ μακρόχρονη λήγουσα τῶν ρημάτων παίρνει περισπωμένη:	ἀγαπῶ, ἀργεῖ, ἀργοῦν, ἀκοῦς, νά δεῖς, κλαῖς, τρῶς.
----	---	--

Στά ρήματα είναι μακρόχρονο καὶ τό τονισμένο α τῆς λήγουσας.
Γι' αὐτό παίρνει περισπωμένη: ἀγαπᾶς, πᾶς, ἀγαπᾶ.

Ὁ τόνος στήν παραλήγουσα

2.	Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς ὄριστικῆς είναι βραχύχρονο. Γι' αὐτό βάζουμε περισπωμένη στή μακρόχρονη παραλήγουσα:	τραγουδοῦσα, τραγουδοῦσαν εἰδα, εἰδαν.
----	---	--

3. Τό ἄτονο α στή λήγουσα τῆς προστακτικῆς είναι μακρόχρονο . Γι' αύτό βάζουμε δξεία στήν παραλήγουσα:	πήδα, ρώτα, φεύγα, τραγούδα, κοίτα.
4. Παίρνουν περισπωμένη οι ρηματικές καταλήξεις τοῦ ἐνικοῦ - ᾶματι , - ᾶσαι , - ᾶται καὶ οἱ καταλήξεις τοῦ πληθυντικοῦ - ᾶμε , - ᾶτε , - ᾶνε :	θυμᾶμαι, θυμᾶσαι, θυμᾶται γελᾶμε, γελᾶτε, γελᾶνε πᾶμε, πᾶτε, πᾶνε μή γελᾶτε, έλατε νά φᾶμε.
Παντοῦ ἀλλοῦ τό α τῆς παραλήγουσας είναι βραχύχρονο: βάλε, σπάσε, κάψε, πάρε, κλάψε, πάρτε, θυμάστε.	
5. Τό ι , υ στήν παραλήγουσα είναι βραχύχρονο καὶ παίρνει δξεία.	λύνε, λύναρ, λύσε, λύσαρ δακρύνσαρ πλύνε, πλύναρ πίνε, πίναρ ρίξε, ρίξαρ.

34. Ὄνομασία τῶν λέξεων ἀπό τόν τόνο τους
Μιά λέξη λέγεται:
- α) **δξύτονη**, ὅταν παίρνει δξεία στή λήγουσα:
έμπρός, γιατί, τά μικρά παιδιά.
  - β) **παροξύτονη**, ὅταν παίρνει δξεία στήν παραλήγουσα:
τρέχα, δρόμος.
  - γ) **προπαροξύτονη**, ὅταν παίρνει δξεία στήν προπαραλήγουσα:
ἄνθρωπος.
  - δ) **περισπώμενη**, ὅταν παίρνει περισπωμένη στή λήγουσα:
τραγουδῶ, ἔκει.
  - ε) **προπερισπώμενη**, ὅταν παίρνει περισπωμένη στήν παραλήγουσα:
τραγουδοῦσα, ἔκεινος.

"Ατονες λέξεις

35.

Μερικές μονοσύλλαβες λέξεις δέν παίρνουν τόνο και γι' αυτό λέγονται ἄτονες. "Ατονες λέξεις είναι τά ἄρθρα ὁ, ἡ, οἱ και τό ἐπίρρημα ὡς.

Έγκλιτικές λέξεις

Τό βιβλίο μου.   Τό τετράδιό σου

36. Στά παραδείγματα αύτά οι λέξεις μοῦ, σοῦ προφέρονται τόσο στενά ἔνωμένες μέ τήν προηγούμενη λέξη, πού ό τόνος τους ή δέν άκούεται (τό βιβλίο μου) ή άκουεται ως δεύτερος τόνος στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης (τό τετράδιό σου).

Οι μονοσύλλαβες λέξεις πού χάνουν τόνο τόνο τους ή πού τόνο ἀνεβάζουν στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης λέγονται έγκλιτικές.

Οι συχνότερες έγκλιτικές λέξεις είναι οι μονοσύλλαβοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας μοῦ μέ μᾶς, σοῦ σέ σᾶς, τος τόν τοι τή τες κτλ.

37. Ο τόνος τοῦ έγκλιτικοῦ:

1. μεταφέρεται ως δξεία:

α) στή λήγουσα τῆς προηγούμενης λέξης, ὅταν αύτή τονίζεται στήν προπαραλήγουσα:
    ό πρόεδρός μας (σας, τους).

β) στήν προηγούμενη λέξη, ὅταν είναι κι αύτή έγκλιτική καί ή πρίν ἀπό αύτήν είναι παροξύτονη ή προπερισπώμενη:
    φέρε μού το, δῶσε μάς το.

2. ἀποβάλλεται, ὅταν ή προηγούμενη λέξη τονίζεται στή λήγουσα ή στήν παραλήγουσα:
    τό φῶς μας, ή χαρά μου, νά τους, τά δῶρα του, οἱ φίλοι σας.

Τά Πνεύματα

38. Κάθε λέξη πού ἀρχίζει ἀπό φωνήν παίρνει σ' αύτό ἔνα σημα-

δάκι πού λέγεται πνεῦμα: ἀνθίζω, Ἐλλάδα, ἄγιος, ἔχω.

Τά πνεύματα είναι δύο, ή ψιλή (') καί ή δασεία (').
Οἱ περισσότερες λέξεις παίρνουν ψιλή.

39. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΠΟΥ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΔΑΣΕΙΑ

Παίρνουν δασεία:

1. "Οσες λέξεις ἀρχίζουν ἀπό ν: ύγεια, υπνος.
2. Οἱ ἄτονες λέξεις ὁ, ἥ, οἱ, ὧς.
3. Τά ἀριθμητικά ἔνας, ἕξι, ἑπτά, ἑκατό.
4. Μερικές ἀκόμη λέξεις, ὅπως ἄγιος, ἐλικας, ἡλικία, ἴκανός, ὁδηγός κτλ.

ΣΗΜ. Κατάλογο λέξεων πού δασύνονται βλ. στό Ἐπίμετρο.

Θέση τοῦ τόνου καὶ τοῦ πνεύματος

40. Ο τόνος καὶ τό πνεῦμα σημειώνονται:

- α) Στά ἀπλά μικρά φωνήντα ἀπό πάνω τους: ἔγώ, τιμῶ.
- β) Στά ἀπλά κεφαλαῖα φωνήντα, ὅταν βρίσκονται στήν ἀρχή τῆς λέξης, ἐμπρός κι ἐπάνω: Ὁδεῖο, Ἀλιάκμονας. Σέ λέξη πού γράφεται ὀλόκληρη μέ κεφαλαῖα παραλείπονται: ΙΣΤΟΡΙΑ. Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ.
- γ) Στούς διφθόγγους τό πνεῦμα σημειώνεται πάνω ἀπό τό πρῶτο φωνήν· ὁ τόνος ἐπάνω ἀπό ἐκεῖνο πού προφέρεται δυνατότερα: ἀηδόνι, ἀιτός, νεράιδα.
- δ) Στά ἄλλα δίψηφα φωνήντα, στούς συνδυασμούς αν, ευ καὶ στούς καταχρηστικούς διφθόγγους ὁ τόνος καὶ τό πνεῦμα σημειώνονται πάνω ἀπό τό δεύτερο φωνήν:
οὐρά, πούλησα, είμαι, παίζω, αὔριο, Εὐρώπη, πιάνω, μοιάζομε.
"Οταν ὁ τόνος καὶ τό πνεῦμα βρίσκονται στήν ίδια συλλαβή, τότε ή δξεία σημειώνεται ὑστερα ἀπό τό πνεῦμα καὶ ή περισπωμένη ἀπό πάνω του:
ἢλα, ἄς ἔρθει, αἴμα.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΑΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ —
ΣΤΙΞΗ — ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

“Αλλα όρθογραφικά σημεῖα

41. ’Εκτός ἀπό τούς τόνους καὶ τά πνεύματα μεταχειρίζόμαστε γράφοντας καὶ μερικά ἄλλα όρθογραφικά σημεῖα.

Τά σημεῖα αὐτά εἶναι:

1. **Η ἀπόστροφος** ('). Πότε σημειώνεται, θά τό δοῦμε ὅταν ἔξετάσουμε τήν ἔκθλιψη, τήν ἀφαίρεση καὶ τήν ἀποκοπή.

2. **Η ὑποδιαστολή** (,). Σημειώνεται στήν ἀναφορική ἀντωνυμία δ, τι γιά νά τήν ξεχωρίσει ἀπό τόν εἰδικό σύνδεσμο ὅτι:

”Ο, τι καί νά πεῖς ἔχεις δίκιο.

”Ἐλεγε δ, τι αἰσθανόταν.

”Αλλά: ”Ἐλεγε πάντα δτι θά ὁθει, μά δέ φάνηκε.

”Η ὑποδιαστολή σημειώνεται καὶ στούς δεκαδικούς ἀριθμούς γιά νά ξεχωρίσει τίς ἀκέραιες μονάδες ἀπό τίς δεκαδικές: 0,15· 15,3568.

3. **Τά διαλυτικά** (‘). Σημειώνονται πάνω ἀπό τό ι ἢ τό ν γιά νά δείξουμε δτι τό ι ἢ τό ν πρέπει νά τά προφέρουμε χωριστά ἀπό τό προηγούμενο φωνῆν α, ε, ο, υ:

παιδί — χαϊδεύω, θεῖος — θεῖκός,

δμόνοια — εὐνοϊκός, βοϊδάκι, νίοθετῶ — μνīκός,

αἄριο — πραϋντικός, πλενδό — ξεϋφαίνω.

Δέ σημειώνουμε τά διαλυτικά:

α) ὅταν τό προηγούμενο φωνῆν παίρνει πνεῦμα ἢ τόνο:

ἀνπνία, Αι-Νικόλας, νεράιδα, πλάι (ἄλλα πλαϊνός), κορόιδεψα (ἄλλα κοροϊδεύω).

β) ὅταν δέν ἔχουμε δίψηφο φωνῆν:

διυλιστήριο, Πομπήια, πρωί, Μωνσῆς.

4. Τό ένωτικό (-). Σημειώνουμε τό ένωτικό:

- α) στό τέλος τῆς σειρᾶς, ὅταν δέ χωρεῖ ἡ λέξη ὀλόκληρη καὶ πρέπει νά τήν κόψουμε καὶ νά τή χωρίσουμε: μαλ - λιά.
β) ὕστερα ἀπό τίς λέξεις Ἀγια-, Ἄι-, γερο-, γρια-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα-, παπα-, πού πηγαίνουν μαζί μέ κύριο ὄνομα: Ἀγια-Σοφιά, τοῦ Ἄι-Λιᾶ, τῆς κυρα-Ρήνης, ὁ παπα-Δημήτρης. Οἱ λέξεις αὐτές δέν ἔχουν δικό τους τόνο.

Προφορά καὶ στίξη

42. "Οταν μιλοῦμε, σταματοῦμε κάθε τόσο, ἀλλοτε λιγότερο καὶ ἀλλοτε περισσότερο, γιατί τό θέλει τό νόημα ἢ γιά νά πάρουμε ἀναπνοή." Άλλοτε πάλι ἀνεβοκατεβάζουμε τή φωνή μας γιά νά ρωτήσουμε, νά δείξουμε τήν ἀπορία μας, τή χαρά μας ἢ νά ἐκφράσουμε ὅ, τι ἀλλο αἰσθανόμαστε.

Εἶναι βέβαια ἀδύνατο μέ τό γράψιμο νά παραστήσουμε αὐτό πού δείχνει ἡ φωνή μας. Μεταχειριζόμαστε ὅμως μερικά σημαδάκια, πού μᾶς δείχνουν ποῦ πρέπει νά σταματήσουμε καὶ πόσο κάθε φορά, καὶ πῶς νά χρωματίσουμε τή φωνή μας. "Αν ἔλειπαν αὐτά, θά ἦταν δύσκολο νά καταλάβουμε τό νόημα διαβάζοντας. Τά σημαδάκια αὐτά τά ὄνομάζουμε σημεῖα τῆς στίξης.

Τά σημεῖα τῆς στίξης

43. Τά συχνότερα σημεῖα τῆς στίξης εἶναι ἡ τελεία (.), ἡ ἄνω τελεία (·), τό κόμμα (,), τό ἐρωτηματικό (;) καὶ τό θαυμαστικό (!).

Λιγότερο συχνά μεταχειριζόμαστε τή διπλή τελεία (:), τήν παρένθεση (), τά ἀποσιωπητικά (...), τήν παύλα (-), τή διπλή παύλα (--), τά εἰσαγωγικά («»).

1. Τελεία (.). Τελεία σημειώνουμε στό τέλος μιᾶς φράσης πού ἔχει ἀκέραιο νόημα. Μέ τήν τελεία δείχνουμε ὅτι πρέπει νά σταματήσει λίγο ἡ φωνή:

‘Ο ἥλιος βασίλεψε.

Τήν Κυριακή θά πᾶμε ἐκδρομή στή θάλασσα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. "Υστερα ἀπό τελεία ἀρχίζουμε μέ κεφαλαῖο.

2. **"Ανω τελεία** (•). "Ανω τελεία σημειώνουμε, όταν θέλουμε νά δείξουμε μικρότερο σταμάτημα παρά μέ τήν τελεία καί μεγαλύτερο παρά μέ τό κόμμα:

Αὐτός δέν ἦταν ἄνθρωπος· ἦταν θεριό, δράκος, τοῦ βουνοῦ στοιχεῖο.

3. **Κόμμα** (,). Είναι τό πιό συχνό σημεῖο τῆς στίξης. Τό σημειώνουμε γιά νά δείξουμε πολύ μικρό σταμάτημα τῆς φωνῆς.

Μέ τό κόμμα χωρίζουμε:

α) λέξεις ἀσύνδετες, πού ἀνήκουν στό ίδιο μέρος τοῦ λόγου:

Μᾶς πρόσφερε φωμί, σύκα, πορτοκάλια, κρασί.

Χτές, προχτές, ἀντιπροχτές, ἔβρεχε ἀκατάπαντα.

β) τήν κλητική:

"Αροιξε, μάρα μου γλυκιά, τήν ἄφθαρτη ἀγκαλιά σου.

γ) προτάσεις ὅμοιες ἀσύνδετες:

Βγήκαμε ἀπό τό σχολεῖο, πήραμε τό δρόμο καί σέ λίγο φτάσαμε στήν πλατεία.

δ) Τίς δευτερεύουσες προτάσεις ἀπό τίς κύριες:

Δέν πρέπει νά ξεκινήσουμε, γιατί ὁ καιρός ἀρχισε νά χαλᾶ.

"Αν θέλεις, ἔλα.

"Οταν χάθηκε ὁ πατέρας, φρόντισε γιά ὅλα ὁ θεῖος μας.

Σάν τόν φοβᾶσαι τόν γκρεμό, ἔλ' ἀπ' τό μονοπάτι.

4. **Ἐρωτηματικό** (;). Τό ἐρωτηματικό τό σημειώνουμε στό τέλος μιᾶς ἐρωτηματικῆς φράσης:

Tί γίνεσαι;

Ποῦ πήγες;

Γιατί δέ μέ περίμενες;

5. **Θαυμαστικό** (!). Σημειώνεται ὑστερά ἀπό τά ἐπιφωνήματα καί ὑστερά ἀπό κάθε φράση πού ἐκφράζει θαυμασμό, χαρά, ἐλπίδα, πόνο, φόβο, προσταγή κτλ.

Tί λαμπρός ἄνθρωπος!

Zήτω! Μακάρι!

"Αχ! "Οχ! "Οχι!

Ντροπή! "Αλτ! Στάσον!

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — "Υστερα ἀπό ἐρωτηματικό ή θαυμαστικό
ἀρχίζουμε μέ κεφαλαῖο:

Ποῦ πῆγες; Τί εἰδες στά ταξίδια σου;

Τί ὅμορφη ἴστορία! Μέ πόση εὐχαρίστηση τήν ἀκούει κανείς!

Συνεχίζουμε μέ μικρό γράμμα, ὅταν ή φράση συνεχίζεται:

«Ποῦ εἰσαι;» ωτήσεις ἄξαφνα.

Ζήτω! φώναξαν ὅλα τά παιδιά.

6. Διπλή τελεία (:). Τή σημειώνουμε:

α) ἐμπρός ἀπό τά λόγια πού ἀναφέρονται κατά λέξη:

‘Ο Χριστός εἶπε: «Ἄγαπᾶτε ἀλλήλους».

β) ὅταν κάνουμε ἀπαριθμηση ή δίνουμε μιά ἔξήγηση ή τό ἀποτέλεσμα:

Τά μεγαλύτερα ἔλληνικά νησιά εἰναι: ή Κύπρος, ή Κρήτη, ή Εύβοια.

Κάθισε στό τραπέζι δὴ ή οἰκογένεια: δι παππούς, δι πατέρας, ή μητέρα, τ' ἀδέρφια μον.

Δέν ἐδούλεψε ποτέ του. Καί τό ἀποτέλεσμα: δέν ἔκαμε καμιά προκοπή.

7. Παρένθεση (()). Μέσα στήν παρένθεση κλείνουμε μιά λέξη ή μιά φράση πού ἔξηγει ή συμπληρώνει τά λεγόμενα:

‘Η βάρκα (ἀκόμα τρέμω πού τό θυμοῦμαι) χτύπησε ξαφνικά στήν ξέρα.

Στούς βαλκανικούς πολέμους (1912 - 13) λευτερώθηκαν ή Μακεδονία, ή Ὑπειρως καί πολλά νησιά.

8. Ἀποσιωπητικά (...). Μέ τά ἀποσιωπητικά δείχνουμε πώς ή φράση ἔμεινε ἀτελείωτη, γιατί δέ θέλουμε νά τήν ἀποτελειώσουμε ή γιατί εἴμαστε συγκινημένοι:

Θέλω νά σου ζητήσω νά... μά καλύτερα ἄλλη φορά, δταν ξανασυναντηθοῦμε.

Πρόσσεξε, μήρ τό ξανακάμεις αντό, γιατί...

Τί θαυμάστες μέρες! ...

9. **Παύλα** (—). Σημειώνουμε τήν παύλα στό διάλογο γιά νά δείξουμε ότι άλλαζει τό πρόσωπο πού μιλάει:

- Πότε θά 'ρθεῖς;
- Αὔριο.
- Θά σέ περιμένω.

10. **Διπλή παύλα** (— —). Κάποτε μεταχειρίζόμαστε δύο παύλες γιά νά κλείσουμε μέσα τους μιά φράση ή μέρος της, όπως γίνεται καί μέ τήν παρένθεση:

‘Ο πατέρας μου — μέρο τό κύμα πού τόν ἐτύλιξε — δέν είχε σκοπό νά μέ κάνει ναυτικό.

11. **Εισαγωγικά** (« »). Μέσα σέ εισαγωγικά κλείνουμε τά λόγια ένός άλλου ή μιά λέξη του, όταν τά άναφέρουμε όπως άκριβῶς τά είπε. Πρίν άπό τά εισαγωγικά σημειώνουμε τότε διπλή τελεία:

Τά ἔγγονα ἔλεγαν στόν παππού: «Πές μας, παππού, πάλι τό παραμύθι τῆς Γοργόνας».

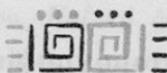
“Οποιος ἄκουε τ’ ὄνομά του φώναζε: «παρών».

Συντομογραφίες

44. Μερικές συχνές λέξεις γράφονται γιά συντομία κομμένες. Οι γραφές αύτές λέγονται **συντομογραφίες**. Οι πιό συνηθισμένες είναι οι άκολουθες:

ἄγ.	ἄγιος	κ.κ.	κύριοι ή κυρίες (όχι κύριοι κύριοι)
Άγ. Γρ.	Άγια Γραφή		
ἀρ.	ἀριθμός	Kος, Ka	Κύριος, Κυρία
βλ.	βλέπε	κτλ.	καί τά λοιπά
γραμμ.	γραμμάρια	κνβ.	κυβικά
Δδα	δεσποινίδα	λ.χ.	λόγου χάρη
δηλ.	δηλαδή	μ.	μέτρα
δρχ.	δραχμές	M. (Μεγ.)	Μεγάλος
έκ.	έκατοστό	M. Άσία	Μικρασία
κ.	κύριος, κυρία	μίλ.	μίλια
κ.ά.	καί άλλα	μ.μ.	μετά τό μεσημέρι
Κ.Δ.	Καινή Διαθήκη	μ.Χ.	μετά Χριστόν

<i>πβ.</i>	<i>η πρβ.</i>	παράβαλε	Γιά τούς ἀνέμους
<i>Π.Δ.</i>		Παλαιά Διαθήκη	<i>A</i> ἀνατολικός
<i>π.μ.</i>		πρίν ἀπό τό μεσημέρι	<i>B</i> βόρειος
<i>π.χ.</i>		παραδείγματος χάρη	<i>Δ</i> δυτικός
<i>π.Χ.</i>		πρό Χριστοῦ	<i>N</i> νότιος
<i>σ.</i>		σελίδα	<i>BA</i> βορειοανατολικός
<i>σημ.</i>		σημείωση	<i>BD</i> βορειοδυτικός
<i>στρ.</i>		στρέμματα	<i>NA</i> νοτιοανατολικός
<i>τετρ.</i>		τετραγωνικός	<i>ND</i> νοτιοδυτικός
<i>τόν.</i>		τόνοι	
<i>τ.μ.</i>		τετραγωνικά μέτρα	
<i>ΥΤ.</i>		ύστερόγραφο	Γιά τούς μῆνες
<i>χγρ.</i>		χιλιόγραμμα	<i>Iav.</i> , <i>Φεβρ.</i> , <i>Μάρτ.</i> , <i>Απρ.</i> , <i>Ιούν.</i> ,
<i>χλ.</i>		χιλιάδες	<i>Ιούλ.</i> , <i>Αὔγ.</i> , <i>Σεπτ.</i> , <i>Οκτ.</i> ,
<i>χμ.</i>		χιλιόμετρα	<i>Νοέμβρ.</i> , <i>Δεκ.</i>

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΘΗ ΦΘΟΙΓΓΩΝ

45. Λέμε *η* γράφουμε:

Δέο, *ἀλλά* καὶ *δυό*.

Δέ χρεωστῶ, *ἀλλά* καὶ *δέ χρωστῶ*.

*"Υστερα ἀπό τό μάθημα, *ἀλλά* καὶ *ὕστερ*' ἀπ' τό μάθημα.*

Ποῦ εἰναι ὁ Γιῶργος; *ἀλλά* καὶ *ποῦ 'ναι ὁ Γιῶργος;*

*"Ολό ἔκλαιε, *ἀλλά* καὶ *δλο ἔκλαιγε.**

*Λέγω, *ἀλλά* καὶ *λέω.**

*"Η κορυφή τοῦ βουνοῦ, *ἀλλά* καὶ *ἡ κορυφή τοῦ βουνοῦ.**

"Οπως βλέπουμε, μερικές λέξεις δέ λέγονται πάντοτε στό συνη-

θισμένο τους τύπο· κάποιοι φθόγγοι τους χάνονται ή ἀλλάζουν, παρουσιάζουν διάφορα πάθη.

Βλέπουμε ἀκόμη ὅτι γίνονται ἀλλαγές, ὅταν παρουσιάζονται κοντά κοντά δυό φωνήντα πού ἀνήκουν σέ δυό γειτονικές συλλαβές, μέσα στήν ἴδια λέξη ή πιό συχνά ἀνάμεσα σέ δυό λέξεις (δύο — δυό, ὕστερα ἀπό — ὕστερος ἀπό).

Αὕτη ή συνάντηση τῶν φωνηέντων λέγεται **χασμωδία**.

Πολλά ἀπό τά πάθη τῶν φθόγγων συμβαίνουν γιά νά ἀποφύγουμε τή χασμωδία.

Θά ἔξετάσουμε τά κυριότερα πάθη.

ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

46. Τά κύρια πάθη τῶν φωνηέντων είναι ή **συνίζηση**, ή **συναίρεση**, ή **ἐκθλιψη**, ή **ἀφαίρεση**, ή **συγκοπή** καί ή **ἀποκοπή**. Ἀπό αὐτά μόνο ή **ἐκθλιψη** συνηθίζεται στόν ἐπιστημονικό λόγο. Τά ἄλλα παρουσιάζονται συχνά στή λογοτεχνική γλώσσα καί **ἰδιαίτερα** στήν ποίηση.

Συνίζηση

47. Ἡ λέξη **βοήθεια** λέγεται καί **βοήθεια** σέ τρεῖς συλλαβές, τό δύο λέγεται καί δυό σέ μιά συλλαβή.

Σέ πολλές λέξεις, ὅταν ἀκολουθεῖ φωνῆν **ὕστερα** ἀπό τό φθόγγο *ι* (*η*, *υ*, *ει*, *οι*) ή τό φθόγγο *ε* (*αι*), τά δύο φωνήντα προφέρονται μαζί σέ μιά συλλαβή. Στίς λέξεις αύτές λέμε πώς **ἔγινε συνίζηση**.

‘Ο φθόγγος *ε* (*ε* ή *αι*), ὅταν παθαίνει συνίζηση μέ τό ἀκόλουθο φωνῆν, γράφεται *ι*:
γενεά — *γενιά*, *ἐννέα* — *ἐννιά*, *Παλαιά Διαθήκη* — *παλιά πόλη*.

Πολλές λέξεις λέγονται μόνο μέση συνίζηση: ἀδειάζω, ἀδειος, ηλιος, κάποιος, ὅποιος, ποιός, τέτοιος κτλ.

Συναίρεση

ἀκούουν — ἀκοῦν, δεκαέξι — δεκάξι

48. Στίς λέξεις αύτές τά δύο γειτονικά φωνήεντα ουσι, αε, ἐνώθηκαν σέ ἔνα.

‘Η ἐνωση δυό γειτονικῶν φωνηέντων μέσα στήν ἵδια λέξη σέ ἔνα φωνῆεν λέγεται **συναίρεση**.

“Οταν τά γειτονικά φωνήεντα είναι δμοια, συναιροῦνται σέ ἔνα δμοιο φωνῆεν: ἀκούουν — ἀκοῦν, λέ(γ)ετε — λέτε. ”Οταν τά γειτονικά φωνήεντα είναι διαφορετικά, ἀπομένει τό πιό δυνατό. Πιό δυνατό είναι τό α καιί ἀκολουθοῦν μέ τή σειρά οι φθόγγοι ο, ου, ε, ι:

δέν καλοακούω — δέν καλακούω, ἀκούεις — ἀκοῦς, ἀκούετε — ἀκοῦτε.

“Ετσι τό δεκαέξι γίνεται δεκάξι, τό Νικόλαος — Νικόλας, παραήπιες — παράπιες, Θεόδωρος — Θόδωρος, τρώ(γ)ετε — τρῶτε, ὁγδοήντα — ὁγδόντα.

”Εκθλιψη

τοῦ οὐρανοῦ — τ' οὐρανοῦ	τά ἄλλα — τ' ἄλλα
θά ἀκούσετε — θ' ἀκούσετε	ἀπό ὅλους — ἀπ' ὅλους

49. Τά ἄρθρα τοῦ, τά, τό θά, ή πρόθεση ἀπό ἔχασαν στά παραπάνω παραδείγματα τό τελικό τους φωνῆεν, γιατί βρέθηκαν ἐμπρός σέ λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό φωνῆεν.

“Οταν μιά λέξη τελειώνει σέ φωνῆεν καιί ή ἀκόλουθη ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν, συχνά χάνεται τό τελικό φωνῆεν τῆς προηγούμενης. Τό φαινόμενο αύτό λέγεται **ἐκθλιψη**.

Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού ἔπαθε ἕκθλιψη σημειώνουμε τήν ἀπόστροφο (').

Παθαίνουν συνήθως ἕκθλιψη ἐμπρός σέ ὅμοια φωνήεντα (συνηθέστερα στόν προφορικό καὶ ποιητικό λόγο):

α) Τά ἄρθρα τό, τοῦ, τά: τ' ὡραιοὶ παιδί, τ' οὐρανοῦ, τ' ἄλλα.

β) Τά μόρια θά, νά: θ' ἀνεβεῖτε, ν' ἀρχίστε.

γ) Οἱ ἀντωνυμίες: μέ, σέ, τό, τά:

μέ ἔδειξε — μ' ἔδειξε,

τό ὀνειρεύτηκες — τ' ὀνειρεύτηκες,

τά ἄφησε — τ' ἄφησε.

δ) Οἱ προθέσεις ἀπό, μέ, σέ, γιά:

ἀπ' ὅλους, μ' ἐσένα, σ' ἐμένα, γι' ἄλλον.

Κάποτε οἱ προθέσεις σέ, ἀπό, παρά παθαίνουν ἕκθλιψη καὶ ἐμπρός σέ διαφορετικό φωνῆεν: σ' αὐτόν, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, παρ' ὅλο πού.

Ο σύνδεσμος καὶ μπορεῖ νά γραφτεῖ ἐμπρός ἀπό φωνῆεν κι (χωρίς ἀπόστροφο): κι ἄλλος, κι δμως, κι ἔπειτα, κι υστερα.

΄Αφαίρεση

ποῦ εἰναι — ποῦ ναι

ἐσνύ εἰσαι — ἐσνύ σαι

μοῦ ἔφερε — μοῦ φερε

θά ἔχει — θά χει

50. Στά παραδείγματα αύτά ἡ δεύτερη λέξη ἔχασε τό ἀρχικό φωνῆεν ἢ τό δίψηφο.

“Οταν μιά λέξη τελειώνει σέ φωνῆεν καὶ ἡ ἀκόλουθη ἀρχίζει ἀπό φωνῆεν, χάνεται κάποτε τό ἀρχικό φωνῆεν τῆς ἀκόλουθης λέξης. Τό φαινόμενο αύτό λέγεται ἀφαίρεση.

Στή θέση τοῦ φωνήεντος πού χάνεται σημειώνεται ἀπόστροφος (').

΄Αφαίρεση παθαίνουν τύποι τοῦ ρήματος μέ τονισμένο συνήθως τό ἀρχικό φωνῆεν (ε), (ι), ὅταν ἡ προηγούμενη λέξη είναι προσωπική ἀντωνυμία, τό ἐρωτηματικό ποῦ, τό ἀναφορικό πού καὶ τά μόρια θά, νά:

μοῦ πε, τά φερε, πού κοψε, θά μαστε, νά ρθεῖ.

Πρόσεξε τή διαφορά τοῦ: *vá με, vá σε, vá μαστε* (*vá τοι*), ὅπου ἔχουμε ἀντωνυμίες προσωπικές, καὶ τοῦ: *vá 'μαι, vá 'σαι, vá 'μαστε* (*vá 'vai*), ὅπου ἔχουμε τό ρῆμα εἰμαι.

Στό ρόδινο μακάριο φῶς, *vá με, ἀνεβαίνω τῆς αὐγῆς* μέ σηκωμένα χέρια. (Σικελιανός).

*Αρχικά φωνήεντα

έβδομάδα — βδομάδα Τσιγγάνος — Ατσίγγανος ἔξαφρα — ἄξαφρα

51. Πολλές λέξεις παρουσιάζουν στήν ἀρχή τους ἀλλαγές: α) χάνουν τό ἀρχικό τους φωνῆν, β) παίρνουν ἕνα φωνῆν στήν ἀρχή καὶ γ) τρέπεται τό ἀρχικό τους φωνῆν σέ ἄλλο:

α) **Άποβολή.** Μερικές λέξεις λέγονται καὶ μέ τό ἀρχικό τους φωνῆν καὶ χωρὶς αὐτό. Στίς λέξεις πού χάνουν τό ἀρχικό τους φωνῆν ἔχουμε ἀποβολή. Τέτοιες λέξεις είναι:

ἀγελάδα, ἀμύγδαλο, ἔβδομάδα, ἐμπρός, ἔξαδερφος, ἔξομολογῷ, ἐρωτῶ, εὐλογῷ, ἡγούμενος, ἡμέρα, ὑγεία, ὑπερήφανος κτλ. πού λέγονται καὶ γελάδα, βδομάδα, ρωτῶ, βλογῷ, μέρα, γειά, περήφανος κτλ.

β) **Πρόταξη.** Μερικές λέξεις παίρνουν στήν ἀρχή ἕνα φωνῆν, συνήθως τό α. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται πρόταξη καὶ τό πρόσθετο φωνῆν προτακτικό: βδέλλα — ἀβδέλλα, σκιά — ἵσκιος.

γ) **Άλλαγή.** Μερικές λέξεις ὀλλάζουν τό ἀρχικό τους φωνῆν σέ ἕνα ἄλλο. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται ἄλλαγή.

Τέτοιες λέξεις πού παρουσιάζουν διπλούς τύπους είναι:
ἔμορφος — ὄμορφος, ἔξαφρα — ἄξαφρα.

Μερικές λέξεις παρουσιάζουν καὶ τρεῖς τύπους:

ἔξαδερφος — ἀξάδερφος — ξάδερφος,
ἐλαφρός — ἀλαφρός — λαφρός.

Συγκοπή

κιονφή—κορφή, σιτάρι—στάρι, φέρετε—φέρτε, κόψετε—κόψτε

52. Σέ μερικές λέξεις, ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα αὐτά, χάνεται ἕνα φωνῆν ἀνάμεσα σέ δυό σύμφωνα. Τό φαινόμενο αὐτό λέγεται συγκοπή.

·Αποκοπή

φέρετο — φέρετο,
κόψετο — κόψετο,
ἀπό τό σπίτι — ἀπό τό σπίτι,
μέσα στή θάλασσα — μέσα στή θάλασσα

53. "Άλλοτε πάλι χάνεται, όπως βλέπουμε, τό τελικό φωνής μιᾶς λέξης έμπρος ἀπό τό άρχικό σύμφωνο τῆς ἀκόλουθης. Τό φαινόμενο αύτό λέγεται **ἀποκοπή**.

Στή θέση τοῦ φωνήντος πού ἀποκόπηκε σημειώνεται ἀπόστροφος (').

Μόνο τό ἐπίρρημα μέσα γράφεται χωρίς ἀπόστροφο καί μέ τελικός : μέσα στή θάλασσα ὅμως πρίν ἀπό φωνῆν παθαίνει ἔκθλιψη: μέσ' ἀπό τό σπίτι.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Σημειώνεται ἀπόστροφος στήν ἔκθλιψη, στήν ἀφαίρεση καί στήν ἀποκοπή:

θ' ἀκούστε — μοῦ 'φερε — ἀπ' τό σπίτι.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΣΧΗΜΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΘΗ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

ΠΑΘΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

54. Ἀποβολή καὶ ἀνάπτυξη τοῦ γ ἀνάμεσα σέ φωνήεντα.

Σέ μερικές λέξεις χάνεται τό γ ἀνάμεσα σέ φωνήεντα. Ἐτσι οι λέξεις παρουσιάζονται μέ δυό τύπους:

φαγίζω — φαΐζω, λέγω — λέω, τρώγω — τρώω.

Σέ μερικές πιάλι λέξεις ἀναπτύσσεται ἔνα γ εύφωνικό ἀνάμεσα σέ δυό φωνήεντα, προπάντων δταν αύτά ἔχουν τήν ίδια προφορά:

ἔκαιε — ἔκαιγε, ἔκλαιε — ἔκλαιγε, καίεται — καίγεται.

Τό τελικό ν

τόν ἄνθρωπο	—	τό θρόνο
τόν καιρό	—	τό δάσκαλο
τίν πόλη	—	τή χώρα
δέν ἔχω	—	δέ φοβοῦμαι
μήν τρῶς	—	μή βιάζεσαι

55. Σέ μερικές λέξεις, ὅπως βλέπουμε στά παραδείγματα, ἄλλοτε φυλάγεται τό τελικό τους ν καὶ ἄλλοτε χάνεται. Οι λέξεις αύτές είναι τό ἄρθρο τόν, τήν, τό ἀριθμητικό καὶ ἀόριστο ἄρθρο ἔναν, ἡ τριτοπρόσωπη προσωπική ἀντωνυμία τήν καὶ τά ἄκλιτα δέν, μήν.

1. Φυλάγουν τό τελικό ν, ὅταν ἡ ἄκολουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό φωνῆν ἡ ἀπό σύμφωνο στιγμιαῖο (κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ) ἡ διπλό (ξ, ψ):

τόν ἀέρα	μήν ἀκοῦτε	δέν είδα	τήν ντροπή
ἔναν καιρό	δέν μπορῶ	μήν περάσεις	τήν πρόφτασα
είδα ἔναν ξένο	τόν τόπο.		

2. Χάνουν τό τελικό ν, ὅταν ἡ ἄκολουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό σύμφωνο ἔξακολουθητικό (γ, β, δ, χ, φ, θ, λ, μ, ν, ρ, σ, ζ):

τό γέρο	τή βρύση	δέ γράφω	μή δέχεσαι
τή χαρά	τό φόβο	τή φοβήθηκα	ἔνα λαό
τή μητέρα	τή νίκη	μή ρωτᾶς	μή σταματᾶς
τή ζωγραφίζει.			

56. Τό τελικόν φυλάγεται πάντοτε στό ἄρθρο τῶν, στήν προσωπική ἀντωνυμία τοῦ τρίτου προσώπου τόν, καθώς καὶ στό τροπικό ἐπίρρημα σάν:

τῶν φίλων μον., τῶν συμμαθητῶν μον.,
τόν βλέπω, φώναξέ τον,
σάν θάλασσα, σάν βαρύ εἶναι.

Συμφωνικά συμπλέγματα

βροχὴ, χτές, πρωΐ, στρατιώτης,
ἄβραστος, ἄχτιστος, ἔρχομαι, ἄστρο

57. Στίς λέξεις αὐτές ἔχουμε δυό ἢ περισσότερα σύμφωνα τό ἓνα κοντά στό ἄλλο: βρ, χτ, πρ, στρ, ἔρχ.

Τό συνδυασμό ἀπό δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα τόν ὄνομάζουμε συμφωνικό σύμπλεγμα.

Συχνά στίς ἕδιες λέξεις ἢ στίς συγγενικές τους τά συμφωνικά συμπλέγματα παρουσιάζουν διαφορά. Ἐτοι λέμε:

φτερό, φτερούγα (μέ φτ) καὶ περίπτερο, πτέρυγα (κτιρίου) (μέ πτ)
λεφτά (μέ φτ) καὶ λεπτός, λεπτό (τό), λεπτολογῶ (μέ πτ)
σκολειό, σκόλη, ξεσκολί- καὶ σχολεῖο, σχολή (μέ σχ)
ζω (μέ σκ)
πράμα, πραμάτεια (μέ μ) καὶ πράγμα, πραγματικός (μέ γμ)
συχαρίκια (μέ χ) καὶ συγχαρητήρια (μέ γχ)
νύφη, νυφιάτικος (μέ φ) καὶ νύμφη (θεά), νυμφίος (μέ μφ)

Σημείωση. Ὁρθογραφία τῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων βλ. στό Ἐπίμετρο.

ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ

I. Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

58. Λέξεις λαϊκές και λέξεις λόγιες — Τό λεξιλόγιο της Νεοελληνικής

Α. Πολλές άπό τις λέξεις της γλώσσας μας είναι **άρχαιες**. Βρίσκονται στό στόμα του λαού μας άπό τήν άρχαιά ἐποχή ὡς σήμερα χωρίς διακοπή καί ἡ ἔμειναν ἀπαράλλαχτες, ὅπως ήταν πρίν άπό χιλιάδες χρόνια, ἡ ἄλλαξαν κάπως. Λέξεις πού δέν ἄλλαξαν:

θεός, γῆ, οὐρανός, φῶς, βαθύς, καλός, πέντε, δέκα, ἔγώ, ἐκεῖνος,
ἐκεῖ, κάτω, ποῦ, ἀπό, πρός, χωρίς, καλ, οὔτε, ἄλλα, ἐπειδή κτλ.
Λέξεις πού ἄλλαξαν:

ἄντρας (*ἀνήρ*), δέντρο (*δένδρον*), μισός (*ἡμισυς*), παλιός (*παλιός*), πόλη (*πόλις*), χέρι (*χείρ*) κτλ.

Αύτές είναι κληρονομημένες λαϊκές λέξεις.

Β. **Άλλες λέξεις είναι ξένες.** Μπήκαν στή γλώσσα μας σέ διάφορες ἐποχές άπό άλλες γλώσσες καί, άπό τότε πού μπήκαν, οἱ περισσότερες λέγονται χωρίς διακοπή ὡς σήμερα. Πολλές λέξεις ξένες μπαίνουν καί σήμερα ἀκόμη στή γλώσσα μας. Τέτοιες λέξεις είναι:

ἀμήν, Πάσχα, κάρβουνο, κάστρο, κελί, παλάτι, σπίτι, ἀκονυμπῶ — γκιόνης, κοτέτσι, τσέλιγκας — γιαούρτι, τζάκι, καρπούζι, τερεκές — καπετάνιος, καπέλο, μπαρμπούνι — βαγόνι, καμπίνα, ρεκόρ, σπόρ, τουρισμός κτλ.

Οι περισσότερες άπό τις ξένες λέξεις ἄλλαξαν μορφή και προφορά, κλίνονται δημοσίως οι ἄλλες Ἑλληνικές λέξεις κι ἔτσι δέν ξεχωρίζουν ἀπ' αὐτές. Και οι ξένες αὐτές λέξεις είναι λαϊκές λέξεις.

Γ. Στή γλώσσα μας ύπάρχουν και λέξεις πού είχαν χαθεὶ ἀπό τήν ὅμιλία γιά πολλούς αἰῶνες και τίς χρησιμοποίησαν πάλι οι λόγιοι τοῦ ἔθνους τούς δυό τελευταίους αἰῶνες, καθώς και ἄλλες πού τίς ἔπλασαν ἀπό ἀρχαῖες λέξεις. Τέτοιες λέξεις είναι:

'Ακαδημία, γυμνάσιο, καθηγητής, κατάστημα, ξενοδοχεῖο — ἀστεροσκοπεῖο, ἀσύρματος, ἀτμομηχανή, δημοσιογράφος, ἡλεκτρισμός, προσγειώρουμαι, προσωρινός, πυροσβέστης, τηλέγραφος, τηλέφωνο, φωτογραφία, χωροφυλακή κτλ.

Αὐτές είναι οι λόγιες λέξεις.

Δ. Ἐκτός ἀπό τίς λαϊκές και τίς λόγιες λέξεις ύπάρχουν στή γλώσσα μας και ἄλλες πολλές, νέες λέξεις. Αὐτές ἔγιναν προπάντων μέ τήν παραγωγή και μέ τή σύνθεση. "Ολες οι λέξεις πού μεταχειρίζόμαστε ἀποτελοῦν τό λεξιλόγιο τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, τῆς δημοτικῆς.

II. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΓΕΝΙΚΑ

59. Ἡ λέξη παιδάκι ἔγινε ἀπό τή λέξη παιδί μέ μιά κατάληξη. Τό ἴδιο και τό ρῆμα φανερώνω ἔγινε ἀπό τό ἐπίθετο φανερός, ἀφοῦ πῆρε μιά κατάληξη.

"Οταν μιά λέξη βγαίνει ἀπό ἄλλη, ἔχουμε παραγωγή.

'Από τίς λέξεις ἄγριος και λουκούδι ἔγινε τό ἀγριολούλονδο.

'Από τίς λέξεις ἀστραπή και βροντή ἔγινε ἡ λέξη ἀστραπόβροντο.

"Όταν μιά λέξη γίνεται άπό δυό άλλες λέξεις, έχουμε σύνθεση.

Οι περισσότερες λέξεις βγήκαν άπό άλλες μέ παραγωγή ή μέ σύνθεση.

60. 1. Μιά λέξη πού δέ γίνεται άπό άλλη παρά σχηματίζεται άπό μιά ωλέα ή ένα άρχικό θέμα, ጋν προσθέσουμε σ' αύτό μιά κατάληξη, λέγεται ριζική λέξη. Ριζικές λέξεις είναι τό γράφ-ω, καλ-ός, μικρ-ός, γελ-ώ.

2. 'Η λέξη πού γίνεται άπό άλλη λέξη άμα προσθέσουμε μιά κατάληξη λέγεται παράγωγη.

κληρ-ώνω είναι παράγωγο τοῦ κλῆρος.
καλούτσικος είναι παράγωγο τοῦ καλός.

3. 'Η λέξη άπό τήν όποια γεννήθηκε ή παράγωγη λέξη λέγεται πρωτότυπη λέξη.

Γιά τή λέξη κληρώνω λ.χ. πρωτότυπη είναι ή λέξη κλῆρος.
Γιά τό καλούτσικος πρωτότυπη είναι ή λέξη καλός.

4. Μιά κατάληξη μέ τήν όποια σχηματίζουμε παράγωγες λέξεις λέγεται παραγωγική κατάληξη.

'Η παραγωγική κατάληξη έχει μιά ή περισσότερες συλλαβέσες: μηλο-μηλ-ιά, καρφί-καρφ-ώνω, άγόρι-άγορ-ίστικος.

61. Μιά λέξη πού γίνεται άπό δυό άλλες λέξεις ጋν ένώσουμε τά θέματά τους λέγεται σύνθετη λέξη.

"Έτσι άπό τό καλός και τύχη έγινε ή λέξη καλότυχος.

'Από τό Χριστός και τό ψωμί έγινε ή λέξη χριστόψωμο.

Οι λέξεις πού ένωνονται γιά νά δώσουν τή σύνθετη λέξη λέγονται συνθετικά: πρῶτο συνθετικό καί δεύτερο συνθετικό.

Στή σύνθετη λ.χ. λέξη χριστόψωμο ἡ λέξη Χριστός είναι τό πρῶτο συνθετικό καί ἡ λέξη ψωμί τό δεύτερο συνθετικό.

Κάθε λέξη πού δέν είναι σύνθετη είναι άπλή.

62. 1. Κατά τήν παραγωγή παίρνουμε τό θέμα άπλό καί σ' αύτό προσθέτουμε τήν παραγωγική κατάληξη:

ριζ-α — ριζ-ώνα, ἄγρι-ος — ἄγρι-άδα,
βροχ-ή — βροχ-ερός, τραγουδ-ώ — τραγουδ-ιστής.

2. Κατά τή σύνθεση παίρνουμε τό θέμα μαζί μέ ένα φωνήν, συνήθως τό ο:
καλ-ός — καλ-ο-πιάνω — καλ-ό-τυχος,
ἀνοίγ-ω — ἀνοιγ-ο-κλείνω.

Οι οίκογένειες τῶν λέξεων

63. "Όλες οι λέξεις πού βγήκαν άπό τήν ίδια άπλή λέξη μέ παραγωγή ή μέ σύνθεση άποτελούν μιά οίκογένεια.

Οι λέξεις πού άνήκουν σέ μιά οίκογένεια λέγονται συγγενικές.

Μιά οίκογένεια είναι οι λέξεις:

κλήρος, κλήρα, κληρώνω, κληρωτός, ξανακληρώνω, ἀποκληρώνω,
ἀκληρος, ἀκλήρωτος, κληρονόμος, κληρονομῶ, κληρονομία, κληρονομικός, κληροδότημα, κληροῦχος, κληρικός, ξεκληρίζω κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Α.—Παράγωγα ρήματα

64. Ρήματα παράγονται ἀπό ἄλλα ρήματα, ἀπό ὀνόματα καὶ ἀπό ἄκλιτα.

α) Ἀπό ρήματα:

κλαίω (*ἐκλαψα*) — κλαφονθίζω,
φέγγω — φεγγίζω,
ψάχω — ψαχονλεύω.

65. β) Ἀπό ὀνόματα:

γείτονας — γειτονεύω, σημαίνει εἶμαι γείτονας,
κατσουφης — κατσονφιάζω, γίνομαι κατσούφης,
θημωνιά — θημωνιάζω, κάνω θημωνιές,
άλωνι — ἄλωνίζω, κάνω ἄλωνι.

Τά ρήματα τά παράγωγα ἀπό ὀνόματα τελειώνουν σὲ:

-άζω, -ιάζω : δόξα — δοξάζω, κόπτος — κοπιάζω.

-ίζω : ἀρχή — ἀρχίζω, ἀφρός — ἀφρίζω.

-εύω : σημάδι — σημαδεύω, ὅνειρο — ὅνειρεύομαι.

-ώνω : θεμέλιο — θεμελιώνω, κλειδί — κλειδώνω.

-αίνω : ἀκριβός — ἀκριβαίνω, ζεστός — ζεσταίνω, φαρδύς — φαρδαίνω.

66. γ) Ἀπό ἄκλιτα : Ρήματα παράγονται ἀπό ἐπιφωνήματα ἢ ἐπιφωνήματα μέ τις ἀκόλουθες καταλήξεις:

-ζω, -ιζω : ἀντίκρων — ἀντικρίζω, παράμερα — παραμερίζω, συγκράζω, χωρίζω.

Ἐτσι καὶ ἀπό φράσεις: (*λέω*) καλημέρα, καληνύχτα, καλῶς ὥρισες ἔγιναν τά ρήματα: καλημερίζω, καληνυχτίζω, καλωσορίζω.

Από τις φωνές ζώων γάβ, νιάου ἔγιναν τά ρήματα:
γαβγίζω, νιαονγίζω.

-εύω : ἀγνάντια — ἀγναντεύω, κοντά — κοντεύω.

-ώνω : σιμά — σιμώνω, χαμηλά — χαμηλώνω.

B.—Παράγωγα ούσιαστικά

67. α) Ούσιαστικά ἀπό ρήματα. Τά ούσιαστικά ἀπό ρήματα σημαίνουν:

A. Τό πρόσωπο πού ἐνεργεῖ.

Καταλήξεις:

-της, -ιστής : ὄφαιρω (*ῦφαρα*) — ὄφατής, λυτρώνω — λυτρωτής,
ψέλνω (*ἔψαλα*) — ψάλτης, θεοίζω — θεοιστής, τραγονδιστής.
ράβω — ράφτης, παιχτης.

Σπανιότερες καταλήξεις:

- (ά)τορας: εἰσπράττω — εἰσπράκτορας, συμβούλεύω - συμβούλάτορας.

-έας, -ιάς: γράφω — γραφέας, κουρεύω — κουρέας, σκάβω — σκαφτιάς.

B. Τήν ἐνέργεια πού κάνει κανείς ή τό ἀποτέλεσμά της.

Καταλήξεις:

-μός : λυτρώνω — λυτρωμός, χάρω — χαμός, ἔρχομαι — ἔρχομός,
σέβομαι — σεβασμός, διώχνω — διωγμός.

-ση (-ξη, -ψη) : θυμοῦμαι — θύμηση, ἀπαντῶ — ἀπάντηση, γεννῶ —
γέννηση, βράζω — βράση, διευθύνω — διεύθυνση, φυλάγω —
φύλαξη, λάμπω — λάμψη.

-σιμο (-ξιμο, -ψιμο) : στρώνω — στρώσιμο, χάρω — χάσιμο, δέρνω —
δάρσιμο, ψήσιμο, τρέξιμο, σκάψιμο.

-μα : μηνῶ (*μήνυσα*) — μήνυμα, καίω — κάμα, κλαδεύω — κλάδεμα, φορτώνω — φόρτωμα, κεντῶ — κέντημα.

-ίδι : στολίζω — στολίδι, σκουπίζω — σκουπίδι, τρέχω (*ἔτρεξα*) —
τρεξίδι.

-ητό : βογκῶ — βογκητό, παραμιλῶ — παραμιλητό, ξεφωρίζω —
ξεφωρητό.

-ούρα : κλείνω — κλεισούρα, σκοτίζω — σκοτούρα.

- α : ἀνασαινω — ἀνάσα, παστρεύω — πάστρα.
- ι, -ιο, -ιος : ζυγιάζω — ζύγι, κολυμπῶ — κολύμπι, βαφτίζω — βαφτίζεια (τά) γελῶ — γέλιο· κοστίζω — κόστος.
- ιά, -ία : μιλῶ — μιλιά, διμιλῶ — διμιλία, βαθμολογῶ — βαθμολογία.
- ειά, -εία : δουλεύω — δουλειά, γιατρεύω — γιατρειά· λατρεύω — λατρεία, θεραπεύω — θεραπεία.
- εια (προπαροχύτονα) : καλλιεργῶ — καλλιέργεια, προσπαθῶ — προσάθεια, ώφελῶ — ώφελεια.

Γ. Τό δργανο, τό μέσο ή τόν τόπο μιᾶς ἐνέργειας.
Καταλήξεις:

- τήρας : καταβρέχω — καταβρεχτήρας, λούζω — λουτήρας, κινῶ — κινητήρας.
- τήρι : κλαδεύω — κλαδευτήρι, ξυπνῶ — ξυπνητήρι, σκαλίζω — σκαλιστήρι, φέλνω (ἔψαλα) — ψαλτήρι.
- τήριο : ἐκπαιδεύω — ἐκπαιδευτήριο, γυμνάζω — γυμναστήριο, δικάζω — δικαστήριο.

β) Οὐσιαστικά ἀπό οὐσιαστικά.

68. **Υποκοριστικά:** παιδί — παιδάκι, πέτρα — πετρότσα.

Τά ύποκοριστικά ή χαϊδευτικά παρασταίνουν μικρό ἐκεῖνο πού σημαίνουν οἱ πρωτότυπες λέξεις.

Πολλές φορές μεταχειρίζόμαστε ύποκοριστικό ὅχι γιατί κάτι είναι πραγματικά μικρό, ἀλλά γιατί τό ἀγαποῦμε, χαϊδευτικά:
μαρούλι! *Ελα δῶ, γατούλα μου. Πιές νεράκι.

1. Οἱ συχνότερες καταλήξεις τῶν ύποκοριστικῶν εἰναι:

- άκι : ἀρνί — ἀρνάκι, δαχτυλάκι, ψαράκι.
- άκης : κόσμος — κοσμάκης, Γιώργος — Γιωργάκης.
- άκος : δρόμος — δρομάκος, μαθητής — μαθητάκος, γεροντάκος.
- ίτσα : Ἐλένη — Ἐλενίτσα, κλωστίτσα, μηλίτσα.
- ούδα, -ούδι : κοπέλα — κοπελούδα, ἄγγελος — ἄγγελούδι.
- ούλα : βρύση — βρυσούλα, κορούλα, μητερούλα, Ἄγγελικούλα.
- ούλης : ἀδερφός — ἀδερφούλης, παππούλης.

-ούλι : δέντρο — δεντρούλι, σακί — σακούλι.

-όπουλο, -οπούλα : βοσκός — βοσκοπούλα.

Τά παράγωγα μέ τήν κατάληξη αύτή φανερώνουν συνήθως τό γιό ή τήν κόρη:

ἀρχοντας — ἀρχοντόπουλο, ἀρχοντοπούλα,

βασιλιάς — βασιλόπουλο, βασιλοπούλα.

2. Σπανιότερες είναι οι καταλήξεις:

-αράκι : μῆλο — μηλαράκι, φύλλο — φυλλαράκι.

-ουδάκι : λαγός — λαγουδάκι, χωριό — χωριούδακι.

3. Άκομη πιό σπάνιες είναι οι καταλήξεις:

-ίδιο : κράτος — κρατίδιο, σφαίρα — σφαιρίδιο.

-ίσκος : σατράπης — σατραπίσκος, θάλαμος — θαλαμίσκος, άστερίσκος.

Μερικά ύποκοριστικά παράγονται άπο άλλα ύποκοριστικά:

ἄγγελος — ἄγγελούδι — ἄγγελονδάκι,

πέτρα — πετράδι — πετραδάκι.

4. Μερικές λέξεις δίνουν περισσότερα ύποκοριστικά μέ διαφορετική κατάληξη κάθε φορά:

βάρια : βαρκάκι — βαρκίτσα — βαρκούλα,

γάτα : γατάκι — γατίτσα — γατούλα — γατούλι,

πέτρια : πετρίτσα — πετρούλα — πετραδάκι.

69. Μεγεθυντικά.

Τά μεγεθυντικά παρασταίνουν πιό μεγάλο έκεινο πού σημαίνουν οι πρωτότυπες λέξεις:

σκυλί — σκύλαρος, σπίτι — σπιταρόνα, κοντάλι — κοντάλα.

Οι κυριότερες καταλήξεις είναι:

-α : θηλυκά: βαρέλι — βαρέλα, κασόνι — κασόνα, κολοκύθι — κολοκύθα.

-άρα : θηλυκά: φέτα — φετάρα, φωνή — (ἀγριο)φωνάρα.

-αράς : ἀρσενικά: κοιλιά — κοιλαράς, χορευτής — χορευταράς, δονλευταράς.

-αρος : ἀρσενικά: σκυλί — σκύλαρος, Γιάννης — Γιάνναρος, παίδαρος, ποντίκαρος.

70. **Τοπικά.** Τά τοπικά ούσιαστικά φανερώνουν τόπο.

Καταλήξεις:

-**αριό** : καμπάνα — καμπαναριό, κεραμιδάς — κεραμιδαριό, πλύστρα — πλυνταριό.

-**άδικο, -ίδικο**: γαλατάς — γαλατάδικο, ἀσβεστάς — ἀσβεστάδικο, ράφτης — ραφτάδικο, παλιατζής — παλιατζίδικο.

-**ιο** : έστιατορας — έστιατόριο, φύλακας — φυλάκιο.

-**ειο** : Πατριάρχης — Πατριαρχεῖο, βιβλιοπωλεῖο, δασαρχεῖο, ιατρεῖο, κουρεῖο, σχολεῖο, ταχυδρομεῖο κτλ.

71. **Περιεκτικά:** ἀχερώνας (ἀποθήκη γιά ἄχερο), ἐλαιώνας (πολλά λιόδεντρα στόν ίδιο τόπο).

Τά περιεκτικά σημαίνουν τό μέρος πού περιέχει πολλά άπο őσα φανερώνει ή πρωτότυπη λέξη ή πολλά σώματα πού βρίσκονται στό ίδιο μέρος.

Καταλήξεις:

-**ιά, -ιάς**: ἀμμος (ἀμμούδα) — ἀμμουδιά, πλατάνι — πλατανιά· πεύκο — πευκιάς.

-**ώνας, -ώνας**: ἀμπέλι — ἀμπελώνας, ἄχερο — ἀχερώνας, ἐλιά (ἀρχαῖο ἐλαιά) — ἐλαιώνας, ξένος — ξενώνας, στρατός — στρατώνας· καλάμι — καλαμιώνας, περιστέρι — περιστερώνας.

Από περιεκτικά γεννήθηκαν οι τοπωνυμίες: Πευκιάς (στό Ξυλόκαστρο), Πλατανιά, ονομα χωριῶν σέ πολλά μέρη της Ελλάδας, κ.ά.

72. **Έθνικά.**

Τά έθνικά ή πατριδωνυμικά σημαίνουν τόν ἀνθρωπο πού κατάγεται άπο δρισμένο τόπο ή πού ἀνήκει σ' αὐτόν.

Καταλήξεις:

-**ίτης** : Ἀρατολή — Ἀρατολίτης, Πόλη — Πολίτης, Ἀράχοβα — Ἀράχοβίτης.

- αιτης : Μοριάς — Μοραίτης, Χρυσό (κοντά στούς Δελφούς) — Χρυσαΐτης.
- ιάτης : Μάρη — Μαριάτης, Μέχονος — Μυκονιάτης, Σπάρτη — Σπαρτιάτης.
- ώτης, -ιώτης: Σούλι — Σουλιώτης, Θρακιώτης, Ἡπειρώτης, Βολιώτης, Λαμιώτης, Ρουμελιώτης, Φανάρι — Φαναριώτης.
Τά θηλυκά τῶν ἑθνικῶν αὐτῶν τελειώνουν σέ -ισσα: Πολλιτισσα, Μοραίτισσα, Μαριάτισσα, Σουλιώτισσα κτλ.
- ανός, -ιανός: Ἀφρική — Ἀφρικανός, Ἀμερικανός, Πάρος — Παριανός, Ψαρά — Ψαριανός.
- άνος : Πρεβεζά — Πρεβεζάνος, Ἀμερικάνος.
- ινός : Ἀλεξάντρεια — Ἀλεξαντρινός, Ζάκυνθος—Ζακυνθινός, Λάρισα—Λαρισινός, Πάτρα — Πατρινός, Τρίκαλα — Τρικαλινός.
Τά θηλυκά τῶν ἑθνικῶν σέ -νός τελειώνουν σέ -ή ὅταν είναι δξύτονα καί σέ -α ὅταν είναι παροξύτονα:
Συριανός — Συριανή, Πρεβεζάνος — Πρεβεζάνα.
Τά θηλυκά τοῦ Ἀμερικανός, Ἀφρικανός είναι Ἀμερικανίδα, Ἀφρικανίδα.
- ιός : Θεσσαλονίκη—Θεσσαλονικιός, Λήμνος—Λημνιός, Μυτιληνίος.

Λιγότερο συχνές είναι οι καταλήξεις:

- ιος : Αἰγύπτιος — Αἰγύπτιος, Κόρινθος — Κορίνθιος.
- αιος : Εύρωπη — Εύρωπαιος, Θήβα — Θηβαῖος, Κερκυραῖος.
Μερικά ἑθνικά σέ -ιος σχηματίζονται καί σέ -αιος: Μυτιληνίος — Μυτιληναῖος, Σμυρνίος — Σμυρναῖος.
Τά θηλυκά τῶν ἑθνικῶν σέ -ιός, -ιος, -αιος σχηματίζονται σέ -α: Θεσσαλονικιά, Κορίνθια, Κερκυραία.
- έξιος : Βιέννη — Βιεννέζος, Κίνα — Κινέζος, Μάλτα — Μαλτέζος.
Τά θηλυκά τῶν ἑθνικῶν σέ -ος τελειώνουν σέ -ίδα: Γαλλίδα, Γερμανίδα, Ἐλβετίδα, Ἀγγλίδα.
"Οσα τελειώνουν σέ -δος καί τό Θεσσαλός έχουν τό θηλυκό σέ -ή: Ἰνδή, Θεσσαλή.
Μερικά τελειώνουν σέ -έζα: Δανέζα, Ούγγαρέζα.

Ἀνώμαλα ἑθνικά: Γιάννενα — Γιαννιώτης, Ἰος — Νιώτης, Νάξος — Αξιώτης, Κύμη — Κουμιώτης, Τροία — Τρωαδίτης, Λορδούεζος.

73. Ἐπαγγελματικά. Σημαίνουν ἐπάγγελμα.

Καταλήξεις:

- άς : ἀλεύρι — ἀλευράς, κεραμίδι — κεραμιδάς, γαλατάς, σιδεράς.
- άρης : βάρκα — βαρκάρης, περιβολάρης.
- ιάρης : κάρβοντο — καρβονιάρης, σκουπιδιάρης.
- άριος : ἀποθήκη — ἀποθηκάριος, βιβλιοθήκη — βιβλιοθηκάριος.
- τζής : κουλούρι — κουλοντζής, παλιατζής.

74. Ἄνδρωνυμικά.

Στή λαϊκότερη γλώσσα συνηθίζονται γιά γυναίκες κύρια δόνόματα πού παράγονται ἀπό τό βαφτιστικό ἢ τό οἰκογενειακό δόνομα τοῦ ἀντρός. Τά ούσιαστικά αὐτά λέγονται ἄνδρωνυμικά:

Δημήτραια είναι ἡ γυναίκα τοῦ Δημήτρη.

Καταλήξεις:

-αινα : Γιώργαινα, Κώσταινα, Τζαβέλαινα.

-ίνα : Θοδωρίνα, Μπούμπουλης — Μπουμπουλίνα.

75. Ἀλλες καταλήξεις μέ διάφορες σημασίες.

- ιά: ἀμύγδαλο — ἀμυγδαλιά, βαλανιδιά, κερασιά, τριανταφυλλιά· ἀνήφορος — ἀνηφοριά, πλαγιά· καλοκαίρι — καλοκαιριά, παγωνιά, συννεφιά· βράδυ — βραδιά, νυχτιά, χρονιά· ἀρχοντας — ἀρχοντιά, λεβεντιά, μαστοριά, παλικαιριά.
- ιστής : ἐγώ — ἐγωιστής, ἀνθρωπος — ἀνθρωπιστής.
- ισμός : χριστιανός — χριστιανισμός, ἀθλητής — ἀθλητισμός.
- ίας : ἐπάγγελμα — ἐπαγγελματίας, κτῆμα — κτηματίας.
- λό(γ)ι (περιληπτικά): ἀρχοντας — ἀρχοντολό(γ)ι, συγγενής — συγγενολό(γ)ι.
- ουριά (περιληπτικά): κλέφτης — κλεφτουριά, λάσπη — λασποριά.

76. γ) Ούσιαστικά ἀπό ἐπίθετα:

σκληρός — σκληράδα, τό νά είναι κανείς σκληρός·

νόστιμος — νοστιμάδα, τό νά είναι κάτι νόστιμο.

Καταλήξεις:

- άδα : ἄγριος — ἄγριάδα, ἔξυπνάδα, νοστιμάδα.
- ίλα : ἀσπρός — ἀσπρίλα, κοκκινίλα, μαυρίλα, σάπιος — σαπίλα.
- οσύνη : ἀγράμματος — ἀγράμματοσύνη, καλοσύνη.
- ότητα : ἀθώος — ἀθωότητα, γενναιος — γενναιότητα.
- ύτητα : βαρός — βαρύτητα, ταχός — ταχύτητα.
- α, -η : ἀρμόδος — ἀρμόδα, γλυκός — γλύκα, ξερός — ξέρα, πικρός — πίκρα, φοβερός — φοβέρα, ψυχρός — ψύχρα
- ζεστός — ζέστη, στεγνός — στέγη.

Γ.— Παράγωγα ἐπίθετα

77. a) Από ρήματα. Λέγονται καί ρηματικά ἐπίθετα, ιδίως δσα τελειώνουν σέ -τός.

Καταλήξεις:

- τικός : ἐνοχλῶ — ἐνοχλητικός, παραπομέμαι — παραπονητικός, δροσίζω — δροσιστικός, περνῶ — περαστικός.
Τά ἐπίθετα αύτά μποροῦμε νά τά ἀναλύσουμε μέ τό ἐκεῖνος πού καί τό ρῆμα. Ἐκεῖνος πού ἐνοχλεῖ, ἐκεῖνος πού παραπονιέται, ἐκεῖνος πού δροσίζει, πού περνᾶ.

Σπανιότερες είναι οι καταλήξεις:

-ερός, -ικός, -τήριος :

- θλίβω — θλιβερός, λάμπω — λαμπτερός,
καρτερῶ — καρτερικός, πειθαρχῶ — πειθαρχικός,
κινῶ — κινητήριος, σώζω — σωτήριος.

- τός: (ρηματικά ἐπίθετα). Πολλά ρήματα ἔχουν ἔνα παράγωγο ἐπίθετο σέ -τός (-ητός, -ωτός, -στός, -φτός, -χτός κτλ.):
ξυπνῶ — ξυπνητός, καμαρώνω — καμαρωτός, ἀκούστω — ἀκονητός, καπνίζω — καπνιστός, κλείνω — κλειστός, σβήνω — σβηστός, σκύβω — σκυφτός, πετῶ — πεταχτός, σφήγγω — σφιχτός, βάζω (ἔβαλα) — βαλτός.

Μερικές φορές τό ἀπλό ἐπίθετο ή δέ λέγεται καθόλου ή μπορεῖ νά λέγεται σέ εἰδικές περιπτώσεις:

λέγω (*εἰπα*) — ἀνείπωτος, ὑποφιάζομαι — ἀνυποφίαστος· μι-
λῶ — γλυκομίλητος, βρίσκω — δυσκολόβροετος, βγαίνω — πρω-
τόβγαλτος.

-σιμος : ἔφαγα — φαγώσιμος,

κατοικῶ — κατοικήσιμος (πού μπορεῖ νά κατοικηθεῖ).

-τέος : Τά ἐπίθετα σέ -τέος δέ συνηθίζονται πολύ. Φανερώνουν το-
κείνο πού πρέπει νά γίνει:

ἀφαιρετέος, ἐκεῖνος πού πρέπει νά ἀφαιρεθεῖ.

Τέτοια είναι: μειωτέος (ἀπό τό μειώνω, κάνω κάτι μικρό-
τερο), διαιρετέος (διαιρῶ), πολλαπλασιαστέος, προσθετέος
(ἐκεῖνος πού πρέπει νά γίνει μικρότερος, νά διαιρεθεῖ, νά
πολλαπλασιαστεῖ, νά προστεθεῖ), πληρωτέος (πού πρέπει
νά πληρωθεῖ).

78. β) Ἀπό οὐσιαστικά :

δροσιά — δροσάτος, πού ἔχει δροσιά·

χῶμα — χωματένιος, πού είναι ἀπό χῶμα·

πατέρας — πατρικός, πού ἀνήκει στόν πατέρα.

Καταλήξεις:

-άρης, -άρης : πείσμα — πεισματάρης, κοκαλιάρης.

-άτος : ἀφρός — ἀφράτος, μυρωδάτος, σπαθάτος.

-ένιος : ἀσῆμι — ἀσημένιος, κυπαρισσένιος, μαρμαρένιος, σανιδένιος.

-ινος : μαλλί — μάλλινος, ξύλινος, πέτρινος.

-ερός : βροχή — βροχερός, δροσερός, φαρμακερός, φλογερός.

-ής : βύσσινο — βυσσινής, θαλασσής, τριανταφυλλής.

-ωτός : ἄγκαθη — ἀγκαθωτός, μεταξωτός, φουντωτός.

-ακός, -ιακός, -ικός, -ικος :

οίκογένεια — οίκογενειακός, ἡλιακός·

σεληνιακός·

ἀδερφικός, ἔθνος — ἔθνικός·

γέρος — γέροικος, κλέφτικος, ψεύτικος.

Ἐπίθετα σέ -ικός, -ικος ἀπό ἔθνικά ὄνόματα :

Γάλλος — γαλλικός, Θεσσαλός — θεσσαλικός, Ρομμελιώτης —
ρομμελιώτικος, Σουλιώτης — σουλιώτικος.

- άτικος, -ιάτικος:** Κυριακή — κυριακάτικος, ἄνοιξη — ἄνοιξιάτικος, χειμωνιάτικος.
- ίστικος:** ἀγόρι — ἀγορίστικος, κοριτσίστικος, κονκλίστικος.
- ίσιος :** ἀρι — ἀριστίος, βοννίσιος, παλιναρίσιος.
- ιος :** αἰώνας — αιώνιος, Μαραθώνας — μαραθώνιος, οὐράνιος, τίμιος.
- εῖος :** ἀντρας — ἀντρεῖος, γυναίκα — γυναικεῖος (καὶ γυναικεῖος).
- ειος :** Ἀπό κύρια δόνοματα: Ἀριστοτέλης — ἀριστοτέλειος, Κύκλωπας — κυκλώπειος, Πυθαγόρας — πυθαγόρειος.

Μερικά σέ -ειος ἀπό κύριο δόνομα λέγονται σέ ούδετερο γένος καὶ σημαίνουν ἴδρυμα πού ἔγινε μέ ἔξοδα ἐκείνου πού ἔχει τό κύριο δόνομα: Ἀρσάκης — Ἀρσάκειο, Βαρβάκης — Βαρβάκειο, Ζάππας — Ζάππειο, Μαρασλής — Μαράσλειο.

Σπανιότερες καταλήξεις:

- αῖος :** ἀκμή — ἀκμαῖος, μοίρα — μοιραῖος.
- λέος :** πείνα — πειναλέος, δίψα — διψαλέος.
- λός :** ἀμαρτία — ἀμαρτωλός, σιωπή — σιωπηλός.

79. γ) Ἀπό ἐπίθετα:

ψηλός — ψηλούτσικος, κάπως ψηλός·
μικρός — μικρούτσικος, κάπως μικρός.

Τά ἐπίθετα πού παράγονται ἀπό ἐπίθετα είναι προπάντων ὑποκοριστικά. Φανερώνουν ὅτι κάποιος ἔχει σέ μικρότερο βαθμό ἐκείνο πού σημαίνει τό πρωτότυπο.

Καταλήξεις:

- ούλης :** ἀσπρος — ἀσπρούλης, κοντούλης, μικρούλης.
- ούτσικος:** ζεστός — ζεστούτσικος, καλούτσικος, ψηλούτσικος.
- ωπός :** ἄγριος — ἄγριωπός, κοκκινωπός, πρασινωπός. Σημαίνουν κυρίως ἐκείνον πού φαίνεται ὅ,τι φανερώνει τό πρωτότυπο.
- ιδερός :** ἀσπρος — ἀσπριδερός, μανιφιδερός.
- ουλός :** βαθύς — βαθουλός, παχονιλός, μακρουλός.

80. δ) Ἀπό ἐπιρρήματα:

Καταλήξεις:

- ινός : κοντά — κοντινός, μακριά — μακρινός, ἀντίκρου — ἀντικρινός
σήμερα — σημερινός, χτεσινός, ἀποψινός, φετινός, πέρσι — περινός,
τωρινός, κατοπινός, παντοτινός.
- ιανός : παρακάτω — παρακατιανός, αὔριο — αὐριανός.

Δ.— Παράγωγα ἐπιρρήματα

81. Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπό ἐπίθετα, ἀντιονυμίες, μετοχές
καὶ ἀπό ἄλλα ἐπιρρήματα.

Καταλήξεις:

- οῦ : ἄλλος — ἄλλοῦ, αὐτός — αὐτοῦ.
- θε : ἐδῶ — ἐδῶθε, ἐκεῖ — ἐκεῖθε, δῆλος — δῆλοῦθε.
- α : εὐχάριστος — εὐχάριστα, καλός — καλά, ὡραῖος — ὡραῖα,
καλύτερος — καλύτερα, ὡραιότερος — ὡραιότερα, χαρούμε-
νος — χαρούμενα.
- ως : ἀμεσος — ἀμέσως, εὐχάριστος — εὐχαρίστως.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΝΘΕΣΗ

82. Τά σύνθετα σχηματίζονται μέ δύο τρόπους:

- α) Μία λέξη παίρνει στήν ἀρχή της ἔνα ἀχώριστο μόριο:
βραστός — ἄ-βραστος, πουλῶ — ξε-πουλῶ.
β) Δύο ἥ περισσότερες λέξεις ἐνώνονται σέ μία:
Σάββατο — Κυριακή: Σαββατοκύριακο.

I. ΣΥΝΘΕΣΗ ΜΕ ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ

83. 'Υπάρχουν μερικές λέξεις μονοσύλλαβες ἥ δισύλλαβες πού δέ λέγονται ποτέ μόνες τους· συνηθίζονται μόνο στή σύνθεση ὡς πρῶτα συνθετικά καὶ λέγονται ἀχώριστα μόρια.

'Αχώριστα μόρια εἶναι τό στερητικό ἄ-, τό ξε- καὶ τό ἀνα-.

α- (σπανιότερα ἀνα- καὶ ἐμπρός ἀπό φωνῆν ἀν-) στερητικό:
ἀ-δούλευτος, ἐκεῖνος πού δέ δουλεύτηκε,
ἄ-φοβος, ἐκεῖνος πού δέ φοβᾶται,
ἀν-ήλιος, ἐκεῖνος πού δέν ἔχει ἥλιο.

Ἄλλα παραδείγματα:

ἄ-κακος, ἄ-ξέχαστος ἄ-χάριστος, (χάρη) ἄ-χαρος.
ἀνα-βροχιά, ἀνα-δουλειά, ἀνα-μελιά.
ἀν-άλατος, ἀν-άξιος, ἀν-έλπιστος.

ξε- καὶ ἐμπρός ἀπό φωνῆν: ξ-.

1. ἔξω: ξεμντίζω, ξεπορτίζω, ξέχειλος.
2. πολύ: ξέμακρα, ξεμακραίνω, ξεκονφαίνω.
3. ἐντελῶς: ξεγυμνώνω, ξεπαγιάζω, ξεπονλῶ, ξετίναγμα.
4. στέρηση: βάφω — ξεβάφω, γράφω — ξεγράφω, ξεδιψῶ, ξεκαρφώνω, ξεκονράζω.

άνα-. Είναι ή ἀρχαία πρόθεση **άνά**.

Δέν πρέπει νά μπερδεύεται μέ τό στερητικό **άνα-** πού εῖδαμε.

Σημαίνει:

1. ἐπάνω: **άνασηκώρω**, **άναπηδῶ**.
2. πίσω, πάλι: **άναθυμοῦμαι**, **άνακαλῶ**, **άναχαράζω**, **άναγέννηση**.
3. διάφορα: **άναδακρύζω**, **άναρωτιέμαι**.

Σύνθεση μέ **άχωριστα** μόρια λόγια

84. Πλάι στά παραπάνω συνηθίζουμε στή γλώσσα μας καί διάφορα **άχωριστα** μόρια λόγια. Αύτά ήταν ἀρχαίες προθέσεις καί ἄλλες ἀκλιτες λέξεις, πού βρίσκονται στή σημερινή γλώσσα μόνο ως πρῶτα συνθετικά.

Tά κυριότερα λόγια **άχωριστα** μόρια

Μόριο

Π α ρ α δ εί γ μ α τ α

ἀμφι-	ἀμφίβιο, ἀμφιθέατρο, ἀμφίκυνδος, ἀμφιβολία
ἀρχι-	ἀρχιεπίσκοπος, ἀρχιεράτης, ἀρχιστράτηγος, ἀρχιχορονά
δια-	διαβαίνω, διάμετρος, διαγώνιος, διακηρύττω
διχο-	διχόνοια, διχοτόμος
δυσ-	δυσεὐδετος, δυσάρεστος, δύστυχος, δυστυχία
εἰσ-	εἰσάγωγή, εἰσοδος
ἐκ-, ἐξ-	ἐκθέτω, ἐκφράζω, ἐξαγριώνω, ἐξελληνίζω, ἐξάτμιση
ἐν- (ἐμ-)	ἐνήλικος, ἐνορία, ἐμπιστεύομαι
ἐπι- (ἐπ-, ἐφ-)	ἐπιβλέπω, ἐπίγειος, ἐπεκτείνω, ἐφαρμόζω, ἐφηβος, ἐφιππος
εὺ-	εὐαγγέλιο, εὐάρεσος, εὐλογῶ, εὐτυχία, εὐερέθιστος, εὐφορία
ἡμι-	ἡμίθεος, ἡμικύκλιο, ἡμισφαῖρο
όμο-	όμογλωσσος, ὅμοφωνος, ὅμόθοησκος
περι-	περιγάλι, περικυκλώνω, περιμαζεύω, περιορίζω — περιζήτητος, περίφημος
συν- (συγ-, συλ-, συνμ-, συρ-, συσ-	σύνδεσμος, συνονόματος — συ(γ)γνώμη, συγκρατῶ, συγχαλ-
συν-, συνε-)	ρω — συλλυποῦμαι — συμμαζεύω, συμπέθερος, συμφωνῶ — σύρροιζα — σύσσωμος — συσταίνω, συγχωριανός — συνεπαίρων
τηλε-	τηλέγραφος, τηλεόραση, τηλεσκόπιο, τηλέφωνο
ύπο- (ύπ-, ύφ-)	ύπόγειο, ύποδιευθυντής, ύπόστερο — ύπαξιωματικός, ύπαρχηγός — ύψηπουνγός, ύφαλος.

Παρατηρήσεις :

1. Τά **άχωριστα** μόρια **δια-**, **ἐπι-**, **ύπο-** χάνουν τό τελικό τους φωνήν όταν τό δεύτερο συνθετικό ἀρχίζει ἀπό φωνήν:
δι-օρίζω, **ἐπ-άγγελμα**, **ύπ-αρχηγός**.

2. Τό ἐπι- καί τό ὑπο- γίνονται ἐφ- καί ὑφ- δταν τό δεύτερο συνθετικό ἔχει δασεία: ἐπι-ἱππος — ἐφιππος, ὑπο-ῆλιος — ὑφῆλιος.
3. Τό ἐκ- γίνεται ἐξ- δταν τό δεύτερο συνθετικό ἀρχίζει ἀπό φωνήν: ἐξάτμιση.
4. Τό ἐν- καί τό συν- γίνονται ἐμ- καί συμ- ἐμπρός ἀπό τά χειλικά καί τό μ: ἐμ-πορος, σύμ-φωνο, συμ-μαζεύω.
5. Τό συν- γίνεται συγ- ἐμπρός ἀπό τά λαρυγγικά σύμφωνα: συγ-κρατώ, συγ-γραφέας, συγ-χαίρω.
6. Τό συν- γίνεται συλ-, συρ-, συσ- δταν ἀκολουθεῖ λ, ρ, σ: συλ-λυποῦμαι, σύρ-ριζα, σύσ-σωμος.
7. Μερικές φορές τό συν- χάνει τό ν ἥ γίνεται συνε-: σύ-θαμπα, συ-χωριανός, συνε-φέρω.

II. ΣΥΝΘΕΣΗ ΛΕΞΕΩΝ

Ἡ σημασία τῶν συνθέτων

85. Τά σύνθετα κατά τή σημασία πού ἔχουν χωρίζονται σέ παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά καί ἀντικειμενικά.

A.—Παρατακτικά σύνθετα

γυναικόπαιδα	—	γυναῖκες καί παιδιά
στενόμαχος	—	στενός καί μακρύς
ἀναβοσβήρω	—	ἀνάβω καί σβήνω

86. Τά σύνθετα αύτά σημαίνουν ὅτι καί τά δύο συνθετικά τους, ἐνωμένα μέ τό σύνδεσμο καί. Τέτοια σύνθετα λέγονται παρατακτικά.

1. Παρατακτικά σύνθετα οὐσιαστικά: ἀγγονφοντομάτα, ἀνεμόβροχο, ἀστραπόβροντο, γιδοπρόβατα, μαχαιροπίρουνα, μερόνυχτο, χιονόβροχο, πορτοπαράθυρα κτλ.
2. Ἐπίθετα: ἀσπροκίτρινος, μαυροκόκκινος· γλυκανάλατος, γλυκόξινος· κοντόχοντρος, ψηλόλιγνος· νοτιοανατολικός κτλ.
3. Ρήματα: ἀνεβοκατεβαίνω, ἀνοιγοκλείνω, μπανοβγαίνω, πηγαιοέρχομαι, στριφογυρίζω, τρεμοσβήνω κτλ.
4. Ἐπιρρήματα: ζερβά-δεξιά — ζερβόδεξα, βρόεια - ἀνατολικά — βορειοανατολικά κτλ.

B.— Προσδιοριστικά σύνθετα

ἀγροπερίστερο	—	ἄγριο περιστέρι
συχνοφωτῶ	—	ρωτῶ συχνά
ἀετοφωλιά	—	φωλιά ἀετοῦ

87. Στά σύνθετα αύτά τό πρῶτο συνθετικό προσδιορίζει τό δεύτερο. Τέτοια σύνθετα λέγονται προσδιοριστικά.

Τό πρῶτο συνθετικό τους μπορεῖ νά είναι ούσιαστικό, ἐπίθετο, ἐπίρρημα, πρόθεση.

Παραδείγματα μέ πρῶτο συνθετικό:

- 1) Ο ύσιαστικό: γιδόστρατα, ἥλιοβασίλεμα, λαχανόκηπος, νυχτοπούλι, στιτονοικονύμι.
- 2) Ἐπίθετο: ἀγριολούλονδο, ἀλαφρόπτερα, πικραμύγδαλο, πωατοβρόχι, φτωχόσπιτο.
- 3) Ἐπίρρημα: ξαραθνοῦμαι, χαμόκλαδο, σιγοπερπατῶ.
- 4) Πρόθεση: ἀπόμερος, παραμάρα, πρόσχαρος, κάτασπρος, κατάκαρδα, ἀντίλαλος.

C.— Κτητικά σύνθετα

καλόκαρδος	—	ἐκεῖνος πού ἔχει καλή καρδιά
μεγαλόσωμος	—	ἐκεῖνος πού ἔχει μεγάλο σῶμα

88. Τά σύνθετα αύτά σημαίνουν ἐκεῖνον πού ἔχει κάτι σάν δικό του, κτῆμα του, καί γι' αύτό λέγονται κτητικά.

Παραδείγματα: γαλανομάτης, γλυκόφωνος, κακόμοιρος, καλότυχος, μανροφρύδης, μεγαλοδύναμος, Μεγαλόχαρη, σκληρόκαρδος.

D.— Ἀντικειμενικά σύνθετα

καντηλαράφτης	—	ἐκεῖνος πού ἀνάβει τίς καντήλες
μελισσοφάγος	—	(τό πουλί) πού τρώει τίς μέλισσες
χασομέροης	—	ἐκεῖνος πού χάνει τή μέρα του

89. Στά σύνθετα αύτά τό ἔνα συνθετικό είναι ρῆμα (*ἀνάβω, τρώ-*

γω, χάρω) καί τό ἄλλο (χαρτίλια, μέλισσα, μέρα) είναι ούσιαστικό πού γίνεται ἀντικείμενο στό ρῆμα.

Τά σύνθετα πού τό ἔνα τους συνθετικό γίνεται ἀντικείμενο τοῦ ἄλλου λέγονται ἀντικειμενικά.

Παραδείγματα: λαιμοδέτης, ψωμοζήτης, θαλασσομάχος, ζαχαροπλάστης, κτηνοτρόφος, χορτοφάγος.

Ἡ μορφή τῶν συνθέτων

Τό συνδετικό φωνῆν

90. Γιά νά γίνει τό σύνθετο ἀναβοσβήνω ἐνώθηκαν τό θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ ἀνάβ-ω καί τό δεύτερο συνθετικό μέ τό φωνῆν ο: ἀναβ-ο-σβήνω.

1. "Οταν τό πρῶτο συνθετικό είναι κλιτό, ἐνώνεται μέ τό δεύτερο συνθετικό μέ ἔνα φωνῆν. Τό φωνῆν αὐτό είναι συνήθως τό ο καί λέγεται συνδετικό φωνῆν:

γυναικες — παιδιά: γυναικ-ό-παιδα,
νύχτα — πονλί: νυχτ-ο-πονλί,
χάρω (έχασα) — μέρα: χασ-ο-μέρης,
πικρή — δάφνη: πικρ-ο-δάφνη.

2. Τό συνδετικό φωνῆν τό παίρνουν καί πολλά ἐπιρρήματα: συχνά — ρωτῶ: συχν-ο-ρωτῶ, κρυψά — μιλῶ: κρυψ-ο-μιλῶ.

3. "Οταν τό ἀρχικό φωνῆν τοῦ δεύτερου συνθετικοῦ είναι α ἢ ο, τό συνδετικό φωνῆν συνήθως χάνεται:

ἀρχοντας — ἄνθρωπος: ἀρχοντ-άνθρωπος
δεκαπέντε — Αἴγυονστος: δεκαπεντ-αύγυονστος,
ὅλος — ὅλοβος: ὅλ-όλοβος
χρέος — ὀφειλέτης: χρε-οφειλέτης.
'Αλλά: βορειοανατολικός, Ἐλληνοαμερικάνος, ἀλληλοαγαποῦνται.

Τό πρῶτο συνθετικό

91. Εἰδαμε δι τή σύνθεση τό θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ καί τό δεύτερο συνθετικό ἐνώνονται συνήθως μέ τό συνδετικό φωνῆν ο.

Μερικά σύνθετα παρουσιάζουν διαφορές στό πρώτο συνθετικό:

92. Α. Πρώτο συνθετικό δνομα:

βαθύς: βαθύ-πλουτος, βαθύ-ψιζος, βαθυ-ρίζωτος
βαρύς: βαρυ-χειμωνιά, βαριό-μοιρος, βαρι-ακούω
μακρύς: Μακρυ-ράχη, Μακρυ-γιάννης, μακρο-λαίμης
πλατύς: πλατύ-σκαλο, πλατύ-στομος
πολύς: πολύ-γωνο, πολύ-γλωσσος, πολυ-κοιμοῦμαι.

1. Τά έπιθετα σέ -ύς ώς πρώτα συνθετικά φυλάγουν συνήθως τό υ ή έχουν γιά συνδετικό τό ιο, ο (ι, δταν τό ο έχει πάθει συναίρεση: βαθιαναστενάζω).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 'Η τελευταία συλλαβή τοῦ πρώτου συνθετικοῦ γράφεται μέ νιο (βαθιορίζωτο, βαριόμοιρος).

2. Μερικά δύναματα, δταν γίνονται πρώτα συνθετικά, παρουσιάζουν άνωμαλίες στό θέμα τους:

ΤΗ λέξη	γίνεται	Παραδείγματα
γῆ	γη-	γηπέδο
	γεω-	γεωγραφία, γεωλόγος, γεωμετρία, γεωπόνος
	γαι(ο)-	γαιοκτήμονας, γαιάνθρωπος
πατέρας	πατρο-	πατρογονικός, πατροπαράδοτος
μητέρα	μητρο-	μητρόπολη
χέρι	χερο-	χερόβολο, χεροδύναμος, χεροπιαστός
	χειρο-	χειρόγραφο, χειροκροτῶ, χειροθεραπεία
καλός	καλο-	καλοδέχομαι, καλοκαίρι
	καλλι-	καλλιγραφία, καλλιέργεια, καλλιτέχνης
μεγάλος	μεγαλο-	μεγαλοβόμαδο, Μεγαλόχαρη
	μεγ(α)-	μεγαθήριο, μεγάφωνο, Μεγαλέξαντρος.

93. Β. Ἀριθμητικό. Τά ἀριθμητικά ώς πρώτα συνθετικά παίρνουν τούς ἀκόλουθους τύπους:

Τό	γίνεται	Παραδείγματα
ἕνα	μονο-	μονάκιοβος, μονομαχία, μονοπάτι
δύο	δι-	διδραχμο, δικέφαλος, δίκοπος, δισύλλαβος
	δισ-	δισέγγονος, δισεκατομμύριο
τρία	τρι-	τρίγλωσσος, τριγύρω, τρίγωνο, τριφύλλι
	τρισ-	τρισάγιο, Τρισεύγενη, τρισέγγυονο
τέσσερα	τετρα-	τετραβάγγελο, τετράγωνο, τετράποδο, τετράπλευρο.

Τά ἀριθμητικά ἀπό τό πέντε ώς τό ἐνερήγτα έχουν συνδετικό φωνήν α: πεντάδραχμο, Πεντάμορφη — ἔξαμηρο, ἔξατάξιο — Ἐφτάνησα — (δ)χταπόδι,

δχτάστιχο — ἐννιά(η)μερα, ἐννιάχρονο — δεκάδραχμο — Δωδεκάνησα — είκοσιαήμερο — τριαντάφυλλο κτλ.

Τό έκατο δίνει σύνθετο έκατόχρονα όλλα και έκατοντάδραχμο.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τό δχώριστο μόριο δυσ- γράφεται διαφορετικά άπό τό δισ-, πρῶτο συνθετικό τοῦ δύο: δυστυχία, δυσεύρετος, όλλα δισέγγονος, δισεκα- τομμύριο.

94. Γ. Ρῆμα

χάνω (ἔχασα) — χασομέρης,

λείπω (ἔλειψα) — λειψυδρία,

φεύγω (ἔφυγα) — φυγόδικος, φυγόπονος,

μισῶ — μισάνθρωπος.

"Οπως βλέπουμε άπό τά παραπάνω παραδείγματα, ἀν είναι ρῆμα τό πρῶτο συνθετικό, μπαίνει συνήθως στή σύνθεση τό άορι- στικό του θέμα και πιό σπάνια τό ἐνεστωτικό.

95. Δ. Ἀκλιτο.

α) Ἐπίρρημα

πανωφόρι, κατωμερίτης, κατωσάγονο, (ἐ)ξωκλήσι, ξώπετσα, πι- σωπατῶ.

χαμόκλαδο, χαμομήλι, χαμογελῶ.

Τά ἐπιρρήματα σέ -ω πού γίνονται πρῶτα συνθετικά φυλάγουν τό ω, ἔκτος άπό τό χάμω.

β) Πρόθεση

κατασταλάζω, παραμάσκαλα, μεταπιάνω, μετεξεταστέος, ἀντια- εροπορικός, ἀνθυπολοχαγός, ἀπολείτονργα, ἀπάνεμο, προσφάγι.

'Από τίς προθέσεις χρησιμεύουν στή σύνθεση οι παραπάνω: κατά, παρά, μετά, ἀντί, ἀπό, πρός. "Οσες άπό αύτές τελειώνουν σέ φωνήν τό χάνουν συχνά, δταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει άπό φω- νήν.

Τό δεύτερο συνθετικό

96. Τό δεύτερο συνθετικό μπορεῖ νά είναι ούσιαστικό, ἐπίθετο, ρῆμα, μετοχή ἡ ἐπίρρημα:

97. Α. Ούσιαστικό. "Οταν τό δεύτερο συνθετικό είναι ούσιαστικό, τό σύνθετο μπορεῖ νά είναι ούσιαστικό, έπιθετο, έπίρρημα.

α) ἀνέμο-μυνλος
πρωτο-μάστορας
ἀχοντο-χωριάτης
ἔξω-πορτα
μοναχο-κόρη
τριαντά-φυλλο
συννεφό-καμα.

← Τό σύνθετο είναι ούσιαστικό.
Τό δεύτερο συνθετικό δέν αλλαξε.

β) ἄ-καρπος
σκληρο-τράχηλος
ἄπο-μερος

← Τό σύνθετο είναι έπιθετο.
Τό δεύτερο συνθετικό δέν αλλαξε.

γ' Άλλα:
καρδιά — στενόκαρδος, βολή — καλόβολος,
τύχη — καλότυχος, άλάτι — ἀνάλατος,
κομμάτι — μονοκόδιματος,
λαιμός — μακρολαίμης, μάτι — ἀνοιχτομάτης.
Τό δεύτερο συνθετικό αλλαξε· πῆρε τήν έπιθετική κατάληξη -ος ή -ης.

γ) πισω-κάπονλα
μεσο-πέλαγα
χερο-πόδαρα
κατα-κέφαλα
δλη-μερίς

← Τό σύνθετο είναι έπιρρημα.
Τό δεύτερο συνθετικό παίρνει συνήθως τήν κατάληξη -α.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Οι λέξεις άδύνη (=πόνος), δλεθρος (=καταστροφή), δμαλός, όνομα (ὄνυμα), δροφή και δρυχεῖο γράφονται μέωστήν άρχή άντι μέ ο, δταν γίνονται δεύτερα συνθετικά: ἀνώδυνος, πανωλεθρία, ἀνώμαλος, ἀνώνυμος, συνώνυμος, διώροφος, πολυώροφος, μεταλλωρυχεῖο.

98. Β. 'Επίθετο. "Όταν τό δεύτερο συνθετικό είναι έπιθετο, τότε καί τό σύνθετο είναι έπιθετο σέ -ος, -η, -ο ἢ σπανιότερα σέ -ιος, -ια, -ιο:

ἀκριβός — μονάχριβος, κίτρινος — δλοκίτρινος·
γαλάζιος — καταγάλαζος, ἀκέριος — δλάκερος·
μακρύς — στενόμακρος, παχύς — δλόπαχος, δεξής — ζεφρόδεξος·
τρυπίος — μιστρηπότιος, ἄξιος — ἀνάξιος, οὐράνιος — ἐπονηράνιος.

99. Γ. Ρῆμα. "Όταν τό δεύτερο συνθετικό είναι ρῆμα, τό σύνθετο μπορεῖ νά είναι πάλι ρῆμα, μπορεῖ όμως νά είναι καί ούσιαστικό ἢ έπιρρημα.

α) τρεμοσβήνω
σημαιοστολίζω
ξενοδούλεύω

Τό σύνθετο είναι ρῆμα.
Τό δεύτερο συνθετικό δέν ἀλλάζει.

β) παίζω — δργανοπαίκτης
χύνω — νεροχύτης
τρέχω — παπατρέχας
γράφω — φωτογράφος
μάχομαι — θαλασσομάχος

Τό σύνθετο είναι ούσιαστικό.
Τό δεύτερο συνθετικό παίρνει κατάληξη σέ -(τ)ης, σπανιότερα -ας ἢ -ος.

γ) μονορούφι

Τό σύνθετο είναι ἐπίρρημα.

100. Δ. Μετοχή.

κοσμο-γνωσμένος
ἡλιο-καμένος
θεο-φορούμενος

"Όταν ἡ μετοχή είναι δεύτερο συνθετικό, δέν ἀλλάζει.

101. Ε. 'Επίρρημα.

κατ-άντικων
πρό-περσι
προ-χτές
δλό-γνωα (γύρω)

"Όταν τό δεύτερο συνθετικό είναι έπιρρημα, φυλάγει τήν κατάληξή του ἡ παίρνει τήν κατάληξη -α.

Τονισμός τῶν συνθέτων

102. Οἱ σύνθετες λέξεις ἡ φυλάγουν τὸν τόνο στή συλλαβή πού τονίζεται τὸ δεύτερο συνθετικό ἢ τὸν ἀνεβάζουν ψηλότερα.

Παραδείγματα:

1. **Φυλάγουν τὸν τόνο:**

χωριάτης — ἀρχοντοχωριάτης, κλητήρας — ἀρχικλητήρας,
κύρης — καραβοκύρης, γιός — μοναχογιός, παππούς — γεροπαππούς,
φωλιά — ἀιτοφωλιά, βδομάδα — Λαμπροβδομάδα, ράχη — ἀετοράχη,
τραγουδῶ — σιγοτραγουδῶ, γράφω — καταγράφω,
πηδῶ — πολυπηδῶ.

2. **Ανεβάζουν τὸν τόνο στήν παραλήγουσα:**

βοριάς — ξεροβόρι, βροχή — πρωτοβρόχη, πουλί — θαλασσοπούλι,
κλαδί — παρακλάδι, μαλλί — μακρομάλλης.

3. **Ανεβάζουν τὸν τόνο στήν προπαραλήγουσα:**

πάτια — ἀγριόπατια, πέτρα — μυλόπετρα, βράση — κουφόβραση,
κλίση — ἔγκλιση, βράδυ — ἀπόβραδο, γέρος — καλόγερος,
ἀκριβός — μονάκριβος, ἀντίκρυ — κατάντικρυ.

Παρασύνθετα

καλωσορίζω — καλωσόρισμα
σιδηρόδρομος — σιδηροδρομικός

103. Οἱ λέξεις καλωσόρισμα, σιδηροδρομικός δέν παράγονται ἀπό λέξεις ἀπλές ἀλλά ἀπό σύνθετες.

Οἱ λέξεις πού παράγονται ἀπό σύνθετες λέξεις λέγονται παρασύνθετες λέξεις ἡ παρασύνθετα.

Ἄπο τὸ "Αγιος Τάφος, Μαύρη Θάλασσα, Αίγαιο Πέλαγος, Στερεά Ἑλλάδα ἔγιναν τὰ σύνθετα 'Αγιοταφίτης, Μανοθαλασσίτης, Αιγαιοπελαγίτης, Στερεοελλαδίτης. Καὶ αὐτά λέγονται παρασύνθετα, γιατί ἔγιναν ἀπό δύο λέξεις, πού συνήθως λέγονται μαζί σάν νά είναι σύνθετη λέξη.

Γνήσια καί καταχρηστική σύνθεση

104. Τό σύνθετο ἀστραπόβροντο ἔγινε ἀπό τό θέμα τοῦ πρώτου συνθετικοῦ ἀστραπ-(ή), πού ἐνώθηκε μέ τό δεύτερο συνθετικό (βροντή) μέ τό συνδετικό φωνῆν ο. Ἐδῶ ἔχουμε γνήσια σύνθεση.

Τό σύνθετο Χριστούγεννα ἔγινε ἀπό τή γενική Χριστοῦ καί τό γέννα χωρίς τό συνδετικό φωνῆν ο. Ἐδῶ ἔχουμε καταχρηστική σύνθεση. Ἀλλα τέτοια σύνθετα:

Νέα πόλη — Νεάπολη, Ἀδριανοῦ πόλη — Ἀδριανούπολη,
Ἀλεξάνδρου πόλη — Ἀλεξανδρούπολη,
Κωνσταντίνου πόλη — Κωνσταντινούπολη.

III. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Κυριολεξία καί μεταφορά

"Ἐνα δημορφο ἄρνι — Αὐτό τό παιδί εἶναι ἄρνι

105. Στήν πρώτη φράση ἔχουμε τό ούσιαστικό ἄρνι μέ τήν πραγματική σημασία του, δηλαδή ἔχουμε κυριολεξία. Στή δεύτερη ἔχουμε τή λέξη ἄρνι μέ δλλασγμένη σημασία, δηλαδή ἔχουμε μεταφορά. Ἐδῶ ἡ λέξη ἄρνι κρατάει ἔνα μόνο χαρακτηριστικό: δτι είναι ἥσυχο, ἀπονήρευτο.

Τό ideo καί ὅταν πούμε: δ ἄνθρωπος αὐτός εἶναι ἀλεπού, δηλαδή πονηρός. Κι ἐδῶ ἡ λέξη ἀλεπού κρατάει μόνο ἔνα χαρακτηριστικό: τήν πονηριά.

Μεταφορικά χρησιμοποιοῦμε ούσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα καί ἐπιρρήματα:

"Ἔχει κορμί λαμπάδα (ἰσιο). Ἡ καρδιά του εἶναι πέτρα.

Γλυκός ἄνθρωπος. Πικρή ζωή (βασανισμένη).

Χύθηκε στόν ἔχθρο (δρμησε ἀπάνω του). Μασᾶ τά λόγια του.

'Αρρώστησε βαριά. Μίλησε ξάστερα.

Μεταφορικά λέγονται καί φράσεις: "Ἐχασε τά νερά του. Ρίχνει ἄγκυρα. Τρώει σίδερα. Τραβᾶ τά μαλλιά του. Κοιμᾶται μέ τίς κότες. Τοῦ γεννοῦν καί τά κοκόρια.

‘Ομώνυμα

ψηλή λεύκα — ψιλή βροχή

106. Οι λέξεις ψηλή και ψιλή προφέρονται τό ίδιο, έχουν διμως διαφορετική σημασία. Οι λέξεις αύτές λέγονται όμώνυμα.

Άλλα διμώνυμα:

κλείνω (τήν πόρτα) — κλίνω (ένα ρῆμα).

Τό κλίμα (τῆς Ἐλλάδας) — τό κλημα (τῆς αὐλῆς μας).

Τοῖχος (τοῦ σπιτιοῦ) — τεῖχος (τῆς πόλης).

Αύρα (τό δργανό) — λίρα (τό νόμισμα).

Σήκω — σύκο κτλ.

Παρώνυμα

107. Οι λέξεις **σφήκα** — σφίγγα

έχουν διαφορετική σημασία, μοιάζουν διμως στήν προφορά. Οι λέξεις αύτές ονομάζονται **παρώνυμα**.

Έπειδή μοιάζουν στήν προφορά, μερικές φορές δέν τίς ξεχωρίζουμε καί τίς μπερδεύουμε.

Παραδείγματα παρωνύμων:

αιθέρας — ἀθέρας (τό ἄγανο, ἡ κόψη ξυραφιοῦ κτλ., τό πιό λεπτό καί διαλεχτό μέρος ἀπό κάτι).

ἀμνυγδαλιά — ἀμνυγδαλή, -ές (οἱ ἀδένες μέσα στό λαιμό).

ἀχόρταγος (λαίμαργος) — ἀχόρταστος (πού δέ χόρτασε).

φτηνός (δχι ἀκριβός) — φτενός (λεπτός).

στερω (παίρνω κάτι πού ἀνήκει σέ ἄλλον) — ὑστερω (μένω πίσω).

108. Μερικές λέξεις ξεχωρίζουν μέ τό διαφορετικό τους τονισμό (κάποτε καί μέ τή διαφορετική τους όρθογραφία):

γέρων — γερωνῶ γέρος — γερός θόλος — θολός

κάμαρα — καμάρα (τά) μάγια — (ἡ) μαγιά νόμος — νομός

σκέπη — σκεπή φόρα — φορά παίρνω — περνῶ

πίνω — πειρῶ χῶρος (τόπος) — χορός κτλ.

Αύτές λέγονται **τονικά παρώνυμα**.

Συνώνυμα

109.

Συνώνυμα ή συνώνυμες λέξεις λέγονται λέξεις διαφορετικές άναμεταξύ τους πού έχουν τήν ίδια περίπου σημασία.

Συνώνυμα είναι:

ραβδί, γκλίτσα, μπαστούνι, πατερίτσα.

ξημερώνει, χαράζει, γλυκοχαράζει, φέγγει, φωτίζει, ἀσπρογαλιάζει.

Τά συνώνυμα έκφράζουν τό ίδιο νόημα, ἀλλά μέ κάποιες διαφορές μεταξύ τους. Γι' αύτό πρέπει νά προσέχουμε γιά νά βροῦμε ποιά λέξη ἀπό τις συνώνυμες πού ξέρουμε ταιριάζει κάθε φορά νά μεταχειριστούμε.

Τά ρήματα βλέπω, κοιτάζω, παρατηρῶ, ξεχωρίζω, διακρίνω, ἀγνωστεύω είναι συνώνυμα, ἀλλά πρέπει νά βροῦμε ποιό ταιριάζει καλύτερα σ' ἐκεῖνο πού θέλουμε νά ποῦμε.

Ταυτόσημα

110.

Ταυτόσημα λέγονται οι συνώνυμες λέξεις πού ή σημασία τους είναι έντελῶς ή ίδια.

Τέτοιες λέξεις είναι:

ἀραποσίτι — καλαμπόκι

δρυιθα, δρυιθώρας — κότα, κοτέτσι

ἀχλάδι — ἀπίδι

πετεινός — κόκορας

γίδα — κατσίκα

στέγη — σκεπή

διχάλι — διχάλα — δικράνη

φλαμούρι — τίλιο

τριζόνι — γρύλος

χύνομαι — χιμῶ.

κοκκινογούλια — παντζάρια

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΓΕΝΙΚΑ

Κλιτά καί ἄκλιτα. Τύποι, κατάληξη, Θέμα, χαρακτήρας

111. Ἡ ελληνική γλώσσα ἔχει δέκα εἰδη λέξεις, πού δονομάζονται μέρη του λόγου.

Τά μέρη του λόγου είναι: ἄρθρο, οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἀντωνυμία, ρῆμα, μετοχή, ἐπίρρημα, πρόθεση, σύνδεσμος, ἐπιφώνημα.

Τό ούσιαστικό καί τό ἐπίθετο λέγονται καί δονόματα.

112. Μέρη του λόγου

Παραδείγματα

α) Κλιτά

ἄρθρο	ὅ	ἡ	τό
οὐσιαστικό	Γιῶργος	θάλασσα	οὐρανός
ἐπίθετο	ξάστερος	γαλανή	δμορφος
ἀντωνυμία	ἐγώ	ἐσύ	αὐτός
ρῆμα	γράφω	ντύνομαι	χτυπήθηκα
μετοχή	τρώγοντας	φαγωμένος	

β) Ἅκλιτα

ἐπίρρημα	ἔδω, πολύ, ἐπάνω, χτές, ἔτσι
πρόθεση	ἀπό, γιά, μετά, παρά
σύνδεσμος	καί, ἀν, εἴτε, ἀλλά, ὥστε
ἐπιφώνημα	ποπο! μπράβο! εἴθε! μπά!

113. Τό ἄρθρο, τό ούσιαστικό, τό ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία, τό ρῆμα καί ἡ μετοχή λέγονται **κλιτά μέρη** του λόγου, γιατί κλίνονται, δη-

λαδή τό καθένα από αύτά παίρνει στό λόγο διάφορες μορφές:

τό παιδί, τοσ παιδιοῦ, τά παιδιά, τῶν παιδιῶν κτλ.

δημορφος, δημορφου, δημορφο, δημορφοι κτλ.

ἐκεῖνος, ἐκεῖνοι, ἐκεῖνους κτλ.

γράφω, γράφουμε, ἔγραφε, ἔγραψα κτλ.

δ γραμμένος, τοῦ γραμμένου κτλ.

Τό επίρρημα, ή πρόθεση, δ σύνδεσμος καί τό ἐπιφώνημα λέγονται ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου, γιατί δέν κλίνονται, δηλαδή παρουσιάζονται πάντοτε στό λόγο μέ τήν ίδια μορφή:

ἔδω, γιά, καί, μπράβο!

Ἄκλιτα είναι καί μερικά ἀριθμητικά ἐπίθετα καί οἱ μετοχές πού τελειώνουν σέ -οντας, -ώντας:

πέντε, ἕξι, δέκα κτλ. — γράφοντας, γελώντας.

114. Οἱ διάφορες μορφές πού παίρνει μιά κλιτή λέξη, ὅταν μιλοῦμε ή γράφουμε, λέγονται τύποι αὐτῆς τῆς λέξης.

Τοῦ ὀνόματος οὐρανός τύποι είναι:

οὐρανός, οὐρανοῦ, οὐρανό, οὐρανέ — οὐρανοί, οὐρανῶν, οὐρανούς.

Τοῦ ρήματος τρέχω τύποι είναι:

τρέχω, τρέχεις, τρέχει, τρέχουμε κτλ. ἔτρεχα, ἔτρεχες κτλ.

Στήν κλιτή λέξη τό τελευταῖο μέρος, πού ἀλλάζει μορφή, λέγεται κατάληξη.

Τοῦ ὀνόματος οὐρανός καταλήξεις είναι:

-ος, -ου, -ο, -ε, -οι, -ων, -ους.

Τοῦ ρήματος τρέχω καταλήξεις είναι:

-ω, -εις, -ει, -ουμε κτλ. -α, -ες κτλ.

Τό μέρος τῆς κλιτῆς λέξης, πού είναι στήν ἀρχή καί δέν ἀλλάζει, λέγεται θέμα.

Τά θέματα τῶν λέξεων οὐρανός, δημορφος, ἐκεῖνος, τρέχω, ἀκούω είναι:
οὐραν-, δημορφ-, ἐκεῖν-, τρέχ-, ἀκού-.

‘Ο τελευταῖος φθόγγος τοῦ θέματος λέγεται χαρακτήρας.

Στίς λέξεις οὐρανός, τρέχω, ἀκούω χαρακτῆρες εἶναι τό ν, τό χ, τό ου

Πτώσεις. Γένος καὶ ἀριθμός

115. Τό ἄρθρο, τό οὐσιαστικό, τό ἐπίθετο, ἡ ἀντωνυμία καὶ ἡ μετοχή σχηματίζουν τύπους πού λέγονται πτώσεις. Γι' αὐτό τά πέντε αὐτά μέρη τοῦ λόγου λέγονται πτωτικά.

Οἱ πτώσεις εἶναι τέσσερις: ἡ ὀνομαστική, ἡ γενική, ἡ αἰτιατική καὶ ἡ κλητική.

‘Ονομαστική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στήν ἔρωτηση ποιός; τί;

Ποιός ἔρχεται; — ‘Ο Γιάννης.
Τί ἥρθε στό λιμάνι; — Τό καράβι.

Γενική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στήν ἔρωτηση τίνος; ποιανοῦ;

Τίνος είναι τό βιβλίο; — Τοῦ Γιάννη.

Αἰτιατική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε ἀπαντώντας στήν ἔρωτηση ποιόν; τί;

Ποιόν νά φωνάξω; — Τό Γιάννη.
Τί είδες; — Είδα τό καράβι.

Κλητική εἶναι ἡ πτώση πού μεταχειριζόμαστε, δταν καλοῦμε ἡ προσφωνοῦμε κάποιον:

Ἐλα δῶ, Γιάννη πρόσεχε, Γιάννη.
Καράβι, καραβάκι, πού πᾶς γιαλό γιαλό.

116. Ἐκτός ἀπό τίς πτώσεις τά πτωτικά ἔχουν γένος, ἀριθμό καὶ κλίση.

1. Τά γένη τῶν πτωτικῶν είναι τρία: ἀρσενικό, θηλυκό καὶ οὐδέτερο.

Ἄρσενικά είναι ὅσα παίρνουν τό ἄρθρο ὁ: ὁ διαβάτης, ὁ καλός.

Θηλυκά είναι ὅσα παίρνουν τό ἄρθρο ἡ: ἡ Ἑλλάδα.

Οὐδέτερα είναι ὅσα παίρνουν τό ἄρθρο τό: τό ἄλογο.

2. Ἀριθμοί. Ὅταν λέμε ὁ συμμαθητής μου, ὁ λόγος είναι γιά ἓνα πρόσωπο· ὅταν λέμε οἱ συμμαθητές μου, ὁ λόγος είναι γιά πολλά πρόσωπα. Ὄλα τά πτωτικά ἔχουν ξεχωριστούς τύπους γιά τό ἔνα καὶ ξεχωριστούς γιά τά πολλά. Οἱ τύποι πού φανερώνουν τό ἔνα ἀποτελοῦν τόν ἐνικό ἀριθμό, οἱ τύποι πού φανερώνουν τά πολλά ἀποτελοῦν τόν πληθυντικό ἀριθμό. Τά πτωτικά ἔχουν λοιπόν δυό ἀριθμούς: τόν ἐνικό καὶ τόν πληθυντικό.

3. Κλίση.

Κλίση είναι ὁ τρόπος μέ τόν ὅποιο σχηματίζονται οἱ πτώσεις ἐνός πτωτικοῦ.

Στά ούσιαστικά ἔχουμε τήν κλίση τῶν ἀρσενικῶν, τήν κλίση τῶν θηλυκῶν καὶ τήν κλίση τῶν οὐδέτερων.

Ἡ πτώση, τό γένος, ὁ ἀριθμός καὶ ἡ κλίση ἐνός πτωτικοῦ ἀποτελοῦν τά παρεπόμενά του.

I. ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΟ ΑΡΘΡΟ

117. Συχνά μπαίνει ἐμπρός ἀπό τά δνόματα μιά μικρή λέξη: ὁ Γιωργος, ἡ γῆ, διάβασα ἔνα ώρατο βιβλίο.

‘Η μικρή κλιτή λέξη πού μπαίνει ἐμπρός ἀπό τά δνόματα λέγεται ἄρθρο.

‘Η γλώσσα μας ἔχει δύο ἄρθρα, τό δριστικό, δ, ἥ, τό, καί τό ἀδριστο, ἔνας, μιά, ἔνα.

A. Τό δριστικό ἄρθρο

118. Τό δριστικό ἄρθρο τό μεταχειριζόμαστε, ὅταν μιλοῦμε γιά δρισμένο πρόσωπο, ζώο ἢ πράγμα:

“Ερχεται δ Δημήτρης
γαβγίζει τό σκυλί μας
ἥ γῆ είναι σφαρική.

Τό δριστικό ἄρθρο κλίνεται ἐτσι:

Ἐνικός ἀριθμός			Πληθυντικός ἀριθμός		
ἀρσεν.	θηλ.	ούδ.	ἀρσεν.	θηλ.	ούδ.
Ὀνομ.	δ	ἥ	τό	οἱ	οἱ
Γεν.	τοῦ	τῆς	τοῦ	τῶν	τῶν
Αἰτ.	τό(ν)	τή(ν)	τό	τούς	τίς

Τό ἄρθρο δέν ἔχει κλητική. “Οταν τό δνομα βρίσκεται στήν κλητική, τό μεταχειριζόμαστε χωρίς ἄρθρο:

“Ελα, Μαρία.
Μέριασε, βράχε, νά διαβῶ.

Κάποτε, προπάντων στά δύναματα προσώπων, μεταχειρίζόμαστε τό κλητικό ἐπιφώνημα ἐ: ἐ Γιῶργο!

B. Τό ἀόριστο ἄρθρο

119. Μεταχειρίζόμαστε τό ἀόριστο ἄρθρο, ὅταν μιλοῦμε γιά ἔνα δχι δρισμένο, παρά γιά ἔνα ἀόριστο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα: *Μέ περιμένει ἔνας φίλος μου* (κάποιος, πού δέν τόν όνομάζω). *Είδα ἔνα ώραιο ἄλογο* (κάποιο ἄλογο).

Τό ἀόριστο ἄρθρο κλίνεται ἔτσι:

	ἄρσεν.	θηλ.	ούδ.
Όνομ.	ἔνας	μιά	ἔνα
Γεν.	ἔνος	μιᾶς	ἔνός
Αἰτ.	ἔνα(v)	μιά	ἔνα

Τό ἀόριστο ἄρθρο δέν ἔχει πληθυντικό καί, ὅταν δ λόγος είναι γιά πολλά ἀόριστα πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα, τά ἀναφέρουμε χωρίς ἄρθρο:

είδα λουλούδια σκορπισμένα·
πέρασε ράχες καί βουνά·
παιδιά ἔπαιζαν στήν αὐλή.

Τό ἔνας, μιά, ἔνα είναι ἀριθμητικό πού τό χρησιμοποιοῦμε καί γιά ἀόριστο ἄρθρο. Είναι εὔκολο νά ξεχωρίσουμε πότε είναι ἀριθμητικό. Λέμε:

Βρῆκα μιά δραχμή. *Ένας* νίκησε πολλούς. *Έλχα* λίγα λεφτά, γι' αυτό ἀγόρασα *ένα* μόρο βιβλίο. Τό *ένας*, μιά, *ένα* είναι ἀριθμητικό.

120. *ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ*. — Τό ν τοῦ ἄρθρου τόν, τήν, *έναν* φυλάγεται μόνο ὅταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό φωνῆν ἢ ἀπό σύμφωνο στιγμιστίο (*κ, π, τ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ*) ἢ διπλό (*ξ, ψ*) (§ 55):

Τόν ἀνθρωπό, τήν ντροπή, στήν ξενιτιά, τόν Μπότσαρη, είδα *έναν* ξένο, *έναν* ἀνθρωπό, τόν τόπο, στήν Τράπεζα, τόν Κώστα, τήν Κόρινθο, *έναν* Κερκυραίο.

"Οταν ἡ ἀκόλουθη λέξη ἀρχίζει ἀπό ἄλλο σύμφωνο, τό ν δέ φυλάγεται: τό νόμο, τό φόβο, τή βρύση, τή μητέρα, *ένα* χωρικό, *ένα* γλάρο.

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

121. Ἡ λέξη *Κολοκοτρώνης* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξη *μαθητής* φανερώνει πρόσωπο. Ἡ λέξη *ἄλογο* φανερώνει ζῶο. Ἡ λέξη *αὐτοκίνητο* φανερώνει πράγμα.

Οἱ κλιτές λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα λέγονται **ούσιαστικά**.

Οἱ λέξεις δουλειά, τρέξιμο φανερώνουν μιά πράξη, μιά ἐνέργεια. Οἱ λέξεις εὐτυχία, ἡσυχία φανερώνουν μιά κατάσταση. Οἱ λέξεις ἔξυπνάδα, παλικαριά φανερώνουν μιά ίδιότητα. Καὶ οἱ λέξεις αὗτές λέγονται **ούσιαστικά**.

“Ωστε ούσιαστικά λέγονται οἱ λέξεις πού φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα, ἢ ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ίδιότητα.

Κύρια καὶ κοινά ούσιαστικά

122. *Κύρια* δνόματα.— Τά ούσιαστικά *Πέτρος*, *Κανάρης* — δ *Πιστός* (ὄνομα σκυλιοῦ) — “*Ελλη* (τό πολεμικό πλοιοῦ), πού σημαίνουν τό καθένα ἔνα δρισμένο πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα, λέγονται **κύρια δνόματα**.

Κοινά δνόματα.— Τά ούσιαστικά πού σημαίνουν δλα τά πρόσωπα, δλα τά ζῶα, ἢ δλα τά πράγματα τοῦ ἴδιου εῖδους (*ἄνθρωπος*, *ἄλογο*, *λουλούδι*, *τριανταφυλλιά*) καὶ τά ούσιαστικά πού σημαίνουν πράξη, κατάσταση ἢ ίδιότητα (*τρέξιμο*, *πίκρα*, *ἔξυπνάδα*) λέγονται **κοινά**.

Περιληπτικά ούσιαστικά.— Τά κοινά δνόματα *κόσμος*, *λαός*,

στρατός, ολκογένεια, ἔλαιωνας, τουφεκίδι κτλ., πού φανερώνουν πολλά πρόσωπα ἢ πράγματα μαζί, ἐνα σύνολο, λέγονται περιληπτικά.

Συγκεκριμένα καὶ ἀφηρημένα οὐσιαστικά.— Τά κοινά δύναματα πού φανερώνουν πρόσωπο, ζῶο ἢ πράγμα λέγονται συγκεκριμένα.

Τά κοινά δύναματα πού φανερώνουν ἐνέργεια, κατάσταση ἢ ἴδιοτητα λέγονται ἀφηρημένα.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

123. Γράφονται μέ κεφαλαῖο στήν ἀρχή:

1) Τά κύρια δύναματα:

Δημήτρης, Ἐλένη — Πλαπούτας, Τρικούπης

Ἐλλάδα, Ἀργυρόκαστρο, Πιέρια, Θερμαϊκός, Ἀκρόπολη, Ἄγιοι Σαράντα.

2) Τά ἐθνικά: Ἐλληνας, Ρωμαῖοι, Σερβαῖοι, Σουλιῶτες κτλ.

3) Τά δύναματα τῶν μηνῶν, τῶν ἥμερῶν τῆς ἑβδομάδας καὶ τῶν ἐօρτῶν:

Ιανονάριος, Κυριακή, Σαρακοστή, Πάσχα.

4) Οἱ λέξεις Θεός, Χριστός, Ἅγιο Πνεῦμα, Παναγία καὶ τά συνώνυμά τους: Πανάγαθος, Παντοδύναμος, Θεία Πρόνοια, Μεγαλόχαρη κτλ.

5) Τά δύναματα τῶν ἔργων τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης: ἥ Οδύσσεια, τά Λόγια τῆς Πλάρης τοῦ Καρκαβίτσα, τό Κρυφό Σχολείο τοῦ Γύζη, ὁ Παρθενώρας.

6) Οἱ τιμητικοί τίτλοι:

ὁ Ἐξοχότατος, ὁ Μακαριότατος κτλ.

Γράφονται μέ μικρό γράμμα στήν ἀρχή:

1) Λέξεις πού παράγονται ἀπό κύρια δύναματα καὶ ἀπό ἐθνικά:

(Ομηρος) δημοικοί ἥρωες,

(Χριστούγεννα) χριστουγεννιάτικος,

(Ἐλληνας) ἔλληνικός, γαλλικός κτλ.

2) Τά ἐπίθετα πού σημαίνουν ὅ παδούς θρησκευμάτων: χριστιανός, μωαμεθανός, (Βούδας) βουδιστής κτλ.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

A.—Γενικά

124. Τά γένη τῶν ούσιαστικῶν εἶναι τρία: ἀρσενικό, θηλυκό καὶ οὐδέτερο.

Τά δύνματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων εἶναι συνήθως ἀρσενικά ὅταν σημαίνουν ἀρσενικά δύντα, καὶ θηλυκά ὅταν σημαίνουν θηλυκά δύντα:

δ πατέρας — ἡ μητέρα, ὁ γιός — ἡ θυγατέρα, ὁ πετεινός — ἡ ὄρνιθα.

Τά δύνματα τῶν πραγμάτων εἶναι ἄλλα ἀρσενικοῦ καὶ ἄλλα θηλυκοῦ γένους: ὁ βράχος, ἡ μέρα. Συχνά ὅμως βρίσκονται καὶ σέ ἓνα τρίτο γένος πού δέν εἶναι οὔτε ἀρσενικό οὔτε θηλυκό καὶ λέγεται στή γραμματική οὐδέτερο γένος: τό βοντό, τό λουλούδι, τό κερί. Ἀλλά στό οὐδέτερο γένος ύπαρχουν καὶ ἔμψυχα: τό παιδί, τό ἄγριο, τό κορίτσι, τό πουλί, τό ἐλάφι.

Στή γραμματική ξεχωρίζουμε τό γένος:

- α) ἀπό τήν κατάληξη τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ ἔνικοῦ: ὁ νικητ-ής (ἀρσενικό), ἡ βρύση (θηλυκό), τό παιδ-ί (οὐδέτερο), καὶ
- β) ἀπό τό ἄρθρο: ὁ, ἥνας (γιά τό ἀρσενικό), ἡ, μιά (γιά τό θηλυκό), τό, ἥνα (γιά τό οὐδέτερο).

B.—Σχηματισμός τοῦ θηλυκοῦ

125. Τά περισσότερα ούσιαστικά ἔχουν ἔναν τύπο μόνο καὶ ἔνα γένος: ὁ ἄνθρωπος, ἡ μέλισσα, τό χῶμα, δ ἀτός.

Πολλά ούσιαστικά ἔχουν δύο τύπους, ἔνα γιά τό ἀρσενικό καὶ ἔνα γιά τό θηλυκό. Τό θηλυκό σχηματίζεται τότε μέ τίς καταλήξεις -ισσα, -τρα, -τρια, -αινα, -ίνα, -ον, -α, -η:

βασιλιάς	—	βασίλισσα	ράφτης	—	ράφτρα
διευθυντής	—	διευθύντρια	δράκος	—	δράκαινα
ἄραπης	—	ἄραπίνα	μυλωνάς	—	μυλωνού
θεῖος	—	θεία	ἀδερφός	—	ἀδερφή.

Θηλυκά τῶν ζώων. Τά περισσότερα δύναματα τῶν ζώων ἔχουν ἑνα μόνο τύπο γιά τό ἀρσενικό καὶ τό θηλυκό: ή ἀλεπού, ή ἄρκούδα, ο παπαγάλος, η ὄχια, τό ζαρκάδι. Τά δύναματα αύτά λέγονται ἐπίκοινα. Στά ἐπίκοινα ούσιαστικά, δταν είναι ἀνάγκη νά δριστεῖ τό φυσικό γένος, χρησιμοποιοῦμε τό ἐπίθετο ἀρσενικός η θηλυκός:

τό ἀρσενικό ζαρκάδι, ο θηλυκός σπίνος, η ἀρσενική καμῆλα.

Γιά μερικά ζῶα κατοικίδια καὶ γιά ἄλλα πού ἔχουν μεγαλύτερη σημασία γιά τόν ἀνθρωπό, η ὑπάρχει ἄλλη λέξη γιά τό ἀρσενικό καὶ ἄλλη γιά τό θηλυκό η ξεχωρίζεται τό ἀρσενικό ἀπό τό θηλυκό μέ διαφορετική κατάληξη:

ἄλογο	φοράδα	κωιάρι	προβατίνα	τράγος	γίδα
πετεινός	δρυιθα ἢ κότα	σκύλος	σκύλα	κουνέλι	κουνέλα
τρυγόνι	τρυγόνα	περιστέρι	περιστέρα	πρόβατο	προβατίνα
ἔλαφι	ἔλαφίνα	λαγός	λαγίνα	κότσυφας	κοτσυφίνα
λύκος	λύκαινα	γάλος	γαλοπούλα	γάτα	γάτος.

*Αλλά σέ μερικά δύναματα ζώων δέ ένας τύπος είναι συχνότερος καὶ μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ καὶ γιά τά δύο γένη: γάτα, σκύλος, ἄλογο, λύκος, γεράκι κτλ.

Γ.—Ούσιαστικά μέ δύο γένη

126. Μερικά ούσιαστικά συνθίζονται μέ δύο γένη, πού ἔχουν διαφορετική κατάληξη καὶ κάποτε καὶ διαφορετικό τονισμό: ο πλάτανος — τό πλατάνι. Τέτοια ούσιαστικά είναι:

ο νοτιάς	— η νοτιά	ο πήχης	— η πήχη	ο τίγοης	— η τίγοη
ο κρίνος	— τό κρίνο	ο ἔλατος	— τό ἔλατο	ο πεῦκος	— τό πεῦκο
ο σκύλος	— τό σκυλί.				

Τό γένος ἀλλάζει κατά τή σημασία

ἡ βροντή — ο βρόντος

127. Πολλές λέξεις ἔχουν δύο γένη, ἀλλά δχι πάντα μέ τήν ίδια ἐντελῶς σημασία: βροντή είναι τό γνωστό φυσικό φαινόμενο — βρόντος είναι ένας δυνατός κρότος· τραπέζη είναι τό ἐπιπλο — τραπέζα λέγεται γιά τήν "Αγια Τράπεζα τῆς ἐκκλησίας καὶ γιά τά πιστωτικά Ιδρύματα. "Ετσι ξεχωρίζουν στή σημασία οι λέξεις:

ἄχνα (ἀναπνοή) — ἀχνός, κοπέλα — κοπέλι, μάντρα — μαντρί,
μέση — μέσο, περίβολος — περιβόλι, πλευρό — η πλευρά,
ρετσίνα — ρετσίνη, σκανδάλη (τοῦ τουφεκιοῦ) — σκάνδαλο, σκάφη — σκάφος,
σούβλα — σουβλί, χώρα — χώρος (τόπος).

Μερικές λέξεις κάποτε δέ λέγονται η δέ γράφονται μέ τό σωστό γένος τους. Είναι καλύτερα νά λέγεται η Πίνδος, η Πάρνηθα, τό Ρέθυμνο, τά Φάρσαλα, ο 'Ακροκόρινθος.

Δέν πρέπει νά μπερδεύεται ή στήλη καί δ στύλος. Ἡ στήλη (ἀναμνηστική, ἐπιτάφια, ἡλεκτρική) είναι θηλυκοῦ γένους καί γράφεται μέ η, ἐνῶ δ στύλος (κολόνα πού στηρίζει κάτι) είναι ἀρσενικοῦ γένους καί γράφεται μέ υ: οἱ στύλοι τοῦ Ὀλυμπίου Διός, οἱ τηλεφωνικοί, τηλεγραφικοί, ἡλεκτρικοί στύλοι.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

128. Πολλά ὄνόματα συνηθίζονται μόνο στόν ἔνα ἀριθμό ή πράπτων στόν ἔνα.

1. Συνηθίζονται μόνο ή προπάντων στόν ἔνικό ὄνόματα πού σημαίνουν ἔννοιες μοναδικές. Τέτοια είναι:

- α) Μερικά συγκεκριμένα, πολλά περιληπτικά καί πολλά ἀφηρημένα: ἀστροφεγγιά, οἰκουμένη, παράδεισος, χριστιανισμός — συγγενολόγι — ξενιτιά, ἄνθισμα, δικαιοσύνη, πίστη.
Συχνά δμως τά ἀφηρημένα σχηματίζουν πληθυντικό: ἀς λείπον οἱ πολλές εὐγένειες.
- β) Ὄνόματα στοιχείων, μετάλλων, ὁρυκτῶν: ὑδρογόνο, ὀξυγόνο, ἀσήμι, ράδιο, κοκκινόχωμα.

Μερικά ὄνόματα πού σχηματίζουν μόνο ἔνικό ἀριθμό διανείζονται τόν πληθυντικό ἐνός συνωνύμου:

ἡ ἥχω — οἱ ἀντίλαλοι, δ νοῦς — κεφάλια, μυαλό — διάνοιες.

Τά κύρια ὄνόματα συνηθίζονται στόν ἔνικό. Ἐτσι:

- A) Τά ὄνόματα μερικῶν ἐ ορτῶν: Λαμπρή, Πεντηκοστή.
  - B) Οἱ περισσότερες τοπωνυμίες: Σπάρτη, Μακεδονία, Ἰλισός.
- Σχηματίζουν καί οἱ τοπωνυμίες πληθυντικό:
- α) ὅταν τυχαίνει νά ύπαρχουν περισσότερες ἀπό μιά ἴδιες τοπωνυμίες: ή Ἑλλάδα ἔχει δυό Πηγειούς καί πέντε Ὀλύμπους.
  - β) ὅταν χρησιμοποιοῦνται μεταφορικά:
Ἐξαντλήθηκαν οἱ Πακτωλοί.
  - Γ) Τά ὄνόματα ἀνθρώπων. Καί αὐτά σχηματίζουν

πληθυντικό, δταν δ λόγος είναι γιά πολλά πρόσωπα μέ τό ίδιο δυμα: οι Παλαμάδες, οι Υψηλάντηδες.

2. Συνηθίζονται μόνο ή προπάντων στόν πληθυντικό :

A) Πολλά κοινά δύναματα:

ἀμφια, ἀρματα, βαφτίσια, γένια, γεράματα, ἔγκαινια, ἔγκατα (τῆς γῆς), ἐννιάμερα, κάλαντα, μάγια, μεσάνυχτα, περίχωρα, πολεμοφόρδια, σωθικά (τά), τρεχάματα, χαιρετίσματα.

*Εδώ δινήκουν άκόμη:

- α) Περιληπτικά καθώς: ἀσημικά, γναλικά, ζυμαρικά, χορταρικά.
- β) Λέξεις πού έκφραζουν διτπάλα: τά γναλιά, τά κιάλια, ή σύνθετα παρατακτικά: γνυναικόπαιδα, ἀμπελοχώραφα.
- γ) *Οσα σημαίνουν διμοιβή γιά κάποια ἐργασία: βαρκαριάτικα, κόμιστρα, ψηστικά.
- δ) *Οσα σημαίνουν μιά γλώσσα καθώς: ἀρβανίτικα, ἑλληνικά, γαλλικά.

B) *Από τά κύρια δύναματα:

- α) *Όνόματα έορτῶν: Χριστούγεννα, Φῶτα, Νικολοβάρβαρα, Παναθήναια.
- β) Τοπωνυμίες: Σέρρες, Σπέτσες, Σφακιά, Χανιά, Δελφοί, Αγραφα, Καλάβρυτα, Ονδράλια, Πυρηναία.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

129. *Εξετάζουμε τήν κλίση τῶν ούσιαστικῶν χωριστά γιά κάθε γένος· έτσι έχουμε τήν κλίση τῶν ἀρσενικῶν, τήν κλίση τῶν θηλυκῶν καὶ τήν κλίση τῶν οὐδετέρων.

1. Σέ κάθε γένος ὑπάρχουν ούσιαστικά μέ τό άριθμό συλλαβῶν καὶ στούς δύο άριθμούς καὶ σέ ὅλες τίς πτώσεις· λ.χ.

μήρας, μήρα, μήνες, μηνῶν
ώρα, ώρας, ώρες, ώρῶν
μήλο, μήλου, μήλα, μήλων.

Αύτά λέγονται ισοσύλλαβα.

2. Ἀλλα ούσιαστικά δέν ἔχουν παντοῦ ἴσο ἀριθμό συλλαβῶν.
περιβολάρης — περιβολάρηδες
γιαγιά — γιαγιάδες
κύμα — κύματα.

Αύτά λέγονται ἀνισοσύλλαβα.

3. Τά ἀρσενικά καὶ τά θηλυκά ἀνισοσύλλαβα ἔχουν σέ ὅλο τόν πληθυντικό μιά συλλαβή παραπάνω:
σφουγγαράς, σφουγγαράδες, σφουγγαράδων·
τά οὐδέτερα σέ ὅλο τόν πληθυντικό καὶ στή γενική τοῦ ἑνικοῦ:
σῶμα, σώματος, σώματα, σωμάτων.

130. Τά ἀνισοσύλλαβα ούσιαστικά ἔχουν δύο θέματα, ἵνα γιά τούς ἰσοσύλλαβους τύπους καὶ ἵνα γιά τούς ἀνισοσύλλαβους.

Τό πρῶτο θέμα είναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπό τή λέξη, ἀφοῦ ἀφαιρεθεῖ ἡ κατάληξη τῆς ἑνικῆς ὀνομαστικῆς -ας, -ης, -ες, -ούς τῶν ἀρσενικῶν, -α, -ον τῶν θηλυκῶν, -α, -ο, -ας τῶν οὐδετέρων:

ψωμ-άς, νοικοκύρ-ης, καφ-ές, παππ-ούς — μαμ-ά, ἀλεπ-ού — αἴμ-α, γράφιμ-ο, κρέ-ας.

Τό δεύτερο θέμα είναι ὅ,τι ἀπομένει ἀπό τή λέξη, ἀφοῦ ἀφαιρεθεῖ ἡ κατάληξη -ες τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ πληθυντικοῦ τῶν ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν καὶ -α τῶν οὐδετέρων:

ψωμάδ-ες, νοικοκύρηδ-ες, καφέδ-ες, παπποῦδ-ες, μαμάδ-ες, ἀλεποῦδ-ες, αἴματ-α, γραφίματ-α, κρέατ-α.

131. Τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ δέν τή σχηματίζουν ὅλα τά ούσιαστικά τούς λείπει κάποτε ἡ σχηματίζεται δύσκολα.

Δέ σχηματίζουν γενική πληθυντικοῦ:

α) ούσιαστικά λ.χ. πού κλίνονται κατά τό ζάχαρη,

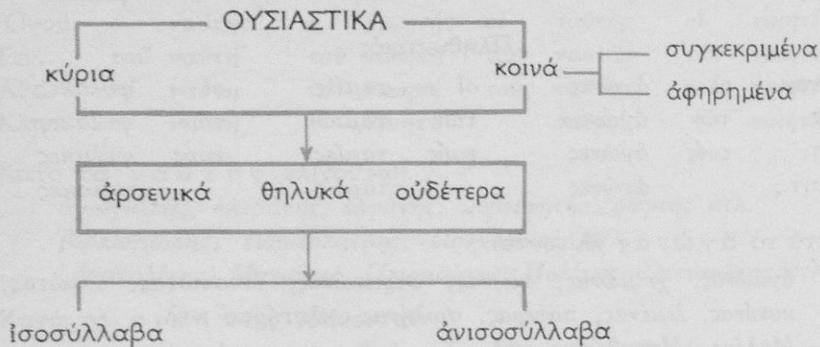
β) μερικές κατηγορίες λέξεων, καθώς λ.χ. τά ὑποκοριστικά σέ -άκι (αύτά δέ σχηματίζουν οὔτε τή γενική τοῦ ἑνικοῦ), θηλυκά σέ -α, καθώς δίψα, πάπια, σκάλα, τρύπα, καὶ

γ) δρισμένες ἄλλες λέξεις: λεβέντης — λεβέντες, μάρα — μάρες, πού σχηματίζονται τότε ἀνισοσύλλαβα: λεβέντηδων, μαράδων.

‘Η κατάληξη ὅλων τῶν οὐσιαστικῶν στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ είναι -ων.

132.

Η ΔΙΑΙΡΕΣΗ ΤΩΝ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

ΚΛΙΣΗ ΑΡΣΕΝΙΚΩΝ

133. Τά ἀρσενικά τελειώνουν στήν ὀνομαστική τοῦ ἔνικοῦ σέ -ς (ἄγώνας, νικητής, καφές, παππούς, οὐρανός) καί διαιροῦνται σέ ισοσύλλαβα καί σέ ἀνισοσύλλαβα.

Τά ισοσύλλαβα σχηματίζουν τήν ὀνομαστική, αἵτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ σέ -ες: ὁ ναύτης — οἱ ναῦτες.

Τά ἀνισοσύλλαβα τίς σχηματίζουν σέ -δες: ὁ περιβολάρης — οἱ περιβολάρηδες, ὁ σφονγγαράς — οἱ σφονγγαράδες.

Τά ἀρσενικά τονίζονται κανονικά σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου καί στήν ὀνομαστική τοῦ ἔνικοῦ: ὁ ἄγώνας — τοῦ ἄγώνα — οἱ ἄγανες — τῶν ἄγώνων κτλ. ‘Υπάρχουν ὅμως πολλές ἔξαιρέσεις.

1. Ἀρσενικά σέ -ας ισοσύλλαβα

ό ἀγώνας	ό ταμίας	ό φύλακας
----------	----------	-----------

134. Τά ισοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ας είναι παροξύτονα και προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Όνομ.	ό	ἀγώνας	ό	ταμίας	ό	φύλακας
Γεν.	τοῦ	ἀγώνα	τοῦ	ταμία	τοῦ	φύλακα
Αἰτ.	τόν	ἀγώνα	τόν	ταμία	τό	φύλακα
Κλητ.		ἀγώνα		ταμία		φύλακα

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ἀγῶνες	οἱ	ταμίες	οἱ	φύλακες
Γεν.	τῶν	ἀγώνων	τῶν	ταμίων	τῶν	φυλάκων
Αἰτ.	τούς	ἀγῶνες	τούς	ταμίες	τούς	φύλακες
Κλητ.		ἀγῶνες		ταμίες		φύλακες

Κατά τό ἀγώνας κλίνονται:

ἀγκώνας, χειμώνας, αἰώνας, στρατώνας, ἐνεστώτας, ἰδρώτας,
κανόνας, λιμένας, πατέρας, σωλήνας, κλητήρας κτλ.

Μαλέας, Μαραθώνας κτλ.

Ἄννιβας, Λεωνίδας, Φειδίας κτλ.

Κατά τό ταμίας κλίνονται:

ἄντρας, γύπας, μήρας, λοχίας, ἐπαγγελματίας, ἐπιχειρηματίας,
κτηματίας κτλ.

Κατά τό φύλακας κλίνονται:

ἄμβωνας, ἄρχοντας, γείτονας, ἥρωας, θώρακας, κήρουκας, κόρακας,
λάρνυγγας, πίνακας, πρόσφυγας, φύτορας κτλ.

Λάκωνας, Τσάκωνας κτλ.

Ἀγαμέμνονας, Μίνωας, Κύκλωπας κτλ.

1. Τά δισύλλαβα σέ -ας καὶ ὅσα τελειώνουν σέ -ίας τονίζονται στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ στή λήγουσα:

οἱ ἄντρας — τῶν ἄντρων, οἱ μήρας — τῶν μηρῶν,
οἱ ἐπαγγελματίας — τῶν ἐπαγγελματῶν.

2. Τά προπαροξύτονα σέ -ας τονίζονται στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ στήν παραλήγουσα:
δ φύλακας — τῶν φυλάκων, δ πίνακας — τῶν πινάκων.

2. Ἀρσενικά σέ -ης ίσοσύλλαβα

δ ναύτης

δ νικητής

135. Τά ίσοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ης εἶναι παροξύτονα καί ὁξύτονα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ὀνομ.	δ ναύτης	δ νικητής	οἱ ναῦτες	οἱ νικητές
Γεν.	τοῦ ναύτη	τοῦ νικητῆ	τῶν ναυτῶν	τῶν νικητῶν
Αἰτ.	τό ναύτη	τό νικητή	τούς ναῦτες	τούς νικητές
Κλητ.	ναύτη	νικητή	ναῦτες	νικητές

Κατά τό ναύτης κλίνονται:

ἀγωγιάτης, ἐπιβάτης, ἐργάτης, κυβερνήτης, ράφτης κτλ.

βιβλιοπώλης, εἰδωλολάτρης, εἰδηροδίκης κτλ.

Ἀνατολίτης, Μανιάτης, Πειραιώτης, Πολίτης, Σπετσιώτης κτλ.

Κατά τό νικητής κλίνονται:

ἀγοραστής, δανειστής, ἐθελοντής, ζυγιστής, μαθητής, νοικιαστής, πολεμιστής, προσκυνητής κτλ.

Τά παροξύτονα σέ -ης στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα: ναύτης — ναυτῶν, ἐπιβάτης — ἐπιβατῶν.

3. Ἀρσενικά σέ -ας ἀνισοσύλλαβα

δ σφουγγαράς

136. Ἀνισοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ας εἶναι ὅλα τά ὁξύτονα καί μερικά παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ὀνομ.	δ σφουγγαράς	οἱ σφουγγαράδες
Γεν.	τοῦ σφουγγαρᾶ	τῶν σφουγγαράδων
Αἰτ.	τό σφουγγαρά	τούς σφουγγαράδες
Κλητ.	σφουγγαρά	σφουγγαράδες

Κατά τό σφουγγαράς κλίνονται:

βοριάς, παπάς, σκαφτιάς κτλ.

άμαξάς, γαλατάς, καστανάς, μαρμαράς, ψαράς κτλ.

μουσαμάς, οαγιάς, σατανάς κτλ.

Μαρμαράς, Μιστράς, Πειραιάς κτλ.

Καναδάς, Παραμάς κτλ. — Λουκᾶς,

Βηλαρᾶς, Παλαμᾶς, Πολυλᾶς, Σκουφᾶς κτλ.

Μερικά παροξύτονα καί προπαροξύτονα:

οήγας, μπάρμπας, πρωτόπαπας.

Τά παροξύτονα καί τά προπαροξύτονα σέ -ας στόν πληθυντικό κατεβάζουν τόν τόν στήν παραλήγουσα:

οήγας — ωγάδες, πρωτόπαπας — πρωτοπαπάδες.

Τό άέρας κάνει στόν πληθυντικό οί άέρηδες.

ÓΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. Τά άνισοσύλλαβα σέ -ας δταν τονίζονται στή λήγουσα παίρνουν δξεία: βοριάς, παπάς — Μιστράς, Πειραιάς. Παίρνουν περισπωμένη τά βαφτιστικά καί τά οίκογενειακά δνόματα σέ -ας: Θωμᾶς, Παλαμᾶς, Σκουφᾶς κτλ.

4. Ἀρσενικά σέ -ης άνισοσύλλαβα

ο νοικοκύρης

137. Τά άνισοσύλλαβα ἀρσενικά σέ -ης είναι δξύτονα, παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

	Ἐνικός	Πληθυντικός
Όνομ.	δ νοικοκύρης	οί νοικοκύρηδες
Γεν.	τοῦ νοικοκύρη	τῶν νοικοκύρηδων
Αἰτ.	τό νοικοκύρη	τούς νοικοκύρηδες
Κλητ.	νοικοκύρη	νοικοκύρηδες

Κατά τό νοικοκύρης κλίνονται:

γκιόνης, μαράβης, χαλίφης — βαρκάρης, περιβολάρης, τιμονιέρης,
Παυλάκης, παπούλης κτλ.

Ἄρμένης, Καραγκούνης,

‘Αλκιβιάδης, Βασίλης, Γιάννης, Μανόλης κτλ.

‘Υψηλάντης κτλ.

Γεράρης, Φλεβάρης κτλ.

Όμοια κλίνονται τά δξύτονα:

μπαλωματής, καφετζής, παπούτσης —

‘Απελλῆς, Περικλῆς — Κωστής, Παναγής — Κοραής,

καθώς καὶ τά προπαροξύτονα φούρναρης, κοτζάμπασης
καὶ οἱ τοπωνυμίες Δούναβης, Τάμεσης, Τίβερης κτλ. (χωρίς πλη-
θυντικό).

Τά προπαροξύτονα σέ -ης κατεβάζουν τόν τόνο κατά μία συλ-
λαβή στόν πληθυντικό: φούρναρης — φουρνάρηδες, κοτζάμπασης —
κοτζαμπάσηδες.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Τά άνισοσύλλαβα σέ -ης όταν τονίζονται στή
λήγουσα παίρνουν δξεία: μπαλωματής, Παντελής, Κοραής. Παίρνουν
περισπωμένη τά ἀρχαϊκά κύρια ὄνόματα: ‘Απελλῆς, Ἡρακλῆς, Θε-
μιστοκλῆς, Περικλῆς, Σοφοκλῆς κτλ. — Μωνσῆς.

5. Αρσενικά σέ -τής, μέ διπλό πληθυντικό

δ πραματευτής

138. Μερικά ἀρσενικά σέ -τής σχηματίζουν τόν πληθυντικό καὶ
ίσοσύλλαβα καὶ άνισοσύλλαβα.

Ένικός

Πληθυντικός

Όνομ.	δ	πραματευτής	οί	πραματευτές*
Γεν.	τοῦ	πραματευτῆ	τῶν	πραματευτῶν
Αἴτ.	τόν	πραματευτή	τούς	πραματευτές
Κλητ.		πραματευτή		πραματευτές

Όμοια κλίνονται: ἀλωνιστής, βουτηχτής, διαλαλητής, δουλευτής,
κλαδευτής, τραγουδιστής κτλ.

Όμοια κλίνεται καὶ τό ἀφέντης, πληθ. ἀφέντες — ἀφεντάδες.

* πραματευτάδες, πραματευτάδων κτλ. Τούς δεύτερους αύτούς τύπους τούς
συναντοῦμε στή λογοτεχνία.

6. Σέ - ές καὶ σέ - ούς ἀνισοσύλλαβα

ό καφές	ό παππούς
---------	-----------

'Ενικός

Πληθυντικός

'Ονομ. ὁ καφές	ὁ παππούς	οἱ καφέδες	οἱ παπποῦδες
Γεν. τοῦ καφέ	τοῦ παπποῦ	τῶν καφέδων	τῶν παππούδων
Αἰτ. τόν καφέ	τόν παππούν	τούς καφέδες	τούς παπποῦδες
Κλητ. καφέ	παππού	καφέδες	παπποῦδες

Κατά τό κα φές κλίνονται:

καναπές, μενεξές, μιναρές, πανσές, τενεκές, χασές κτλ.

Κατά τό πα πούς κλίνονται χωρίς πληθυντικό: 'Ιησοῦς, νοῦς.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τά 'Ιησοῦς καὶ νοῦς παίρνουν περισπωμένη σέ ὅλες τίς πτώσεις.

7. Ἀρσενικά σέ - ος

ό οὐρανός	ό δρόμος	ό ἄγγελος	ό ἀντίλαλος
-----------	----------	-----------	-------------

Τά ἀρσενικά σέ - ος είναι ὅλα ἰσοσύλλαβα.

'Ενικός

'Ονομ. ὁ οὐρανός	ὁ δρόμος	ὁ ἄγγελος	ὁ ἀντίλαλος
Γεν. τοῦ οὐρανοῦ	τοῦ δρόμου	τοῦ ἄγγελου	τοῦ ἀντίλαλου
Αἰτ. τόν οὐρανό	τό δρόμο	τόν ἄγγελο	τόν ἀντίλαλο
Κλητ. οὐρανέ	δρόμε	ἄγγελε	ἀντίλαλε

Πληθυντικός

'Ονομ. οἱ οὐρανοί	οἱ δρόμοι	οἱ ἄγγελοι	οἱ ἀντίλαλοι
Γεν. τῶν οὐρανῶν	τῶν δρόμων	τῶν ἄγγελων	τῶν ἀντίλαλων
Αἰτ. τούς οὐρανούς	τούς δρόμους	τούς ἄγγελους	τούς ἀντίλαλους
Κλητ. οὐρανοί	δρόμοι	ἄγγελοι	ἀντίλαλοι

Κατά τό οὐρανός κλίνονται:

ἀδερφός, γιατρός, γιός, θεός, κυνηγός, λαός, προεστός καὶ τά παράγωγα ούσιαστικά σέ - μός: λογαριασμός, δρισμός, σεισμός, χαμός κτλ.

'Αξιός, Δομοκός κτλ. Δελφοί κτλ. Βιζυηνός, Σολωμός κτλ.

Κατά τό δρόμος κλίνονται:

γέρος, ήλιος, κάμπος, στόλος, ταχυδρόμος, υπνος, ώμος κτλ.

*Αγγλος, Γάλλος κτλ. — Βόλος κτλ. — *Αλέκος κτλ.

*Αντροῦτσος, Κάλβος κτλ.

Κατά τό ἄγγελος κλίνονται:

ἄνεμος, ἀπόστολος, δάσκαλος, δήμαρχος, ἔμπορος, κάτοικος, κίνδυνος κτλ. — *Ιούνιος κτλ.

*Αλέξανδρος, Φίλιππος — Βόσπορος, *Ολυμπος.

Κλίνονται κατά τό ἀντίλαλος:

ἀνήφορος, ἀνθόκηπος, αὐλόγυνος, κατήφορος, λαζανόκηπος,
Τηλέμαχος — Μάντζαρος, Χριστόπουλος κτλ. — *Αχλαδόκαμπος.

*Η κλητική τοῦ ἑνικοῦ σχηματίζεται σέ -ε: γιατρέ, ήλιε, δήμαρχε.

Τή σχηματίζουν σέ -ο:

α) Τά παροξύτονα βαφτιστικά: *Αλέκο, Γιῶργο, Πέτρο, Σπύρο
κτλ.: τό Παῦλος ἔχει κλητική Παῦλε καὶ Παῦλο.

β) Μερικά κοινά παροξύτονα ούσιαστικά καθώς γέρο, διάκονο
τό καμαρότος καὶ τό καπετάνιος ἔχουν τήν κλητική σέ -ο καὶ σέ -ε.

γ) Μερικά δξύτονα χαϊδευτικά βαφτιστικά: Γιαννακό, Δημητρό,
Μαρούλιό κτλ.

δ) Μερικά οίκογενειακά δνόματα παροξύτονα: κύριε Πανλάκο.

*Ο τονισμός τῶν προπαροξυτόνων

141. Στά προπαροξύτονα ἀρσενικά σέ -ος κατεβάζουμε συνήθως
τόν τόνο στή γενική τοῦ ἑνικοῦ στήν παραλήγουσα:

δ ἄγγελος — τοῦ ἄγγέλου, τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἔμπορου.

Φυλάγουν τόν τόνο στήν προπαραλήγουσα οἱ πολυσύλλαβες
καὶ οἱ λαϊκές λέξεις:

τοῦ ἀντίλαλον, τοῦ ἀνήφορου, τοῦ ἔξαφαλμου, τοῦ καλόγερου,
τοῦ φινόκερου.

Τό ίδιο κάνουν συνήθως καὶ τά κύρια δνόματα:

τοῦ *Αχλαδόκαμπου, τοῦ Ξεροπόταμου, τοῦ Θόδωρου, τοῦ Χαράλαμπου,
τοῦ Χριστόφορου καὶ τά οίκογενειακά: τοῦ Ξενόπουλου.

Τά προπαροξύτονα κοινά ἀρσενικά στή γενική καὶ αἰτιατική

τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα:
 τῶν ἀνθρώπων — τούς ἀνθρώπους, τῶν κυρίων — τούς κυρίους.
 Φυλάγουν τόν τόνο στήν προπαραλήγουσα τά σύνθετα, κα-
 θώς καὶ τά κύρια δνόματα ἀνθρώπων:
 τῶν ἀντίλαλων — τούς ἀντίλαλους, τῶν μαντρόσκυλων — τούς
 μαντρόσκυλους, τῶν Χριστόφορων — τούς Χριστόφορους, τούς
 Χαράλαμπους, τούς Ξενόπουλους.
 Ἡ γενική πληθυντική τοῦ χρόνος τονίζεται μερικές φορές στή
 λήγουσα:
 εἶναι εἴκοσι χρονῶ(ν)· εἶναι δουλειά δέκα χρονῶ(ν).

142.   'Ανακεφαλαιωτικός πίνακας τῶν ἀρσενικῶν

Είδος	Καταλήξεις 'Ενικ. Πληθ.		Παραδείγματα	
Α'. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ				
δξύτονα	-ός	-οί	οὐρανός	οὐρανοί
»	-ής	-ές	νικητής	νικητές
παροξύτονα	-ης	-ες	ναύτης	ναύτες
»	-ας	-ες	ἄγώνας, ταμίας	ἄγωνες, ταμίες
»	-ος	-οι	δρόμος	δρόμοι
προπαροξύτονα	-ας	-ες	φύλακας	φύλακες
»	-ος	-οι	ἄγγελος, ἀντίλαλος	ἄγγελοι, ἀντίλαλοι
Β'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ				
δξύτονα	-άς	-άδες	σφουγγαράς	σφουγγαράδες
»	-ές	-έδες	καφές	καφέδες
»	-ούς	-οῦδες	παππούς	παπποῦδες
παροξύτονα	-ης	-ηδες	νοικοκύρης	νοικοκύρηδες
προπαροξύτονα	-ης	-ηδες	φούρναρης	φούρναρηδες
Γ'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ ΜΕ ΔΙΠΛΟ ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ				
δξύτονα	-ής	-ές (-άδες)	πραματευτής	πραματευτές (πραματευτάδες)

Γενικές παρατηρήσεις στά ἀρσενικά

143. Τά ἀρσενικά σχηματίζουν ὅμοια τή γενική, αἰτιατική και
κλητική τοῦ ἔνικοῦ, χωρὶς τό -ς τῆς ὄνομαστικῆς:

ὁ πατέρας — τοῦ πατέρα, τὸν πατέρα, πατέρα.

ὁ ναύτης — τοῦ ναύτη, τὸ ναύτη, ναύτη.

ὁ παππούς — τοῦ παπποῦ, τὸν παππού, παππού.

Στόν πληθυντικό ἔχουν τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν ὄνομαστική,
τήν αἰτιατική και τήν κλητική:

οἱ ναῦτες, τούς ναῦτες, ναῦτες.

Δέν ἀκολουθοῦν τούς παραπάνω κανόνες ὅσα τελειώνουν σέ -ος:
δρόμος — δρόμου, δρόμο, δρόμε· δρόμοι, δρόμους, δρόμοι.

Ἡ γενική πληθυντική ὅλων τῶν ἀρσενικῶν τελειώνει σέ -ων:
τῶν οὐρανῶν, τῶν νοικοκύρηδων.

ΚΛΙΣΗ ΘΗΛΥΚΩΝ

144. Τά θηλυκά διαιροῦνται σέ ἰσοσύλλαβα και σέ ἀνισοσύλλαβα.

Τά ἰσοσύλλαβα σχηματίζουν τήν ὄνομαστική, αἰτιατική και κλη-
τική τοῦ πληθυντικοῦ σέ -ες:

ἡ μητέρα — οἱ μητέρες, τίς μητέρες, μητέρες.

Τά ἀνισοσύλλαβα τίς σχηματίζουν σέ -δες:

ἡ ἀλεπού — οἱ ἀλεποῦδες, τίς ἀλεποῦδες, ἀλεποῦδες.

Τά θηλυκά τονίζονται σέ ὅλες τίς πτώσεις ὅπου και στήν δνο-
μαστική τοῦ ἔνικοῦ ἐκτός ἀπό τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ, ὅπου
πολλές φορές κατεβάζουν τόν τόνο:

ἡ ἐλπίδα — τῆς ἐλπίδας — τήν ἐλπίδα — οἱ ἐλπίδες — τῶν ἐλπί-
δων κτλ.

ἀλλά ὥρα — ὥρῶν, θάλασσα — θαλασσῶν, σάλπιγγα — σαλπίγγων.

Δέν ἀκολουθοῦν τούς παραπάνω γενικούς κανόνες τά ὀρχαιόκλι-
τα θηλυκά πού τελειώνουν στήν ἔνική ὄνομαστική σέ -ος και σέ -η:

ἡ διάμετρος — τῆς διαμέτρου, ἡ δύναμη — οἱ δυνάμεις.

1. Θηλυκά σέ - α

145.

α) ή καρδιά	ή ώρα	ή θάλασσα
-------------	-------	-----------

Ἐνικός

Όνομ.	ή	καρδιά	ή	ώρα	ή	θάλασσα
Γεν.	τῆς	καρδιᾶς	τῆς	ώρας	τῆς	θάλασσας
Αἰτ.	τήν	καρδιά	τήν	ώρα	τή	θάλασσα
Κλητ.		καρδιά		ώρα		θάλασσα

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	καρδιές	οἱ	ώρες	οἱ	θάλασσες
Γεν.	τῶν	καρδιῶν	τῶν	ώρων	τῶν	θαλασσῶν
Αἰτ.	τίς	καρδιές	τίς	ώρες	τίς	θάλασσες
Κλητ.		καρδιές		ώρες		θάλασσες

Κατά τό καρδιά κλίνονται (χωρίς νά σχηματίζουν όλα τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ):

ἀχλαδιά, δουλειά, δμορφιά, φωλιά, Κηφισιά κτλ.

Κατά τό ώρα κλίνονται (χωρίς νά σχηματίζουν όλα τή γενική πληθυντικοῦ):

γλώσσα, ήμέρα, ρίζα, χώρα, πλατεία, γυναικα, μανούλα, δίψα, μανούλα, Μακεδονία, Μαρία κτλ.

Κατά τό θάλασσα κλίνονται:

αἴθουσα, μέλισσα, μαθήτρια, είλικρόνεια, Κέρκυρα κτλ.

Τά θηλυκά σέ - α πού κλίνονται κατά τό ώρα καὶ θάλασσα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ κατεβάζουν τόν τόν στή λήγουσα: γλώσσα — γλωσσῶν, περιφέρεια — περιφερειῶν.

β) ή έλπιδα	ή σάλπιγγα
-------------	------------

Ἐνικός

Πληθυντικός

Όνομ.	ή	έλπιδα	ή	σάλπιγγα	οἱ	έλπιδες	οἱ	σάλπιγγες
Γεν.	τῆς	έλπιδας	τῆς	σάλπιγγας	τῶν	έλπιδων	τῶν	σαλπίγγων
Αἰτ.	τήν	έλπιδα	τή	σάλπιγγα	τίς	έλπιδες	τίς	σάλπιγγες
Κλητ.		έλπιδα		σάλπιγγα		έλπιδες		σάλπιγγες

Κατά τό ἐλ π ί δ α κλίνονται:

ἀμαζόνα, γαρίδα, γοργόνα, νεράιδα, σειρήνα, θυγατέρα κτλ.
ἀσπίδα, ἑφημερίδα, πατρίδα, σταφίδα, λαμπάδα κτλ.
'Αθηναία, Κερκυραία, Γαλλίδα κτλ.
'Ελλάδα, Ελευσίνα, Σαλαμίνα, Τραπεζούντα κτλ. — 'Ελπίδα κτλ.

Κατά τό σάλπιγγα κλίνονται:

διώρυγα, δρυνίθα, πέρδικα, σήραγγα, φάλαγγα κτλ.
θερμότητα, ιδιότητα, ποσότητα, ταυτότητα, ταχύτητα, ίκανότητα,
ἀθωότητα, αντηρότητα κτλ.

Τά θηλυκά σέ -α πού κλίνονται κατά τό ἐλπίδα καί τό σάλπιγγα
στή γένική τοῦ πληθυντικοῦ τονίζονται στήν παραλήγουσα:

διώρυγα — διωρύγων, θερμότητα — θερμοτήτων κτλ.

146.

2. Θηλυκά σέ -η

ἡ ψυχή	ἡ νίκη	ἡ ζάχαρη
--------	--------	----------

Ἐνικός

Όνομ.	ἡ ψυχή	ἡ νίκη	ἡ ζάχαρη
Γεν.	τῆς ψυχῆς	τῆς νίκης	τῆς ζάχαρης
Αἰτ.	τὴν ψυχή	τῇ νίκῃ	τῇ ζάχαρῃ
Κλητ.	ψυχή	νίκη	ζάχαρη

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ ψυχές	οἱ νίκες	οἱ ζάχαρες
Γεν.	τῶν ψυχῶν	τῶν νικῶν	—
Αἰτ.	τίς ψυχές	τίς νίκες	τίς ζάχαρες
Κλητ.	ψυχές	νίκες	ζάχαρες

Κατά τό ψυχή κλίνονται:

ἀλλαγή, βροντή, γραμμή, Ἀγνή, Ἀφρική κτλ.

Κατά τό νίκη κλίνονται (χωρίς νά σχηματίζουν ὅλα τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ):

ἀνάγκη, δίκη, φήμη, ἀγάπη, ζέστη, πλώρη, Ἰθάκη, Ἀφροδίτη κτλ.

Κατά τό ζάχαρη κλίνονται:

ἀνοιξη, ἀντάμωση, βάφτιση, γέμιση, θύμηση, καλοπέραση, καλοτέρεψη, κάμαρη, κάππαρη, κλείδωση, κούραση, κουφόβραση, ξεφάντωση, σίκαλη, σταύρωση, τσάκιση, φώτιση, χώνεψη κτλ. Λυκόβρυση, Λυκόραχη κτλ. — Χρυσόθεμη.

’Από τά θηλυκά σέ -η τά περισσότερα δξύτονα σχηματίζουν κανονικά τή γενική πληθυντική: τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν τιμῶν.

’Από τά παροξύτονα μερικά μόνο τή σχηματίζουν καί κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα: ἀνάγκη — ἀναγκῶν, τέχνη — τεχνῶν.

Τά προπαροξύτονα δέν τή σχηματίζουν ποτέ.

Τό νύφη, ἀδερφή, ἐξαδέρφη σχηματίζουν τή γενική πληθυντική νυφάδων, ἀδερφάδων, ἐξαδερφάδων. Οι τύποι ἀδερφῶν, ἐξαδέρφων συνηθίζονται γιά τό ἀρσενικό.

147.

3. Θηλυκά σέ -η ἀρχαιόκλιτα

ἡ σκέψη	ἡ δύναμη
---------	----------

Ἐνικός

’Ονομ.	ἡ σκέψη	ἡ δύναμη
Γεν.	τῆς σκέψης, σκέψεως	τῆς δύναμης, δυνάμεως
Αἰτ.	τή σκέψη	τή δύναμη
Κλητ.	σκέψη	δύναμη

Πληθυντικός

’Ονομ.	οἱ σκέψεις	οἱ δυνάμεις
Γεν.	τῶν σκέψεων	τῶν δυνάμεων
Αἰτ.	τίς σκέψεις	τίς δυνάμεις
Κλητ.	σκέψεις	δυνάμεις

Κατά τό σκέψη κλίνονται:

γνώση, δύση, ἔλεη, θέση, κλίση, κράση, κρίση, λέξη, λύση, πίστη, πόλη, πρόξη, στάση, φράση, χρήση, ψύξη κτλ.

Τοπωνυμίες: Ἄνδεις, Ἄλπεις, Σάρδεις.

Κατά τό δύν α μη κλίνονται:

αϊσθηση, ἀνάσταση, ἀπόφαση, ἀφαλεση, γέννηση, διάθεση, διαίρεση, εἰδηση, εἰδοποίηση, ἔνεση, ἐντύπωση, ἔνωση, ἔξήγηση, ἐπίσκεψη, εὐχαρίστηση, θέληση, κατάληξη, κίνηση, κυβέρνηση, ὅρεξη, ὅσφρηση, παράδοση, προφύλαξη, συνενόηση, σύνταξη, ύπόθεση κτλ.

Αλεξανδρούπολη, Κωνσταντινούπολη, Νεάπολη, Τρίπολη.

Τά προπαροξύτονα ἀρχαιόκλιτα θηλυκά σέ -η κατεβάζουν τόν τόνο στόν πληθυντικό κατά μία συλλαβή:

ἡ δύναμη — οἱ δυνάμεις — τῶν δυνάμεων — τίς δυνάμεις.

148.

4. Θηλυκά σέ -ω

ἡ Ἀργυρώ	ἡ Φρόσω
----------	---------

Ἐνικός

Ὀνομ.	ἡ Ἀργυρώ	ἡ Φρόσω
Γεν.	τῆς Ἀργυρῶς	τῆς Φρόσως
Αἰτ.	τήν Ἀργυρώ	τή Φρόσω
Κλητ.	Ἀργυρώ	Φρόσω

Κατά τό Ἀργυρώ κλίνονται:

Βαγγελιώ, Ἔρατώ, Καλυψώ, Κλειώ, Κρινώ, Λευιώ, Λητώ, Σμαρώ κτλ. — Κώ, ἥχώ (μόνο στόν ἐνικό).

Κατά τό Φρόσω κλίνονται: Δέσπω, Μέλπω κτλ.

149. 5. Θηλυκά σέ -ος ἀρχαιόκλιτα

ἡ διάμετρος

Τά ἀρχαιόκλιτα θηλυκά σέ -ος είναι ὁξύτονα, παροξύτονα καὶ προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ὀνομ.	ἡ διάμετρος	οἱ διάμετροι	(οἱ διάμετρες)
Γεν.	τῆς διαμέτρου	τῶν διαμέτρων	
Αἰτ.	τή διάμετρο	τίς διαμέτρους	(τίς διάμετρες)
Κλητ.	(διάμετρο)	(διάμετροι)	

"Ομοια κλίνονται:

ἀβυσσος, διαγώνιος, περίμετρος, εἰσοδος, ἔξοδος κτλ.

Αγχίαλος, Αίγυπτος, Ἐπίδανρος, Κάρπαθος, Κόρινθος, Πελοπόννησος κτλ.

Τά παροξύτονα: λεωφόρος, διχοτόμος, Δῆλος, Κύπρος κτλ.

Τά δξύτονα: κιβωτός, Αἰδηψός, Λεμεσός, Ὀδησσός.

Τά προπαροξύτονα θηλυκά σέ -οι στή γενική τοῦ ένικοῦ και τοῦ πληθυντικοῦ καί στήν πληθυντική αίτιατική σέ -ους κατεβάζουν τόν τόν στήν παραλήγουσα:

ἡ διάμετρος — τῆς διαμέτρου — τῶν διαμέτρων — τίς διαμέτρους.

Ἡ κλητική είναι σπάνια καί τελειώνει συνήθως σέ -ο.

150.

6. Θηλυκά σέ -ού

ἡ ἀλεπού

Ἐνικός	Πληθυντικός
--------	-------------

Όνομ.	ἡ ἀλεπού	οἱ ἀλεποῦδες
Γεν.	τῆς ἀλεποῦς	τῶν ἀλεπούδων
Αἴτ.	τήν ἀλεπού	τίς ἀλεποῦδες
Κλητ.	ἀλεπού	ἀλεποῦδες

Κατά τό ἀλεπού κλίνονται μερικά κοινά καί κύρια ὄνόματα, καθώς:

μαϊμού, παραμυθού, γλωσσού, ύπναρού, φωνακλού κτλ.
Κολοκυθού κτλ. — Ραλλού κτλ.

151. Ἀπό τά θηλυκά σέ -α κλίνονται μερικά ἀνισοσύλλαβα, δπως
ἡ γιαγιά.

Ἐνικός	Πληθυντικός
--------	-------------

Όνομ.	ἡ γιαγιά	οἱ γιαγιάδες
Γεν.	τῆς γιαγιᾶς	τῶν γιαγιάδων
Αἴτ.	τή γιαγιά	τίς γιαγιάδες
Κλητ.	γιαγιά	γιαγιάδες

Κατά τό γιαγιά κλίνονται: μαμά, κυρά.

ΕΙΔΟΣ	Καταλήξεις 'Ενικ. Πληθ.		Παραδείγματα	
Α'. ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ				
δξύτονα	-ά	-ές	χαρδιά	χαρδιές
»	-ή	-ές	ψυχή	ψυχές
παροξύτονα	-α	-ες	ώρα, ἐλπίδα	ώρες, ἐλπίδες
»	-η	-ες	νίκη	νίκες
προπαροξύτ.	-α	-ες	θάλασσα, σάλπιγγα θάλασσες, σάλπιγγες	
»	-η	-ες	ζάχαρη	ζάχαρες
κύρια δύναματα	-ώ	-	'Αργυρώ	—
» »	-ω	-	Φρόσω	—
ἀρχαιόκλιτα	-η	-εις	σκέψη, δύναμη	σκέψεις, δυνάμεις
»	-ος	-οι (-ες)	διάμετρος	διάμετροι (διάμετρες)
Β'. ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ				
δξύτονα	-ά	-άδες	γιαγιά	γιαγιάδες
»	-ού	-οῦδες	άλεπον	άλεποῦδες

Γενικές παρατηρήσεις στά θηλυκά

153. "Όλα τά θηλυκά σχηματίζουν τήν ἑνική μέ τήν προσθήκη ἐνός -s στήν δύνομαστική:

ἡ μητέρα — τῆς μητέρας, ἡ νίκη — τῆς νίκης.

"Όλα τά θηλυκά ἔχουν σέ κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὅμοιες, τήν δύνομαστική, τήν αἰτιατική καὶ τήν κλητική:

ἡ γυναίκα, τή γυναίκα, γυναίκα —οι γυναῖκες, τίς γυναῖκες, γυναῖκες.

ἡ ἀλεπού, τήν ἀλεπού, ἀλεπού —οι ἀλεποῦδες, τίς ἀλεποῦδες, ἀλεποῦδες.

ἡ σκέψη, τή σκέψη, σκέψη —οι σκέψεις, τίς σκέψεις, σκέψεις.

Τά ἀρχαιόκλιτα σέ -ος δέν ἀκολουθοῦν τούς παραπάνω κανόνες.

'Η γενική πληθυντική ὅλων τῶν θηλυκῶν τελειώνει σέ -ων (ὅταν σχηματίζεται): τῶν ὥρων, τῶν γιαγιάδων, τῶν νικῶν, τῶν δυνάμεων, τῶν διαμέτρων, τῶν μαῖμονδων.

ΚΛΙΣΗ ΟΥΔΕΤΕΡΩΝ

154. Τά ούδέτερα διαιροῦνται σέ **ἰσοσύλλαβα** καί σέ **ἀνισοσύλλαβα**

Τά **ἰσοσύλλαβα** ούδέτερα τελειώνουν στήν **ἐνική** όνομαστική σέ -ο, -ι, -ος: **βουνό**, **παιδί**, **βάρος**.

Τά **ἀνισοσύλλαβα** τελειώνουν στήν **ἐνική** όνομαστική σέ -μα, -σιμο, -ας, -ως: **κύμα**, **δέσιμο**, **κρέας**, **φῶς**.

Α.— Ούδέτερα **ἰσοσύλλαβα**

155.

1. Ούδέτερα σέ - ο

τό βουνό	τό πεῦκο	τό σίδερο	τό πρόσωπο
----------	----------	-----------	------------

Τά ούδέτερα σέ -ο είναι **όξυτονα**, **παροξύτονα** καί **προπαροξύτονα**.

Ἐνικός

'Ονομ. τό βουνό	τό πεῦκο	τό σίδερο	τό πρόσωπο
Γεν. τοῦ βουνοῦ	τοῦ πεύκου	τοῦ σίδερου	τοῦ προσώπου
Αἰτ. τό βουνό	τό πεῦκο	τό σίδερο	τό πρόσωπο
Κλητ. βουνό	πεῦκο	σίδερο	πρόσωπο

Πληθυντικός

'Ονομ. τά βουνά	τά πεῦκα	τά σίδερα	τά πρόσωπα
Γεν. τῶν βουνῶν	τῶν πεύκων	τῶν σίδερων	τῶν προσώπων
Αἰτ. τά βουνά	τά πεῦκα	τά σίδερα	τά πρόσωπα
Κλητ. βουνά	πεῦκα	σίδερα	πρόσωπα

Κατά τό βούνό κλίνονται:

νερό, ποσό, φτερό, μαγειρεύσ, νοικοκυριό κτλ.

Κατά τό πεῦκο κλίνονται:

δέντρο, βιβλίο, θηρίο, ἀστεροσκοπεῖο, ὑπουργεῖο κτλ.

Ναβαρίνο κτλ.

Κατά τό σίδερο κλίνονται:

ἀμύγδαλο, δάχτυλο, σέλινο, σύννεφο, τριαντάφυλλο, χαμόκλαδο κτλ.

Λιτόχωρο, Σαραντάπηχο κτλ.

Κατά τό πρόσωπο, πού κατεβάζει στή γενική ένικοῦ καί πληθυντικοῦ τόν τόν τῆς όνομαστικῆς, κλίνονται:
ἄλογο, ἄτομο, ἔπιπλο, θέατρο, κύπελλο, μέτωπο, δρυαντο κτλ.
οἱ τοπωνυμίες: "Αγραφα, Καλάβρυτα κτλ.

Μερικά προπαροξύτονα τονίζονται καί κατά τό πρόσωπο καί κατά τό σίδερο.
Ἐτσι τό βούτυρο, γόνατο, πρόβατο, ἀτμόπλουο. Οἱ τρισύλλαβες τοπωνυμίες σχηματίζονται συνήθως κατά τό πρόσωπο: τοῦ Μετσόβου.

156.

2. Οὐδέτερα σέ -ι

τό παιδί	τό τραγούδι
----------	-------------

Τά οὐδέτερα σέ -ι είναι ὁξύτονα καί παροξύτονα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

Ὄνομ.	τό παιδί	τό τραγούδι	τά παιδιά	τά τραγούδια
Γεν.	τοῦ παιδιοῦ	τοῦ τραγουδιοῦ	τῶν παιδιῶν	τῶν τραγουδιῶν
Αἰτ.	τό παιδί	τό τραγούδι	τά παιδιά	τά τραγούδια
Κλητ.	παιδί	τραγούδι	παιδιά	τραγούδια

Κατά τό παιδί κλίνονται:

ἀρνί, σκοινί, σφυρί, ψωμί κτλ.
Δαφνί κτλ.

Κατά τό τραγούδι κλίνονται:

ἀηδόνι, θυμάρι, καλοκαίρι, χιόνι, ψαλτήρι κτλ.

Τά παράγωγα σέ -άδι, -ίδι, -άρι: ἀσπράδι, βαρίδι, βλαστάρι κτλ.

Τά ύποκοριστικά σέ -άκι, -όντι: ἀρνάκι, μικρούλι κτλ.

ἐρημοκλήσι κτλ. Γαλαξίδι, Μεσολόγγι κτλ.

"Ολα τά οὐδέτερα σέ -ι τονίζονται στή γενική τοῦ ένικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ στή λήγουσα: τραγουδιοῦ — τραγουδιῶν.

Τά ύποκοριστικά σέ -άκι, -όντι δέ σχηματίζουν συνήθως γενική: Δέ λέμε τό γατάκι — τοῦ γατακιοῦ. Θά πούμε τοῦ γατιοῦ (ἀπό τό γατί), τό ἀρνάκι — τοῦ ἀρνιοῦ, τῶν ἀρνιῶν (ἀπό τό ἀρνί).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. "Ολα τά οὐδέτερα σέ -ι γράφονται μέ υ. Γράφονται μέ υ τά βράδυ, δόρυ, δάκρυ, δίχτυ, ὁξύ καί στάχυ. Τό βράδυ στή γενική τοῦ ένικοῦ καί σέ ὀλες τίς πτώσεις τοῦ πληθυντικοῦ γράφεται μέ υ: βραδιοῦ — βράδια κτλ.

3. Ούδέτερα σέ -ος

τό μέρος	τό ξδαφος
----------	-----------

Τά ούδέτερα σέ -ος είναι παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

Ένικός	Πληθυντικός
--------	-------------

Όνομ. τό μέρος	τό ξδαφος	τά μέρη	τά ξδάφη
Γεν. τοῦ μέρους	τοῦ ξδάφους	τῶν μερῶν	τῶν ξδαφῶν
Αἰτ. τό μέρος	τό ξδαφος	τά μέρη	τά ξδάφη
Κλητ. μέρος	ξδαφος	μέρη	ξδάφη

Κατά τό μέρος κλίνονται:

ἄλσος, βάρος, βέλος, βρέφος, γένος, δάσος, ἔθνος, εἶδος, θάρρος, κέρδος, κράτος, λάθος, μῆκος, πάχος, πλῆθος, στῆθος, τέλος, ψφος, χρέος κτλ.

"Αργος, "Αστρος, Τέμπη κτλ.

Κατά τό ξδαφος κλίνονται:

ἔλεος, μέγεθος, πέλαγος, στέλεχος κτλ.

Τά ούδέτερα σέ -ος στή γενική πληθυντική κατεβάζουν τόν τόνο στή λήγουσα: εἶδος — εἰδῶν, μέγεθος — μεγεθῶν.

Τά προπαροξύτονα ούδέτερα σέ -ος κατεβάζουν τόν τόνο στήν παραλήγουσα στή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική τοῦ πληθυντικοῦ:

τό μέγεθος — τοῦ μεγέθους — τά μεγέθη.

Τό πέλαγος κλίνεται καί: τό πέλαγο — τοῦ πελάγου (καί τοῦ πέλαγου) — τά πέλαγα.

Μερικά ἀφηρημένα δέ σχηματίζουν πληθυντικό: θάρρος, κόστος, ψφος κτλ.

B.— Ούδέτερα ἀνισοσύλλαβα

158. Τά ἀνισοσύλλαβα ούδέτερα ἔχουν καί στή γενική τοῦ ἐνικοῦ, ὅπως καί στόν πληθυντικό, μιά συλλαβή παραπάνω: τό κύμα — τοῦ κύματος — τά κύματα.

4. Ούδέτερα σέ -μα

τό κύμα	τό δνομα
---------	----------

Τά ούδέτερα σέ -μα είναι παροξύτονα καί προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

Όνομ. τό κύμα	τό δνομα	τά κύματα	τά δνόματα
Γεν. τοῦ κύματος	τοῦ δνόματος	τῶν κυμάτων	τῶν δνομάτων
Αἰτ. τό κύμα	τό δνομα	τά κύματα	τά δνόματα
Κλητ. κύμα	δνομα	κύματα	δνόματα

Κατά τό κύμα κλίνονται:

ἀλμα, ἀρμα, βῆμα, γράμμα, δέρμα, δσάμα, κλάμα, μνῆμα, νῆμα,
σύρμα, σῶμα, τάγμα, τάμα, χρῆμα, χρῶμα, χῶμα, ψέμα κτλ.

Ομοια κλίνεται καὶ τό γάλα.

Κατά τό δνομα κλίνονται:

ἄγαλμα, ἄθροισμα, ἄνοιγμα, ἀπλωμα, γύρισμα, διάλειμμα, ζήτημα,
θέλημα, κέντημα, μάθημα, μπάλωμα, πήδημα, πρόβλημα, στοίχημα, υφασμα κτλ.

Μερικά ἀφηρημένα σέ -μα καὶ τό ἀρματα συνηθίζονται μόνο στόν
πληθυντικό: γεράματα, τρεχάματα, χαιρετίσματα κτλ.

Τά ούδετερα σέ -μα κατεβάζουν τόν τόν στή γενική τοῦ πληθυν-
τικοῦ στήν παραλήγουσα: τῶν κυμάτων, τῶν δνομάτων.

Τό α τῆς λήγουσας στά ούδετερα σέ -μα είναι βραχύχρονο:
ἀλμα, σῶμα.

159. 5. Ούδετερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο)

τό δέσιμο

Ολα τά ούδετερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) είναι προπαροξύτονα.

Ἐνικός

Πληθυντικός

Όνομ. τό δέσιμο	τά δεσίματα
Γεν. τοῦ δεσίματος	τῶν δεσιμάτων
Αἰτ. τό δέσιμο	τά δεσίματα
Κλητ. δέσιμο	δεσίματα

Ομοια κλίνονται πολλά ἀφηρημένα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) πού πα-
ράγονται ἀπό ρήματα:

βάψιμο, γνέσιμο, γράψιμο, κλείσιμο, ντύσιμο, πλέξιμο, σκύψιμο,
τάξιμο, τρέξιμο, φέρσιμο, φταιίσιμο κτλ.

Τά ούδετερα σέ -σιμο (-ξιμο, -ψιμο) τονίζονται στή γενική τοῦ

πληθυντικοῦ, στίς σπάνιες περιπτώσεις πού τή σχηματίζουν, στή παραλήγουσα: τῶν δεσμάτων.

160.

6. Οὐδέτερα σέ -ας, -ως

	τό κρέας	τό φῶς	
	‘Ενικός		
Όνομ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα
Γεν.	τοῦ κρέατος	τοῦ φωτός	τῶν κρέάτων
Αἰτ.	τό κρέας	τό φῶς	τά κρέατα
Κλητ.	κρέας	φῶς	κρέατα
			φῶτα

Κατά τό κρέας κλίνονται τό πέρας καί τό τέρας.

“Ομοια μέ τό φῶς σχηματίζονται τό καθεστώς καί τό γεγονός, μέ τή διαφορά πώς αύτά στή γενική τοῦ ἐνικοῦ τονίζονται στή παραλήγουσα: τοῦ καθεστῶτος, τοῦ γεγονότος.

161.

‘Ανακεφαλαιωτικός πίνακας τῶν οὐδετέρων

ΕΙΔΟΣ	Καταλήξεις ‘Ενικ. Πληθ.		Παραδείγματα	
Α'. Ι Σ Ο Σ Υ Λ Λ Α Β Α				
δξύτονα	-ό	-ά	βονρό	βονρά
»	-ί	-ιά	παιδί	παιδιά
παροξύτονα	-ι	-ια	τραγούδι	τραγούδια
»	-ο	-α	πεῦκο	πεῦκα
»	-ος	-η	μέρος	μέση
προπαροξύτ.	-ο	-α	σίδερο, πρόσωπο	σίδερα, πρόσωπα
»	-ος	-η	ἔδαφος	ἔδαφη
Β'. Α Ν Ι Σ Ο Σ Υ Λ Λ Α Β Α				
δξύτονα	-ῶς	-ῶτα	φῶς	φῶτα
παροξύτονα	-ας	-ατα	κρέας	κρέατα
»	-μα	-ματα	κύμα	κύματα
προπαροξύτ.	-μα	-ματα	ὄνομα	ὄνόματα
»	-σιμο	-σίματα	δέσμιο	δεσμίματα

Γενικές παρατηρήσεις στά ούδέτερα

162. "Ολα τά ούδέτερα έχουν στόν κάθε ἀριθμό τρεῖς πτώσεις ὁ-
μοιες, τήν ὀνομαστική, τήν αἰτιατική καί τήν κλητική: τό μέρος —
τά μέρη, τό κύμα — τά κύματα κτλ.

Τά ἀνισοσύλλαβα ούδέτερα στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τονί-
ζονται ὅλα στήν παραλήγουσα: *κυμάτων, δεσμάτων, ωρεάτων, φώ-*
των.

'Η γενική πληθυντική ὅλων τῶν ούδετέρων τελειώνει σέ -ων.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΑΝΩΜΑΛΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

163. Πολλά ούσιαστικά δέν κλίνονται σύμφωνα μέ τούς κα-
νόνες πού ἀκολουθοῦν οἱ τρεῖς κλίσεις. Τά ούσιαστικά
αὐτά ὀνομάζονται ἀνώμαλα ούσιαστικά καί εἶναι ἄκλι-
τα, ἐλλειπτικά, ἴδιόκλιτα, διπλόκλιτα, διπλόμορφα, δι-
πλοκατάληκτα.

A.—"Ακλίτα

164. Μερικά ούσιαστικά φυλάγουν σέ ὅλες τίς πτώσεις τήν ἵδια
κατάληξη, εἶναι δηλαδή ἄκλιτα. 'Η πτώση τους φαίνεται ἀπό τό ἄρ-
θρο πού τά συνοδεύει: ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς.

"Ακλίτα εἶναι:

α) Λέξεις ξένης καταγωγῆς ὅπως τό ζενίθ, τό μάννα, τό ναδίρ, τό
ρεκόρ.

τά γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου: ἄλφα, δέλτα κτλ.

β) Τά προτακτικά 'Αγια-, 'Αι-, γερο-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρ-
μπα-, καπετάν, κύρ, πάτερ, πού μπαίνουν πρίν ἀπό κύρια ἢ κοι-
νά δνόματα:

τῆς 'Αγια-Βαρβάρας, τήν 'Αγια-Σωτήρα, ὁ 'Αι-Δημήτρος, ὁ
γερο-λύκος, τοῦ γερο-λύκου, τῆς κυρα-Πήγης, ὁ μαστρο-Πέτρος.

'Ο Καπετάν Κωσταντής, τοῦ κύρ Γιώργη, ὁ πάτερ 'Ιωσήφ, τοῦ
πάτερ Σωφρόνιος.

165. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Τά προτακτικά γράφονται χωρίς τόνο και παίρνουν ένωτικό. Γράφονται μέ τόνο και χωρίς ένωτικό τά καπετάν, κύρ και πάτερ.

- γ) Τό Πάσχα, ξενικές τοπωνυμίες καθώς Ἰερουσαλήμ, Σινά, Θαβώρ, Γιβραλτάρ κτλ., ξενικά όνόματα ἀνθρώπων καθώς Ἀδάμ, Δαβίδ, Μωάμεθ, Νῶε κτλ.
- δ) Πολλά οἰκογενειακά όνόματα Ἑλλήνων σέ πτώση γενική: ὁ Γεωργίου, ὁ Παπαναστασίου, ὁ Χριστοδούλου κτλ.
- ε) Τά έπωνυμα τῶν γυναικῶν πού σχηματίζονται ἀπό τή γενική τοῦ ἀρσενικοῦ: (*Μελᾶς*) ἡ κυρία Μελᾶ — τῆς κυρίας Μελᾶ (*Ραγκαβής*) ἡ κυρία Ραγκαβῆ — τῆς κυρίας Ραγκαβῆ.

B.— ἘΛΛΕΙΠΤΙΚΑ

166. Μερικά ούσιαστικά συνηθίζονται μόνο σέ δρισμένες πτώσεις τοῦ ένικοῦ ἢ τοῦ πληθυντικοῦ, τά περισσότερα στήν όνομαστική και τήν αίτιατική. Τά ούσιαστικά αύτά λέγονται ἐλλειπτικά. Συχνά συνηθίζονται σέ δρισμένες μόνο φράσεις:

Ἐλλειπτικά ούσιαστικά είναι:

τό δεῖλι	οἱ ἄλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπό τό δειλινό
τά ἥπατα	μοῦ κόπηκαν τά ἥπατα
τό δφελος	τί τό δφελος
προάλλες	τίς προάλλες
πρωί	οἱ ἄλλες πτώσεις ἀναπληρώνονται ἀπό τό πρωινό
σέβας	ἔχει πληθυντικό τά σέβη και τά σεβάσματα
σέλας	τό βόρειο σέλας
σύγκαλα	ἡρθε στά σύγκαλά του
τάραχος	ἔπαθε τῶν παθῶν του τόν τάραχο.

Στή γενική μόνο συνηθίζονται οἱ λέξεις:

τοῦ κάκου — τοῦ θανατᾶ (ἐπεσε τοῦ θανατᾶ)

λογῆς (τί λογῆς), λογιῶν (δυό λογιῶν, λογιῶ(ν) λογιῶ(ν)).

Γ.— ἸΔΙΟΚΛΙΤΑ

167. Ἰδιόκλιτα λέγονται τά ούσιαστικά πού δέν κλίνονται σύμ-

φωνα με μιά άπό τις κλίσεις τῶν ούσιαστικῶν ἄλλα ἀκολουθοῦν δικό τους σχηματισμό.

Ίδιόκλιτα εἶναι:

α) Μερικά ἀρσενικά σέ -έας. Αύτά κλίνονται στόν ἔνικό κατά τό τα-
μίας, στόν πληθυντικό ὅμως ἀκολουθοῦν τήν ἀρχαία κλίση και
σχηματίζονται σέ -εῖς, -έων, -εῖς, -εῖς:

Ἐνικός			Πληθυντικός		
Όνομ.	ὅ	δεκανέας	οἱ	δεκανεῖς	
Γεν.	τοῦ	δεκανέα	τῶν	δεκανέων	
Αἰτ.	τό	δεκανέα	τούς	δεκανεῖς	
Κλητ.		δεκανέα		δεκανεῖς	

Ομοια κλίνονται:

γραμματέας, γραφέας, διαρομέας, εἰσαγγελέας, κουρέας, σκαπανέας,
συγγραφέας κτλ.

β) Μερικά οὐδέτερα σέ -ον, -αν, -εν, -ν. Αύτά εἶναι:

- 1) Σέ -ον: ὅν, παρόν, παρελθόν, προϊόν — καθῆκον, ἐνδιαφέρον,
συμφέρον, μέλλον
- 2) σέ -αν: πᾶν, σύμπαν
- 3) σέ -εν: μηδέν, φωνῆεν
- 4) σέ -ν: δξύ, δόρυ.

Ἐνικός								
Όνομ.	τό	ὅν	τό	καθῆκον	τό	πᾶν	τό	σύμπαν
Γεν.	τοῦ	ὅντος	τοῦ	καθήκοντος	τοῦ	παντός	τοῦ	σύμπαντος
Αἰτ.	τό	ὅν	τό	καθῆκον	τό	πᾶν	τό	σύμπαν
Κλητ.		ὅν		καθῆκον		πᾶν		σύμπαν

Πληθυντικός

Όνομ.	τά	ὅντα	τά	καθήκοντα	τά	πάντα	τά	σύμπαντα
Γεν.	τῶν	ὅντων	τῶν	καθηκόντων	τῶν	πάντων	τῶν	συμπάντων
Αἰτ.	τά	ὅντα	τά	καθήκοντα	τά	πάντα	τά	σύμπαντα
Κλητ.		ὅντα		καθήκοντα		πάντα		σύμπαντα

‘Ενικός

Όνομ.	τό μηδέν	τό φωνῆν	τό δξύ	τό δόρυ
Γεν.	τοῦ μηδενός	τοῦ φωνήντος	τοῦ δξέος	τοῦ δόρατος
Αἰτ.	τό μηδέν	τό φωνῆν	τό δξύ	τό δόρυ
Κλητ.	μηδέν	φωνῆν	δξύ	δόρυ

Πληθυντικός

Όνομ.	—	τά φωνήντα	τά δξέα	τά δόρατα
Γεν.	—	τῶν φωνήντων	τῶν δξέων	τῶν δοράτων
Αἰτ.	—	τά φωνήντα	τά δξέα	τά δόρατα
Κλητ.	—	φωνήντα	δξέα	δόρατα

Τό μηδέν δέ σχηματίζει πληθυντικό. “Οταν είναι ό λόγος γιά τό ἀριθμητικό ψηφίο ή γιά βαθμό, σχηματίζουμε τόν πληθυντικό ἀπό τή λέξη μηδενικό: τά μηδενικά.

Δ.— Διπλόκλιτα

168. Μερικά ἀρσενικά ούσιαστικά σχηματίζουν τόν πληθυντικό σέ ούδετερο γένος: δ πλούτος — τά πλούτη· ἡ σχηματίζουν ἑκτός ἀπό τόν κανονικό καί δεύτερο πληθυντικό σέ ούδετερο γένος: δ βράχος — οι βράχοι καί τά βράχια. Τά ούσιαστικά αύτά ἀκολουθοῦν ἔτσι δυό κλίσεις καί γι' αύτό λέγονται **διπλόκλιτα**.

Οι δυό τύποι τοῦ πληθυντικοῦ διαφέρουν κάποτε καί στή σημασία. Διπλόκλιτα ούσιαστικά είναι:

- α) δ σανός   τά σανά
      δ τάρταρος (δ "Άδης) τά τάρταρα
      ή νιότη   τά νιάτα
- β) δ βάτος   οι βάτοι — τά βάτα
      δ βράχος   οι βράχοι — τά βράχια
      δ καπνός   οι καπνοί (τοῦ κανονιοῦ) — τά καπνά (τό φυτό)
      δ λαιμός   οι λαιμοί — τά λαιμά (ἐπιφάνεια τοῦ λαιμοῦ, ἀρρώστια τοῦ λαιμοῦ)
- δ λόγος   οι λόγοι (διμιλίες, αἰτίες) — τά λόγια (γεν. τῶν λόγων)
      δ οὐρανός   οι οὐρανοί — τά οὐράνια
      δ φάκελος   οι φάκελοι — τά φάκελα
      δ χρόνος   οι χρόνοι (οι χρόνοι τῶν ρημάτων) — τά χρόνια
      δ ἀδερφός   οι ἀδερφοί — τά ἀδερφια (ἀγόρια καί κορίτσια μαζί)
      δ (ἐ)ξάδερφος   οι (ἐ)ξάδερφοι — τά (ἐ)ξαδερφια (γιά ἀγόρια καί κορίτσια μαζί).

Ε.— Διπλόμορφα

169. Διπλόμορφα λέγονται μερικά ούσιαστικά πού ᔁχουν δύο τύπους, τόν ένα μέ μία συλλαβή λιγότερη: γέροντας — γέρος. Υπάρχουν:

- α) Διπλόμορφα καί στούς δύο ἀριθμούς:
γέροντας — γέροντες, γέρος — γέροι, δράκοντας — δράκοντες, δράκος — δράκοι.
β) Διπλόμορφα μόνο στόν ένικό:
1) Ἀρσενικά:
γήγαντας — γήγας, ἐλέφαντας — ἐλέφας, Αἴαντας — Αἴας, Οἰδίποδας — Οἰδίποντας, χάροντας — χάρος.

Ο πληθυντικός σχηματίζεται ἀπό τούς πολυσυλλαβότερους τύπους:
οι γήγαντες, οι ἐλέφαντες, οι Αἴαντες, οι Οἰδίποδες.

2) Θηλυκά:
Αρτέμιδα — Αρτεμη, Θέτιδα — Θέτη, Θέμιδα — Θέμη.

Σ.— Διπλοκατάληκτα

170. Διπλοκατάληκτα λέγονται μερικά ούσιαστικά πού σχηματίζουν στόν ένικό ή στόν πληθυντικό δύο τύπους.

Διπλοκατάληκτα στόν πληθυντικό είναι:

ο γονιός — οι γονιοί καί οι γονεῖς (κλίνεται κατά τό δεκανεῖς)
ο καπετάνιος — οι καπετάνιοι καί οι καπεταναῖοι
ο φούρωναρης — οι φουρναρήδες καί οι φουρναραῖοι
ο νοικοκύρης — οι νοικοκύρηδες καί οι νοικοκυραῖοι
τό στῆθος — τά στίθη καί τά στήθια.

Διπλοκατάληκτα στόν ένικο είναι:

Τά ἀρσενικά μάγειρας — μάγειρος, μάστορας — μάστορης.
Τά θηλυκά ἀνεμώνα — ἀνεμώνη, ἄκρα — ἄκρη, κάμαρα — κάμαρη.
Τά ούδετερα χείλι — χεῖλος, δάκρυ (γεν. τοῦ δάκρυνον) — δάκρυν.

Διπλοκατάληκτα ζευγάρια. Μερικά ούσιαστικά ᔁχουν διπλοκατάληκτο πληθυντικό μέ διαφορετικές σημασίες. Τέτοια είναι:

δεσπότης: δεσποτάδες (οι ἀρχιερεῖς)
δεσπότες (οι ἀρχοντες, ἔκεινοι πού συμπεριφέρονται τυραννικά).
κορφή: κορφές (οι κορυφές τῶν βουνῶν, τῶν δέντρων κτλ.)
κορφάδες (γιά τά χορταρικά).

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η ΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ

Καλός ἄνθρωπος, ξερή γῆ, δύμορφο ζῶο

171. ‘Η λέξη καλός φανερώνει τί λογῆς είναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ λέξη ξερή τί λογῆς είναι ἡ γῆ, ἡ λέξη δύμορφο τί λογῆς είναι τό ζῶο.

Οἱ λέξεις πού φανερώνουν τί λογῆς είναι, δηλαδή ποιά ποιότητα ἢ ιδιότητα ἔχει τό οὐσιαστικό, λέγονται ἐπίθετα.

1. Τά ἐπίθετα δέν ύπάρχουν μόνα τους στό λόγο· πάντα πηγαίνουν μαζί μένα ούσιαστικό, δπως είδαμε στά παραδείγματα.

2. Τά ἐπίθετα παίρνουν τό γένος τοῦ ούσιαστικοῦ πού προσδιορίζουν γι' αὐτό ἔχουν τρία γένη, μένα ξεχωριστή κατάληξη γιά τό κάθε γένος:

μεγάλος κῆπος — μεγάλη πόλη — μεγάλο παιδί
βαθύς ώκεανός — βαθιά ρίζα — βαθύ δργωμα.

3. Τά ἐπίθετα κλίνονται δπως καί τά ούσιαστικά πού ἔχουν τίς ίδιες καταλήξεις. Μόνο τά ἐπίθετα μέ δρσενικό σέ -ύς, -ής (βαθύς — βαθιά — βαθύ, θαλασσής — θαλασσιά — θαλασσή) ἀκολουθοῦν δική τους κλίση.

4. Τά ἐπίθετα κατά τήν κλίση τους φυλάγουν τόν τόνο στή συλλαβή πού τονίζεται ἡ δονομαστική τοῦ ἀρσενικοῦ:

ἔτοιμος, ἔτοιμη, ἔτοιμο, ἔτοιμου, ἔτοιμης, ἔτοιμων, ἔτοιμους κτλ.
κυριακάτικος, κυριακάτικον, κυριακάτικων, κυριακάτικους κτλ.
ἀνοιχτομάτης, ἀνοιχτομάτη, ἀνοιχτομάτηδες, ἀνοιχτομάτα κτλ.

A.— Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ος

172.

1. Ἐπίθετα σέ -ος -η -ο

καλός καλή καλό

δμορφος δμορφη δμορφο

Ἐνικός

Ὀνομ.	δ	καλός	ἡ	καλή	τό	καλό
Γεν.	τοῦ	καλοῦ	τῆς	καλῆς	τοῦ	καλοῦ
Αἰτ.	τόν	καλό	τήν	καλή	τό	καλό
Κλητ.		καλέ		καλή		καλό

Πληθυντικός

Ὀνομ.	οἱ	καλοί	οἱ	καλές	τά	καλά
Γεν.	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν	τῶν	καλῶν
Αἰτ.	τούς	καλούς	τίς	καλές	τά	καλά
Κλητ.		καλοί		καλές		καλά

Ἐνικός

Ὀνομ.	δ	δμορφος	ἡ	δμορφη	τό	δμορφο
Γεν.	τοῦ	δμορφου	τῆς	δμορφης	τοῦ	δμορφου
Αἰτ.	τόν	δμορφο	τήν	δμορφη	τό	δμορφο
Κλητ.		δμορφε		δμορφη		δμορφο

Πληθυντικός

Ὀνομ.	οἱ	δμορφοι	οἱ	δμορφες	τά	δμορφα
Γεν.	τῶν	δμορφων	τῶν	δμορφων	τῶν	δμορφων
Αἰτ.	τούς	δμορφους	τίς	δμορφες	τά	δμορφα
Κλητ.		δμορφοι		δμορφες		δμορφα

"Ομοια κλίνονται:

- α) τά περισσότερα ἐπίθετα σέ -ος, ὅσα ἔχουν σύμφωνο πρίν ἀπό τήν κατάληξη:
 ἀκριβός, δυνατός, σκοτεινός, ταπεινός, τυχερός·
 βραδινός, σφιχτός — ἄσπρος, μαυρός — δροσάτος
 ἑτοιμος, ἥσυχος, ξύλινος, πράσινος, ἀκούγαστος κτλ.
 β) τά δξύτονα καὶ προπαροξύτονα πού ἔχουν φωνῆν πρίν ἀπό τήν κατάληξη, ὅχι ὅμως *ι*, *υ*, *ει*, *οι*:

ἀραιός, στερεός· ἀκέραιος, βέβαιος, δίκαιος, μάταιος, ὅγδοος,
παμπάλαιος, ὑπάκονος, στέρεος κτλ.

173.

2. Ἐπίθετα σέ - ος - α - ο

	ώραιος	ώραια	ώραιο	πλούσιος	πλούσια	πλούσιο
Ἐνικός						
Όνομ.	οὐ	ώραιος	η	ώραια	τό	ώραιο
Γεν.	τοῦ	ώραιον	τῆς	ώραιας	τοῦ	ώραιον
Αἰτ.	τόν	ώραιο	τήν	ώραια	τό	ώραιο
Κλητ.		ώραιε		ώραια		ώραιο
Πληθυντικός						
Όνομ.	οἱ	ώραιοι	οἱ	ώραιες	τά	ώραια
Γεν.	τῶν	ώραιῶν	τῶν	ώραιῶν	τῶν	ώραιῶν
Αἰτ.	τούς	ώραιούς	τίς	ώραιες	τά	ώραια
Κλητ.		ώραιοι		ώραιες		ώραια
Ἐνικός						
Όνομ.	οὐ	πλούσιος	η	πλούσια	τό	πλούσιο
Γεν.	τοῦ	πλούσιον	τῆς	πλούσιας	τοῦ	πλούσιον
Αἰτ.	τόν	πλούσιο	τήν	πλούσια	τό	πλούσιο
Κλητ.		πλούσιε		πλούσια		πλούσιο
Πληθυντικός						
Όνομ.	οἱ	πλούσιοι	οἱ	πλούσιες	τά	πλούσια
Γεν.	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων	τῶν	πλούσιων
Αἰτ.	τούς	πλούσιους	τίς	πλούσιες	τά	πλούσια
Κλητ.		πλούσιοι		πλούσιες		πλούσια

Κατά τό ωραῖος σχηματίζονται:

- α) Ὄλα τά ἐπίθετα μέχρια φωνῆν τονισμένο:
ἀθῶος, ἀρχαῖος, ἀστεῖος, κρύος, νέος, τελευταῖος κτλ.
- β) Μερικά ἐπίθετα τονισμένα στήν παραλήγουσα μέχρια σύμφωνο:
γκρίζος, πανούργος, σβέλτος (*σβέλτα* καὶ *σβέλτη*), σκούρος, στεῖρος.

Κατά τό πλούσιος σχηματίζονται:

- α) "Όλα τά ἐπίθετα σέ -ιος, -ειος, -οιος, -υος:
 ἄγριος, αἰώνιος, ἀλληλέγγυος, δόλιος (πανοῦργος), ἐπιτήδειος,
 κυκλώπειος, μέτριος, ὅρθιος, οὐρανίος, σπάνιος, τέλειος, τερά-
 στιος, τίμιος,
 ἀδειος, ἀδέξιος, ἵσιος, κούφιος, ὅμοιος, παλιός, περίσσιος, σάπιος.
 β) Τά παράγωγα σέ -ένιος, -ίσιος, καθώς:
 ἀσημένιος, βελουδένιος, μαρμαρένιος, σιδερένιος κτλ.
 ἀρνίσιος, βουνίσιος κτλ.

174. Μερικές φορές προπαροχύτονα ἐπίθετα σέ -ος τά χρησιμοποι-
 οῦμε καί γιά ούσιαστικά: ὁ ἄρρωστος (ούσ.), ὁ κύριος (ούσ.), οἱ
 βάρβαροι (ούσ.). Ως ούσιαστικά τονίζονται στήν παραλήγουσα
 στή γενική τοῦ ἑνικοῦ καί στή γενική καί αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ,
 ἐνῶ ώς ἐπίθετα κρατοῦν τόν τόν σέ ὅλες τίς πτώσεις στήν ιδια
 συλλαβή. Θά ποῦμε:

τό κρεβάτι τοῦ ἄρρωστου παιδιοῦ, τούς ἄρρωστους στρατιῶτες,
 συνήθειες τῶν βάρβαρων λαῶν.
 ἀλλά ή καρδιά τοῦ ἀρρώστου, ὁ γιατρός κοίταξε τούς ἄρρωστους, οἱ
 ἐπιδρομές τῶν βαρβάρων.

175.

3. Ἐπίθετα σέ -ός -ιά -ό

γλυκός	γλυκιά	γλυκό
--------	--------	-------

Ἐνικός

Όνομ.	ὅ	γλυκός	ἡ	γλυκιά	τό	γλυκό
Γεν.	τοῦ	γλυκοῦ	τῆς	γλυκιᾶς	τοῦ	γλυκοῦ
Αἰτ.	τό	γλυκό	τή	γλυκιά	τό	γλυκό
Κλητ.		γλυκέ		γλυκιά		γλυκό

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	γλυκοί	οἱ	γλυκές	τά	γλυκά
Γεν.	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν	τῶν	γλυκῶν
Αἰτ.	τούς	γλυκούς	τίς	γλυκές	τά	γλυκά
Κλητ.		γλυκοί		γλυκές		γλυκά

Κατά τό γλυκός κλίνονται μερικά ἐπίθετα σέ -κός, -χός, -νός:
 γρωστικός, θηλυκός, κακός, κορητικός, μαλακός, νηστικός, φτωχός,
 ζακυνθινός καί τό φρέσκος, πού συχνά σχηματίζουν τό θηλυκό
 καί σέ -η: κακός — κακιά καί κακή, φτωχός — φτωχιά καί φτωχή.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Τό θηλυκό τῶν ἐπιθέτων σέ -ιός -ιά -ιό γράφεται στόν πληθυντικό χωρίς τό -ι: (ἡ γλυκιά) οἱ γλυκές — τῶν γλυκῶν, οἱ φτωχές, οἱ εὐγενικές κτλ.

B.— Ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ύς, -ής

176.

Ἐπίθετα σέ -ύς -ιά -ύ, -ής -ιά -ί

βαθύς βαθιά βαθύ	σταχτής σταχτιά σταχτί
------------------	------------------------

Ἐνικός

Ὀνομ.	ό	βαθύς	ή	βαθιά	τό	βαθύ
Γεν.	(τοῦ	βαθιοῦ)*	τῆς	βαθιᾶς	(τοῦ	βαθιοῦ)
Αἰτ.	τό	βαθύ	τή	βαθιά	τό	βαθύ
Κλητ.		βαθύ		βαθιά		βαθύ

Πληθυντικός

Ὀνομ.	οί	βαθιοί	οί	βαθιές	τά	βαθιά
Γεν.	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν	τῶν	βαθιῶν
Αἰτ.	τούς	βαθιούς	τίς	βαθιές	τά	βαθιά
Κλητ.		βαθιοί		βαθιές		βαθιά

Ἐνικός

Ὀνομ.	ό	σταχτής	ή	σταχτιά	τό	σταχτί
Γεν.	(τοῦ	σταχτιοῦ)**	τῆς	σταχτιᾶς	(τοῦ	σταχτιοῦ)
Αἰτ.	τό	σταχτή	τή	σταχτιά	τό	σταχτή
Κλητ.		σταχτή		σταχτιά		σταχτή

* καὶ τοῦ βαθῦ.

** καὶ τοῦ σταχτῆ.

Πληθυντικός

Όνομ.	<i>oī</i>	<i>σταχτιοί</i>	<i>oī</i>	<i>σταχτιές</i>	<i>tá</i>	<i>σταχτιά</i>
Γεν.	<i>tāv</i>	<i>σταχτιῶν</i>	<i>tāv</i>	<i>σταχτιῶν</i>	<i>tāv</i>	<i>σταχτιῶν</i>
Αἰτ.	<i>toús</i>	<i>σταχτιούς</i>	<i>tl̄s</i>	<i>σταχτιές</i>	<i>tá</i>	<i>σταχτιά</i>
Κλητ.		<i>σταχτιοί</i>		<i>σταχτιές</i>		<i>σταχτιά</i>

Κατά τό βαθύς κλίνονται τά έπιθετα:

άδρυς, ἀψύς, βαρύς, δασύς, (ἐ)λαφρύς, μακρύς, παχύς, πλατύς,
τραχύς, φαρδύς.

Κατά τό σταχτής κλίνονται έπιθετα πού σημαίνουν χρῶμα:
βυσσινής, θαλασσής, κανελής, καφετής, μαβής, μενεξεδής, οὐρανής,
χειραφής κτλ. καί τά έπιθετα δαμασκής, δεξής (συχνότερα
δεξιός).

Η ενική γενική τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ οὐδετέρου είναι σπάνια.
Τά ἀδρύς, (ἐ)λαφρύς ἔχουν καί τόν τύπο ἀδρός — ἀδρό, ἐλαφρός
— ἐλαφρό.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Τόν τῆς κατάληξης τῶν ἀρσενικῶν καί τῶν
οὐδετέρων καί τό η τῶν ἀρσενικῶν διατηρεῖται μόνο στήν ὀνομαστι-
κή, αἰτιατική καί κλητική τοῦ ἔνικοῦ. Στίς ἄλλες πτώσεις γράφεται ο:
βαθύς, βαθύ — βαθιοῦ, βαθιά, βαθιῶν σταχτής, σταχτή (αἰτ., κλητ.
ἀρσ.). — σταχτιοῦ, σταχτιοί, σταχτιῶν.

Γ.—'Επίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ης (άνισοσύλλαβο)

177.

5.—'Επίθετα σέ -ης -α -ικο

δ ζηλιάρης	ἡ ζηλιάρα	τό ζηλιάρικο
------------	-----------	--------------

Τά έπιθετα σέ -ης -α -ικο είναι παροξύτονα καί κλίνονται στό
ἀρσενικό ὅπως τά άνισοσύλλαβα φύσιαστικά σέ -ης (*νοικοκύρης*).

Ένικός

Όνομ.	δ	ζηλιάρης	ἡ	ζηλιάρα	τό	ζηλιάρικο
Γεν.	<i>toū</i>	<i>ζηλιάρη</i>	<i>τῆς</i>	<i>ζηλιάρας</i>	<i>τοῦ</i>	<i>ζηλιάρικον</i>
Αἰτ.	<i>to</i>	<i>ζηλιάρη</i>	<i>τή</i>	<i>ζηλιάρα</i>	<i>τό</i>	<i>ζηλιάρικο</i> .
Κλητ.		<i>ζηλιάρη</i>		<i>ζηλιάρα</i>		<i>ζηλιάρικο</i>

Πληθυντικός

Όνομ.	οἱ	ζηλιάρηδες	οἱ	ζηλιάρες	τά	ζηλιάρικα
Γεν.	τῶν	ζηλιάρηδων	—	—	τῶν	ζηλιάρικων
Αἰτ.	τούς	ζηλιάρηδες	τίς	ζηλιάρες	τά	ζηλιάρικα
Κλητ.	ζηλιάρηδες		ζηλιάρες			ζηλιάρικα

"Ομοια κλίνονται:

- α) ἀκαμάτης, κατσούφης.
- β) Τά παράγωγα σὲ -άρης, -ιάρης:
πεισματάρης, ἀρρωστιάρης, γχωινάρης, ζημιάρης, κιτρινάρης,
μεροκαματιάρης, φοβητιάρης.
- γ) Ἐπίθετα μέ δεύτερο συνθετικό τό λαιμός, μαλλί, μάτι, μύτη,
πόδι, φρύδι, χείλι, ρέοι:
μακρολαίμης, σγουρομάλλης, ἀνοιχτομάτης, μανδροφρύδης, ἀνε-
μοπόδης, καμαροφρύδης.

Ή γενική τοῦ πληθυντικοῦ τῶν θηλυκῶν λείπει.

Τά ύποκοριστικά σέ -ούλης σχηματίζουν συχνά ούδέτερο καὶ σὲ -ούλι: μικρούλης — μικρούλι, φτωχούλης — φτωχούλι.

Κάποτε τά θηλυκά παίρνουν καὶ τήν κατάληξη -ούσα ή -ού: ξανθομάλλης — ξανθομάλλα, ξανθομαλλούσα καὶ ξανθομαλλού, μανδρομάτης — μανδρομάτα, μανδροματούσα καὶ μανδροματού. Μερικά ἀνισοσύλλαβα ἐπίθετα σχηματίζονται σὲ -άς -ού -άδικο: ύπναράς — ύπναρον — ύπναράδικο.

*Έτσι καὶ τά λογάς, φαγάς κτλ.

Τότε τό ἀρσενικό κλίνεται κατά τό ούσιαστικό ψωμάς, τό θη-
λυκό κατά τό ἀλεπού.

178.

Συγκεντρωτικός πίνακας έπιθέτων

Κ α τ α λ ḥ ξ ε i σ		Π α ρ α δ ε i γ μ α τ α		Πληθυντικός	
Ἐνικός	Πληθυντικός	Ἐνικός	Πληθυντικός	Ἐνικός	Πληθυντικός
- οξ - η	- ο	καλός	καλή	καλόι'	καλές
- οξ - α	- ο	ὅμοιος	ὅμορφη	ὅμορφοι	ὅμορφες
- οξ - α	- ο	ώραιος	ώραια	ώραιοι	ώραια
- οξ - α	- ο	πλούσιος	πλούσια	πλούσιοι	πλούσιες
- οξ - α	- ο	γλυκός	γλυκά	γλυκοί	γλυκές
- ίξ - α	- ί	βαθύς	βαθιά	βαθοί	βαθιές
- ίξ - α	- ί	σταχτής	σταχτά	σταχτοί	σταχτές
- ήξ - α	- ή	ζημιώς	ζημιάρα	ζημιώρικο	ζημιάρες

'Ανώμαλα ἐπίθετα

179. 'Ανώμαλα ἐπίθετα είναι:

α) τό ἐπίθετο δι πολύς, ή πολλή, τό πολύ, που κλίνεται κατά τόν
ἀκόλουθο τρόπο:

Ἐνικός

'Ονομ.	δ	πολύς	ή	πολλή	τό	πολύ
Γεν.		—	τῆς	πολλῆς		—
Αἰτ.	τόν	πολύ	τήν	πολλή	τό	πολύ
Κλητ.		—		—		—

Πληθυντικός

'Ονομ.	οἱ	πολλοί	οἱ	πολλές	τά	πολλά
Γεν.	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν	τῶν	πολλῶν
Αἰτ.	τούς	πολλούς	τίς	πολλές	τά	πολλά
Κλητ.		(πολλοί)		(πολλές)		(πολλά)

Η ἑνική γενική τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου είναι πολύ σπάνια: τοῦ πιο πολὺ κόσμου (ἀκόμη σπανιότερα: πολλοῦ).

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τό ἐπίθετο πολύς γράφεται μέ ένα λ καὶ ν στήν ἑνική δόνομαστική καὶ αἰτιατική τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου παντοῦ ἄλλοι γράφεται μέ δυό λ καὶ σχηματίζεται ὅπως τά ἐπίθετα σέ -ος -η -ο.

β) Μερικά ἐπίθετα σέ -ης, -ης, -ες.

δ συνεχής ή συνεχής τό συνεχές

Ἐνικός

'Ονομ.	δ	συνεχής	ή	συνεχής	τό	συνεχές
Γεν.	(τοῦ	συνεχοῦς)	(τῆς	συνεχοῦς)	(τοῦ	συνεχοῦς)
Αἰτ.	τό	συνεχή	τή	συνεχή	τό	συνεχές
Κλητ.		συνεχή(ς)		συνεχής		συνεχές

Πληθυντικός

'Ονομ.	οἱ	συνεχεῖς	οἱ	συνεχεῖς	τά	συνεχή
Γεν.	τῶν	συνεχῶν	τῶν	συνεχῶν	τῶν	συνεχῶν
Αἰτ.	τούς	συνεχεῖς	τίς	συνεχεῖς	τά	συνεχή
Κλητ.		συνεχεῖς		συνεχεῖς		συνεχή

"Ομοια κλίνονται:

έπιεικής, ἀκριβής, διεθνής, ἐλώδης κτλ.

Τά έπιθετα αύτά ἔχουν σχεδόν τούς ίδιους τύπους γιά τό ἀρσενικό καί τό θηλυκό.

Τά έπιθετα συγγενής καί εὐγενής, δταν χρησιμοποιοῦνται ώς ούσιαστικά (στό ἀρσενικό γένος), σχηματίζουν τή γενική: τοῦ συγγενῆ, τοῦ εὐγενῆ.

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου

'Ο Γιῶργος εἶναι ἐργατικός.

'Ο Γιῶργος εἶναι ἐργατικότερος (ἢ πιό ἐργατικός) ἀπό τό Δημήτρη.

'Ο Γιῶργος εἶναι ὁ ἐργατικότερος (ἢ ὁ πιό ἐργατικός) ἀπό τούς συμμαθητές του.

'Ο Γιῶργος εἶναι ἐργατικότατος (ἢ πολύ ἐργατικός).

180. Τά πρόσωπα στά παραπάνω παραδείγματα δέν εἶναι ἐργατικά στόν ίδιο βαθμό. Τό ἐπίθετο φανερώνει τό διαφορετικό βαθμό μέξεχωριστούς τύπους:

ἐργατικός, ἐργατικότερος (πιό ἐργατικός), ἐργατικότατος.

Τούς τύπους αύτούς τούς ὀνομάζουμε βαθμούς τοῦ ἐπιθέτου.

Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου εἶναι τρεῖς: ὁ θετικός, ὁ συγκριτικός καί ὁ ὑπερθετικός.

α) 'Ο Ὀλυμπος εἶναι ψηλός.

Τό ἐπίθετο ψηλός φανερώνει ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει αὐτή τήν ίδιότητα.

"Οταν τό ἐπίθετο φανερώνει μονάχα πώς ἔνα ούσιαστικό ἔχει μιά ίδιότητα ἢ ποιότητα λέγεται θετικοῦ βαθμοῦ ἢ θετικό.

β) Ο Ὀλυμπος εἶναι ψηλότερος ἀπό τὸν Κίσαβο.

Ἐδῶ συγκρίνουμε τὸν Ὀλυμπο μέ τὸν Κίσαβο καὶ βρίσκουμε ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει τὴν ἴδιότητα πού φανερώνει τὸ ἐπίθετο σὲ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό τὸν Κίσαβο.

Οταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πώς ἔνα ούσιαστικό ἔχει μιά ποιότητα ἢ μιά ἴδιότητα σὲ μεγαλύτερο βαθμό ἀπό ἔνα ἄλλο, λέγεται συγκριτικοῦ βαθμοῦ ἢ συγκριτικό.

γ) Ο Ὀλυμπος εἶναι τὸ ψηλότερο (ἢ τὸ πιό ψηλό) ἀπό τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας.

Ο Ὀλυμπος εἶναι πολὺ ψηλός.

Στήν πρώτη φράση συγκρίνουμε τὸν Ὀλυμπο μέ δλα τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδας, μέ τὸ καθένα χωριστά, καὶ βρίσκουμε ὅτι ἔχει τὴν ἴδιότητα πού φανερώνει τὸ ἐπίθετο στόν πιό μεγάλο βαθμό.

Οταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πώς τὸ ούσιαστικό ἔχει μιά ποιότητα ἢ ἴδιότητα σὲ βαθμό ἀνώτερο ἀπό δλα τὰ ὄμοιά του, λέγεται σχετικό ὑπερθετικό.

Στή δεύτερη φράση δέν κάνουμε σύγκριση· λέμε μόνο ὅτι ὁ Ὀλυμπος ἔχει σὲ πολὺ μεγάλο βαθμό αύτό πού σημαίνει τὸ ἐπίθετο.

Οταν τὸ ἐπίθετο φανερώνει πώς τὸ ούσιαστικό ἔχει μιά ποιότητα ἢ ἴδιότητα σὲ πολὺ μεγάλο βαθμό, χωρὶς νά γίνεται σύγκριση μέ ἄλλα ούσιαστικά, τότε τὸ ἐπίθετο λέγεται ἀπόλυτο ὑπερθετικό.

Ωστε τὸ ἐπίθετο τοῦ ὑπερθετικοῦ βαθμοῦ, κατά τή σημασία πού ἔχει, ἄλλοτε εἶναι σχετικό καὶ ἄλλοτε ἀπόλυτο.

Τό συγκριτικό καὶ τό ὑπερθετικό ἐνός ἐπιθέτου μαζί λέγονται μ' ἔνα ὄνομα παραθετικά τοῦ ἐπιθέτου.

‘Ο σχηματισμός τῶν παραθετικῶν

A. — Σχηματισμός τοῦ συγκριτικοῦ

181. 1. Ὁ συγκριτικός βαθμός τῶν ἐπιθέτων σχηματίζεται περιφραστικά ἀπό τό θετικό μέτοπο ποσοτικό ἐπίρρημα πιό: πιό καλός, πιό γενναῖος, πιό βαθύς, πιό πεισματάρχης.

2. Πολλά ἐπίθετα σχηματίζουν καὶ μονολεκτικό συγκριτικό ἀπό τό θετικό μέτοπο τήν κατάληξη: -τερος, -τερη, -τερο.

*Ἐτσι σχηματίζουν τό μονολεκτικό συγκριτικό σέ:

α) -ότερος, -ώτερος, τά ἐπίθετα σέ -ος:
μικρός — μικρότερος, νέος — νεώτερος.

β) -ύτερος, τά ἐπίθετα σέ -ύς:
βαρύς — βαρύτερος, μακρύς — μακρύτερος, φαρδύς — φαρδύτερος
καὶ ἀπό τά ἐπίθετα σέ -ος τά καλός, μεγάλος, πρώτος:
καλύτερος, μεγαλύτερος, πρωτύτερος.

Μερικά ἐπίθετα ἔχουν διπλό συγκριτικό, σέ -ότερος καὶ σέ -ύτερος:

έλαφρότερος καὶ έλαφρύτερος
γλυκότερος καὶ γλυκύτερος
χοντότερος καὶ χοντύτερος
χοντρότερος καὶ χοντρύτερος.

B.— Σχηματισμός τοῦ ὑπερθετικοῦ

182. 1. Τό σχετικό ὑπερθετικό σχηματίζεται ἀπό τό περιφραστικό ἥ μονολεκτικό συγκριτικό, ἀφοῦ πάρει μπροστά του τό ἄρθρο:

ὅ πιό καλός ἥ ὁ καλύτερος
ἥ πιό καλή ἥ ἡ καλύτερη
τό πιό καλό ἥ τό καλύτερο.

2. Τό ἀπόλυτο ὑπερθετικό σχηματίζεται ἀπό τό θετικό μέτοπο τήν κατάληξη -τατος (-ότατος, -ύτατος).

*Έτσι τά έπίθετα σέ -ος σχηματίζουν τόν ύπερθετικό σέ -όταος
-ώταος· τά έπίθετα σέ -υς τόν σχηματίζουν σέ -ύταος:

μικρός — μικρότατος, νέος — νεώτατος,
πλατύς — πλατύτατος καί γλυκός — γλυκύτατος.

Τό διάπολυτο ύπερθετικό μπορεῖ νά σχηματιστεῖ καί μέ τό έπιφ-
ρημα πολύ ἢ πολύ πολύ καί τό θετικό:

πλατύς — πολύ πλατύς,
πλούσιος — πολύ πλούσιος ἢ πολύ πολύ πλούσιος κτλ.

Παραδείγματα σχηματισμοῦ παραθετικῶν

Θετικό	Συγκριτικό			*Υπερθετικό
	περιφραστικό	μονολεκτικό	σχετικό	
ψηλός	πιό ψηλός	ψηλότερος	δ ψηλότερος ό πιό ψηλός	ψηλότατος πολύ ψηλός πολύ πολύ ψηλός

*Ανώμαλα παραθετικά

183. Μερικά έπίθετα σχηματίζουν τά μονολεκτικά παραθετικά
ἀπό διαφορετική ρίζα, δηλαδή ἀπό διαφορετικό ἀρχικό θέμα, ἢ δια-
φορετικά ἀπό τά ἄλλα έπίθετα. Τά παραθετικά αύτά λέγονται ἀνώ-
μαλα. Τέτοια είναι:

ἄπλος	ἄπλοντερος	ἄπλοντατος
γέρος	γεροντότερος	—
πολύς	περισσότερος (σπαν. πιότερος)	—
κακός	χειρότερος	—
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
λίγος	λιγότερος	ἐλάχιστος
μικρός	μικρότερος	ἐλάχιστος
καλός	καλύτερος	ἄριστος.

Ἐλλειπτικά παραθετικά

184. α) Μερικά παραθετικά δέν ἔχουν θετικό βαθμό. Αύτά σχηματίστηκαν ἀπό ἐπιρρήματα ἢ προθέσεις ἀρχαῖες:

κατώτερος — κατώτατος (κάτω)

ἀνώτερος — ἀνώτατος (ἄνω)

ὑπέρτερος — ὑπέρτατος (ὑπέρ).

β) Μερικά συγκριτικά δέν ἔχουν θετικό οὔτε ὑπερθετικό:

προτιμότερος, προγενέστερος, μεταγενέστερος, πρωτότερος.

γ) Συνηθίζονται ἀκόμη μερικά ὑπερθετικά μονολεκτικά, καθώς φίλτατος, ὑψιστος καὶ διάφοροι τιμητικοί τίτλοι καὶ προσφωνήσεις καθώς Ἐκλαμπρότατος, Ἐξοχότατος, Παναγιότατος, Σεβασμιότατος, Αἰδεσιμότατος. Μερικά ἀπό τά ὑπερθετικά αὐτά δέν ἔχουν οὔτε θετικό οὔτε συγκριτικό: Ἐκλαμπρότατος, Αἰδεσιμότατος.

Ἐπίθετα χωρίς παραθετικά

185. Δέ σχηματίζουν παραθετικά οὔτε μονολεκτικά οὔτε περιφραστικά πολλά ἐπίθετα πού σημαίνουν:

α) ὕλη: ἀσημένιος, μάλλινος, ξύλινος, σιδερένιος, χρυσός κτλ.

β) καταγωγή ἢ συγγένεια: σμυρναίκος, φράγκικος, προγονικός κτλ.

γ) τόπο ἢ χρόνο: ουράνιος, γήινος, θαλασσινός — τωρινός, χτεσινός, κυριακάτικος κτλ.

δ) κατάσταση πού δέν ἀλλάζει: μισός, ἀθάνατος, πρωτότοκος κτλ.

Παραθετικά τῶν μετοχῶν

186. Σχηματίζουν παραθετικά καὶ πολλές μετοχές παθητικές πού τό νόημά τους τό ἐπιτρέπει. Τά παραθετικά αὐτά είναι πάντοτε περιφραστικά:

Θετικό	Συγκριτικό	Ὑπερθετικό	
		ἀπόλυτο	σχετικό
χαρούμενος	πιό χαρούμενος	πολύ χαρούμενος	ὅ πιό χαρούμενος
προκομμένος	πιό προκομμένος	πολύ προκομμένος	ὅ πιό προκομμένος
εὐτυχισμένος	πιό εὐτυχισμένος	πολύ εὐτυχισμένος	ὅ πιό εὐτυχισμένος

Παραθετικά τῶν ἐπιρρημάτων

187. 1. Ἐπό τὸν πληθυντικὸν τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων σὲ -ο-, καὶ σὲ -ύς σχηματίζονται ἐπιρρήματα σὲ -α-, -ιά:

ἀκριβός—ἀκριβά	ἀθῶος—ἀθῶα	ἄσχημος—ἄσχημα
καλός—καλά	γενναιός—γενναια	εὐχάριστος—εὐχάριστα
κακός—κακά	ώραιος—ώραια	δημοφος—δημοφα
βαθύς—βαθιά	βαρύς—βαριά	πλατύς—πλατιά.

Τά ἐπιρρήματα αὐτά σχηματίζουν παραθετικά, ὅπως τά ἐπιθετα, μονολεκτικά σὲ -τερα -τατα ἢ περιφραστικά:

Θετικό	Συγκριτικό	‘Υπερθετικό
ώραια	ώραιότερα, πιό ώραια	ώραιότατα, πολύ ώραια
βαθιά	βαθύτερα, πιό βαθιά	βαθύτατα, πολύ βαθιά
καλά	καλύτερα, πιό καλά	ἄριστα, πολύ καλά

2. Ἐπό τά ἐπιθετα πολύς καὶ λίγος σχηματίζονται τά ἐπιρρήματα πολύ καὶ λίγο πού ἔχουν τά ἀκόλουθα παραθετικά:

πολύ	περισσότερο (πιότερο)	πάρα πολύ
λίγο	λιγότερο	πολύ λίγο (ἐλάχιστα).

3. Τά ἐπιρρήματα *νωρίς*, (*ἐ*)*μπρός*, *νστερα* σχηματίζουν συγκριτικό *νωρίτερα*, *μπροστύτερα*, *νστερότερα*.

4. Τό συγκριτικό ἐπίρρημα *ἀρχύτερα* δέν ἔχει οὔτε θετικό οὔτε ὑπερθετικό.

5. Τό γρήγορα σχηματίζει ύπερθετικό: *τό γρηγορότερο*.

6. Σχηματίζουν παραθετικά περιφραστικά καὶ πολλά τοπικά ἐπιρρήματα:

κάτω — πιό κάτω — πολύ κάτω
 πίσω — πιό πίσω — πολύ πίσω
 ἔξω — πιό ἔξω — πολύ ἔξω κτλ.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

Παραδείγματα σχηματισμού παραθετικούν

Θετικό	Συγκριτικό		Σχετικό		Υπερφραστικό		Διπλύτων	
	περιφραστικό	μονολεκτικό	περιφραστικό	μονολεκτικό	περιφραστικό	μονολεκτικό	περιφραστικό	μονολεκτικό
ψηλός	πιό ψηλός	ψηλότερος	διπλό ψηλός	διψηλότερος	πολύ ψηλός	ψηλότερος	ψηλότερος	ψηλότερος
σαφρός	πιό σαφρός	σαφρότερος	ό πιό σαφρός	ό σαφρότερος	πολύ σαφρός	σαφρότερος	σαφρότερος	σαφρότερος
ώραιος	πιό ώραιος	ώραιότερος	ό πιό ώραιος	ό ώραιότερος	πολύ ώραιος	ώραιότερος	ώραιότερος	ώραιότερος
πλοντιστικός	πιό πλοντιστικός	πλοντιστέρος	ό πιό πλοντιστικός	ό πλοντιστέρος	πολύ πλοντιστικός	πλοντιστότερος	πλοντιστότερος	πλοντιστότερος
πεντάζ	πιό πεντάζ	πεντάρερος	ό πιό πεντάζ	ό πεντάρερος	πολύ πεντάζ	πεντάρετος	πεντάρετος	πεντάρετος
βαθύντις	πιό βαθύντις	βαθύτερος	ό πιό βαθύντις	ό βαθύτερος	πολύ βαθύντις	βαθύτερος	βαθύτερος	βαθύτερος
επτάρχησμένος	πιό επτάρχησμένος	—	ό πιό επτάρχησμένος	—	πολύ επτάρχησμένος	—	πολύ επτάρχησμένος	—
επτάρχηστα	πιό επτάρχηστα	επτάρχησμένος	—	ό πιό επτάρχησμένος	—	πολύ επτάρχησμένος	πολύ επτάρχησμένος	πολύ επτάρχησμένος
ψηλά	πιό ψηλά	ψηλότερα	—	—	πολύ ψηλά	ψηλότερα	ψηλότερα	ψηλότερα

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τά παραθετικά έχουν πρίν ἀπό τίς καταλήξεις -τερος, -τατος· -τερα -τατα :

1. ο (-ότερος, -ότατος· -ότερα, -ότατα):

σοφός	σοφότερος	σοφότατος
σοφά	σοφότερα	σοφότατα
ώραιος	ώραιότερος	ώραιότατος
ώραια	ώραιότερα	ώραιότατα

2. ω (-ώτερος, -ώτατος· -ώτερα, -ώτατα) στίς ἀκόλουθες δύο περιπτώσεις:

α) ὅταν σχηματίζονται ἀπό ἐπίθετα σέ -εος καὶ -οος:

στερεός	στερεώτερος	στερεώτατος
στέρεα	στερεώτερα	στερεώτατα
νέος	νεώτερος	νεώτατος
ἀντιξόος	ἀντιξώτερος	ἀντιξώτατος

β) ὅταν προέρχονται ἀπό τοπικά ἐπιρρήματα σέ -ω:

(ἄνω) ἀνώτερος	ἀνώτατος
(κάτω) κατώτερος	κατώτατος

3. υ (-ύτερος, -ύτατος· -ύτερα, -ύτατα):

βαθύς	βαθύτερος	βαθύτατος
βαθιά	βαθύτερα	βαθύτατα

Ἐξαιρεῖται τό νωρίτερα, πού γράφεται μέι.

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΤΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ

τέσσερα ἄγόρια — μιά μαργαρίτα
 πρῶτος μήνας — δεύτερο βραβεῖο
 διπλός κόπος — τριπλή κλωστή
 παρέλαση σέ τετράδες — καμιά δωδεκαδιά.

188. Οι παραπάνω λέξεις πού φανερώνουν δρισμένη ἀριθμητική ποσότητα ή ἐκφράζουν ἀριθμητικές ἔννοιες ή σχέσεις δύνομάζονται ἀριθμητικά.

Τά ἀριθμητικά είναι ή ἐπίθετα (τέσσερα, πρῶτος κτλ.) ή οὐσιαστικά (τετράδες, δωδεκαδιά).

Α. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

189. Τά ἀριθμητικά ἐπίθετα τά χωρίζουμε σέ ἀπόλυτα, τακτικά, πολλαπλασιαστικά καί ἀναλογικά.

α. — Ἀπόλυτα ἀριθμητικά

190. Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά φανερώνουν δρισμένο πλῆθος ἀπό πρόσωπα, ζῶα ή πράγματα:

τρία παιδιά, πέντε ἄλογα, δέκα βιβλία.

Πίνακας τῶν ἀπόλυτων καὶ τῶν τακτικῶν ἀριθμητικῶν

Ἄραβικά ψηφία	Έλληνικά σημεία	Ἀπόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
1	α'	ἕνας, μία-μιά, ἕνα	πρῶτος
2	β'	δύο, δυό	δεύτερος
3	γ'	τρεῖς, τρία	τρίτος
4	δ'	τέσσερα, τέσσερις	τέταρτος

Αραβικά ψηφία	Ελληνικά σημεία	Απόλυτα ἀριθμητικά	Τακτικά ἀριθμητικά
5	ε'	πέντε	πέμπτος
6	ϛ'	ἕξι	ἕκτος
7	ζ'	έφτά (έπτα)	έβδομος
8	η'	όχτω (όκτω)	δύοδος
9	θ'	ἐννέα, ἐννιά	ἐννατος
10	ι'	δέκα	δέκατος
11	ια'	ἕντεκα	ἕνδεκατος (έντεκατος)
12	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος
13	ιγ'	δεκατρία	δέκατος τρίτος
14	ιδ'	δεκατέσσερα	δέκατος τέταρτος
15	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	ιϚ'	δεκαέξι (δεκάξι)	δέκατος ἔκτος
20	κ'	εἴκοσι	είκοστος
21	κα'	εἴκοσι ἑνας, εἴκοσι μία, εἴκοσι ἕνα	είκοστός πρῶτος
22	κβ'	εἴκοσι δύο	είκοστός δεύτερος
30	λ'	τριάντα	τριακοστός
40	μ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	ν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	ξ'	έξηντα	έξηκοστός
70	ο'	έβδομήντα	έβδομηκοστός
80	π'	δύοδόντα	δύοδοηκοστός
90	ϟ'	ἐνενήντα	ἐνενηκοστός
100	ϙ'	έκατό	έκατοστός
101	ϙα'	έκατόν ἑνας, έκατό μία, έκατόν ἕνα	έκατοστός πρῶτος
102	ϙβ'	έκατό δύο	έκατοστός δεύτερος
200	σ'	διακόσιοι, -ες, -α	διακοσιοστός
300	τ'	τριακόσιοι, -ες, -α	τριακοσιοστός
400	υ'	τετρακόσιοι, -ες, -α	τετρακοσιοστός
500	φ'	πεντακόσιοι, -ες, -α	πεντακοσιοστός

Αραβικά ψηφία	Έλληνικά σημεία	Απόλυτα άριθμητικά	Τακτικά άριθμητικά
600	χ'	έξακόσιοι, -ες, -α	έξακοσιοστός
700	ψ'	έφτακόσιοι, -ες, -α	έφτακοσιοστός
800	ω'	δχτακόσιοι, -ες, -α	δχτακοσιοστός
900	ϟ'	έννιακόσιοι, -ες, -α	έννιακοσιοστός
1.000	, α	χίλιοι, χίλιες, χίλια	χιλιοστός
2.000	, β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός
10.000	, ι	δέκα χιλιάδες	δεκακισχιλιοστός
100.000	, ρ	έκατο χιλιάδες	έκατοντακισχιλιοστός
1.000.000		ένα έκατο μυριό	έκατο μυριοστός
1.000.000.000		ένα δισεκατομμύριο	δισεκατομμυριοστός

191. Κλίση. Τά απόλυτα άριθμητικά άπό τό πέντε ώς τό έκατο έχουν ένα μόνο τύπο γιά δλα τά γένη και γιά δλες τίς πτώσεις.

Τά άριθμητικά *ένα*, *τρία* και *τέσσερα* έχουν τρία γένη και κλίνονται τό *ένα* μόνο στόν ένικό, τό *τρία* και τό *τέσσερα* στόν πληθυντικό.

ἀρσενικά   θηλυκά   οὐδέτερα

ε ν α

Όνομ.	ένας	μία, μιά	ένα
Γεν.	ένος	μιᾶς	ένος
Αιτ.	ένα(ν),	μία, μιά	ένα

τρία, τέσσερα

Όνομ.	τρεῖς	τέσσερις	τρία	τέσσερα
Γεν.	τριῶν	τεσσάρων	τριῶν	τεσσάρων
Αιτ.	τρεῖς	τέσσερις	τρία	τέσσερα

Τά άριθμητικά άπό τό διακόσια και πάνω έχουν τρία γένη και κλίνονται, μόνο στόν πληθυντικό, κατά τό πλούσιος:

διακόσιοι — διακόσιες — διακόσια,

χίλιοι — χίλιες — χίλια.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.

1. Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἀπό τό 13 ὡς τό 19 γράφονται σέ μιά λέξη: δεκατρία, δεκαέξι.
2. Ἀπό τό 21 καί πέρα γράφονται σέ χωριστές λέξεις: εἰκοσι πέντε, ἑνενήντα δύττω.
3. Τά ἀριθμητικά σέ -άντα, -ήντα παίρνουν δξεία: τριάντα, ἑξήντα.
4. Τά ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἔνα, ἕξι, ἑφτά, ἑντεκα, ἑκατό καί τά παράγωγά τους καί τό ἀπλός παίρνουν δασεία.
5. Γράφονται μέ δύο ν τό ἑννέα—έννια, τό ἑννιακόσια καί τά παράγωγα τοῦ ἑννιακόσια, μ' ἔνα ν τό ἑννατος καί τό ἑνενήντα.

192. Μισός — μισή — μισό

Γιά τήν ἔννοια τῆς μισῆς μονάδας χρησιμοποιοῦμε συνήθως τό ἐπίθετο μισός - μισή - μισό. Στή σύνθεση μέ ἄλλα ἀριθμητικά (ποι μένουν πάντοτε ἄκλιτα) τό μισός παίρνει καί γιά τά τρία γένη τόν ἄκλιτο τύπο -ήμισι ἔπειτα ἀπό σύμφωνο καί -μισι υστερα ἀπό φωνῆν: τεσσερισήμισι μέρες, δυόμισι πεπόνια.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.—Τά σύνθετα μέ δεύτερο συνθετικό τό μισός γράφονται στή λήγουσα μέ η, ἢν τό πρῶτο συνθετικό είναι τό ἀρσενικό ἔνας ἢ τό θηλυκό μίλα, καί μέ ι σέ ὅλες τίς ἄλλες περιπτώσεις: ἑνάμισης μήνας, ἑνάμιση τόνο, μιάμιση ωρα, μιάμισης μέρας, ἄλλα ἑνάμισι πεπόνι, ἑξήμισι τόνους, τρεισήμισι ὥρες.

β.—Τακτικά ἀριθμητικά

193. Τά τακτικά ἀριθμητικά φανερώνουν τή θέση πού παίρνει κάτι σέ μιά σειρά ἀπό ὅμοια πράγματα:

‘Ο Ἰούνιος είναι ὁ ἔκτος μήνας.

‘Ο Δημήτρης είναι ὁ δέκατος στόν κατάλογο.

Πήρε τό πρῶτο βραβεῖο.

Τά τακτικά ἀριθμητικά τελειώνουν σέ -τος, ἐκτός ἀπό τό δεύτερος, ἔβδομος καί ὅγδοος, καί κλίνονται ὅπως τά ἐπίθετα σέ -ος, -η, -ο.

Στό κάθε ἀπόλυτο ἀριθμητικό ἀντιστοιχεῖ ἔνα τακτικό, ὅπως φαίνεται καί στόν πίνακα.

γ.-Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά

194. Τά πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά φανερώνουν ἀπό πόσα ἀπλά μέρη ἀποτελεῖται κάτι καί τελειώνουν σέ -πλός, -πλή, -πλό:

διπλό παράθυρο, τριπλή κλωστή.

Πολλαπλασιαστικά ἀριθμητικά είναι:

ἀπλός (καί μονός), διπλός, τριπλός, τετραπλός, πενταπλός, ἕξα-
πλός, δεκαπλός, είκοσαπλός, ἑκατονταπλός, πολλαπλός.

Κοντά σ' αὐτά συνηθίζονται καί πολλαπλασιαστικά σύνθετα
ἀπό τό διπλός: τρίδιπλος, δηλ. τριπλός, τετράδιπλος (τετραπλός),
έφταδιπλος κτλ.

δ.-Αναλογικά ἀριθμητικά

195. Τά αναλογικά ἀριθμητικά φανερώνουν πόσες φορές με-
γαλύτερο είναι ἔνα ποσό ἀπό ἔνα ἄλλο καί τελειώ-
νουν σέ -πλάσιος, -πλάσια, -πλάσιο:

Αὐτός κερδίζει διπλάσια χρήματα ἀπό κεῖνον.

Αναλογικά ἀριθμητικά είναι:

διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, δεκαπλάσιος,
είκοσαπλάσιος, ἑκατονταπλάσιος, χιλιαπλάσιος, πολλαπλάσιος.

Αντί διπλάσιος, τριπλάσιος κτλ. λέγεται καί δύο, τρεῖς φορές με-
γαλύτερος.

B. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Περιληπτικά ἀριθμητικά

196. Τά περιληπτικά ἀριθμητικά είναι ἀφηρημένα ούσια-
στικά.

Σχηματίζονται ἀπό τά ἀπόλυτα παίρνοντας ὅρισμένες καταλή-
ξεις. Αύτές είναι:

1) -(α)ριά: δεκαριά, δωδεκαριά, δεκαπενταριά, είκοσαριά, ἑνενηνταριά, τρακοσαριά κτλ.

Φανερώνουν τό περίποιος: δεκαριά δέκα πάνω κάτω, δωδεκαριά δώδεκα πάνω κάτω.

Τά περιληπτικά σε -αιριά συνοδεύονται σχεδόν πάντοτε από τό καμιά: θά ήταν καμιά είκοσαριά ἄνθρωποι.

2) -άδα. Φανερώνουν ένα πλήθος μονάδες πού κάνουν ένα σύνολο: δυάδα, τριάδα, τετράδα, έξαδα, δεκάδα, είκοσάδα, ἑκατοντάδα κτλ. Τό χιλιάδα χρησιμεύει στόν πληθυντικό γιά απόλυτο ἀριθμητικό. Στό απόλυτο ἀριθμητικό ένας άντιστοιχεί τό ούσιαστικό μονάδα.

Συγκεντρωτικός πίνακας ἀριθμητικῶν

Απόλυτα	Τακτικά	Πολλαπλασιαστικά	Αναλογικά	Περιληπτικά	
	-τος -τη -το	-πλός -πλή ¹ -πλό	-πλάσιος -πλάσια -πλάσιο	-αριά	-άδα
ένας	πρῶτος	άπλός	—	—	—
δύο	δεύτερος	διπλός	διπλάσιος	—	—
τρία	τρίτος	τριπλός	τριπλάσιος	—	—
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	—	—
δέκα	δέκατος	δεκαπλός	δεκαπλάσιος	δεκαριά	δεκάδα
κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.	κτλ.

ΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Τί κάνει ο Γιῶργος; Δέν τόν είδα (τόν, δηλ. τό Γιῶργο). Ποιός ήταν ἐκεῖνος; (τό ἐκεῖνος μπήκε στή θέση δύναματος). Τό παιδί αυτό είναι ζωηρό. Τέτοιο (δηλ. ζωηρό) ήταν ἀπό μικρό.

197. Οι λέξεις πού μεταχειρίζόμαστε στή θέση όνομάτων, ούσιαστικῶν ή ἐπιθέτων λέγονται ἀντωνυμίες.

Οι ἀντωνυμίες είναι δχτώ εἰδῶν:

προσωπικές, κτητικές, αὐτοπαθεῖς, δριστικές, δεικτικές, ἀναφορικές, ἔρωτηματικές, ἀδριστες.

1.— Προσωπικές ἀντωνυμίες

198. Οι προσωπικές ἀντωνυμίες φανερώνουν τά τρία πρόσωπα τοῦ λόγου:

ἐκεῖνον δηλαδή πού μιλεῖ (πρῶτο πρόσωπο ἐγώ),
ἐκεῖνον πού τοῦ μιλοῦμε (δεύτερο πρόσωπο ἐσύ) καί
ἐκεῖνον ή ἐκεῖνο πού γι' αὐτό γίνεται λόγος (τρίτο πρόσωπο αὐτός):

ἐγώ μιλῶ   ἐσύ γράφεις   αὐτός διαβάζει

Σχηματισμοί

Α' ΠΡΟΣΩΠΟ

Β' ΠΡΟΣΩΠΟ

		Τύποι		Τύποι	
		δυνατοί	ἀδύνατοι	δυνατοί	ἀδύνατοι
'Εγκός	'Όνομ.	ἐγώ	—	ἐσύ	—
	Γεν.	ἐμένα	μοῦ	ἐσένα	σοῦ
	Αἴτ.	ἐμένα	μέ	ἐσένα	σέ
	Κλητ.	—	—	ἐσύ	—
Πληθυντικός	'Όνομ.	ἐμεῖς	—	ἐσεῖς	—
	Γεν.	ἐμᾶς	μᾶς	ἐσᾶς	σᾶς
	Αἴτ.	ἐμᾶς	μᾶς	ἐσᾶς	σᾶς
	Κλητ.	—	—	ἐσεῖς	—

Γ' ΠΡΟΣΩΠΟ

		δυνατοί τύποι				ἀδύνατοι τύποι		
Ένικός		’Ονομ.	αὐτός	αὐτή	αὐτό	τος	τη	το
	Γεν.	αὐτοῦ	αὐτῆς	αὐτοῦ	αὐτό	τοῦ	τῆς	τοῦ
	Αἰτ.	αὐτόν	αὐτή(ν)	αὐτό		τόν	τή(ν)	τό
Πληθυντικός		’Ονομ.	αὐτοί	αὐτές	αὐτά	τοι	τες	τα
	Γεν.	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτῶν	αὐτά	τούς	τούς	τούς
	Αἰτ.	αὐτούς	αὐτές			τούς	τίς (τες)	τά

199. Οι τύποι πού δύναζονται δυνατοί συνηθίζονται, δταν βρίσκονται μόνοι στό λόγο ή δταν θέλουμε νά τονίσουμε κάτι ή νά τό ξεχωρίσουμε ἀπό ἄλλο:

Ποιόν φώναξαν; — ’Εμένα. ’Εσένα θέλω. Νά φέγουν αὐτοί, δχι ἐσεῖς.

Οι ἀδύνατοι τύποι είναι συχνότεροι. Αύτούς συνήθως μεταφειρίζομαστε δταν δέ θέλουμε νά τονίσουμε κάτι ή νά τό ξεχωρίσουμε ἀπό ἄλλο:

Μέ φώναξε. Σέ θέλω. Μοῦ τό πήρε, σοῦ τό έδωσε, φέρε το.

200. Κλίση.— Τό πρώτο καί δεύτερο πρόσωπο ἔχουν ἔναν τύπο γιά τά τρία γένη καί κλίνονται ἀνώμαλα. Ή τριτοπρόσωπη ἀντωνυμία ἔχει ξεχωριστούς τύπους γιά τά τρία γένη καί κλίνεται ὅπως τό ἐπίθετο καλός.

Κλητική ἔχει μόνο τό δεύτερο πρόσωπο: ἐσύ, ἐσεῖς:
ἐσύ, ἔλα πιό κοντά· προχωρεῖτε, ἐσεῖς.

Τό τίς μπαίνει πρίν ἀπό τό ρῆμα, τό τες ὕστερα ἀπό αὐτό:
Τίς βλέπω πού περγοῦν ἐκεῖ κάτω, σταμάτησέ τες.

Αν τίς δεῖς, χαιρέτα τες.

201. Ἐπαναληπτική καί προληπτική προσωπική ἀντωνυμία

Πολλές φορές ἔνα δύνομα πού είπωθηκε ξαναλέγεται μέ τόν ἀντιστοιχο ἀδύνατο τύπο τῆς τριτοπρόσωπης προσωπικῆς ἀντωνυμίας:

δσο γιά τό Γιάννη, δέν τόν είδα καθόλον.

Η ἀντωνυμία αύτή λέγεται ἐπαναληπτική.

Ἄλλοτε, ή τριτοπρόσωπη προσωπική ἀντωνυμία προαγγέλλει δύνομα πού θά είπωθει παρακάτω:

νά την ἡ Ἐλένη
τόν εἰδες μέ τά μάτια σου τόν πατριάρχη;
Ἡ ἀντωνυμία αὐτή λέγεται προληπτική.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Ἡ ἑνική αίτιατική τοῦ ἀρσενικοῦ τόν φυλάγει πάντοτε τό τελικόν ν: Τόν βλέπω. Τόν δοκιμάζω. Νά τον (§ 56).

Ἡ αίτιατική τοῦ θηλυκοῦ τήν, ὅταν είναι πρίν ἀπό τό ρῆμα, φυλάγει τό ν ἃν ἀκολουθεῖ λέξη ἀπό φωνῆν ἢ στιγμιαῖο σύμφωνο (§ 55):

Τήν ἔχω δεῖ. Νά τήν προσέχετε. Ἀλλά: θά μᾶς τή δώσουν.

2.— Κτητικές ἀντωνυμίες

Τό βιβλίο μου. Ἡ ποδιά της. Τά παιχνίδια τους.

202. Οἱ ἀντωνυμίες μου, της, τους φανερώνουν σέ ποιόν ἀνήκει κάτι (τόν κτήτορα) καὶ λέγονται **κτητικές**.

1. Κτητικές ἀντωνυμίες είναι οἱ ἀδύνατοι τύποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας στή γενική: μου, σου, του, της, του, μας, σας, τους. Τίς μεταχειριζόμαστε ὅταν θέλουμε ἀπλῶς νά ποῦμε πώς κάτι ἀνήκει σέ κάποιον:

‘Ο πατέρας μου καὶ δ φίλος του.

‘Η κόρη του μέ τή φίλη της.

Τό παιδί καταγίνεται μέ τά παιχνίδια του.

2. “Οταν θέλουμε νά τονίσουμε πώς κάτι ἀνήκει σέ κάποιον ἢ νά ξεχωρίσουμε καλύτερα τόν κτήτορα, ἢ καὶ ὅταν θέλουμε νά ποῦμε ἀπλῶς σέ ποιόν ἀνήκει κάτι, μεταχειριζόμαστε τίς ἀκόλουθες κτητικές ἀντωνυμίες:

Α' προσώπου.— Γιά ἔναν κτήτορα: δικός μου, δική μου, δικό μου.

Γιά πολλούς κτήτορες: δικός μας, δική μας, δικό μας.

Β' προσώπου.— Γιά ἔναν κτήτορα: δικός σου, δική σου, δικό σου.

Γιά πολλούς κτήτορες: δικός σας, δική σας, δικό σας.

Γ' προσώπου.— Γιά ἔναν κτήτορα: δικός του (της), δική του (της), δικό του (της).

Γιά πολλούς κτήτορες: δικός τους, δική τους, δικό τους.

‘Ο δικός μου πατέρας. Τῶν δικῶν μου φίλων.

Τά βιβλία εἶναι δικά του, δχι δικά σου. Αὐτό εἶναι δικό μου.
Τό δικός -ή, -ό κλίνεται όπως τό καλός, -ή, -ό.

3.— Αύτοπαθεῖς ἀντωνυμίες

Φροντίζω τόν έαυτό μου. Ἡρθε στόν έαυτό του.
Αὐτοί σκέπτονται μόνο τόν έαυτό τους.

203. Οἱ ἀντωνυμίες πού φανερώνουν πώς τό ἕδιο πρόσωπο ἐνεργεῖ καὶ τό ἕδιο δέχεται τήν ἐνέργεια λέγονται αὐτοπαθεῖς.

Οἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίες ἔχουν μόνο γενική καὶ αἰτιατική καὶ κλίνονται όπως τό καλός:

Ἐνικός

Α' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαυτοῦ μου

Αἰτ. τόν έαυτό μου

Β' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαυτοῦ σου

Αἰτ. τόν έαυτό σου

Γ' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαυτοῦ του (της)

Αἰτ. τόν έαυτό του (της)

Πληθυντικός

Α' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαυτοῦ μας ἢ τῶν ἔαυτῶν μας

Αἰτ. τόν έαυτό μας ἢ τούς ἔαυτούς μας

Β' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαυτοῦ σας ἢ τῶν ἔαυτῶν σας

Αἰτ. τόν έαυτό σας ἢ τούς ἔαυτούς σας

Γ' προσώπου

Γεν. τοῦ ἔαυτοῦ τους (των) ἢ τῶν ἔαυτῶν τους

Αἰτ. τόν έαυτό τους (των) ἢ τούς ἔαυτούς τους (των).

4.— Ὁριστικές ἀντωνυμίες

* Ήρθε ὁ ἴδιος ὁ πατέρας του (ὁ πατέρας του, ὅχι κανένας ἄλλος).
Μᾶς ἐπισκέφτηκαν τήν ἴδια μέρα (ὅχι ἄλλη μέρα).
Κάνει τίς δουλειές του μόνος του (ὅχι μέ αὐτούς).

204. Οἱ ἀντωνυμίες πού ὁρίζουν καὶ ἔχωρίζουν κάτι ἀπό
ἄλλα τοῦ ἴδιου εἶδους λέγονται ὄριστικές.

Γιά ὄριστικές ἀντωνυμίες χρησιμεύουν:

- α) Τό ἐπίθετο ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τό ἴδιο, μέ τό ἄρθρο,
β) Τό ἐπίθετο μόνος, μόνη, μόνο, χωρίς τό ἄρθρο μέ τή γενική τῶν
ἀδύνατων τύπων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν μου, σου, του,
μας, σας, τους:
μόνος, -η, -ο μου   μόνοι, -ες, -α μας
μόνος, -η, -ο σου   μόνοι, -ες, -α σας
μόνος, -η, -ο του, της, του   μόνοι, -ες, -α τους

Τό ἴδιος κλίνεται ὅπως τό ἐπίθετο πλούσιος, καὶ τό μόνος ὅπως
τό ἐπίθετο μαῦρος.

5.— Δεικτικές ἀντωνυμίες

205. Δεικτικές ἀντωνυμίες λέγονται ἔκεινες πού τίς χρησι-
μοποιοῦμε ὅταν δείχνουμε:

Αὐτό τό παιδί. Ἐκεῖνον τόν καιρό.

Δεικτικές ἀντωνυμίες είναι οἱ ἀκόλουθες:

- α) αὐτός, αὐτή, αὐτό. Τή μεταχειρίζομαστε γιά νά δείχνουμε ἓνα
πρόσωπο ἢ πράγμα πού είναι κοντά μας ἢ πού τό ἀναφέραμε
λίγο πρίν:
Αὐτός ὁ κύριος είναι γείτονάς μας.
Θά ἔρθει αὐτές τίς μέρες.
Αὐτά είπε καλ σώπασε.
β) (ἐ)τοῦτος, (ἐ)τούτη, (ἐ)τούτο. Τή μεταχειρίζομαστε γιά νά δεί-
χνουμε κάτι (πρόσωπο ἢ πράγμα) πού είναι πολύ κοντά:
Τοῦτο είναι τό βιβλίο μου.

- γ) ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο. Τή μεταχειρίζόμαστε γιά νά δείχνουμε
ἔνα πρόσωπο ή πράγμα πού είναι μακριά:
'Εκεῖνο ἔκει τό σπίτι είναι καλοχτισμένο.
'Εκεῖνον τό χρόνο μέναμε στό χωριό.
- δ) τέτοιος, τέτοια, τέτοιο. Τή μεταχειρίζόμαστε γιά νά δείχνουμε τήν ποιότητα τοῦ ούσιαστικοῦ:
Δέν είναι τέτοιος πού νομίζεις.
- ε) τόσος, τόση, τόσο. Τή μεταχειρίζόμαστε γιά νά δείχνουμε τήν ποσότητα τοῦ ούσιαστικοῦ:
Πέρασαν τόσα χρόνια ἀπό τότε.
Οι ἀντωνυμίες αὐτός, (ἐ)τοῦτος, ἐκεῖνος, τόσος κλίνονται ὅπως τό καλός καί τό μαῦρος, ή ἀντωνυμία τέτοιος ὅπως τό πλούσιος.

6.— Ἀναφορικές ἀντωνυμίες

206. 'Αναφορικές λέγονται οἱ ἀντωνυμίες μέ τίς ὅποιες ὁλόκληρη πρόταση ἀναφέρεται, δηλ. ἀποδίδεται, σέ μιά ἄλλη λέξη.

- 'Αναφορικές ἀντωνυμίες είναι:
- α) Τό πολύ συχνό ἄκλιτο πού. 'Αναφέρεται σέ ὀνόματα κάθε γένους, ἀριθμοῦ καί πτώσης:
'Ο ἄνθρωπος πού είδα.
Οἱ μέρες πού πέρασαν.
Οἱ φωρές τῶν παιδιῶν πού παῖζον.
- β) ὁ ὅποιος, η ὅποια, τὸ ὅποιο (ὅχι πολύ συχνή). "Εχει τρία γένη καί κλίνεται μέ τό ἄρθρο ὅπως τό ὠραῖος.
γ) ὅποιος, ὅποια, ὅποιο καί τό ἄκλιτο δ,τι. Τό ὅποιος, ὅποια, ὅποιο κλείνεται χωρίς ἄρθρο ὅπως τό πλούσιος:
"Οποιος θέλει ἃς δοκιμάσει.
Βάλε ὅποια ωυχα θέλεις.
Γράφε δ,τι ξέρεις.
"Ελα δ,τι ωρα μπορεῖς.
"Εφαγαν δ,τι φαγητά βρέθηκαν.

δ) δσος, δση, δσο. Κλίνεται χωρίς τό ἄρθρο ὅπως τό ἐπίθετο μαῦρος:
*Ηρθαν δσοι μπόρεσαν.

207. Ὁποιεσδήποτε δυσκολίες. Ὄτιδήποτε ζητήσεις θά τό πάρεις.

Οι ἀντωνυμίες δποιος, -α, -ο — δσος, -η, -ο καὶ δ,τι συνθέτονται μέ τό ἄ-
κλιτο -δήποτε καὶ σχηματίζουν τούς τύπους:

δποιοσδήποτε	δποιαδήποτε	δποιοδήποτε
δσοσδήποτε	δσηδήποτε	δσοδήποτε
δτιδήποτε	δτιδήποτε	δτιδήποτε

Μέ τόν τρόπο αὐτόν γίνεται ἀκόμα πιό ἀριστη τή σημασία τῶν ἀντωνυμιῶν.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— 1. Ὅλες οι ἀναφορικές ἀντωνυμίες παίρνουν
δασεία.

2. Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία δ,τι γράφεται μέ ὑποδιαστολή. Τό
δτι, σύνδεσμος εἰδικός, γράφεται χωρίς ὑποδιαστολή:

Κάμε δ,τι μπορεῖς. Παιόνει δ,τι τοῦ δίνοντα. Ἐλεγε δ,τι ἥθελε.
Ἄλλα: Νομίζει δτι αὐτό είναι τό σωστό.

Εἴπε δτι θά ρθεῖ δ,τι ὡρα μπορέσει.

7.— Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες

208. Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες λέγονται ἔκεινες πιού τίς με-
ταχειριζόμαστε ὅταν ρωτοῦμε:

Ποιός ἀκούεται; Πόσοι ἥταν;

Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες είναι:

α) Τό ἄκλιτο τί:

Τί θά κάμουμε; Τί ὡρα ἔρχεται; Τί παιδιά είναι αὐτά;

β) τό ποιός; ποιά; ποιό; Κλίνεται ὅπως τό ἐπίθετο παλιός:

Ποιοί ἔρχονται; Ποιά ὡρα θά φύγουμε; Γιά ποιό πράγμα μιλᾶς;

Σέ δρισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιοῦμε γιά γενική τοῦ ποιός
καὶ τή γενική τίνος γιά τόν ἐνικό καὶ σπανιότερα τίνων γιά τόν πλη-
θυντικό:

Τίνος είναι τό χωράφι; Τίνων παιδί είναι δ μικρός;

γ) Τό πόσος; πόση; πόσο; Κλίνεται κατά τό μαῦρος:

Πόσες μέρες πέρασαν; Πόσα χρωστῶ;

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.— Δέν πρέπει νά μπερδεύουμε τό ούδέτερο τῆς ἔρωτηματικῆς ἀντωνυμίας ποιό μέ τό ποσοτικό ἐπίρρημα πιό:

Ποιό παιδί; Ποιό βιβλίο;

Ἄλλα: Αὐτό εἶναι πιό μικρό. Αὐτό τό μῆλο εἶναι πιό ἀφράτο.

Ποιό χωριό βρίσκεται πιό μακριά;

8.— Ἀόριστες ἀντωνυμίες

209. 'Αόριστες λέγονται οἱ ἀντωνυμίες πού τίς μεταχειρίζομαστε γιά ἕνα πρόσωπο ἢ πράγμα, πού δέν τό δονομάζουμε, γιατί δέν τό ξέρουμε ἢ γιατί δέ θέλουμε:

Περιμένει κάποιος στήν πόρτα.

Μέ ποιόν ἥσονν; —Μέ κάποιον.

'Αόριστες ἀντωνυμίες εἶναι:

- 1) ἔνας, μιά (μία), ἔνα: Εἶναι τό ἴδιο μέ τό ἀριθμητικό, πού χρησιμεύει καί γιά ἀόριστο ἀρθρο: *Μοῦ ἔλεγε ἔνας.*
- 2) κανένας (κανείς), καμιά (καμία), κανένα. Κλίνεται ὅπως τό *ἔνας, μιά, ἔνα* μόνο στόν ἔνικό.

Τό κανεὶς ἔχει δυό σημασίες:

- α) Σημαίνει κά ποιος ὅταν ἡ φράση δέν ἔχει ἀρνηση: "*Ἄν μέ ζητήσει κανεὶς. Πέρασε ἀπό τό σπίτι καμιά μέρα.*" *Ἄν δεῖς κανένα παιδί στό δρόμο.*
- β) Σημαίνει ο ύτε ἔνας καί κά ποιος, ὅταν ἡ φράση εἶναι ἀρνητική: "*Ἄν δέν τό πῆρε κανεὶς (κάποιος), θά βρεθεῖ. Δέν τό πῆρε κανεὶς. Δέν τό είδε κανεὶς.*
- 3) κάποιος, κάποια, κάποιο. Κλίνεται κατά τό πλούσιος: "*Ηρθε κάποιος. Είδα κάποιον στό δρόμο. Κάποια μέρα.*
- 4) μερικοί, μερικές, μερικά (ὅταν εἶναι γιά λίγα πρόσωπα ἢ πράγματα). Κλίνεται μόνο στόν πληθυντικό ὅπως τό καλοί: *Μερικοί τό πλετεψαν. Μερικές γυναικες.* "*Έκαμα μερικά ψώνια.*
- 5) κάτι, κατιτί. Εἶναι ἄκλιτα: *Κάτι θά ἔγινε. Ξέρω καί γώ κατιτί. Ήταν κάτι ἀνθρωποι. Διάβασα σέ κάτι βιβλία.*

6) **τίποτε (τίποτα).** Είναι ἄκλιτο καὶ ἔχει δυό σημασίες:

α) Πές μας τίποτε (κάτι). *"Εμαθες τίποτε (κάτι) νέα;*

"Αν βρεῖς τίποτα κάστανα, παλόνεις καὶ γιά μέρα.

β) Δέν ξέρω τίποτε. *Tί θέλεις; — Τίποτε.*

7) **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο.** Φανερώνει ἐνα ποσό ὅχι δρισμένο καὶ κλίνεται κατά τό ὅμορφος:

"Ηταν κάμποσοι ἄνθρωποι. Πέρασε κάμποση ὥρα. Ἐξω κάμποσα βιβλία.

8) **κάθε· καθένας, καθεμιά (καθεμία), καθένα.**

Τό κάθε είναι ἄκλιτο καὶ συνηθίζεται σάν ἐπίθετο, μέ ἄρθρο ἡ χωρίς ἄρθρο, μέ δύνοματα κάθε πτώσης:

(Ο) κάθε ἄνθρωπος. (Τό) κάθε παιδί. Κάθε βδομάδα.

"Η πρόσδος τοῦ κάθε παιδιοῦ. Κάθε δυό χρόνια.

Τό καθένας κλίνεται στόν ἑνικό ὅπως τό ἔνας:

"Ο καθένας μέ τή σειρά του. Καθεμιά τή δουλειά της.

Δέν πρέπει νά λέμε δ καθένας ἄνθρωπος, ἀλλά δ κάθε ἄνθρωπος κτλ.

9) **καθετί.** Είναι ἄκλιτο οὐδέτερο καὶ συνηθίζεται μέ τό ἄρθρο ἡ χωρίς ἄρθρο στήν δύνομαστική καὶ τήν αἰτιατική:

Θ' ἀκούσω (τό) καθετέ πού θά πεῖς.

10) (ό, ή, τό) **δείνα, (ό, ή, τό) τάδε.** Καὶ οἱ δύο λέγονται συνήθως στόν ἑνικό, καὶ γιά τά τρία γένη. Τίς λέμε ὅταν δέ θέλουμε νά δύνομάσουμε τά πρόσωπα ἡ τά πράγματα:

"Ηρθε δ δείνα καὶ μοῦ λέει. Νά πᾶς στό τάδε μέρος.

11) **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο.** Κλίνεται κατά τό μαῦρος:

Ποῦ είναι δ ἄλλος; Ἐλα ἄλλη μέρα. Ἀλλα παιδιά φύραζαν.

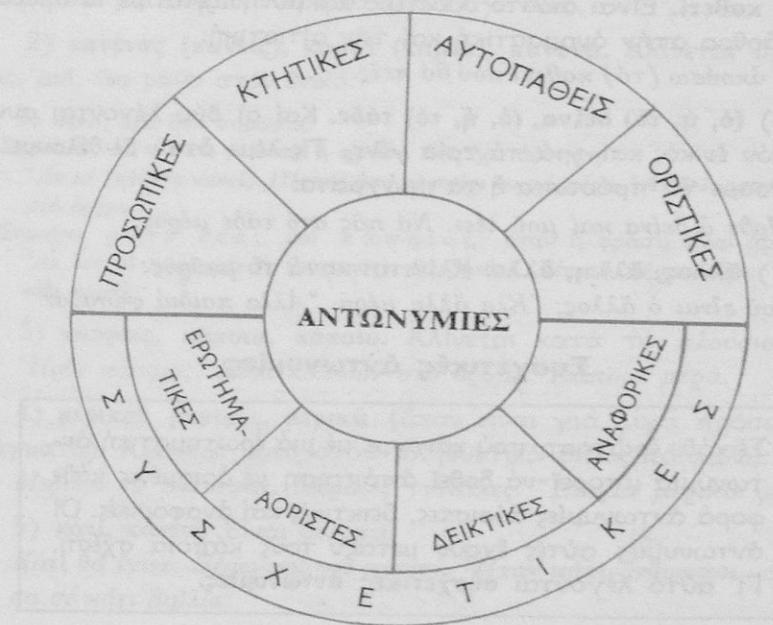
Συσχετικές ἀντωνυμίες

210.

Σέ κάθε ἐρώτηση πού κάνουμε μέ μιά ἐρωτηματική ἀντωνυμία μπορεῖ νά δοθεῖ ἀπάντηση μέ δρισμένες κάθε φορά ἀντωνυμίες ἀόριστες, δεικτικές καὶ ἀναφορικές. Οἱ ἀντωνυμίες αύτές ἔχουν μεταξύ τους κάποια σχέση. Γι' αύτό λέγονται **συσχετικές ἀντωνυμίες**.

Πίνακας συσχετικῶν ἀντωνυμιῶν

Ἐρωτηματικές	Αόριστες	Δεικτικές	Ἀναφορικές
ποιός;	ἔνας, κάποιος κανένας, μερικοί ἄλλος ο δείνα, ο τάδε καθένας (κάθε) κάτι, κατιτί ¹ κάθε, καθετί ² τίποτε	αὐτός (ἐ)τοῦτος ἔκεινος	(ἔκεινος) πού ὅποιος
τι;		αὐτό, τοῦτο ἔκεινο	ὅ, τι
τί (λογῆς); τί (εἰδος); πόσος;	κάμποσος	τέτοιος τέτοιος τόσος	ὅποιοςδήποτε δτιδήποτε δσος

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

ΓΕΝΙΚΑ

‘*H μητέρα κεντᾶ.*
‘*Tό δέντρο ξεριζώθηκε.*
‘*H γάτα κοιμᾶται.*

211. “Οταν ἀκούσουμε νά λένε ή μητέρα, τό δέντρο, ή γάτα, καταλαβαίνουμε πώς γίνεται λόγος γιά τή μητέρα, γιά τό δέντρο, γιά τή γάτα, ἀλλά δέν ξέρουμε τί κάνουν ή τί τούς συμβαίνει.

‘Αν δύναμες ἀκούσουμε νά λένε: ή μητέρα κεντᾶ, τό δέντρο ξεριζώθηκε, ή γάτα κοιμᾶται, τότε ξέρουμε ἀπό τή λέξη κεντᾶ πώς ή μητέρα κάνει κάτι, ἐνεργεῖ, ἀπό τή λέξη ξεριζώθηκε πώς τό δέντρο ἔπαθε* κάτι, ἀπό τή λέξη κοιμᾶται πώς ή γάτα βρίσκεται σέ μιά κατάσταση. Οι λέξεις κεντᾶ, ξεριζώθηκε, κοιμᾶται είναι ρήματα.

Ρήματα λέγονται οι λέξεις πού φανερώνουν πώς ένα πρόσωπο, ζῶο ή πράγμα ἐνεργεῖ ή παθαίνει ή βρίσκεται σέ μιά κατάσταση.

212. Μέ τά ρήματα κάνουμε φράσεις πού έχουν ἀκέραιο νόημα καί λέγονται προτάσεις. Σέ κάθε πρόταση ἐκτός ἀπό τό ρῆμα ὑπάρχει καί ένα οὐσιαστικό ή ἀλλη λέξη μέ σημασία οὐσιαστικοῦ, πού φανερώνει γιά ποιόν γίνεται λόγος. Στήν πρόταση: ή μητέρα κεντᾶ ή λέξη μητέρα φανερώνει ποιός κάνει κάτι. Στήν πρόταση: τό δέντρο ξεριζώθηκε ή λέξη δέντρο φανερώνει ποιός ἔπαθε. Στήν πρόταση: ή γάτα κοιμᾶται ή λέξη γάτα φανερώνει ποιός βρίσκεται σέ μιά κατάσταση. Στίς προτάσεις λοιπόν αὐτές γίνεται λόγος γιά τή μητέρα (πρόσωπο), γιά τό δέντρο (πράγμα), γιά τή γάτα (ζῶο) :

Τό πρόσωπο, τό ζῶο ή τό πράγμα, πού γι' αὐτό γίνεται λόγος στήν πρόταση, λέγεται ύποκείμενο.

* Στή Γραμματική τό ρῆμα παθαίνω σημαίνει δέχομαι ἐνέργεια εἴτε κακή (τό δέντρο ξεριζώθηκε) εἴτε καλή (ό κάμπος φωτίστηκε).

ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΦΩΝΕΣ

Διαθέσεις

‘Ο τεχνίτης διορθώνει τή βρύση.

‘Ο Γιάννης ντύνεται.

‘Η κάμαρα φωτίζεται ἀπό τή λάμπα.

‘Ο ἐργάτης ξεκουράζεται.

213. Στήν πρώτη πρόταση τό ρῆμα (*διορθώνει*) φανερώνει πώς τό ύποκείμενο (*δ τεχνίτης*) ένεργει, στή δεύτερη πρόταση τό ρῆμα (*ντύνεται*) φανερώνει ότι τό ύποκείμενο ένεργει καί ή ένέργεια γυρίζει στό ίδιο, στήν τρίτη πρόταση τό ρῆμα (*φωτίζεται*) φανερώνει πώς τό ύποκείμενο παθαίνει κάτι καί στήν τέταρτη πρόταση τό ρῆμα (*ξεκουράζεται*) φανερώνει ότι τό ύποκείμενο ούτε ένεργει ούτε παθαίνει κάτι, ἀλλά βρίσκεται σέ μιά κατάσταση ούδετερη.

‘Η ιδιότητα αύτή τοῦ ρήματος νά δείχνει τί κάνει, τί παθαίνει ή σέ ποιά κατάσταση βρίσκεται τό ύποκείμενο λέγεται **διάθεση**.

Οι διαθέσεις τοῦ ρήματος είναι τέσσερις: **ένεργητική, παθητική, μέση καί οὐδέτερη.**

214. α. ‘Ο γεωργός οργάνει τό χωράφι. Στήν πρόταση αύτή τό ρῆμα (*οργάνει*) φανερώνει ότι τό ύποκείμενο (*δ γεωργός*) κάνει κάτι, ένεργει. Τό ίδιο καί στήν πρόταση: τά παιδιά παιζοντ *στήν αὖλη*, τό ρῆμα (*παιζοντ*) φανερώνει πώς τό ύποκείμενο, τά παιδιά, κάνουν κάτι, ένεργοντ.

Τά ρήματα πού σημαίνουν πώς τό ύποκείμενο ένεργει έχουν **ένεργητική διάθεση** καί λέγονται **ένεργητικά**.

β. Ὁ κάμπος φωτίστηκε ἀπό τὸν ἥλιο. Ἐδῶ τὸ ρῆμα (φωτίστηκε) φανερώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο (ὁ κάμπος) δέχτηκε μιά ἐνέργεια ἀπό ἄλλον (ἀπό τὸν ἥλιο). Τό ᾧδιο καὶ στήν πρόταση: τὸ δέντρο ἔεριζώθηκε ἀπό τὸν ἀέρα, τὸ ρῆμα (ἔεριζώθηκε) φανερώνει πώς τὸ ὑποκείμενο (τὸ δέντρο) δέχτηκε μιά ἐνέργεια ἀπό ἄλλον (ἀπό τὸν ἀέρα).

Τὰ ρήματα πού σημαίνουν πώς τὸ ὑποκείμενο παθαίνει, δηλαδή δέχεται μιά ἐνέργεια ἀπό ἄλλον, ἔχουν παθητική διάθεση καὶ λέγονται παθητικά.

γ. Τὸ πρώι σηκώνομαι στίς ἑφτά. Στήν πρόταση αὐτή τὸ ρῆμα (σηκώνομαι) σημαίνει σηκώνω τὸν ἑαυτό μου, δηλαδή τὸ ὑποκείμενο (ἐγώ) κάνει κάτι στόν ἑαυτό του. Τό ᾧδιο καὶ ὅταν λέμε ντύνομαι, χτενίζομαι, ἔτοιμαζομαι, τὰ ρήματα σημαίνουν ντύνω τὸν ἑαυτό μου, χτενίζω τὸν ἑαυτό μου, ἔτοιμάζω τὸν ἑαυτό μου.

Τὰ ρήματα πού σημαίνουν πώς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ καὶ ἡ ἐνέργεια γυρίζει σ' αὐτό ἔχουν μέση διάθεση καὶ λέγονται μέσα.

δ. Τὸ παιδί κοιμᾶται. Ἐδῶ τὸ ρῆμα (κοιμᾶται) φανερώνει πώς τὸ ὑποκείμενο (τὸ παιδί) οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπό ἄλλον παρά βρίσκεται σέ μιά κατάσταση. Τό ᾧδιο καὶ ὅταν λέμε πεινῶ, διψῶ, κάθομαι, τὰ ρήματα φανερώνουν πώς βρίσκομαι σέ μιά κατάσταση.

Τὰ ρήματα πού σημαίνουν πώς τὸ ὑποκείμενο (οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε δέχεται ἐνέργεια ἀπό ἄλλον, παρά) βρίσκεται σέ μιά κατάσταση ἔχουν οὐδέτερη διάθεση καὶ λέγονται οὐδέτερα.

215. Τὰ ἐνεργητικά ρήματα εἶναι δύο εἰδῶν: μεταβατικά καὶ ἀμετάβατα.

Στήν πρόταση ή μητέρα ἔτοιμάζει τό τραπέζι τό ρῆμα φανερώνει πώς ή ἐνέργεια πού κάνει τό ὑποκείμενο πηγαίνει στό τραπέζι. Τό ίδιο καί στίς προτάσεις διαβάζω ἔνα βιβλίο — δ περιβολάρης ποτέζει τά λουλούδια ή ἐνέργεια πού κάνουν τά ὑποκείμενα πηγαίνει σέ κάτι, στό βιβλίο, στά λουλούδια.

Τά ἐνεργητικά ρήματα πού ή ἐνέργειά τους πηγαίνει σέ κάποιο πρόσωπο ή πράγμα λέγονται **μεταβατικά**.

Τό πρόσωπο ή τό πράγμα στό όποιο πηγαίνει ή ἐνέργεια λέγεται **ἀντικείμενο**.

Τά μεταβατικά ρήματα συνοδεύονται πάντοτε ἀπό τό **ἀντικείμενο**.

Στήν πρόταση τά παιδιά τρέχουν, πηδοῦν, γελοῦν τά ρήματα φανερώνουν ἐνέργεια, είναι δηλαδή ἐνεργητικά, ἀλλά ή ἐνέργεια δέν πηγαίνει σέ κάτι **ἔξω** ἀπό τό ὑποκείμενο· δέν **ἔχουν** **ἀντικείμενο**.

Τά ρήματα πού ή ἐνέργειά τους δέν πηγαίνει σέ πρόσωπο ή πράγμα λέγονται **ἀμετάβατα**.

Τά ρήματα λοιπόν ως πρός τή διάθεση χωρίζονται σέ **ἐνεργητικά**, **παθητικά**, **μέσα** καί **οὐδέτερα**. Τά **ἐνεργητικά** χωρίζονται σέ **μεταβατικά** καί σέ **ἀμετάβατα**.

Φωνές

δένω	ἔδενα		δένομαι
δένεις	ἔδενες		δένεσαι
δένει			δενόμουν, θά δεθῶ
θά δέσω			δέθηκα
ἔχω δέσει			ἔχω δεθεῖ

216. Τά ρήματα, ὅπως καί τά ἄλλα κλιτά μέρη τοῦ λόγου, σχηματίζουν πολλούς τύπους:

δένω, δένεις, δένει κτλ.

ἔδενα, ἔδενες κτλ.

θά δέσω, ἔδεσα, ἔχω δέσει κτλ.

δένομαι, δένεσαι, δενόμονν, θά δεθῶ, δέθηκα, ἔχω δεθεῖ κτλ.

*Έδω ἔχουμε δύο διμάδες ἀπό τύπους, πού λέγονται φωνές.

1. Τό σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν στό πρῶτο ένικό πρόσωπο τῆς δριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τήν κατάληξη -ω δύομάζεται ἐνεργητική φωνή.

Τά ρήματα δένω, ἀκούω, γελῶ είναι ἐνεργητικῆς φωνῆς.

2. Τό σύνολο τῶν ρηματικῶν τύπων πού ἔχουν στό πρῶτο ένικό πρόσωπο τῆς δριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα κατάληξη -μαι δύομάζεται παθητική φωνή.

Τά ρήματα δένομαι, ἀκούομαι, χτυπιέμαι είναι παθητικῆς φωνῆς.

Συνήθως ἀκολουθοῦν τήν ἐνεργητική φωνή ρήματα μέ διάθεση ἐνεργητική, καί τήν παθητική φωνή ρήματα μέ διάθεση παθητική ἡ μέση:

γράφω, μοιράζω, ντύνω — γράφομαι, μοιράζομαι, ντύνομαι.

Τά ούδετερα ρήματα ἄλλοτε ἀκολουθοῦν τήν ἐνεργητική φωνή καί ἄλλοτε τήν παθητική:

πεινῶ, διψῶ — κοιμοῦμαι, χαίρομαι.

Πολλά ρήματα ἔχουν καί τίς δύο φωνές: ἀκούω — ἀκούομαι.

*Γιπάρχουν ὅμως καί ρήματα πού σχηματίζονται μόνο στή μία φωνή:

ζῶ, ξυπνῶ, γερνῶ, τρέχω — ἔρχομαι, φαίνομαι, χρειάζομαι.

Τά ρήματα πού ἔχουν μόνο παθητική φωνή λέγονται ἀποθετικά*:

αἰσθάνομαι, γίνομαι, δέχομαι, ἔργαζομαι,
ενχομαι, θυμοῦμαι, μεταχειρίζομαι, σέβομαι,
συλλογίζομαι, φοβοῦμαι κτλ.

* Τά ρήματα αύτά τά δύναμασαν ἀποθετικά, γιατί παλαιότερα νόμιζαν ότι κύτα είχαν ἀποθέσει (ἀποβάλει, χάσει) τούς τύπους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς.

ΔΩΔΕΚΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΙ — ΑΡΙΘΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ

Έγκλισεις

”Εγραφα τά όνόματα.

”Ας γράψουμε.

Γράψε στόν πίνακα τό ρῆμα.

217. ”Οταν λέμε: εγραφα τά όνόματα, μιλοῦμε γιά κάτι πού έγινε, γιά κάτι πραγματικό. ”Αν πούμε: ας γράψουμε, δείχνουμε ότι θέλουμε νά γίνει τό γράψιμο. ”Αν πάλι πούμε: γράψε στόν πίνακα τό ρῆμα, προστάζουμε. Σέ κάθε πρόταση παρατηροῦμε ότι τό ρῆμα έχει ἄλλη μορφή.

Οι μορφές πού παίρνει τό ρῆμα γιά νά φανερώσει πῶς θέλουμε νά παρουσιάσουμε αύτό πού σημαίνει (τό ρῆμα) λέγονται έγκλισεις.

Οι έγκλισεις είναι τρεις: ή δριστική, ή ύποτακτική και ή προστακτική.

1. Η δριστική παριστάνει τό βέβαιο, τό πραγματικό:

”Ο ήλιος λάμπει. Χτές ̄βρεξε. Τό άπογευμα θά παίξω.

2. Η ύποτακτική παριστάνει αύτό πού σημαίνει τό ρῆμα σάν κάτι πού θέλουμε η περιμένουμε νά γίνει:

”Ας παίξουμε (=θέλω νά παίξουμε).

”Οταν ̄ρθουν οι διακοπές, θά πάμε ̄ξοχή (= περιμένω νά ̄ρθουν οι διακοπές).

3! Η προστακτική παριστάνει αύτό πού σημαίνει τό ρῆμα σάν προσταγή, ἐπιθυμία, εύχη:

Φύγε. ”Ακονσέ με. Βοήθησέ με, Θεέ μου.

Η δριστική, ή ύποτακτική και ή προστακτική έχουν ξεχωρι-

στούς τύπους γιά τά διάφορα πρόσωπα κάθε άριθμοῦ, καί όνομάζονται γι' αὐτό προσωπικές ἐγκλίσεις (δένω, δένεις, δένουμε, νά δένω, νά δένει κτλ.).

‘Ως ἐγκλίσεις λογαριάζουμε καί τό ἀπαρέμφατο καί τή μετοχή.

4. Τό ἀπαρέμφατο είναι ἄκλιτος τύπος τοῦ ρήματος καί χρησιμεύει γιά νά σχηματίζονται, ὅπως θά δοῦμε, όρισμένοι χρόνοι τοῦ ρήματος. Ἀπαρέμφατο ἔχει καί ἡ ἐνεργητική φωνή (δέσει, γράψει, βρέξει) καί ἡ παθητική (δεθεῖ, γραφεῖ, βραχεῖ).

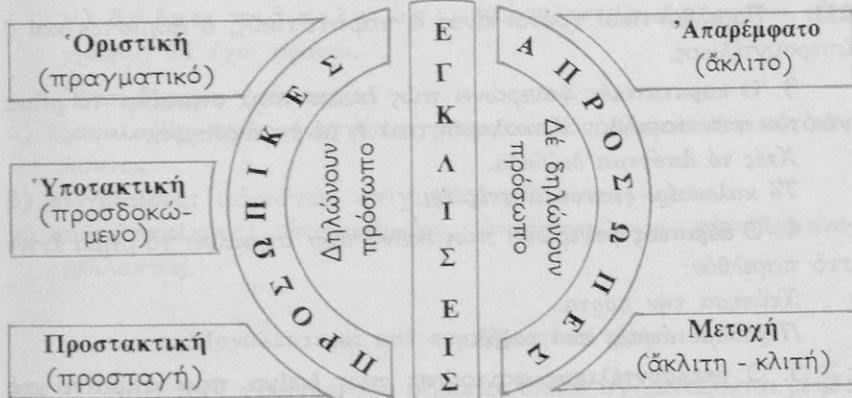
ἔχω	δέσει	ἔχω	δεθεῖ
εἰχα		εἰχα	
θά ἔχω		θά ἔχω	

5. Η μετοχή σχηματίζεται κι αὐτή καί στίς δύο φωνές. Στήν ἐνεργητική ἀπό τόν ἐνεστώτα (δένοντας, τιμώντας), καί είναι ἄκλιτη. Στήν παθητική ἀπό τόν παρακείμενο, καί είναι κλιτή μέ τρία γένη (δεμένος -η -ο, τιμημένος -η -ο).

Τό ἀπαρέμφατο καί ἡ μετοχή όνομάζονται ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις, ἐπειδή δέν ἔχουν ξεχωριστούς τύπους γιά τά διάφορα πρόσωπα.

218.

ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ

Χρόνοι τοῦ ρήματος

δένω (τώρα)

ἔδενα (στά περασμένα)

θά δέσω (στό μέλλον)

219. "Οπως βλέπουμε, ύπάρχουν ξεχωριστοί ρηματικοί τύποι που φανερώνουν πότε γίνεται αύτό πού σημαίνει τό ρῆμα. Οι τύποι αύτοι λέγονται χρόνοι.

Οι χρόνοι είναι τριῶν εἰδῶν: α) παροντικοί, β) παρελθοντικοί και γ) μελλοντικοί.

Η σημασία τῶν χρόνων στήν όριστική

A.— Παροντικοί χρόνοι

220. Παροντικοί χρόνοι είναι ό ἐνεστώτας καί ό παρακείμενος.

1. 'Ο ἐνεστώτας φανερώνει κάτι πού γίνεται τώρα, ἔξακολουθητικά: *Βγαίνει ό ήλιος. Τρέχω νά τόν πιάσω.* *Η κάτι πού ἐπαναλαμβάνεται: *Ξυπνῶ στίς ἔξι καί σηκώνομαι ἀμέσως.*

2. 'Ο παρακείμενος φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα ἔγινε στό παρελθόν καί είναι πιά ἀποτελειωμένο τήν ὥρα πού μλοῦμε: *Έχω διαβάσει τά μαθήματά μον* (= τά διάβασα, καί τώρα είναι τελειωμένο τό διάβασμα).

B.— Παρελθοντικοί χρόνοι

221. Παρελθοντικοί χρόνοι είναι ό παρατατικός, ό ἀόριστος καί ό ύπερσυντέλικος.

3. 'Ο παρατατικός φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα γινόταν στό παρελθόν ἔξακολουθητικά ή μέ ἐπανάληψη:

Χτές τό ἀπόγεμα διάβαζα.

Τό καλοκαίρι ξυπνοῦσα στίς ἔξι.

4. 'Ο ἀόριστος φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό ρῆμα ἔγινε στό παρελθόν:

Χτύπησα τήν πόρτα.

Περάσαμε ώρατα στό ταξίδι.

5. 'Ο ύπερσυντέλικος φανερώνει πώς ἐκεῖνο πού σημαίνει τό

ρῆμα ήταν τελειωμένο στό παρελθόν πρίν γίνει κάτι άλλο:
"Οταν ἔφτανες, ἐγώ είχα φύγει.

Γ.— Μελλοντικοί χρόνοι

222. Μελλοντικοί χρόνοι είναι δέξιακολουθητικός μέλλοντας, δέσμηντος στιγματίος μέλλοντας καὶ διατελεσμένος μέλλοντας.

6. 'Ο δέξιακολουθητικός μέλλοντας φανερώνει κάτι πού θά γίνεται μέσα άδιάκοπη συνέχεια ή μέση έπανάληψη:

"Ολο τό ἀπόγεμα θά γράφω.

'Από αὔριο θά σηκώνομαι στίς ἔξι.

7. 'Ο στιγματίος μέλλοντας φανερώνει κάτι πού θά γίνεται:

Θά ξυπνήσω πολύ πρωί.

Θά μιλήσω μέσα τών καθένα σας χωριστά.

8. 'Ο συντελεσμένος μέλλοντας φανερώνει κάτι πού θά είναι τελειωμένο στό μέλλον σέ μιά δρισμένη στιγμή:

"Οταν βραδιάσει, θά ἔχω τελειωμένες τίς δουλειές μου.

Στίς πέντε τό πρωί θά ἔχω φύγει.

223. 'Από τά παραπάνω γίνεται φανερή καὶ άλλη μιά διάκριση τῶν χρόνων. 'Η διάκριση αὐτή ἀναφέρεται στόν τρόπο μέσα τόν δόπιο παρουσιάζεται αὐτό πού σημαίνει τό ρῆμα· ἂν δηλαδή γίνεται:

α) ἐξακολουθητικά: γράφω, ἔγραφα, θά γράψω.

β) στιγματία: ἔγραφα, θά γράψω ή

γ) ἂν ἔχει πιά τελειώσει (συντελεστεῖ): ἔχω γράψει, είχα γράψει, θά ἔχω γράψει.

"Ετσι ἔχουμε χρόνους:

α) ἐξακολουθητικούς: ἐνεστώτας, παρατατικός, ἐξακολουθητικός μέλλοντας

β) στιγμαίους: ἀόριστος, στιγματίος μέλλοντας καὶ

γ) συντελεσμένους: παρακείμενος, ὑπερσυντέλικος, συντελεσμένος μέλλοντας.

Μονολεκτικοί καὶ περιφραστικοί χρόνοι

224. 'Από τούς χρόνους τοῦ ρήματος άλλοι σχηματίζονται μέσα μιά

μόνο λέξη και λέγονται μονολεκτικοί και άλλοι μέ δυό ή τρεῖς λέξεις και λέγονται περιφραστικοί.

1. **Μονολεκτικοί** χρόνοι είναι τρεῖς:
οἱ ἐνεστώτας: δέρω — δέρομαι,
οἱ παρατατικός: ἔδενα — δενόμουν
και οἱ ἀօριστος: ἔδεσα — δέθηκα.
2. **Περιφραστικοί** χρόνοι είναι πέντε:
οἱ ἔξακολουθητικός μέλλοντας,
οἱ στιγμιαῖος μέλλοντας,
οἱ παρακείμενος,
οἱ ὑπερσυντέλικος και
οἱ συντελεσμένος μέλλοντας.
‘Ο ἔξακολουθητικός μέλλοντας σχηματίζεται μέ τό μόριο θά και τήν ύποτακτική τοῦ ἐνεστώτα:
θά δέρω — θά δέρομαι.
‘Ο στιγμιαῖος μέ τό θά και τήν ύποτακτική τοῦ ἀօριστου:
θά δέσω — θά δεθῶ.
‘Ο παρακείμενος, οἱ ὑπερσυντέλικος και οἱ συντελεσμένος μέλλοντας ἔχουν δυό τύπους:
‘Ο πρῶτος τύπος σχηματίζεται μέ τό ρῆμα ἔχω (*εἰχα, θά ἔχω*)
και τό ἀπαρέμφατο τοῦ ἀօριστου (*δέσει, δεθεῖ*):
ἔχω δέσει, εἰχα δέσει, θά ἔχω δέσει
ἔχω δεθεῖ, εἰχα δεθεῖ, θά ἔχω δεθεῖ.
‘Ο δεύτερος τύπος σχηματίζεται:
  - α) στήν ἐνεργητική φωνή μέ τό ρῆμα ἔχω (*εἰχα, θά ἔχω*) και τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου:
ἔχω δεμένο, -η, -ο, εἰχα δεμένο, -η, -ο, θά ἔχω δεμένο, -η, -ο.
  - β) στήν παθητική φωνή μέ τό ρῆμα είμαι (*ἡμον, θά είμαι*) και τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου:
είμαι δεμένος, -η, -ο, ἡμονν δεμένος, -η, -ο, θά είμαι δεμένος, -η, -ο.

Τά ρήματα ἔχω και είμαι, ὅταν βοηθοῦν νά σχηματίστοῦν οἱ περιφραστικοί χρόνοι, λέγονται βοηθητικά ρήματα.

225.

Πίνακας τῶν χρόνων τῆς ὀριστικῆς

Ρῆμα: γράφω

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	Παροντικοί (τώρα)	Παρελθοντικοί (πρίν)	Μελλοντικοί (ἔπειτα)
Μ Ο Ν Ο Λ Ε Κ Τ Ι Κ Ο Ι			
ἐξακολουθητικοί	Ἐνεστώτας (γράφω)	Παρατατικός (ἔγραφα)	Ἐξακολουθητικός μέλλοντας (θά γράφω)
Στιγματοί		Ἄριστος (ἔγραψα)	Στιγμαῖος μέλλοντας (θά γράψω)
Π Ε	Ρ Ι	Φ Ρ Α	Σ
Συντελεσμένοι	Παρακείμενος (ἔχω γράψει)	Ὑπερσυντελικός (εἶχα γράψει)	Συντελεσμένος μέλλοντας (θά ᔁχω γράψει)

Ο σχηματισμός τῆς ὑποτακτικῆς καὶ τῆς προστακτικῆς

226. 1. Ἡ ὑποτακτική ἔχει ἐνεστώτα, ἀόριστο καὶ παρακείμενο: νά γράφω, νά γράψω, νά ᔁχω γράψει. Συντάσσονται μέ υποτακτική τά μόρια θά, νά, γιά νά, δταν, ᔁν, ᔁς καὶ τό ἀπαγορευτικό μή:

θά μένει, δταν φύγουμε, ᔁν κάθονται, μήν τρέχεις.

2. Ἡ προστακτική ἔχει ἐνεστώτα (γράφε), ἀόριστο (γράψε) καὶ πολύ σπάνια παρακείμενο (ἔχε γραμμένο). Στήν παθητική φωνή ἔχει κανονικά ξεχωριστούς τύπους στόν ἀόριστο: γράψου, γραφτεῖτε στόν ἐνεστώτα είναι σπάνιοι οἱ μονολεκτικοί τύποι (γράφου, γράφεστε). Οἱ τύποι πού λείπουν ἀναπληρώνονται ἀπό τήν ὑποτακτική, πού παίρνει τότε τό μόριο ᔁς (νά):

ἔς γράφει, νά είναι γραμμένο.

‘Η προστακτική ἔχει μόνο δύο πρόσωπα, τό δεύτερο καί τό τρίτο. Τό τρίτο πρόσωπο δέν ἔχει ξεχωριστό τύπο καί συμπληρώνεται ἀπό τήν ύποτακτική:

ἄς γράφει ἢ νά γράφει.

Άριθμοί καί πρόσωπα

τρέχω || τρέχουμε
τρέχεις || τρέχετε

227. “Οταν λέμε τρέχω, τρέχεις, τό ύποκείμενο είναι ἐν α πρόσωπο (ἐγώ, ἐσύ). ”Οταν λέμε τρέχουμε, τρέχετε, τό ύποκείμενο είναι πιο λλά πρόσωπα (ἐμεῖς, ἐσεῖς). Τό ἄλογο τρέχει: τό ύποκείμενο είναι ἐν α ζῶο (τό ἄλογο). Τά αὐτοκίνητα τρέχουν: τό ύποκείμενο είναι πιο λλά πράγματα (τά αὐτοκίνητα).

‘Ο τύπος τοῦ ρήματος πού φανερώνει ἂν τό ύποκείμενό του είναι ἐνα ἢ πολλά πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα λέγεται ἀριθμός τοῦ ρήματος.

Οἱ ἀριθμοί είναι στό ρῆμα, ὅπως καί στό ὄνομα, δύο: ὁ ἑνικός καί ὁ πληθυντικός.

228. Πρόσωπο λέγεται ὁ τύπος πού παίρνει τό ρῆμα γιά νά φανερώσει τά πρόσωπα τῆς ὄμιλίας.

Τά πρόσωπα τῆς ὄμιλίας είναι τρία:

- α) τό πρῶτο πρόσωπο: (ἐγώ) γράφω – (ἐμεῖς) γράφουμε,
- β) τό δεύτερο πρόσωπο: (ἐσύ) γράφεις – (ἐσεῖς) γράφετε,
- γ) τό τρίτο πρόσωπο: (αὐτός) γράφει – (αὐτοί) γράφουν.

Καθώς φαίνεται ἀπό τά παραδείγματα, ὁ ἀριθμός καί τό πρόσωπο τοῦ ρήματος φανερώνονται ἀπό τίς ξεχωριστές καταλήξεις πού παίρνει τό ρῆμα.

Παρεπόμενα τοῦ ρήματος. ‘Η διάθεση καί ἡ φωνή, ἡ ἔγκλιση καί ὁ χρόνος, ὁ ἀριθμός καί τό πρόσωπο παρουσιάζονται πάντοτε στούς τύπους πού σχηματίζει ἐνα ρῆμα καί λέγονται παρεπόμενα τοῦ ρήματος.

ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

229.

I. Θέμα, κατάληξη και χαρακτήρας

‘Οριστική

Ἐνεστώτας

Άόριστος

Ἐνεργητικός

Παθητικός

<i>πληρων-</i>	<i>-ω</i>	<i>-α</i>	<i>-ηχα</i>
	<i>-εις</i>	<i>-ες</i>	<i>-ηκες</i>
	<i>-ει</i>	<i>-ε</i>	<i>-ηκε</i>
	<i>-ουμε</i>	<i>-αμε</i>	<i>-ηκαμε</i>
	<i>-ετε</i>	<i>-ατε</i>	<i>-ηκατε</i>
	<i>-ουν</i>	<i>-αν</i>	<i>-ηκαν</i>
<i>πληρωσ-</i>		<i>πληρωθ-</i>	

230. 1. “Οταν κλίνεται τό ρῆμα, ἔνα μέρος του, τό πρῶτο, δέν ἀλλάζει· αὐτό λέγεται **θέμα**: *πληρων-*, *πληρωσ-*, *πληρωθ-*. “Ένα ἄλλο μέρος του, τό τελευταῖο, ἀλλάζει· αὐτό λέγεται **κατάληξη**: *-ω*, *-εις*, *-ει* κτλ.

2. Τά θέματα τοῦ ρήματος είναι δύο: α) τό ἐνεστωτικό και β) τό ἀօριστικό (θέμα ἐνεργητικοῦ ἀօριστου και θέμα παθητικοῦ ἀօριστου). Τοῦ ρήματος πληρώνω π.χ. τό ἐνεστωτικό θέμα είναι *πληρων-*; τό ἀօριστικό είναι *πληρωσ-* γιά τόν ἐνεργητικό ἀօριστο και *πληρωθ-* γιά τόν παθητικό ἀօριστο.

‘Ο τελευταῖος φθόγγος τοῦ ἐνεστωτικοῦ ἢ τοῦ ἀօριστικοῦ θέματος λέγεται **ἐνεστωτικός** ἢ **ἀօριστικός** χαρακτήρας.

Στά θέματα *πληρων-*, *πληρωσ-*, *πληρωθ-* οἱ χαρακτῆρες είναι *ν*, *σ*, *θ*.

Τό φωνῆεν ἢ τό δίψηφο πού βρίσκεται στή συλλαβή τήν πρίν ἀπό τήν κατάληξη λέγεται **θεματικό φωνῆεν**.

Τοῦ πληρώνω λ.χ. θεματικό φωνῆεν εἶναι τό ω· τοῦ λείπω τό ει.

231. Τό θέμα καὶ οἱ χρόνοι.

Τό θέμα εἶναι βασικό στοιχεῖο γιά τό σχηματισμό τῶν χρόνων.

α) Ἀπό τό ἐν εστωτικό θέμα σχηματίζονται οἱ ἔξακολουθητικοί χρόνοι καὶ τῶν δύο φωνῶν, δηλαδή ὁ ἐνεστώτας, ὁ παρατατικός καὶ ὁ ἔξακολουθητικός μέλλοντας:

λύν-ω	λύν-ομαι
ἔλυν-α	λυν-όμονν
θά λύν-ω	θά λύν-ομαι
νά λύν-ω	νά λύν-ομαι
λύν-ε	λύν-ον
λύν-οντας	—

β) Ἀπό τό θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου σχηματίζονται οἱ στιγματίοι χρόνοι τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, δηλαδή ὁ ἀόριστος καὶ ὁ στιγματίος μέλλοντας, καθώς καὶ τό ἀπαρέμφατο τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς:

ἔ-λυσ-α	(ἔχω)	λύσ-ει
θά λύσ-ω	(εἰχα)	
(θά ἔχω)		

γ) Ἀπό τό θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου σχηματίζονται οἱ στιγματίοι χρόνοι τῆς παθητικῆς φωνῆς, τό παθητικό ἀπαρέμφατο καὶ οἱ συντελεσμένοι χρόνοι στό ἀκλιτό τους μέρος:

λύθ-ηκα	(ἔχω)	λυθ-εῖ
θά λυθ-ῶ	(εἰχα)	
(θά ἔχω)		

Ο ἐνεστώτας καὶ ὁ ἀόριστος λέγονται ἀρχικοὶ χρόνοι τοῦ ρήματος, ἐπειδή ἀπό τό θέμα τους σχηματίζονται δλοι οἱ ἄλλοι χρόνοι.

Ρῆμα: δέ ν-ω

ΘΕΜΑ		ΧΡΟΝΟΙ					
		'Ενεστώτας			Παρατίκος		Μέλλοντας
		'Οριστική	'Υποτακτική	Προστακτική	1. ἀπαρέμφαστο 2. μετοχή		
Ἐνεργ. δέν-	νά δέν-ω	δέν-ε	δέν-ε	1. —	ξ-δέν-α	θά δέν-ω	Ἐτιμήσιοι χρόνοι
	παθ.	δέν-ομαι	νά δέν-ομαι	2. δέν-οντας —	δέν-όμουν	θά δέν-ομαι	Ἐπαρχιακοί χρόνοι
		'Αριστος					
δεσ- Ἐπεγνήτικον τικού-	νά δέσ-ω	δέσ-ε	δέσ-ε	1. δέσ-ει *	—	θά δέσ-ω	
			(παθητ.) δέσ-ον)	2. —			
δεθ- Τιθε-	νά δεθ-ῶ	δεθ-εῖε	1. δεθ-εῖ**	—	θά δεθ-ῶ	—	
	δεθ-ηγα		2. —				

* Μέ τό ἀπαρέμφαστο (δέει) καὶ τό βοηθητικό ρῆμα ξή ω σχηματίζονται οι συντελεσμένοι χρόνοι τοῦ δέρω:

ξή ω (εἰχα, θά ξή ω) δέσει.

** Μέ τό ἀπαρέμφαστο (δέθει) καὶ τό βοηθητικό ρῆμα ξή ω σχηματίζονται οι συντελεσμένοι χρόνοι τοῦ δένθαι:

ξή ω (εἰχα, θά ξή ω) δέθει.

2. Αὔξηση

233.

λύνω, ἔ-λυνα, ἔ-λυσα

1. "Οσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπό σύμφωνο παίρνουν ἐμπρός ἀπό τό θέμα, στόν παρατατικό καὶ στόν ἀριστο τῆς δριστικῆς, ἕνα ε- μέ ψιλή. Τό ε- αὐτό λέγεται αὔξηση, καὶ οἱ ρηματικοί τύποι πού τό παίρνουν λέγονται αὔξημένοι τύποι.

Μερικά ρήματα παίρνουν αὔξηση η- ἀντί ε-:

πίνω (ἔπινα) - ἥπια,   θέλω - ἥθελα,
βρίσκω (ἔβρισκα) - ἥβρα,   ξέρω - ἥξερα.

ἔ-λυνα, ἔ-λυνες — λύναμε, λύνατε

2. "Οπως βλέπουμε στά παραπάνω παραδείγματα, ἡ αὔξηση μένει ὅταν τονίζεται, ἐνῶ χάνεται ὅταν δέν τονίζεται.

ἀνάβω - ἄναβα - ἀνάφτηκε

δρίζω - δρισα

εὐχαριστῶ - εὐχαριστοῦσα

3. "Οσα ρήματα ἀρχίζουν ἀπό φωνῆν ἡ δίψηφο δέν παίρνουν αὔξηση, ἀλλά κρατοῦν τό φωνῆν ἡ τό δίψηφο σέ δλους τούς χρόνους. Ἐξαιροῦνται τά ρήματα:

ἔχω - εἰχα, ἔρχομαι - ἥρθα, εἶμαι - ἥμουν.

Ἐσωτερική αὔξηση

Μερικά σύνθετα ρήματα μέ πρῶτο συνθετικό ἐπίρρημα, ὅπως πολύ, πάρα, καλά, κακά κτλ., παίρνουν τήν τονισμένη αὔξηση στήν ἀρχή τοῦ δεύτερου συνθετικοῦ. Ἡ αὔξηση αὐτή λέγεται ἐσωτερική αὔξηση:

δέν τόν πολυέβλεπα, δέν πολυήξερε, παραήθελε κτλ.

Ἐσωτερική αὔξηση παίρνουν καὶ μερικοί τύποι λόγιων ρημάτων, σύνθετων μέ πρόθεση.

Τά πιό συνηθισμένα είναι:

ἐκφράζω - ἐξέφραζα, ἐγκρίνω - ἐνέκρινα, ἐνδιαφέρω - ἐνδιέφερα,
ἐμπνέω - ἐνέπνεα, συμβαίνει - συνέβη.

Στούς παρελθοντικούς χρόνους τοῦ ρήματος ὑπάρχω τρέπεται τό α σέ η: ὑπῆρχα - ὑπῆρξε.

Καὶ ἡ ἐσωτερική αὐξηση διατηρεῖται μόνο ὅταν είναι τοισμένη: ἔξεφραζα, ἔξεφρασε, (ἔξεφραζαν), ἀλλά ἐκφράζαμε, ἐκφράζονταν, ἐκφράστηκε κτλ.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.

1. Γράφονται μέ η τά: ἥρθα, ἥρθα, ἥπια, ἥμουν, ἥξερα, ἥθελα.
2. Γράφονται μέ ει τά: είδα, είπα, είχα.

3. Βοηθητικά στοιχεῖα σχηματισμοῦ

234. Γιά νά σχηματιστοῦν οἱ περιφραστικοί χρόνοι τῶν ρημάτων χρησιμεύουν:

- α) τό μελλοντικό μόριο θά γιά τούς μέλλοντες: θά δένω, θά δέσω, θά ἔχω δεθεῖ.
- β) τά βοηθητικά ρήματα ἔχω καί είμαι γιά τούς συντελεσμένους χρόνους.

235. Τό βοηθητικό ρῆμα ἔχω

Μονολεκτικοί χρόνοι				
'Ενεστώτας			Παρατατικός	
Όριστική	Ύποτακτική (νά, σταν, γιά νά)	Προστα- κτική	Μετοχή	
ἔχω	ἔχω			είχα
ἔχεις	ἔχεις *	ἔχε		είχες
ἔχει	ἔχει			είχε
ἔχονμε	ἔχονμε		ἔχοντας	είχαμε
(ἔχομε)	(ἔχομε)			είχατε
ἔχετε	ἔχετε	ἔχετε		είχατε
ἔχουν	ἔχουν			είχαν

Περιφραστικός χρόνος. Μέλλοντας: θά ἔχω κτλ.

* Παλαιότερα ξεχώριζαν τίς καταλήξεις τῆς ὑποτακτικῆς (νά ἔχης, νά ἔχη, νά ἔχωμε), καί αύτό συνεχίζεται καί σήμερα ἀκόμη ἀπό μερικούς.

236. Τό βοηθητικό ρῆμα εἰμαι

Μονολεκτικοί χρόνοι			
'Ενεστώτας		Παρατατικός	
'Οριστική	Ύποτακτική (νά, ὅταν, γιά νά)	Μετοχή	
εἰμαι	εἰμαι		ἡμουν
εἰσαι	εἰσαι		ἡσουν
εἰναι	εἰναι		ἡταν
εἴμαστε	εἴμαστε	ὅντας	ἡμαστε
εἰστε	εἰστε		ἡσαστε
εἰναι	εἰναι		ἡταν

Περιφραστικός χρόνος. Μέλλοντας: θά εἰμαι κτλ.

'Η προστακτική ἀναπληρώνεται ἀπό τύπους τῆς ύποτακτικῆς: νά (ἄς) εἰσαι, νά εἰναι, νά εἰστε, νά εἰναι.

ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΣΥΖΥΓΙΕΣ

237. Τά ρήματα δέν κλίνονται ὅλα μέ τόν ἴδιο τρόπο. Στόν ἐνεστώτα καὶ στόν παρατατικό παρουσιάζουν διαφορές:

δένω — ἔδενα, δένομαι — δενόμονν,

ἀγαπῶ — ἀγαποῦσα, ἀγαπέμαι — ἀγαπιόμονν.

Τά ρήματα πού κλίνονται κατά τόν ἴδιο τρόπο ἀποτελοῦν μιά **συζυγία**.

Οι συζυγίες είναι δύο:

Στήν **πρώτη συζυγία** ἀνήκουν τά ρήματα πού τονίζονται στήν παραλήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὁριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα, καὶ στήν προπαραλήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὁριστικῆς τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Τά ρήματα αὐτά τελειώνουν σέ -ω στήν ἐνεργητική φωνή καὶ σέ -ομαι στήν παθητική:

δέν-ω — δέν-ομαι, γράφ-ω — γράφ-ομαι.

Στήν πρώτη συζυγία ἀνήκουν τά περισσότερα ρήματα.

Στή **δεύτερη συζυγία** ἀνήκουν τά ρήματα πού τονίζονται στή λήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὁριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα, καὶ στήν παραλήγουσα στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὁριστικῆς τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα.

Τά ρήματα αὐτά τελειώνουν σέ -ῶ στήν ἐνεργητική φωνή καὶ σέ -ιέμαι ἢ -οῦμαι στήν παθητική:

ἀγαπῶ — ἀγαπέμαι, λυπῶ - λυποῦμαι.

Ρήματα τῆς πρώτης συζητίας

238. Ἐνεργητική φωνή

δένω

XRONOI	Οριστική	Υποτοκτική (νά, δταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Απαρέμφατο	Μετοχή	XRONOI	Οριστική
δένω	δένω	δένεις	δένει		δένοντας	δένεια	δένεια
δένεις		δένεις				δένεις	δένεις
δένει		δένει				δένει	δένει
δένουμε, δένομε		δένοντας, δένομε				δέναμε	δέναμε
δένετε		δένετε				δένατε	δένατε
δένουν		δένουν				δένειν	δένειν
ἔδεσα	δέσω						
ἔδεσες	δέστεις	δέστεις	δέστε	δέστει	δέστει		ἔποτακτική
ἔδεσε		δέστει					
ἔδσαμε		δέστομε, δέσαμε					
δέσατε		δέστε	δέστε	δέστε	δέστε		
ἔδεσαν		δέστον					
							‘Οριστική
							‘Υποτακτική
							Παρακείμενος:
							νά έχω δέσει, νά έχεις δέσει,
							νά έχει δέσει, νά έχουμε δέσει
							κτλ. (ἢ νά έχω δεμένο, νά έχεις δεμέρο κτλ.)

239. Παθητική φωνή

δένομαι

XRONOI	Όριστική	Υποτακτική (νί, σταν, γάι νά κτλ.)	Προστακτική	Απορέμφαστο	Μετοχή	XRONOI	Όριστική
δένομαι	δένομαι	δένομαι	(δένον)			δενόμονυ	δενόμονυ
δένοσαι	δένεσαι	δένεσαι				δενόταν	δενόταν
δένεται	δένεται	δένεται				δενόμαστε	δενόμαστε
δενόμαστε	δενόμαστε	δενόμαστε	(δένεστε)			δενόστατε	δενόστατε
δένεστε	δένεστε	δένεστε				δένορταν	δένορταν
δένονται	δένονται	δένονται					
<i>[Evagtotōs]</i>						Hlapataktikos	
δέθηκα	δέθω	δέθω					
δέθηκες	δέθεις	δέθεις					
δέθηκε	δέθει	δέθει					
δέθηκαμε	δέθοιμες	δέθοιμες					
δέθηκατε	δέθείτε	δέθείτε					
δέθηκαν	δέθοιντες	δέθοιντες					
<i>[Aopigatos]</i>						δεμένος	
Παρακεί-							
μενος						Οριστική	
<i>[Tepipapagiotol Xpovoi]</i>						‘Υποτακτική	
Εξακολουθητικός μέλλοντας: θά δένομαι, θά δένεσαι κτλ.						Παρακείμενος:	
Σπιγμαίος μέλλοντας: θά δέθω, θά δεθεῖς, θά δεθεῖ κτλ.						νά έχω δεθεῖ, νά έχεις δεθεῖ,	
Παρακείμενος: έχω δεθεῖ, έχεις δεθεῖ (ή είμαι δεμένος κτλ.)						νά έχει δεθεῖ (ή νά είμαι δε-	
Υπερσυντέλικος: είχα δεθεῖ, είχες δεθεῖ (ή ήμον δεμένος κτλ.)						μένος, νά είσαι δεμένος κτλ.)	
Συντελεσθμένος μέλλοντας: θά έχω δεθεῖ (ή θά είμαι δεμένος κτλ.)							

240. Ἐνεργητική φωνή

κρύβω

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	Υποτακτική (μά, δταρ, γιανά κτλ.)	Προστακτική	Απαρέμφαστο	Μεροχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
κρύβω	κρύβω	κρύβω	κρύβεις	κρύβει		ἐκρύβα	ἐκρυβέσ
κρύβεις	κρύβει	κρύβει	κρύβεις	κρύβεις, -ομε	κρύβεις	ἐκρύβε	ἐκρυβείς
κρύβει	κρύβετε	κρύβετε	κρύβετε	κρύβετε	κρύβετε	κρύβαμε	κρύβαμε
κρύβουν	κρύβουν	κρύβουν				ἐκρύβαν	ἐκρυβάν
Evetotous							
Τετραπαττικότ	Αόπριτος	Έλλοντα	Έλλοντα	Έλλοντα	Έλλοντα	Τετραπαττικότ	Αόπριτος
χρόνοι	χρόνοι	χρόνοι	χρόνοι	χρόνοι	χρόνοι	χρόνοι	χρόνοι
χρόνοφες	χρόνοφες	χρόνοφες	χρόνοφες	χρόνοφες	χρόνοψε	χρόνοψε	χρόνοψε
χρόνοφε	χρόνοφε	χρόνοφε	χρόνοφε	χρόνοφε	χρόνοψει	χρόνοψει	χρόνοψει
χρόνομε	χρόνομε	χρόνομε	χρόνομε	χρόνομε	χρόνοψει	χρόνοψει	χρόνοψει
χρόνοφατε	χρόνοφατε	χρόνοφατε	χρόνοφατε	χρόνοφατε	χρόνοψει	χρόνοψει	χρόνοψει
χρόνοφατ	χρόνοφατ	χρόνοφατ	χρόνοφατ	χρόνοφατ	χρόνοψει	χρόνοψει	χρόνοψει
Apotitos							
Τετραπαττικότ	Οριστική	Οριστική	Οριστική	Οριστική	Οριστική	Τετραπαττικότ	Οριστική
χρόνοι	Εξακολουθητικός μέλλοντας: θά κρύβω, θά κρύβεις κτλ.	Εξακολουθητικός μέλλοντας: θά κρύψω, θά κρύψεις κτλ.	Στηγματιός μέλλοντας: θά κρύψω, θά κρύψεις, θά κρύψεις κτλ.	Στηγματιός μέλλοντας: θά κρύψω, θά κρύψεις, θά κρύψεις κτλ.	Παρακείμενος: έχω κρύψει, έχεις κρύψει (ή έχω κρυμμένο κτλ.)	Παρακείμενος: έχω κρύψει, έχεις κρύψει, θά κρύψει, θά κρύψει κτλ.	Παρακείμενος: έχω κρύψει, έχεις κρύψει, θά κρύψει, θά κρύψει κτλ.
χρόνοφε	χρόνοφε	χρόνοφε	χρόνοφε	χρόνοφε	χρόνοφει, είχα κρύψει, είχες κρύψει (ή είχα κρυμμένο κτλ.)	χρόνοφει, είχα κρύψει, είχες κρύψει, θά κρύψει, θά κρύψει κτλ.	χρόνοφει, είχα κρύψει, είχες κρύψει, θά κρύψει, θά κρύψει κτλ.
χρόνοψε	χρόνοψε	χρόνοψε	χρόνοψε	χρόνοψε	χρόνοψει, είχα κρύψει, είχες κρύψει (ή είχα κρυμμένο κτλ.)	χρόνοψει, είχα κρύψει, είχες κρύψει, θά κρύψει, θά κρύψει κτλ.	χρόνοψει, είχα κρύψει, είχες κρύψει, θά κρύψει, θά κρύψει κτλ.)
χρόνοψει	χρόνοψει	χρόνοψει	χρόνοψει	χρόνοψει	χρόνοψει, είχα κρύψει, είχες κρύψει (ή είχα κρυμμένο κτλ.)	χρόνοψει, είχα κρύψει, είχες κρύψει, θά κρύψει, θά κρύψει κτλ.)	χρόνοψει, είχα κρύψει, είχες κρύψει, θά κρύψει, θά κρύψει κτλ.)

241. Παθητική φωνή

κρύβομα

XRONOI	Όριστική	Υποτακτική (νά, δτα, γά τά κτλ.)	Προστακτική	Αποφέυκτο	Μετοχή	XRONOI	Όριστική
Χρόνοι	χρόνιομαι χρόνιεσαι χρόνιβεται χρόνιδόμαστε χρόνιβεστε χρόνιβοται	χρόνιμαι (χρόνιον) χρόνιεσαι χρόνιβεται χρόνιδόμαστε (χρόνιβεστε) χρόνιβοται				χρονίζομαι χρονίζοσσιν χρονίζοταν χρονίζομαστε χρονίζοσσε χρονίζονταν	
Ένεγκτος							
Αρρετός	χρόντηκα χρόντηχες χρόντηχε χρόντηχαμε χρόντηχατε χρόντηκαν	χρόντω χρόντεις χρόντει χρόντομε χρόντετε χρόντον	χρόνιψον χρόνητε	χρόνητε			
Παρακείμενος						χρονιμένος	
Tepiparatektikoi χρόνων			Οριστική				‘Υποτακτική
Παρακείμενος:	Ἐξακολ., μέλλοντας; θά χρονίζομαι, θά χρονίζεσαι, θά χρονίζεται κτλ.	Στηγή. μέλλοντας: θά χροντεῖ, θά χροντεῖς, θά χροντεῖ κτλ.	Παρακείμενος: ἔχω χρονφεῖ, ἔχεις χρονφεῖ (ἢ εἶμαι χρονμένος κτλ.)	Παρακείμενος: θά χρονφεῖ, θά χρονφεῖς, θά χρονφεῖται, θά χρονφεῖτε, θά χρονφεῖτες (ἢ εἶμαι χρονμένος κτλ.)	Παρακείμενος: θά χρονφεῖ, θά χρονφεῖς, θά χρονφεῖται, θά χρονφεῖτε, θά χρονφεῖτες (ἢ εἶμαι χρονμένος κτλ.)	με χρονφεῖ (ἢ νά εἶμαι χρονμένος κτλ.)	με χρονφεῖ (ἢ νά εἶμαι χρονμένος κτλ.)

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

242. Ἔνεργητική φωνή

π λέκω

ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, σταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Απαρέμφαστο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	‘Οριστική
πλέκω	πλέξω						
πλέκεις	πλέκεις	πλέκει	πλέκει				
πλέκειται							
πλέκονται, -ομε		πλέκονται, -ομε					
πλέκεται		πλέκεται					
πλέκουν		πλέκουν					
ἐπλέξα	πλέξω						
ἐπλέξεις	πλέξεις	πλέξει	πλέξει				
ἐπλέξει		πλέξει					
πλέξαμε		πλέξαμε, -ομε					
πλέξατε		πλέξατε					
ἐπλέξατε		πλέξατε					
‘Οριστική	‘Οριστική	‘Οριστική	‘Οριστική	‘Οριστική	‘Οριστική	‘Οριστική	‘Οριστική
Εξακολ. μέλλοντας: θά πλέξω, θά πλέξεις, θά πλέξει κτλ.	Στηγμ. μέλλοντας: θά πλέξω, θά πλέξεις, θά πλέξει κτλ.	Παρακείμενος: έχω πλέξει, έχεις πλέξει (ή έχω πλεγμένο κτλ.)	Παρακείμενος:	πά έχω πλέξει, νά έχεις πλέξει, νά έχει πλέξει, νά έχει πλέξει (ή νά έχω πλεγμένο κτλ.)	Συντελ. μέλλοντας: θά έχω πλέξει (ή έχω πλεγμένο κτλ.)	πά έχεις πλεγμένο κτλ.)	πά έχεις πλεγμένο κτλ.)
XPOVTOI	XPOVTOI	XPOVTOI	XPOVTOI	XPOVTOI	XPOVTOI	XPOVTOI	XPOVTOI
Τετραφθόριο							

243. Παθητική φωνή

πλέκομαι

XRONOI	Όριστική	Υποτοκτική (νά, δτα, γιά ή κτλ.)	Προστακτική	Απαρέμφαστο	Μετοχή	XRONOI	Όριστική
πλέκομαι	πλέχομαι					πλέκόμουν	
πλέκεσαι	πλέχεσαι	(πλέκον)				πλέκόσουν	
πλέκεται	πλέχεται					πλέκοταρ	
πλέκόμαστε	πλέκομαστε					πλέκόμαστε	
πλέκεστε	πλέκεστε	(πλέκεστε)				πλέκόμαστε	
πλέκονται	πλέκονται					πλέκονταν	
Eveqtotitas							
Aopiqatos	πλέγχομαι	πλέχτω	πλέξον	πλέγτει			
	πλέγχησες	πλέχτεις					
	πλέγχησε	πλέγτει					
	πλέγχηκαμε	πλέγτομε					
	πλέγχηκατε	πλέγτετε					
	πλέγχηκαν	πλέχτοῦν					
Parakelimeseis							
Εξακολ. μέλλοντας:	θά πλέξομαι, θά πλέξεσαι, θά πλέξεται κτλ.						Ο ριστική
Στρμ. μέλλοντας:	θά πλέχω, θά πλέχεις, θά πλέχετείς κτλ.						Παρακείμενος:
Παρακείμενος:	չ' έχω πλέγτει, չ' έχεις πλέγτει (ή είμαι πλεγμένος κτλ.)						νά չ' έχω πλέχει, νά չ' έχεις πλέχει,
Υπερσυντέλεικος:	είχα πλέγτει (ή ήμουν πλεγμένος κτλ.)						νά չ' έχει πλέχει, νά չ' έχουμε πλέχει
Συντελ. μέλλοντας:	θά չ' έχω πλέγτει (ή θα είμαι πλεγμένος κτλ.)						κτλ. (ή να είμαι πλεγμένος κτλ.)
Thesippautatimous							

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

244. Ἐνεργητική φωνή

δροσίζω

XRONOI	Οριστική	Υποτακτική (νά, σταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Απαρέμφαστο	Μετοχή	XRONOI	Οριστική
Evegtrōtās	Δροσίζω Δροσίζεις Δροσίζει Δροσίζομες - ομε Δροσίζετε Δροσίζονται	δροσίζω δροσίζεις δροσίζει δροσίζομες - ομε δροσίζετε δροσίζονται	δρόσιζεις δρόσιζει δρόσιζει δρόσιζετε δρόσιζονται	δρόσιζονται δρόσιζετε δρόσιζετε	δρόσιζετε δρόσιζετε δρόσιζετε	Haptaptikos	
Aoprigtos	Φρόσισα Φρόσισες Φρόσισε Φρόσισαμε Φρόσισατε Φρόσισαν	φρόσισα φρόσισες φρόσισε φρόσισαμε φρόσισατε φρόσισαν	φρόσισα φρόσισες φρόσισε φρόσισαμε φρόσισατε φρόσισαν	φρόσισε φρόσισε φρόσισε φρόσισαμε φρόσισατε φρόσισαν	φρόσισετε φρόσισετε φρόσισετε φρόσισαμε φρόσισατε φρόσισαν		· Προτακτική
Tepippartrikoi xpovoi	Εξακολ. μέλλοντας: θά δροσίζω, θά δροσίζεις, θά δροσίζει κτλ. Στηρμ. μέλλοντας: θά δροσίσω, θά δροσίσεις, θά δροσίσει κτλ. Παρακείμενος: έχω δροσίσει, έχεις δροσίσει (ή έχω δροσίσμενο κτλ.) · Υπερσυντέλεικος: είχα δροσίσει (ή είχα δροσίσμενό κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θά έχω δροσίσει (ή θά έχω δροσίσμενό κτλ.)	Εξακολ. μέλλοντας: θά δροσίζω, θά δροσίζεις, θά δροσίζει κτλ. Στηρμ. μέλλοντας: θά δροσίσω, θά δροσίσεις, θά δροσίσει κτλ. Παρακείμενος: έχω δροσίσει, έχεις δροσίσει (ή έχω δροσίσμενο κτλ.) · Υπερσυντέλεικος: είχα δροσίσει (ή είχα δροσίσμενό κτλ.) Συντελ. μέλλοντας: θά έχω δροσίσει (ή θά έχω δροσίσμενό κτλ.)	· Προτακτική	· Προτακτική	· Προτακτική	· Προτακτική	· Προτακτική

245. Παθητική φωνή

δροσίζομαι

ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική	(ηδύ, δτώρ, γάλα κτλ.)	Προστακή	'Απαρέψφατο	Μετοχή	ΧΡΟΝΟΙ	Όριστική
δροσίζομαι	δροσίζομαι	(δροσίζων)				δροσίζόμουν	
δροσίζεσαι	δροσίζεσαι					δροσίζονται	
δροσίζεται	δροσίζεται					δροσίζομεται	
δροσίζομαστε	δροσίζομαστε					δροσίζομαστε	
δροσίζετε	δροσίζετε	(δροσίζεστε)				δροσίζετε	
δροσίζονται	δροσίζονται					δροσίζονται	
·Ενεργότας							
δροσίστηκα	δροσίστηκα						
δροσίστηκες	δροσίστηκες						
δροσίστηκε	δροσίστηκε						
δροσίστηκαμε	δροσίστηκαμε						
δροσίστηκατε	δροσίστηκατε						
δροσίστηκαν	δροσίστηκαν						
·Αρπιτός							
δροσιστώ	δροσιστώ						
δροσιστεῖς	δροσιστεῖς						
δροσιστεῖ	δροσιστεῖ						
δροσιστοῦμε	δροσιστοῦμε						
δροσιστεῖτε	δροσιστεῖτε						
δροσιστοῦν	δροσιστοῦν						
Παρακείμενος							
Τηρηφθυγατρικότ							
χρόνοι	·Οριστική						
μέλλοντας:	θά δροσίζουμαι, θά δροσίζεσαι κτλ.						
Στιγμ. μέλλ.: θά δροσιστώ, θά δροσιστείς, θά δροσιστεῖ κτλ.							
Παρακείμενος: έχω δροσιστεῖ (ή είμαι δροσισμένος κτλ.)							
·Υπερσυντέλαικος: είχα δροσιστεῖ (ή ήμουν δροσισμένος κτλ.)							
Συντέλ. μέλλοντας: θά έχω δροσιστεῖ (ή θα είμαι δροσισμένος κτλ.)							
	·Υποτατικός						
	Παρακείμενος:						
	νά έχω δροσιστεῖ, νά έχεις δροσιστεῖ, νά έχει δροσιστεῖ (ή είμαι δροσισμένος κτλ.)						

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κατά τό δένω κλίνονται:

χάρω, ψήρω, λένω, ντύνω —

ἀπλώνω, διορθώνω, διπλώνω, δυναμώνω, ἐνώνω, θαυμάνω,
καρφώνω, λιώνω, ξημερώνω, δργώνω, περικυκλώνω, πληρώνω,
σηκώνω, στεφανώνω —

ἰδρύω κ.ἄ.

Κατά τό κρύβω κλίνονται:

ἀλείβω, θλίβομαι, ράβω, σκάβω —

λείπω — βάφω, γράφω

(καὶ μέ τήν παθητική μετοχή σέ -μένος μ' ἔνα μ):

γειτονεύω, γιατρεύω, δονκεύω, καβαλικεύω,

ξεθαρρεύομαι, ὀνειρεύομαι, παραξενεύομαι κ.ἄ.

Κατά τό πλέκω κλίνονται:

μπλέκω — ἄνοιγω, διαλέγω, φυλάγομαι — δέχομαι, τρέχω —

δείχνω, φίχνω, σπρώχω — ἀναπτύσσω —

παῖζω, πήζω, ἀλλάζω, ἀρπάζω, βονλιάζω, κοιτάζω κ.ἄ.

Κατά τό δροσίζω κλίνονται:

ἀγωνίζομαι, ἀλωνίζω, ἀνθίζω, ἐλπίζω, θερίζω,

μεταχειρίζομαι, προφασίζομαι, στολίζω, συλλογίζομαι, συνεχίζω·
ἀθροίζω, δακρύζω, δανείζω· λούζω·

δοξάζω, ἐξετάζω, ώριμάζω·

ἀγκαλιάζω, λογαριάζω, μονδιάζω, μπολιάζω·

ἀλέθω, πελθω, πλάθω, σβήνω, ζώνω, πιάνω, φτάρω·

ἀκούω, κρούω κ.ἄ.

Παρατηρήσεις γιά τά ρήματα τής πρώτης συζυγίας

246. Ἐνεργητική φωνή. Προστακτική. Τό δεύτερο ἔνικό πρόσωπο τής προστακτικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου χάνει συχνά τό τελικό ε ὅταν ἀκολουθεῖ ἡ τριτοπρόσωπη προσωπική ἀντωνυμία τόν, τή(ν), τό, κάποτε καὶ τύποι τοῦ ἀρθρου πού ἀρχίζουν ἀπό τό:

φέρ' τον, βάλ' τα, κρύψ' το, πάρ' τά βιβλία.

Τό δῶσε χάνει συνήθως τό ε καὶ πρίν ἀπό τό μου καὶ τό μας:
δῶσ' μου, δῶσ' μας.

247. Παθητική φωνή.— Ἡ μονολεκτική προστακτική τοῦ ἐνεστώτα είναι σπάνια. Λέγεται μόνο σέ μερικά ρήματα:

γίνον, κάθον, ντύνον, πλύνον, προφασίζον,
έτοιμαζεστε, σηκώνεστε κτλ.

Συνήθως ἀντί γιά τή μονολεκτική προστακτική μεταχειρίζόμαστε τήν ύποτακτική μέ τό νά:

νά δροσίζεσαι, νά χτενίζεσαι,
νά άγωνίζεστε, νά έρχεστε.

Τοῦ σηκώνομαι ὁ παθητικός ἀόριστος ἔχει δεύτερο ἐνικό πρόσωπο σηκώσου καὶ σήκω.

Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας

248. Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας διαιροῦνται σέ δύο τάξεις γιά κάθε φωνή, ἀνάλογα μέ τίς καταλήξεις πού παίρνουν αὐτές στόν ἐνικό τοῦ ἐνεστώτα τῆς ὀριστικῆς:

Ἐνεργητικά ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σέ -ῶ, -ᾶς, -ᾶ: ἀγαπῶ, ἀγαπᾶς, ἀγαπᾶ.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σέ -ῶ, -εῖς, -εῖ: λαλῶ, λαλεῖς, λαλεῖ.

Παθητικά ρήματα

Ἡ πρώτη τάξη τελειώνει σέ -ιέμαι, -ιέσαι, -ιέται: ἀγαπιέμαι, ἀγαπιέσαι, ἀγαπιέται.

Ἡ δεύτερη τάξη τελειώνει σέ -οῦμαι, -οῦσαι, -οῦται: θυμοῦμαι, θυμᾶσαι, θυμᾶται.

Δεύτερη συζητία
Πρώτη τάξη

249. Ενεργητική φωνή

ἀ γ α π ὁ

XRONOI	Όριστική	Υποτακτική (μέ, δτα, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Απαρέμφαστο	Μετοχή	XRONOI	Όριστική
ἀγαπῶ	ἀγαπῶ					ἀγαπῶσθα	
ἀγαπᾶς	ἀγαπᾶς	δέμπα				ἀγαπῶσθες	
ἀγαπᾷ	ἀγαπᾷ	δέμπαι				ἀγαπῶσθε	
ἀγαπῶμε ²	ἀγαπῶμε ²	ἀγαπῶμε ²				ἀγαπῶσμε	
ἀγαπᾶτε	ἀγαπᾶτε	ἀγαπᾶτε				ἀγαπῶστε	
ἀγαπῶν ³	ἀγαπῶν ³	ἀγαπῶν ³				ἀγαπῶστων	
Ενεργητικός							
Xpōvōt	Ἄρνασθα	ἀρνάσθω	ἀρνάσθω	ἀρνάσθεις	ἀρνάσθει	Παρακείμενος:	
Apoptōtōs	ἄγναθσα	ἄγναθσα	ἄγναθσα	ἄγναθσεις	ἄγναθσει	νά ἔχω ἀγαπήσει, νά ἔχεις ἀγα-	
	ἄγναθσες	ἄγναθσες	ἄγναθσει	ἄγναθσουμε, -oμε	ἄγναθσει	πήσει, νά ἔχει ἀγαπήσει (ἢ νά	
	ἄγναθσε	ἄγναθσε	ἄγναθσε	ἄγναθσε	ἄγναθσε	ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)	
	ἄγναθσαν	ἄγναθσαν	ἄγναθσαν	ἄγναθσαν	ἄγναθσαν		
Απειροπλακτικός							
Xpōvōt	‘Οριστική					‘Οριστική	‘Οριστική
	Εξακολουθητικός μέλλοντας: θ’ ἀρατῶ, θ’ ἀρατας, θ’ ἀρατᾶ κτλ.					‘Οριστική	
	Στηγμαίος μέλλοντας: θ’ ἀγαπήσω, θ’ ἀγαπήσεις, θ’ ἀγανήσει κτλ.					Παρακείμενος:	
	Παρακείμενος: ἔχω ἀγαπήσει (ἢ ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)					νά ἔχω ἀγαπήσει, νά ἔχεις ἀγ-	
	Υπερσυντέλεικος: ελέχα ἀγαπήσει (ἢ ελέχα ἀγαπημένο κτλ.)					πήσει, νά ἔχει ἀγαπήσει (ἢ νά	
	Συντελ. μέλλ.: θά ἔχω ἀγαπήσει (ἢ θά ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)					ἔχω ἀγαπημένο κτλ.)	

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

- Καὶ ἀγαπάει.
- Καὶ ἀγαπάμε.
- Καὶ ἀγαπᾶν(ε).

Δεύτερη συζύγια

Πρώτη τάξη

250. Παθητική φωνή

ἀ γ α π ι ἐ μ α τ

XRONOI	‘Οριστική	Υποτοκτική (νί, δταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Απαρέμφαστο	Μετοχή	XRONOI	‘Οριστική
ἀγαπέμαι	ἀγαπέμαι					ἀγαπόμουν	ἀγαπούσουν
ἀγαπέσαι	ἀγαπέσαι					ἀγαπώταρ	ἀγαπώμαστε
ἀγαπέται	ἀγαπέται					ἀγαπώνταρ	ἀγαπώνταρ
ἀγαπόμαστε	ἀγαπόμαστε						
ἀγαπέστε	ἀγαπέστε						
ἀγαποῦνται	ἀγαποῦνται						
‘Evetotetas	‘Apotetros						
ἀγαπήθκα	ἀγαπήθω						
ἀγαπήθκες	ἀγαπήθεις						
ἀγαπήθκε	ἀγαπήθει						
ἀγαπήθκαμε	ἀγαπήθειμε						
ἀγαπήθκατε	ἀγαπήθειτε						
ἀγαπήθκαν	ἀγαπήθον						
Παρακειμένος						ἀγαπημένος	
Kpovoi							
‘Oriσtikή						‘Yπoτaκtikή	
Illeptipatatrikoi							

Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1. Και ἀγαποῦνταρ.

Παρακειμένος:
Εξακολ. μέλλοντας: θ’ ἀγαπέμαι, θ’ ἀγαπάεσαι, θ’ ἀγαπέται κτλ.
Στηγμ. μέλλοντας: θ’ ἀγαπήθω, θ’ ἀγαπήθεις, θ’ ἀγαπήθει κτλ.
Παρακειμένος: εἴχω ἀγαπήθει (ἢ εἴμαι ἀγαπημένος κτλ.)
‘Υπερσυντέλκος: εἴχα ἀγαπήθει (ἢ ήμουν ἀγαπημένος κτλ.)
Συντελ. μέλλ.: θά εἴκω ἀγαπηθεῖ (ἢ θά είμαι ἀγαπημένος κτλ.)

Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη

251.

Ένεργητική φωνή

Ένεστώτας

Όριστική	Υποτακτική (νά, δταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Μετοχή
λαλῶ	λαλῶ		
λαλεῖς	λαλεῖς	λάλει	
λαλεῖ	λαλεῖ		λαλώντας
λαλοῦμε	λαλοῦμε		
λαλεῖτε	λαλεῖτε	λαλεῖτε	
λαλοῦν	λαλοῦν		

Οι άλλοι χρόνοι και οι έγκλισεις σχηματίζονται όπως και στήν πρώτη τάξη.

Η προστακτική τελειώνει σέ μερικά ρήματα και σέ -a, τηλεφόνα, όπως και στά ρήματα τής πρώτης τάξης.

Δεύτερη συζυγία — Δεύτερη τάξη

252.

Παθητική φωνή

Ένεστώτας

Παρατατικός

Όριστική	Υποτακτική (νά, δταν, γιά νά κτλ.)	Όριστική
θυμοῦμαι ¹	θυμοῦμαι	θυμόμουν
θυμᾶσαι	θυμᾶσαι	θυμόσουν
θυμᾶται	θυμᾶται	θυμόταν
θυμούμαστε	θυμούμαστε	θυμόμαστε
θυμάστε	θυμάστε	θυμόσαστε
θυμοῦνται	θυμοῦνται	θυμόνταν ²

Οι άλλοι χρόνοι και οι έγκλισεις σχηματίζονται όπως και στήν πρώτη τάξη.

1. Και θυμᾶμαι. 2. Και θυμοῦνταν.

Κατά τό ἀγαπῶ κλίνονται:

α) ἀπαντῶ, κεντῶ, κυβερνῶ, κυνηγῶ, νικῶ, ρωτῶ, τιμῶ, τρυπῶ, χαιρετῶ, χτυπῶ κ.ἄ.

β) μέ κάποια διαφορά στόν ἀόριστο:

βαστῶ, διψῶ, δρῶ, κρεμῶ, περνῶ, πετῶ, φυγῶ, σπῶ, χαλῶ κ.ἄ.

Κατά τό λαλῶ κλίνονται:

α) ἀδιαφορῶ, ἀδικῶ, ἀργῶ, δημιουργῶ, ἐξαντλῶ, ἐπιχειρῶ, ζῶ (*ζεῖς, ζεῖ*), θεωρῶ, θρητῶ, κατοικῶ, κινῶ, ποθῶ, προσπαθῶ, προχωρῶ, συγκινῶ, συμμαχῶ, ὑμνῶ, ὑπηρετῶ, φιλῶ, φρουρῶ, ώφελῶ κ.ἄ.

β) μέ κάποια διαφορά στόν ἀόριστο:

ἀποτελῶ, ἀφαιρῶ, καλῶ, μπορῶ, συναιρῶ κ.ἄ.

Κατά τό ἀγαπέμαι κλίνονται:

α) ἀναρωτιέμαι, κρατιέμαι, μετριέμαι, παρηγοριέμαι, πονλιέμαι, σταυροκοπιέμαι, τρυπιέμαι κ.ἄ.

β) μέ κάποια διαφορά στόν παθητικό ἀόριστο καί στήν παθητική μετοχή:

βαριέμαι, γελιέμαι, καταριέμαι, κρεμιέμαι, κυλιέμαι, ξεχνιέμαι, παραποτιέμαι, πετιέμαι, στεροχώριέμαι, τραβιέμαι, τυραννιέμαι κ.ἄ.

Κατά τό θυμοῦμαί κλίνονται:

κοιμοῦμαι, λυποῦμαι, φοβοῦμαι.

Πολλά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας κλίνονται στήν ἐνεργητική φωνή καί κατά τήν πρώτη τάξη καί κατά τή δεύτερη:
μιλεῖς καί μιλᾶς, πατεῖ καί πατᾶ, τραγουδεῖτε καί τραγουδάτε.

"Ομοια σχηματίζονται:

βαρῶ, βοηθῶ, ζητῶ, καρτερῶ, κελαηδῶ, κληρονομῶ, κονβαλῶ, κρατῶ, λαχταρῶ, παρηγορῶ, πονῶ, πονλῶ, συγχωρῶ, τηλεφωνῶ, φορῶ κ.ἄ.

253. Ἀρχαική κλίση παθητικῆς φωνῆς.— Μερικά ρήματα σέ -οῦμαι ἀκόλουθωνται ἀρχαική κλίση σχηματίζονται στόν ἐνεστώτα καί στόν παρατατικό κατά τό ἀκόλουθο παράδειγμα:

Ἐνεστώτας:

‘Οριστική: στεροῦμαι, στερεῖσαι, στερεῖται, στερούμαστε, στερεῖστε, στεροῦνται.

‘Υποτακτική: νά κτλ. στεροῦμαι, στερεῖσαι, στερεῖται, στερούμαστε, στερεῖστε, στεροῦνται.

Παρατατικός:

στερούμιον, στερούσον, στεροῦνταν, στερούμαστε, στερούσαστε, στεροῦνταν.

Όμοια σχηματίζονται τά άποθετικά ρήματα: ἐπικαλοῦμαι, μυμοῦμαι, προγοῦμαι, συνεννοῦμαι κτλ., καὶ μερικά παθητικά άπό ρήματα πού σχηματίζονται κατά τό λαλῶ, καθώς ἀποτελοῦμαι, ἀφαιροῦμαι, ἔξαιροῦμαι.

254.

Συνηρημένα ρήματα

a) ἀκούω, καίω

Φωνηντόληγκτα	Ἐνεστώτας			Ἐνεστώτας		
	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, δταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	‘Οριστική	‘Υποτακτική (νά, δταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική
ἀκούω	ἀκούω			καίω	καίω	
ἀκοῦς	ἀκοῦς		ἄκουν	καῖς	καῖς	
ἀκούει	ἀκούει			καίει	καίει	
ἀκοῦμε	ἀκοῦμε			καίμε	καίμε	
ἀκοῦτε	ἀκοῦτε		ἀκοῦτε	καῖτε	καῖτε	
ἀκοῦν(ε)	ἀκοῦν(ε)			καῖν(ε)	καῖν(ε)	

- Μερικά φωνηντόληγκτα ρήματα, ὅπως τά παραπάνω, συναντούν συχνά στόν ἐνεργητικό ἐνεστώτα τῆς δριστικῆς, τῆς ὑποτακτικῆς καὶ τῆς προστακτικῆς τό θεματικό τους φωνῆν μέ τό φωνῆν τῆς κατάληξης. Ἔτσι παρουσιάζουν μερικούς τύπους συνηρη-

μένους. Διατηροῦν δύνασιν κάποτε καὶ τούς ἀσυναίρετους. Τά ρήματα αὐτά λέγονται συνηρημένα.

2. "Ομοια μέ τό ἀκούω καὶ τό καίω κλίνονται τά ρήματα κλαίω καὶ φταίω. Αύτά παίρνουν συνήθως ἔνα γ, ὅταν ὕστερα ἀπό τό αι ἀκολουθεῖ ε.

Προστακτική τοῦ ἐνεστώτα: καίγε, κλαίγε.

Παρατακτικός: ἔκαιγε, ἔφταίγε.

Παθητικός ἐνεστώτας: καίγεται, κλαίγεται.

(β)

λ ἐ (γ) ω, π ἀ ω

Ἐνεστώτας			Ἐνεστώτας			
Pήματα πού χάνουν τό χαρακτήρα γ-	Όριστική	Υποτακτική (νά, δταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική	Όριστική	Υποτακτική (νά, δταν, γιά νά κτλ.)	Προστακτική
λέ(γ)ω	λέ(γ)ω		λέγε	πάω	πάω	
λέσ	λέσ			πᾶς	πᾶς	πήγαινε
λέει	λέει			πάει	πάει	
λέμε	λέμε			πάμε	πάμε	
λέτε	λέτε		λέγετε καὶ λέτε	πᾶτε	πᾶτε	πηγαίνετε
λέν(ε)	λέν(ε)			πᾶν(ε)	πᾶν(ε)	

1. Κατά τό ρῆμα λέ(γ)ω κλίνονται τά ρήματα φυλά(γ)ω, τρώ(γ)ω.

2. Κατά τό πάω κλίνεται ό μέλλοντας τοῦ τρώγω: θά φάω κτλ. καὶ ἡ ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου νά φάω κτλ., προστακτική: φά(γ)ε, φᾶτε.

3. Ἡ προστακτική τοῦ πάω ἀπό τό πηγαίνω: πήγαινε, πηγαίνετε.

4. Σέ δλα τά συνηρημένα ρήματα συναιροῦνται δλα τά πρόσωπα ἔκτος ἀπό τό πρῶτο καὶ τό τρίτο ἔνικό.

Γενικές παρατηρήσεις γιά τό σχηματισμό τῶν ρημάτων

255. 1. Οἱ τύποι τοῦ ρήματος πού στό τρίτο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ τελειώνουν σέ -ν παίρνουν καμιά φορά καὶ ε στό τέλος:

δένουν — δένουνε, ἔδεναν — (ἐ)δέρανε, (ἔ)δεσαν — (ἐ)δέσανε,
δέσουν — δέσουνε, δενόταν — δενότανε, δένονταν — δενόντανε,
δεθοῦν — δεθοῦνε,

ἀγαποῦνε, ἀγαπούσαν — ἀγαπούσανε, ἀγάπησαν — ἀγαπήσανε.

2. Στόν παθητικό παρατατικό συνηθίζονται γιά τό πρῶτο καὶ δεύτερο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ καὶ οἱ τύποι σέ -μασταν, -σασταν:

δενόμαστε — δενόμασταν, δενόσαστε — δενόσασταν, ἀγαπόμασταν κτλ.

256. *ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.* — Ἡ ἐνεργητική μετοχή τελειώνει σέ -ώντας μέ ω ὅταν τονίζεται στήν παραλήγουσα, καὶ σέ -οντας μέ ο ὅταν τονίζεται στήν προπαραλήγουσα: πηδώντας, τραγουδώντας — λέγοντας, βλέποντας.

ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ

A. — Τό ἐνεστωτικό θέμα

257. Τό ἐνεστωτικό θέμα τό βρίσκουμε, ἀν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό πρῶτο πρόσωπο τῆς ἐνεστωτικῆς ὄριστικῆς τήν κατάληξη -ω (ἢ -ομαι, -ιέμαι, -οῦμαι):

δέν-ω, γελ-ῶ, ἔρχ-ομαι, γελ-ιέμαι, θυμ-οῦμαι.

258. Διαιρεση τῶν ρημάτων κατά τό ἐνεστωτικό θέμα

Τά ρήματα διαιροῦνται στίς παρακάτω κατηγορίες:

A. ΡΗΜΑΤΑ ΠΡΩΤΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

1.	Φωνηεντόληκτα: μέ χαρακτήρα φωνῆν τῇ δίψηφο	έλκυ-ω, ἀποκλει-ω, πλέ-ω, καί-ω, ἀκού-ω
2.	Χειλικόληκτα: μέ χαρακτήρα π, β, φ, πτ, φτ, αυ, ευ (βλ. σ. 179)	λείπ-ω, κόβ-ω, γράφ-ω, ἀπορρίπτ-ω, πέφτ-ω, ἀναπαύ-ω, δουλεύ-ω
3.	Λαρυγγικόληκτα: μέ χαρακτήρα κ, γ, χ, σκ, γγ, χν (βλ. σ. 179)	πλέκ-ω, ἀνοίγ-ω, βρέχ-ω, διδάσκ-ω, σφίγγ-ω, δείχν-ω
4.	Όδοντικόληκτα, Συριστικόληκτα: τ (ττ), θ, σ (σσ), ζ	θέτ-ω, πλήττ-ω, ἀλέθ-ω, ἀρέσ-ω, διατάσσ-ω, δροσίζ-ω
5.	Υγρόληκτα, Ρινικόληκτα: μέ χαρακτήρα λ (λλ), ρ, (λν), (ρν), μ, ν	θέλ-ω, ἀνατέλλ-ω, ξέρ-ω, φέλν-ω, σπέρν-ω, τρέμ-ω, μέν-ω.

B. ΡΗΜΑΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΣΥΖΥΓΙΑΣ

Μποροῦν νά ̄χουν χαρακτήρα όποιοδήποτε σύμφωνο	ἀγαπ-ῶ, γελ-ῶ, τραγονδ-ῶ, ἀργ-ῶ, κονν-ῶ.
---	--

B.—Τό θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου

259. Τό ἀοριστικό θέμα τό βρίσκουμε, ἃν ἀφαιρέσουμε ἀπό τό πρῶτο ἑνικό πρόσωπο τῆς ὄριστικῆς τοῦ ἀορίστου τήν κατάληξη -α καὶ τήν αὔξηση (ἄν ύπάρχει):

ἔ-δεσ-α, γέλασ-α, ἔ-πλυν-α, παράγγειλ-α.

Ο ἐνεργητικός ἀοριστος τελειώνει στό πρῶτο ἑνικό πρόσωπο σέ -σα καὶ σπανιότερα σέ -α χωρίς σ:

ἔδεσα, ἀκονσα, ἔπλυνα, ἔφνγα.

Ο ἀοριστος σέ -σα λέγεται **σιγματικός ἀοριστος**.

Ο ἀοριστος σέ -α λέγεται **ἄσιγμος ἀοριστος**.

Ο σιγματικός ἀοριστος

260.

1. Ρήματα φωνηντόληκτα

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
ἀκού-ω	ἄκονσα
ἰδρύ-ω	ἴδρυνσα } σα
Χαρακτήρας φωνῆν ἥ δίψηφο (ου, υ κτλ.) → ἀοριστος σέ -σα	

Ρήματα μέχρι τώρα φωνήνεν σχηματίζουν ἀοριστο σέ -σα.
Εξαιροῦνται τά καίω - ἔκαψα, κλαίω - ἔκλαψα, φταίω - ἔφταιξα.

2. Ρήματα χειλικόληκτα

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
λείπ-ω	ἔλειψα
χρόβ-ω	ἔχρυψα
γράφ-ω	ἔγραψα
ἀστραφτ-ω	ἄστραψα
καλύπτ-ω	κάλυψα }
Χαρακτήρας χειλικός (π, β, φ, φτ (πτ)) → ἀοριστος σέ -ψα	

"Οταν τό ένεστωτικό θέμα έχει χαρακτήρα σύμφωνο **χειλικό**, ό δόριστος σχηματίζεται σέ **-ψα**. Έξαιρεται τό ρήμα πέφτω-
έπεσα.

Τό τ, πού ύπάρχει στό χειλικό χαρακτήρα **-φτ-** και **-πτ-**, είναι ένα πρό-
σθετο σύμφωνο τού ένεστωτικού θέματος.

3. Ρήματα λαρυγγικόληκτα

Ένεστώτας	Άροιστος
πλέκ-ω	ἐπλεξα
πνύγ-ω	ἐπνιξα
προσέχ-ω	πρόσεξα
διώχν-ω	ἐδιωξα
Χαρακτήρας λαρυγγικός (κ, γ, χ, χν)	→ άροιστος σέ -ξα

"Οταν τό ένεστωτικό θέμα έχει χαρακτήρα λαρυγγικό σύμ-
φωνο, ό δόριστος σχηματίζεται σέ **-ξα**.

Τό ν στό χαρακτήρα **-χν-** είναι πρόσθετο.

4. Ρήματα όδοντικόληκτα και συριστικόληκτα

Ένεστώτας	Άροιστος
θέτ-ω	ἐθεσα
ἀλέθ-ω	ἄλεσα
ἀρεσ-ω	ἄρεσα
ἀγκαλιάζ-ω	ἀγκάλιασα
πλήττ-ω	ἐπληξα
ἀπαλλάσσ-ω	ἀπάλλαξα
βούλιαζ-ω	βούλιαξα
Χαρακτήρας όδοντικός, συριστικός (τ, (ττ), θ, σ (σσ), ζ)	→ άροιστος σέ -σα ή -ξα

"Οταν τό ένεστωτικό θέμα έχει χαρακτήρα όδοντικό ή
συριστικό σύμφωνο, σχηματίζεται άροιστος σέ **-σα** ή σέ **-ξα**.

5. Ρήματα ρινικόληηκτα

Ἐνεστώτας	Ἄόριστος
ἀπλόν-ω	ἀπλωσα
πιάν-ω	ἐπιασα
ἀφήν-ω	ἀφησα
ἀνασταιίν-ω	ἀνάστησα
ἀμαρτάν-ω	ἀμάρτησα

Χαρακτήρας ρινικός (v). Ρήματα σέ -ώνω -νω -αίνω -άνω → ἀόριστος σέ -σα

Από τά ρινικόληηκτα ρήματα ἔχουν σιγματικό ἀόριστο:

- α) ὅλα τά ρήματα πού τελειώνουν σέ -ώνω,
- β) πολλά ρήματα πού τελειώνουν σέ -νω καί
- γ) πολλά ρήματα πού τελειώνουν σέ -αίνω καί -άνω.

Τά ρήματα τῆς κατηγορίας αὐτῆς κατά τό σχηματισμό τοῦ σιγματικοῦ ἀορίστου χάνουν τό ν καί ἀλλάζουν τό θεματικό φωνῆν τοῦ ἐνεστώτα (Κ4).

6. Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας

Ἐνεστώτας	Ἄόριστος
τραγουδ-ῶ	τραγούδησα
ἀγαπ-ῶ	ἀγάπησα
κυβερν-ῶ	κυβέρνησα

Ἐνεστώτας σέ -ῶ → ἀόριστος σέ -ησα

Τά ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν ἀόριστο σέ -ησα. Πολλά ὅμως δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα καί σχηματίζουν ἀόριστο σέ:

-ασα (γελῶ - γέλασα)	-εσα (καλῶ - κάλεσα)
-υσα (μεθῶ - μέθυσα)	-αξα (πετῶ - πέταξα)
-ηξα (τραβῶ - τράβηξα)	-εψα (θαρρῶ - θάρρεψα) (Κ9).

'Ο ἄσιγμος ἀόριστος

1. Ρήματα ὑγρόληκτα

'Ενεστώτας	'Αόριστος
προσφέρ-ω	πρόσφερ-α
σφάλλ-ω	ἔσφαλ-α
γέρν-ω	ἔγειρ-α
στέλν-ω	ἔστειλ-α
Χαρακτήρας ρ, λ(λ), ρν, λν	→ ἀόριστος σέ -α

Τά ὑγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν ἄσιγμο ἀόριστο ἀλλάζοντας, κάποτε, τό θέμα τους: **σφάλλ-ω - ἔσφαλ-α, γέρν-ω - ἔγειρ-α** (Κ5, Κ6).

2. Ρήματα ρινικόληκτα

'Ενεστώτας	'Αόριστος
κρίν-ω	ἔκριν-α
ἀπονέμ-ω	ἀπόνειμ-α
καταλαβαίν-ω	κατάλαβ-α
ἀνασταίν-ω	ἀνάσταν-α
ἀκριβαίν-ω	ἀκρίβυν-α
Χαρακτήρας ν, μ	→ ἀόριστος σέ -α

Πολλά ρινικόληκτα ρήματα σχηματίζουν ἄσιγμο ἀόριστο, ἀλλάζοντας, κάποτε, τό θέμα τους:
ἀπονέμ-ω - ἀπόνειμ-α (Κ3).

Ρήματα σέ -αίνω

Τά ρήματα πού τελειώνουν σέ -αίνω χωρίζονται σέ τρεις ὅμαδες:

Στήν πρώτη ἀνήκουν ὅσα χάνουν στόν ἀόριστο τή συλλαβή -αιν: καταλαβαίνω - κατάλαβα (Κ 7).

Στή δεύτερη ἀνήκουν ὅσα σχηματίζουν τόν ἀόριστο σέ -ανα: ἀναστάνω - ἀνάσανα (Π α').

Στήν τρίτη δμάδα ἀνήκουν ὅσα σχηματίζουν τόν ἀόριστο σέ -υνα: ἀκριβαίνω - ἀκρίβυντα (Π γ').

262.

Ἄλλα ρήματα μέ ασιγμο ἀόριστο

Ἄσιγμο ἀόριστο σχηματίζουν καί δρισμένα ἀκόμη ρήματα:

- α) Ἐκεῖνα πού ἀλλάζουν στόν ἀόριστο δλότελα τό θέμα: λέγω - εἰπα (Κ 1).
- β) Ἐκεῖνα πού ἀλλάζουν στόν ἀόριστο τό θεματικό φωνῆν τοῦ ἐνεστώτας: φεύγω - ἔφυγα (Κ 3).
- γ) Ἐκεῖνα πού παίρνουν στόν ἀόριστο τήν κατάληξη -ηκα: ἀνεβαίνω - ἀνέβηκα (§ 263).

263.

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΣΤΟ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ ΤΩΝ ΕΓΚΛΙΣΕΩΝ
ΤΟΥ ΑΣΤΙΓΜΟΥ ΆΟΡΙΣΤΟΥ

'Ενεστώτας	'Α ό ρι σ τ ο σ			
	'Οριστική	'Υποτακτική	Προστακτική	'Απαρέμφατο
1 ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα	ἀνέβω ἢ ἀνεβῶ	ἀνέβα ἀνεβεῖτε	ἀνέβει ἢ ἀνεβεῖ
2 κατεβαίνω	κατέβηκα	κατέβω ἢ κατεβῶ	κατέβα κατεβεῖτε	κατέβει ἢ κατεβεῖ
3 βγαίνω	βγῆκα	βγῶ ἢ νά , βγω	βγές (ἔβγα) βγεῖτε	βγεῖ
4 μπαίνω	μπῆκα	μπῶ ἢ νά , μπω	μπές (ἔμπα) μπεῖτε	μπεῖ
5 βρίσκω	βρῆκα	βρῶ ἢ νά , βρω	βρές βρεῖτε	βρεῖ
6 βλέπω	εἴδα	(i)δῶ	(i)δές δεῖτε, δέ(σ)τε	(i)δεῖ
7 λέ(γ)ω	είπα	(εὶ)πῶ	πές πεῖτε, πέστε	(εὶ)πεῖ
8 πίνω	ηπια	πιῶ	πιές (πιέ) πιεῖτε, πιέ(σ)τε	πιεῖ
9 ἔρχομαι	ἥρθα	ἔρθω ἢ νά , ρθῶ ἢ νά , ρθω	ἔλα ἔλατε	ἔρθει
10 πηγαίνω	πηγα	πάω	—	πάει
11 παίρω	πηρα	πάρω	πάρε πάρετε	πάρει
12 τρώ(γ)ω	ἔφαγα	φά(γ)ω	φά(γ)ε φάτε	φά(γ)ει

Παρατηρήσεις

Τά ρήματα πού άναφέρονται στήν προηγούμενη σελίδα:

1. Σχηματίζουν ασιγμο ἐνεργητικό ἀόριστο σε **-ηκα**: μπῆκα.
2. Ἀποβάλλουν στίς ἄλλες ἐγκλίσεις τά ἀρχικά ει- καί **η-**: εἰδα - νά (i)δῶ, εἴτα, νά (ei)πῶ, ἥπια - νά πιῶ, ἥρθα - νά ὡθω.
3. Ἐχουν στίς ἄλλες ἐγκλίσεις διαφορετικό θεματικό φωνῆν ἀπό δ, τι στήν δριστική:
παίρνω - πῆρα ἀλλά νά πάρω.
4. Δέν ἔχουν στίς ἄλλες ἐγκλίσεις θεματικό φωνῆν:
μπαίρω — μπῆκα ἀλλά νά μπῶ.
5. Μετακινοῦν τόν τόν στήν ύποτακτική καί, κάποτε, στό ἀπαρέμφατο:
ἀνέβω - ἀνεβῶ, ἀνέβει - ἀνεβεῖ.
6. Παρουσιάζουν διάφορες ἄλλες καταλήξεις καί ὅχι τίς κανονικές:
δές, πιές.

Γ.—Τό θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου καί τῆς παθητικῆς μετοχῆς

264. Ο σχηματισμός ἀπό τό σιγματικό ἀόριστο

Ἐνεργητική φωνή		Παθητική φωνή				
Ἐνεστ. Ἀόριστος	Ἀόριστος			Μετοχή		
δένω τιμῶ	ἔδεσα τίμησα	σα	δέθηκα τιμήθηκα	θηκα τιμηθηκα	δεμένος τιμημένος	μένος
πιάρω ἀλέθω μοιράζω	ἔπιασα ἄλεσα μοίρασα	σα	πιάστηκα ἀλέστηκα μοιράστηκα	στηκα	πιασμένος ἀλεσμένος μοιρασμένος	σμένος
-σα			-θηκα -στηκα		-μένος -σμένο	

1. Ἐν ἀντικαταστήσουμε τήν κατάληξη τοῦ σιγματικοῦ ἀο-

ρίστου -σα μέ τήν κατάληξη -θηκα ή -στηκα, έχουμε τόν παθητικό άδριστο σ' αύτόν ἀντιστοιχεῖ παθητική μετοχή σέ -μένος ή -σμένος.

Ἐνεργητική φωνή	Ἐνεστώτας	Ἄόριστος	
	κούβω	ἔκρυψα	ψα
Παθητική φωνή	ἀνακαλύπτω	ἀνακάλυψα	
	ἔγκαταλείπω	ἔγκατάλειψα	
	Ἄόριστος		Μετοχή
	κούφτηκα	φτηκα	κουμμένος
	ἀνακαλύφτηκα		ἀνακαλυμμένος
	ἔγκαταλείφτηκα		ἔγκαταλειμμένος
	-ψα	→	-φτηκα
			→
			-μένος

2. "Οταν ὁ ἐνεργητικός ἀόριστος τελειώνει σέ ψα, ὁ παθητικός ἀόριστος τελειώνει σέ -φτηκα καί ή παθητική μετοχή σέ -μένος.

Ἐνεργητική φωνή		Παθητική φωνή		
Ἐνεστ.	Ἄόριστος	Ἄόριστος		Μετοχή
πλέκω	ἐπλεξα	πλέχτηκα	πλεγμένος	
διώχρω	ἐδιωξα	διώχτηκα	διωγμένος	
ἄλλαξω	ἄλλαξα	ἄλλαχτηκα	ἄλλαγμένος	
	-ξα	→	-χτηκα	→
				-γμένος

3. "Οταν ὁ ἐνεργητικός ἀόριστος τελειώνει σέ -ξα, ὁ παθητικός ἀόριστος τελειώνει σέ -χτηκα καί ή παθητική μετοχή σέ -γμένος.

'Ενεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
'Ενεστώτας	'Αόριστος	'Αόριστος	Μετοχή
παύω	έπαψα	παύτηκα	παυμένος
μαγεύω	μάγεψα	μαγεύτηκα	μαγεμένος
έπιστρατεύω	έπιστρατευσα	έπιστρατεύτηκα	έπιστρατευμένος
-αύω	→ -ψα	→ -αύτηκα	→ -αυμένος
-εύω	→ -ψα	→ -εύτηκα	→ -εμένος
-εύω	→ -ευσα	→ -εύτηκα	→ -ευμένος

4. "Όταν τά ρήματα τελειώνουν σέ -αύω, -εύω, σχηματίζουν παθητικό άόριστο σέ -αύτηκα, -εύτηκα και παθητική μετοχή σέ -αυμένος, -εμένος, -ευμένος.

265. Ο σχηματισμός ἀπό τόν ἄστιγμο ἀόριστο

'Ενεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
'Ενεστώτας	'Αόριστος	'Αόριστος	Μετοχή
βάζω (-βάλλω) γδέρων	έβαλα έγδαρα	βάλθηκα γδάρθηκα	βαλμένος γδαρμένος
γρόληκτα	-α	-θηκα	-μένος

1. "Αν άντικαταστήσουμε τήν κατάληξη -α τοῦ ἄστιγμου ἀορίστου τῶν ύγροληκτῶν ρημάτων,
- α) μέ τήν κατάληξη -θηκα, ἔχουμε τόν παθητικό ἀόριστο, και
  - β) μέ τήν κατάληξη -μένος, ἔχουμε τήν παθητική μετοχή.

Ἐνεργητική φωνή	Παθητική φωνή	
Ἐνεστώτας Ἀόριστος	Ἀόριστος	Μετοχή
κοίνω πλένω	ἐκρινά ἐπλυντα	κρίθηκα πλύθηκα
α		θηκα
Ρινικόληκτα σέ -νω, -α	→	-θηκα
		→ -μένος

2. Τά ρινικόληκτα ρήματα σέ -νω σχηματίζουν τόν παθητικό ἀόριστο σέ -θηκα καί τήν παθητική μετοχή σέ -μένος.

Ἐνεργητική φωνή	Παθητική φωνή	
Ἐνεστώτας Ἀόριστος	Ἀόριστος	Μετοχή
ἐπιβαρύνω εὐκολύνω αἰσθάνομαι	ἐπιβάρυντα εὐκολύντα —	ἐπιβαρύνθηκα εὐκολύνθηκα αἰσθάνθηκα
α		θηκα
Ρινικόληκτα ύπερδισύλλαβα σέ -νω	→ -νθηκα	
Τό ρῆμα αἰσθάνομαι	→ -νθηκα	

3. Τά ρινικόληκτα ύπερδισύλλαβα σέ -νω καί τό ρῆμα αἰσθάνομαι σχηματίζουν τόν παθητικό ἀόριστο σέ -νθηκα. Οἱ μετοχές τους ḥ δέν ύπάρχουν ḥ, ὅταν ύπάρχουν, σχηματίζονται ἀνώμαλα: μολύνω - μολυσμένος (Κ 10).

Ἐνεργητική φωνή	Παθητική φωνή	
Ἐνεστώτας Ἀόριστος	Ἀόριστος	Μετοχή
ἀπολυμαίνω ζεσταίνω	ἀπολύμανα ζέστανα	ἀπολυμάνθηκα ζεστάθηκα
		μετοχή
Ρινικόληκτα σέ -αίνω, -ανα	→ -νθηκα	→ -σμένος
	→ -θηκα	→ -μένος

4. Ἀπό τά ρινικόληκτα ρήματα σέ -αίνω μέ ένεργητικό ἀόριστο -ανα:

- α) ἄλλα διατηροῦν τό χαρακτήρα ν καὶ ἔχουν τόν παθητικό ἀόριστο σέ -νθηκα καὶ τήν παθητική μετοχή σέ -σμένος (Π α').
- β) ἄλλα χάνουν τό χαρακτήρα ν τοῦ ένεργητικοῦ ἀορίστου καὶ σχηματίζουν τόν παθητικό ἀόριστο σέ -θηκα καὶ τήν παθητική μετοχή σέ -μένος (Π β').

266. Ἀνωμαλίες στό σχηματισμό τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου

Τά περισσότερα παθητικά ρήματα σχηματίζονται σύμφωνα μέ δσα εἴπαμε πιό πάνω. Μερικά δμως δέν ἀκολουθοῦν τόν κανονικό σχηματισμό καὶ παρουσιάζουν ἀνωμαλίες ή στό θέμα (δίνω - ένεργ. ἀόρ. ἔδωσα, παθητ. ἀόρ. δόθηκα) ή στήν κατάληξη (βρίσκω - βρέθηκα).

Τά ρήματα αύτά μπορεῖς νά τά βρίσκεις στόν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων.

267. Δεύτερος παθητικός ἀόριστος

Μερικά ρήματα σχηματίζουν τόν παθητικό ἀόριστο σέ -ηκα καὶ ὅχι σέ -θηκα ή -τηκα: κόβω - κόπ-ηκα. Ο ἀόριστος αύτός λέγεται δεύτερος παθητικός ἀόριστος.

Ο δεύτερος παθητικός ἀόριστος σχηματίζεται:

- α) Μέ τό ίδιο θεματικό φωνῆν: ἔκοψα - κόπηκα, ἔπνιξα πνίγηκα, ἔγραψα - γράφηκα.
- β) Μέ διαφορετικό θεματικό φωνῆν: ἔβρεξα - βράχηκα, ντρέπομαι - ντράπηκα, ἔτρεψα - τράπηκα, φαίνομαι - φάνηκα, χαίρομαι — χάρηκα.

Τό θεματικό φωνῆν ἀλλάζει, κάποτε, καὶ στήν παθητική μετοχή, ὅταν αὐτή ύπάρχει: ἔστρεψα - στράφηκα - στραμμένος ἀλλά καὶ καταστρεμμένος.

Τό ίδιο φωνῆν, εἴτε αύτό είναι ἀλλαγμένο εἴτε ὅχι, ἔχουν καὶ οἱ χρόνοι πού σχηματίζονται ἀπό τό θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου: χάρηκα, θά χαρῶ, νά (σέ) χαρῶ, ἔχω χαρεῖ.

Μερικά ρήματα σχηματίζουν κοντά στό δεύτερο παθητικό άδριστο καί τόν κανονικό σέ -θηκα ἢ -τηκα:

γράφομαι - γράφηκα καί γράφτηκα.

Ό δεύτερος παθητικός άδριστος κλίνεται όπως καί ο πρώτος.

Δεύτερος παθητικός άδριστος

Όριστική	Ύποτακτική (νά, σταν, γιά νά)	Προστακτική	Απαρέμφατο
γράψηκα	γραφῶ		
γράψηκες	γραφεῖς	γράψουν	
γράψηκε	γραφεῖ		γραφεῖ
γραψήκαμε	γραφοῦμε		
γραψήκατε	γραφεῖτε		
γράψηκαν	γραφοῦν		

Πολλά άπό τά ρήματα αύτά μπορεῖς νά τά βρίσκεις στόν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων.

268. Ἀνώμαλίες στό σχηματισμό τῆς παθητικῆς μετοχῆς

Μερικές παθητικές μετοχές δέν ἀκολουθοῦν ὅμαλό σχηματισμό· ἡ μετοχή π.χ. τοῦ ρήματος δυστυχῶ δέν είναι δυστυχημένος ἀλλά δυστυχισμένος.

Γι' αύτές τίς ἀνώμαλίες θά συμβουλεύεσαι τόν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων (Κ 10).

269. Διπλοί άδριστοι καί διπλές παθητικές μετοχές

Μερικά ρήματα σχηματίζουν διπλούς άδριστους, ἐνεργητικούς καί παθητικούς, καθώς καί διπλές παθητικές μετοχές:

πηδῶ - πήδησα καί πήδηξα

ξύρω - ξύστηκα καί ξύθηκα

πετῶ - πεταμένος καί πεταγμένος.

Καλό είναι σ' αύτές τίς περιπτώσεις νά χρησιμοποιοῦμε τόν πιό κοινό τύπο: πήδησα, ξύστηκα, πεταμένος.

ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΡΗΜΑΤΑ ΕΛΛΕΙΠΤΙΚΑ, ΑΠΡΟΣΩΠΑ, ΑΝΩΜΑΛΑ

Ἐλλειπτικά ρήματα

270. Μερικά ρήματα δέ συνηθίζονται σέ ὅλους τούς χρόνους. Τά ρήματα αύτά λέγονται ἐλλειπτικά.

Ρήματα πού συνηθίζονται μόνο σέ μερικούς τύπους τῶν ἔξακολουθητικῶν χρόνων είναι:
ἀνήκω, είμαι, ἔχω, κείτομαι, μάχομαι, μέλει, μέλλω, ξέρω,
δοφείλω, παθαίνομαι, πρέπει, πρόσκειται, χρωστῶ κ.ἄ.

Στή θέση τῶν χρόνων πού λείπουν μεταχειριζόμαστε συνώνυμο ρῆμα ἢ περιφραστή π.χ. γιά τό μάχομαι θά πούμε στόν ἀόριστο πολέμησα, γιά τό πρέπει: χρειάστηκε, γιά τό τρέμω: ἀνατρίχιασα, μ' ἔπιασε τρομάρα κτλ.

Ἀπρόσωπα ρήματα

1. Πρέπει νά φύγω. Πρόσκειται νά ταξιδέψω.
2. Τό πωρί χιονίζει τώρα βρέχει.
3. Ακούγεται πώς θά γίνει δύγαμος.

271. Μερικά ρήματα συνηθίζονται στό τρίτο ένικό πρόσωπο χωρίς νά ἔχουν ύποκείμενο ἓνα πρόσωπο ἢ ἓνα πράγμα. Τά ρήματα αύτά λέγονται ἀπρόσωπα.

Ἀπρόσωπα ρήματα είναι:

- α) Τά ρήματα: πρέπει, πρόσκειται, συμφέρει, μέλει, μέλλεται (παράδ. 1).
- β) Ρήματα πού φανερώνουν φυσικά φαινόμενα: βραδιάζει, βρέχει, βροντά, γλυκοχαλάζει, ξημερώνει, φέγγει, φυσᾶ, χαράζει, χειμωνάζει, χιονίζει κ.ά. (παράδ. 2).

"Οσα ἀπό αὐτά συνηθίζονται καὶ μέ ἄλλη σημασίᾳ σχηματίζουν καὶ ὅλα πρόσωπα: φέξε μον, φυσῶ τῇ φωτιά.
 γ) Μερικά προσωπικά ρήματα σέ δρισμένες φράσεις: ἀκούγεται, λέγεται, ἀξίζει, γίνεται, θέλει, χρειάζεται, φαίνεται κ.ἄ. (παράδ. 3).

Ανώμαλα ρήματα

272. Πολλά ρήματα δέν ἀκολουθοῦν στό σχηματισμό τους τούς κανόνες τῶν ἄλλων ρημάτων. Παρουσιάζουν ἀνωμαλία ἢ στό θέμα (βλέπω - ἀόριστος εἰδα) ἢ στήν κλίση τους (εἰδα - ὑποτακτική δῶ, προστακτική δές, δεῖτε). Τά ρήματα αὐτά ὀνομάζονται **ἀνώμαλα ρήματα**.

(Συγκεντρωμένα κατά κατηγορίες καὶ ἀλφαβητικά μπορεῖ νά τά βρεῖς στό Ἐπίμετρο, στό κεφ. 'Ανώμαλα ρήματα).

ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΜΕΤΟΧΕΣ

Ἐνεργητική φωνή		Παθητική φωνή	
Ἐνεστώτας	Καταλήξεις	Παρακείμενος	Καταλήξεις
1. Μοῦ διηγήθηκε τήν <i>ιστορία</i> του κλαίγοντας	-οντας	5. Τόν εἰδα κλαμένο καὶ τρόμαξα	-μένος
2. Λέγοντας αὐτά ἄνοιξε τήν πόρτα	-οντας	6. Ἡ αὐλή ἦταν χορτα-ριασμένη	-(σ)μένη
3. Λέγοντας αὐτά ἄνοιξαν τίς πόρτες	-οντας	7. Τραγούδι τραγουδῆστε μον χιλιοτραγουδημένο	-(η)μένο
4. Ἀνέβαιναν τραγουδώντας	-ώντας	8. Ὁρα ἔμεινε ἀκουμπι-σμέρος στόν τοῖχο	-(σ)μένος

Παρατηρήσεις

1) Μετοχές ἔχουν:

- α) δύο ένεστώτας στήν ἐνεργητική φωνή (παραδ. 1-4) και
- β) δύο παρακείμενος στήν παθητική φωνή (παραδ. 5-8).

2. Συνήθως ἔνα ρῆμα ἔχει δύο μετοχές: τήν ἐνεστωτική ή ἐνεργητική (παραδ. 1-4) και τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου ή παθητική (παραδ. 5-8).

3. Ὡς ἐνεργητική μετοχή τελειώνει σε -οντας (-ώντας) και είναι ἄκλιτη (παραδ. 1-4).

4. Ὡς παθητική μετοχή τελειώνει σε -μένος, είναι κλιτή και ἔχει τρία γένη και δύο ἀριθμούς (παραδ. 5-8).

5. Ὡς παθητική μετοχή συχνά ἰσοδυναμεῖ μέ επίθετο (παράδ. 7).

6. Παθητική μετοχή σχηματίζουν και ρήματα τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς, πού δέν ἔχουν ἄλλους τύπους τῆς παθητικῆς (παράδ. 8).

‘Η μετοχή τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα

Μερικά ρήματα σχηματίζουν ἀπό τό ἐνεστωτικό τους θέμα και μετοχή παθητικοῦ ἐνεστώτα. Ὡς μετοχή αὐτή τελειώνει σε -άμενος, -ούμενος, -όμενος και είναι συνήθως ἐπίθετο ρηματικό: τρεμάμενα χέρια, οἱ ἐργαζόμενες γυναῖκες, γλυκολυπούμενη χαμογελάει.

‘Ορισμένες ἀπό τίς μετοχές αὗτές ἔχουν γίνει ούσιαστικά: τά πλεούμενα, τό περιεχόμενο, τά κρατούμενα, τά μελλούμενα, τά βρισκούμενα — προστατευόμενος, ἐμπορευόμενος.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Μετοχές σε -όμενος και μετοχές σε -ωμένος.
‘Από τίς μετοχές αὗτές:

1. οἱ προπαροξύτονες γράφονται μέ o: ἐργαζόμενος, λεγόμενος, ἐμπορεύμενος.

Σημείωση. — Μερικές μετοχές πού προέρχονται ἀπό λόγια ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας δέν ἀκολουθοῦν τόν κανόνα και γράφονται μέ w: τιμῶ - τιμώμενος, προσδοκῶ - προσδοκώμενος, περισπώμενη λέξη κτλ.

2. Οἱ παροξύτονες γράφονται μέ w: εἰπωμένος, φαγωμένος, ξηλωμένος.

II. ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

274.

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

"*Ἐπεσε κάτω.*

Βλέπει καλά.

Φεύγει αὔριο.

Μοῦ ἀρέσει πολύ.

Οι λέξεις κάτω, αὔριο, καλά, πολύ είναι ἄκλιτες. Πηγαίνουν μαζί με ἔνα ρῆμα, τό προσδιορίζουν καί φανερώνουν ποῦ ἐπεσε κάποιος (τὸν τόπο), πότε φεύγει (τό χρόνο), πῶς βλέπει (τὸν τρόπο), πόσο τοῦ ἀρέσει (τό ποσό).

Οι ἄκλιτες λέξεις πού προσδιορίζουν ἔνα ρῆμα καί φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.ἄ. λέγονται ἐπιρρήματα.

Τά ἐπιρρήματα μπορεῖ νά προσδιορίζουν καί ἐπίθετα ἢ ἄλλα ἐπιρρήματα:

"*Ο καιρός εἶναι πολύ καλός.*

"*Ο πατέρας βγῆκε ἀπό τό σπίτι κάπως νωρίς.*

Τό ἐπίρρημα πολύ προσδιορίζει τό ἐπίθετο καλός, τό κάπως προσδιορίζει τό ἐπίρρημα νωρίς.

Κατά τή σημασία τους τά ἐπιρρήματα είναι πέντε εἰδῶν:
α) τοπικά, β) χρονικά, γ) τροπικά, δ) ποσοτικά καί ε) βεβαιωτικά,
διστακτικά, ἀρνητικά.

275.

A. — Τοπικά ἐπιρρήματα

Τά τοπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τόπο καί ἀπαντοῦν στήν ἔρωτηση ποῦ;

Ποῦ; ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ, ἀλλοῦ, παντοῦ, κάποιον, πονθενά κτλ.

Τά χρονικά ἐπιρρήματα φανερώνουν χρόνο και ἀπαντοῦν στήν ἑρώτηση πότε;

Πότε; ὅποτε, ποτέ, πότε πότε, κάποτε, κάπον κάπον κτλ.

Τά τροπικά ἐπιρρήματα φανερώνουν τρόπο και ἀπαντοῦν στήν ἑρώτηση πῶς;

Πῶς; ὅπως, ἔτσι, μαζί, κάπως, ἀλλιῶς — καλά, κακά κτλ.

Στά τροπικά ἐπιρρήματα ἀνήκουν και τά μόρια σάν και ώς.

'Από αύτά τό μόριο σάν συνοδεύει δύνοματα ή ἀντωνυμίες:
α) ὅταν πρόκειται νά δηλωθεῖ παρομοίωση:

Πέθανε σάν παλικάρι.

Χυτή σάν λαμπάδα.

Είναι σάν ἐσένα.

β) ὅταν δηλώνεται αἰτία:

Αὐτός ἄς ἔλεγε δ' τι ηθελε' ἐσύ σάν συγγενής ἔπρεπε νά μέ νποστηρίζεις (= ἐπειδή είσαι συγγενής).

Τό μόριο ώς συνοδεύει δύνοματα. "Ενα δονομα μέ τό μόριο ώς μπροστά χρησιμοποιεῖται ώς κατηγορούμενο.

Υπηρετεῖ στό γυμνάσιο ώς καθηγητής.

Η Ελλάδα ἀναγνωρίστηκε ώς ἀνεξάρτητο Κράτος.

Είναι σφάλμα νά χρησιμοποιούμε σ' αύτή τήν περίπτωση τό δόμοιωματικό σάν.

Τά ποσοτικά ἐπιρρήματα φανερώνουν ποσό και ἀπαντοῦν στήν ἑρώτηση πόσο;

Πόσο; ὅσο, ὁσοδήποτε, τόσο, πολύ, περισσότερο, πιο, λίγο κ.ἄ.

279.

Ε. — Βεβαιωτικά, διστακτικά, ἀρνητικά

Μέ τά βεβαιωτικά ἐπιρρήματα ἐπιβεβαιώνουμε κάτι, μέ τά διστακτικά δείχνουμε τό δισταγμό μας γιά κάτι, μέ τά ἀρνητικά ἀρνούμαστε κάτι.

- α) **Βεβαιωτικά:** *ναι*, *μάλιστα*, *βέβαια* κτλ.
- β) **Διστακτικά:** *ἴσως*, *τάχα* (*τάχατε*), *δῆθεν*, *πιθανόν*:
— *Θά ρθεῖς*; — **Ισως*, *πιθανόν*.
- γ) **Ἀρνητικά:** *δχι*, *δέ(ν)*, *μή(ν)*, *δχι βέβαια*, *πιά* (*δέν* *ἔχω πιά*).

280.

Ἐπιρρήματα σέ -α

Είναι πάρα πολλά τά ἐπιρρήματα σέ -α, πού σχηματίζονται ἀπό τόν πληθυντικό τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων:

ώραιος, *πληθ.* *ούδε*. *ώραια*, *ἐπίρρημα* *ώραια*: *περάσαμε* *ώραια*.

Τά περισσότερα είναι τροπικά, ὑπάρχουν ὅμως καί τοπικά (*δεξιά*, *χαμηλά* κτλ.), χρονικά (*ἀδιάκοπα*) καί ποσοτικά (*ἀρκετά*).

281.

Ἐπιρρήματα σέ -ως

Μερικά ἀπό τά ἐπιρρήματα σέ -α (-ά) μποροῦν νά σχηματιστοῦν καί σέ -ως (-ῶς).

βέβαια — *βεβαίως*, *σπάνια* — *σπανίως*, *χοντρικά* — *χοντρικῶς*.

Τά πιό συνηθισμένα ἐπιρρήματα είναι συγκεντρωμένα στόν πίνακα πού ἀκολουθεῖ.

	1. Τοπικά	2. Χρονικά
α. Ἐρωτηματικά	ποῦ; (ποῦθε;)	πότε;
β. Ἀόριστα	κάπου, πονθενά, ἄλλοι,	κάποτε, κάπον κάπου, πότε πότε, ἄλλοτε,
γ. Δεικτικά	ἐδῶ, ἐκεῖ, αὐτοῦ,	τότε, τώρα,
δ. Ἀναφορικά	(ἐκεῖ) πού, ὅπου, ὅπουδήποτε,	(τότε) πού, ὅποτε, δποτεδήποτε,
ε. Διάφορα	(ἐ)πάνω, κάτω, καταγῆς, μέσα, ἔξω, (ἐ)μπρός, πίσω, δεξιά, ἀριστερά, ψηλά, χαμηλά, πλάι, δίπλα, κοντά, μακριά, ἀπέναντι, γύρω, διάγνωσα, μεταξύ, ἀγαμεταξύ, ἀνάμεσα, πέρα, ἀντίπερα, βόρεια, νότια, ἀνατολικά, δυτικά, βορειοανατολικά, νοτιοανατολικά κτλ.	ἀμέσως, εὐθύς, κιόλας, ηδη, πιά, μόλις, ἀκόμη (ἀκόμα), πάλι, ξανά, συχνά, συνήθως, υστερα, ἔπειτα, κατόπιν, πρῶτα, πρώτη, πρωτότερα, νωρίς, ἀργά, γρήγορα, συνάμα, ἀδιάκοπα, ἔγκαιρα, χτές, προχτές, σήμερα, (ἐ)ψές, ἀπόψε, αὔριο, μεθαύριο, πέρα(v)σι, πρόπερσι, φέτος, τοῦ χρόνου κτλ.

3. Τροπικά	4. Ποσοτικά	5. Βεβαιωτικά κ.ἄ.
<p>πῶς;</p> <p>κάπως, ἀλλιώς, ἀλλιώτικα,</p> <p>ἔτσι,</p> <p>ὅπως, καθώς,</p> <p>καλά, κακά, σιγά, ἔξαφνα (ἄξαφνα, ξαφνικά), ἵστα, ὀραῖα, χωριστά, μόρο, μονάχα (μοναχά), διαρκῶς, μεμιᾶς, μονομιᾶς, ἐπίσης, ἐπικεφαλῆς, ἴδιως, κυρίως, εἰδεμή, τοῦ κάκου, τυχόν, καλῶς, ἀκριβῶς, ἐντελῶς, εὐτυχῶς, ἔξῆς, έλληνικά, γαλλικά, χωριάτικα κτλ.</p>	<p>πόσο;</p> <p>κάμποσο,</p> <p>τόσο,</p> <p>ὅσο, ὁσοδήποτε,</p> <p>μόρο, πολύ, περισσότερο, πιό, λίγο, λιγάκι, λιγότερο, κομμάτι, ἀρκετά, σχεδόν, τουλάχιστο(<i>v</i>), πάνω κάτω, περίπου, καθόλου, διόλου, δλωσδιόλου, δλότελα, μᾶλλον, ἔξίσου, ώς, μόλις κτλ.</p>	<p>α) Βεβαιωτικά</p> <p><i>vai</i>, μάλιστα, βέβαια, βεβαιότατα, δρισμένως, ἀλήθεια (ἀληθινά), σωστά.</p> <p>β) Διστακτικά</p> <p>ἴσως, τάχα (τάχατε), δῆθεν, πιθανόν, ἀραγε.</p> <p>γ) Ἀρνητικά</p> <p>δχι, δέ(<i>v</i>), μή(<i>v</i>), δχι βέβαια.</p>

Σέ κάθε ἔρωτηση πού κάνουμε μέ ἐπιρρήματα πού ἔχουν ἔρωτηματική σημασία (ἐρωτηματικά ἐπιρρήματα) μπορεῖ νά δοθεῖ ἀπόντηση μέ ἄλλα ἐπιρρήματα πού ἔχουν σημασία ή ἀστητή (ἀστητικά ἐπιρρήματα) ή δεικτική (δεικτικά ἐπιρρήματα) ή ἀναφορική (ἀναφορικά ἐπιρρήματα). Τά ἐπιρρήματα αύτοῦ τοῦ είδους λέγονται **συσχετικά** και περιέχονται στόν παρακάτω πίνακα.

Ἐρωτηματικά	Αόριστα	Δεικτικά	Ἀναφορικά
Τοπικά: ποῦ;	κάπου, ἄλλοῦ	ἔδω, αὐτοῦ, ἐκεῖ, πονθενά	πού, δπου, δπονδήποτε
Χρονικά: πότε;	κάποτε, ἄλλοτε, πάντα, πάντοτε	τότε, τώρα, ποτέ	πού, δποτε, δποτεδήποτε
Τροπικά: πῶς;	κάπως, ἄλλιως	ἔτσι	δπως, καθώς, δπωσδήποτε
Ποσοτικά: πόσο;	κάμποσο	τόσο, καθόλου	δσο, δσοδήποτε

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

285.

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

Οἱ προθέσεις φανερώνουν

"Ερχομαι ἀπό τό σπίτι	ἀπό ποῦ;	↓ τόπο
Ἐλναι ἄρρωστος ἀπό χτές	ἀπό πότε;	χρόνο
"Ἐτρεμε ἀπό τό θυμό τον	γιατί;	αἰτία
Πηγαίνω πρός τήν ἀγορά	πρός τά ποῦ;	τόπο
"Ηρθε κατά τό μεσημέρι	πότε;	χρόνο
Πηγα μέ τά πόδια	πώς;	τρόπο
'Απέχει ὅς χίλια μέτρα	πόσο;	ποσό

1. Οἱ ἄκλιτες λέξεις πού μπαίνουν ἐμπρός ἀπό τά ὀνόματα ἢ τά ἐπιρρήματα, γιά νά φανερώσουν μαζί τους τόπο, χρόνο, αἰτία, τρόπο, ποσό κτλ. λέγονται προθέσεις.

2. Οἱ προθέσεις είναι:

- α) πέντε μονοσύλλαβες: μέ, σέ*, γιά, ὅς (σπάνια ἔως), πρός·
- β) ἑφτά δισύλλαβες: κατά, μετά, παρά, ἀντί(ς), ἀπό, δίχως, χωρίς.
- γ) ἡ τρισύλλαβη: ἵσαμε.

3. Ἐπό τίς προθέσεις μερικές χρησιμεύουν ώς πρῶτα συνθετικά:

πρός (τά ξημερώματα)	προστάζω
κατά (τήν ἀγορά)	κατακαθίζω
μετά (τό φαγητό)	μεταλαβαίνω
ἀπό (χτές)	ἀπόβροχο
(δύο) ἀντί (τρεῖς)	ἀντίδωρο

* Τό εἰς, παλαιότερος τύπος τοῦ σέ, βρίσκεται, σπάνια, σέ μερικές στερεότυπες ἢ ιστορικές φράσεις, σέ δημοτικά τραγούδια κτλ.: εἰς ὑγείαν, εἰς ἀνώτερα, εἰς βάρος μου, κοιμᾶται εἰς ὑπνο βαθύ (Σολωμός).

4. Κανονικά μετά τήν πρόθεση τά δύνοματα μπαίνουν σέ πιτώση αίτιατική:

Κατά τήν ἀγορά. Πρός τὸν κῆπο.

286. Ποιές προθέσεις συνθέτονται καί ποιές δχι

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ	Μονοσύλλαβες	Δισύλλαβες	Τρισύλλαβες
Προθέσεις πού δέ συνθέτονται	μέ, σέ, γιά, ώς	χωρίς, δίχως	ἴσαμε
Προθέσεις πού χρησιμεύουν καί ώς πρῶτα συνθετικά	πρός	ἀντί(ς), ἀπό, κατά, μετά, παρά	

287. Πάθη προθέσεων

Οι προθέσεις μέ, σέ, γιά, κατά, παρά, ἀπό παθαίνουν συχνά ἔκθλιψη ἢ ἀποκοπή· παρουσιάζονται τότε χωρίς τό τελικό τους φωνῆν.

- α) *'Αποκοπή* παθαίνουν οι προθέσεις σέ καί ἀπό ἐμπρός ἀπό τό τοῦ ἄρθρου: στόν κόσμο, ἀπ' τή θάλασσα.
- β) *"Εκθλιψη* παθαίνουν οι προθέσεις μέ, σέ, ἀπό, γιά, κατά, παρά, *ἴσαμε* ἐμπρός ἀπό φωνῆν:
  - μ' ἐσένα, σ' αὐτόν, ἀπ' ἄλλον, γι' αὐτό, κατ' αὐτά, παρ' δλο,
  - ἴσαμ'* ἐδῶ. (Βλ. καί §§ 49, 53).

288. Πίνακας πού φανερώνει τά πάθη τῶν προθέσεων

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ	'Αποκοπή	"Εκθλιψη
Μονοσύλλαβες	σέ	μέ, σέ, γιά
Δισύλλαβες	ἀπό	ἀπό, κατά, παρά
Τρισύλλαβες	—	ἴσαμε

Απαρχαιωμένες προθέσεις

289. Ἐκτός ἀπό τίς παραπάνω προθέσεις λέγονται σέ μερικές ἐκφράσεις καί οἱ ἀρχαῖες προθέσεις διά, ἐκ, ἐν, ἐπί, πρό, ὑπέρ:

διά: διά πνυός καί σιδήρου (ἔτσι καί τό σύνθετο διαμιᾶς).

ἐκ-ἐξ: ἐκ Θεοῦ, ἐξ οὐρανοῦ (ἔτσι καί τά σύνθετα ἐξαιτίας, ἐξαρχῆς).

ἐν: ἐν γνώσει, ἐντάξει.

ἐπί: ἐπί Καποδίστρια (ἐπικεφαλῆς, ἐπιτέλους).

περί: τόν ἔχει περὶ πολλοῦ, περὶ τά τοιαῦτα.

πρό: πρό Χριστοῦ, πρό δλίγον (ἔτσι καὶ προπάντων).

ὑπέρ: ὑπέρ τό μέτρο, ὑπέρ τό δέον.

Στά μαθηματικά χρησιμοποιοῦνται οἱ ἀρχαῖες προθέσεις σύν, ἐπί, διά, τό πλήν καὶ τό μεῖον.

Η πρόθεση	σημαίνει	παράδειγμα
σύν	καὶ	διακόσια σύν τέσσερα
ἐπί	φορές	χέλια ἐπί δύο
διά	μοιρασμένο σέ	ἔκατό διά δεκατρία
πλήν	ἀπό	δώδεκα πλήν τέσσερα
μεῖον	ἀπό	AB μεῖον ΓΔ

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

290.

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

1. Ἡ ήμέρα καὶ ἡ νύχτα.
2. Ἔλα ἦ φύγε.
3. Τό σπίτι εἶναι παλιό, μά νοικοκυρεμένο.
4. Εἰμι Ἔλληνας, ώστε κι ἐγώ γιά λεντεριά διψάω.

5. Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ μας, δηλαδή ὁ Ἀι-Γιώργης, εἶναι ὁ μορφη.
6. Ἐλεγε ὅτι τόν τραβοῦσε ἡ θάλασσα.
7. Οταν λείπει ἡ γάτα, χορεύουν τά ποντίκια.
8. Πουλί, σου ἀνοίγω τό κλουβί, γιατί πονῶ γιά σένα.
9. Βρόντα, ἄν θέλεις νά σ' ἀνοίξουν.
10. Θέλω νά πάω νά κοιμηθῶ.
11. Μέ γέλασε τόσες φορές, ώστε δέν τόν πιστεύω πιά.
12. Φοβοῦμαι μήν πάθεις κακό.
13. Καλύτερα μιᾶς ώρας ἐλεύθερη ζωή
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά καί φυλακή.

Οι ἄκλιτες λέξεις καί, ἥ, μά, ώστε, δηλαδή, ὅτι, ὅταν, γιατί, ἄν, νά, μήν, παρά συνδέουν λέξεις (παράδ. 1) ή προτάσεις (παράδ. 2). Γι' αὐτό καὶ λέγονται σύνδεσμοι.

Πίνακας μέ τούς συνδέσμους

Εἰδη	Σύνδεσμοι
1. Συμπλεκτικοί	καί (κι), οῦτε, μήτε, οὐδέ, μηδέ
2. Διαχωριστικοί	ἥ, εἴτε
3. Ἀντιθετικοί	μά, ἀλλά, παρά, δμως, ώστόσο, ἐνῶ, ἄν καί, μολονότι, μόνο
4. Συμπερασματικοί	λοιπόν, ώστε, ἀρα, ἐπομένως, πού δηλαδή
5. Ἐπεξηγηματικός	πώς, πού, ὅτι
6. Ειδικοί	ὅταν, σάν, ἐνῶ, καθώς, ἀφοῦ, ἀφότου,
7. Χρονικοί	ποίν (ποίν νά), μόλις, προτοῦ, ώσπον, ώστον, όσο πού, όποτε
8. Αἰτιολογικοί	γιατί, ἐπειδή, ἀφοῦ, τί (ποιητικό)
9. Υποθετικοί	ἄν, σάν, ἄμα
10. Τελικοί	νά, γιά νά (δυνατότερο ἀπό τό νά)
11. Ἀποτελεσματικοί	ώστε (νά), πού
12. Διστακτικοί	μή(ν), μήπως
13. Συγκριτικός	παρά

291. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ.

1. Πρέπει νά ξεχωρίζουμε τόν εἰδικό σύνδεσμο πώς ἀπό τό τροπικό ἐπίρρημα πῶς:

Εἶπε πώς θά ρθει.

Πῶς είσαι;

2. Πρέπει νά ξεχωρίζουμε τόν εἰδικό σύνδεσμο πού ἀπό τό τοπικό ἐπίρρημα ποῦ:

Ἐμαθα πού (ὅτι) ησονν ἄρρωστος.

Δέν ξέρω ποῦ είναι.

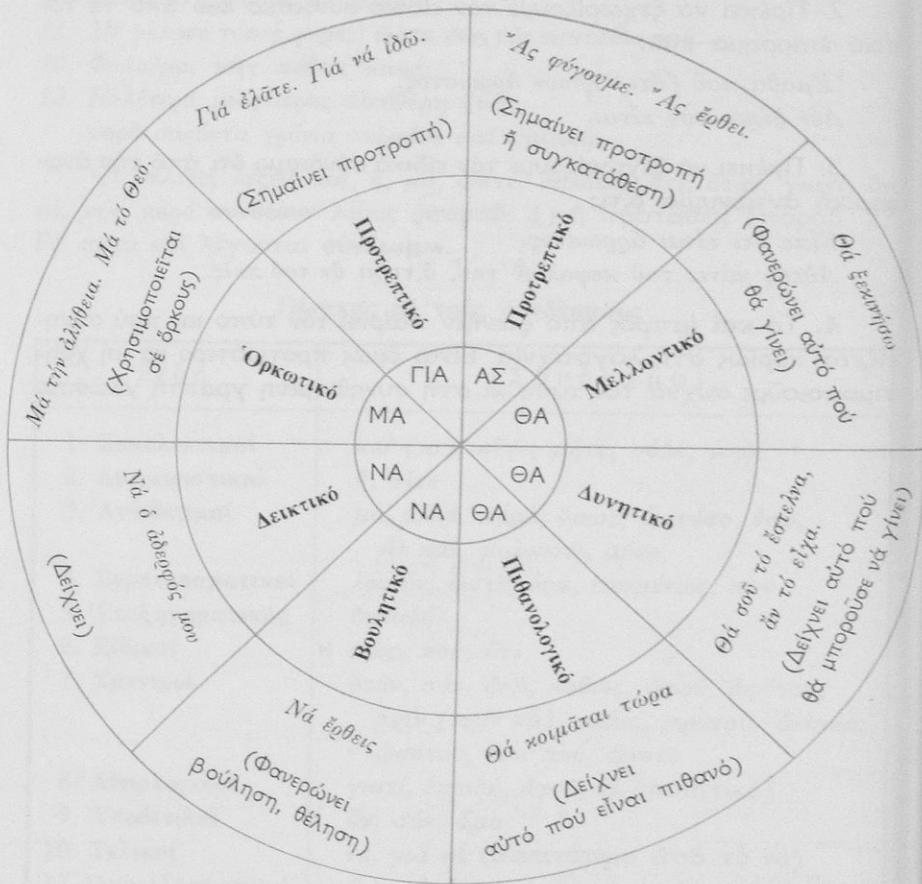
3. Πρέπει νά ξεχωρίζουμε τόν εἰδικό σύνδεσμο ὅτι ἀπό τήν ἀναφορική ἀντωνυμία δ, τι:

Εἶπε ὅτι είναι ἄρρωστος.

Αὐτός κάνει τοῦ κεφαλιοῦ του, δ, τι κι ἀν τοῦ πεῖς.

4. Τό καί ἐμπρός ἀπό φωνῆν παίρνει τόν τύπο κι, πού συνθίζεται κυρίως στή λογοτεχνία. Είναι δμως προτιμότερο νά μή χρησιμοποιοῦμε συχνά τόν τύπο κι στή συνηθισμένη γραπτή γλώσσα.

Λογαριάζονται γιά σύνδεσμοι καί μερικές μονοσύλλαβες λέξεις, τά μόρια, πού τίς χρησιμοποιοῦμε πολύ συχνά στή γλώσσα μας μέ διάφορες σημασίες. Τά μόρια αύτά είναι τό *ἄς*, *θά*, *νά*, *μά*, *γιά* καί περιέχονται στόν ἀκόλουθο πίνακα.

Ο πρώτος κύκλος, ὁ ἐσωτερικός, περιέχει τά μόρια, ὁ δεύτερος τά ὄνομάζει ἀπό τίς σημασίες τους καί ὁ τρίτος δίνει τά παραδείγματα. Στίς παρενθέσεις ἀναλύονται οι σημασίες τῶν μορίων.

- Τό **ἄς** σημαίνει συνήθως προτροπή ή συγκατάθεση:
"Ἄς φύγουμε. Ἄς ἔρθει."
- Τό **θά** είναι κατά τή σημασία:
α) μελλοντικό: **Θά** ξεκινήσω.
β) δυνητικό: **Θά** σοῦ τό ἔστελνα, ἀν τό εἰχα.
γ) πιθανολογικό: **Θά** κοιμᾶται τώρα (=ίσως κοιμᾶται τώρα).
- Τό **βουλητικό νά**: **Νά** ἔρθεις (=θέλω νά ἔρθεις).
- Τό **δεικτικό νά**: **Νά** τους ἔρχονται. **Νά** πού εἰχα δίκιο.
- Τό **όρκωτικό μά**: **Μά** τίγρ ἀλήθεια. **Μά** τό Θεό.
- Τό **προτρεπτικό γιά**: **Γιά** ἐλάτε. **Γιά** νά ιδω τί κάνετε!

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

293.

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

"Ὤ! τί ὅμορφος κόσμος!"

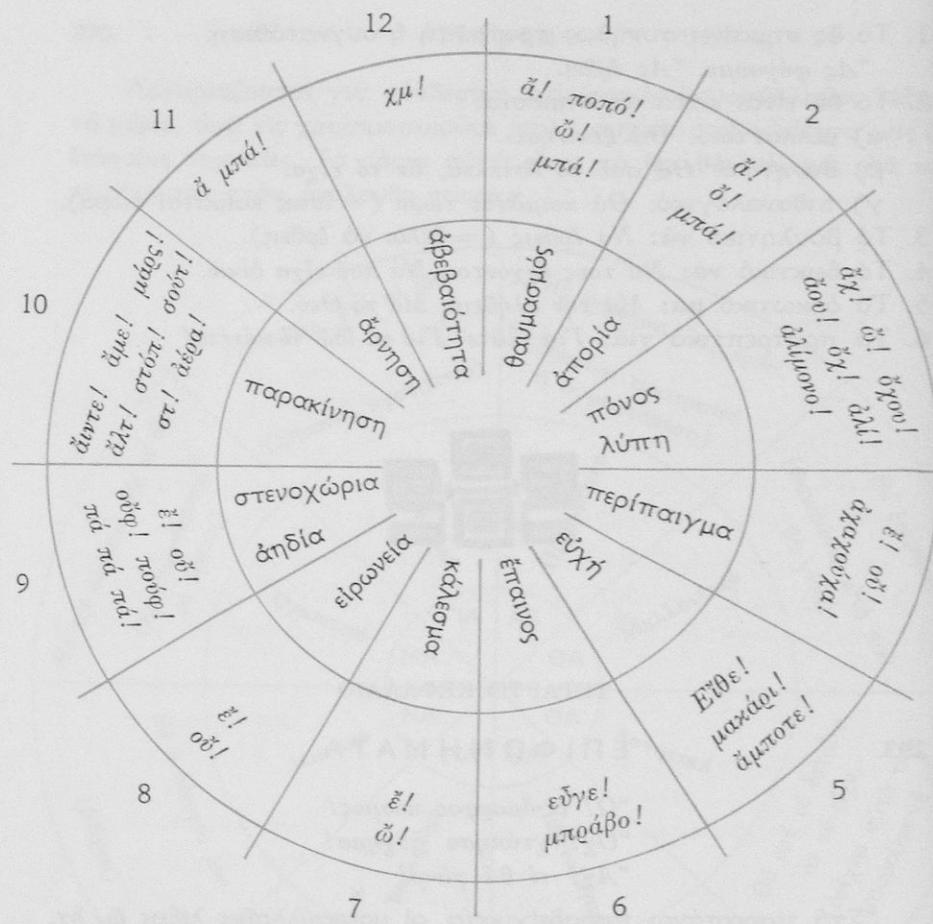
"Ὥχ! χτύπησα ἄσχημα!"

"Ἄχ! τί θά γίνω!"

Στά παραπάνω παραδείγματα οι μονοσύλλαβες λέξεις **ἄ**, **ஓχ**, **ἄχ** φανερώνουν θαυμασμό, πόνο, ἀπορία, φανερώνουν δηλαδή συναίσθήματα. Οι λέξεις αύτές δύνομάζονται **ἐπιφωνήματα**.

Τά **ἐπιφωνήματα** είναι ἀκλιτά, συνοδεύονται, συνήθως, ἀπό μικρές φράσεις καί φανερώνουν: θαυμασμό, ἀπορία, πόνο, λύπη, περίπταιγμα, εύχή, ἔπαινο, κάλεσμα, είρωνεία, στενοχώρια, ἀηδία, παρακίνηση, ἄρνηση, ἀβεβαιότητα.

Τά **ἐπιφωνήματα** καί ή σημασία τους φαίνονται στόν ἀκόλουθο πίνακα:

Σ η μ ε ί ω σ η. 'Ο έξωτερικός κύκλος περιέχει τά έπιφωνήματα χωρισμένα σέ συγγενικές όμαδες· ό έσωτερικός δίνει τή σημασία τους.

294.

'Επιφωνηματικές έκφρασεις

'Έκτος άπό τά καθαυτό έπιφωνήματα, καί κάθε λέξη ή έκφραση πού χρησιμεύει γιά έπιφωνημα είναι έπιφωνηματική έκφραση:
Κοίμα! Προσοχή! Χριστός καί Παναγία!

Ἐπιφωνηματικές ἐκφράσεις είναι ούσιαστικά, ἐπίθετα, ρήματα, ἐπιρρήματα καὶ σύντομες φράσεις.

1. Ούσιαστικά	κρίμα! φρίκη! Θεέ μου! Χριστός! βοήθεια! θάρρος!
2. Ἐπίθετα	καλέ! μωρέ! κακομοίη μου! τόν καημένο!
3. Ρήματα	ξλα δά! ὅριστε! κόπιασε! ζήτω! ἥμαρτον! στάσον!
4. ἐπιρρήματα	ἐμπρόσ! ξεώ! περαστικά! καλά! ὠραῖα! μάλιστα!
5. Φράσεις	τέλος πάντων! μέ τό συμπάθιο! νά σέ χαρῶ! μά τήν ἀλήθεια! σέ καλό σου!

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ. — Στά ἐπιφωνήματα σημειώνουμε συνήθως θαυμα-
στικό, κάποτε ἔρωτηματικό ἢ ἀποσιωπητικά:

Xά, χά, χά! Ὡραῖα! Ἔ; Ἀιντε. . .

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

I. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

- A. Δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ σέ ξένες λέξεις.
- B. Λέξεις πού παίρνουν δασεία.
- Γ. Συμφωνικά συμπλέγματα.
- Δ. Πίνακας λέξεων μέ δύο σύμφωνα őμοια ή μέ ενα σύμφωνο (καί μέ ντζ).
- Ε. Καταλήξεις ούσιαστικῶν.
- ΣΤ. Καταλήξεις ἐπιθέτων.
- Ζ. Καταλήξεις ρημάτων.
- Η. Καταλήξεις ἐπιρρημάτων.

II. ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

- A. Κατηγορίες ἀνώμαλων ρημάτων.
- B. Κατάλογος ἀνώμαλων ρημάτων.
- Γ. Ρήματα σέ -aínw.

Ο ΤΕΛΙΚΟΣ

ΖΩΗΝΑ ΔΟΚΙΜΑΙΟΣ

αρδεύει το επί πάντα ακόματο φέμα
λόγω της μεγάλης γενετικής
διαδικασίας που πραγματοποιείται
στην έρημη γη της Αφρικής από την οποία
αναπτύχθηκε το σύγχρονο ανθρώπινο
είδος. Η αρχαία απόδοση της γης στην
αναπτυξιακή διαδικασία της Αφρικής
είναι η πιο σημαντική παραγόντη για την
ανάπτυξη της γενετικής της πατριωτικής
ανθρωπότητας. Είναι η πιο σημαντική
παραγόντη για την ανάπτυξη της γενετικής

ΑΤΑΝΑΣ ΛΑΛΑΖΙΑ

Ι

προσώπου πατριωτικής αναπτυξιακής
ανθρωπότητας πατριωτικής αναπτυξιακής
ανθρωπότητας πατριωτικής αναπτυξιακής

I. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

A. Δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ σέξεις λέξεις

Α	ἄλ-μπονδο ἄ-μποί ἀρ-γκό ἀρα-μπάς ἀρ-μπαρόδοιζα	μπα-μπάς μπάρ-μπας μπαρ-μπέρης μπαρ-μπούνι μπέ-μπης μπι-γκόνια
Β	βε-ντέτα (= κορυφαία καλλιτέχνιδα, ἐνῶ βεν-τέτα = ἔκδικηση)	μπι-μπερό μπογια-ντίζω μπορ-ντούρα μπουλ-ντόζα
Γ	γαρ-μπής γιορ-ντάνι Γιον-γκοσλαβία	μπουν-ντρούμι
Ν	ντα-ντά ντό-μπρος	
Ζ	ζορ-μπάς	
Ρ	ρεπού-μπλικα ρον-μπίνι	
Κ	καβονρ-ντίζω καλ-ντιρόμι κα-μπίνα καρα-μπίνα κό-μπρα κον-μπούρα	
Σ	σερ-μπέτι σό-μπα σονρ-ντίνα	
Τ	τα-μπούρι τονρ-μπάνι τονρ-μπίνια	
Λ	λι-μπρέτο	
Τ	τσι-μπούκι	
Μ	μα-ντέμι μαρα-μπού μπα-γκέτα μπαϊλ-ντίζω	
Φ	φαρ-μπαλάς φίλ-ντισι	

Β. Λέξεις πού παίρνουν δασεία

Α	ἀβρός	Ἄλιάχμονας	ἄλωση	ἄρμη
	ἄγιος	ἄλιεία	ἄμα	ἄρμόζω
	άγρος	Ἄλικαρνασσός	άμάξι	ἄρπαξω
	"Αδης	ἄλιπαστο	άμαρτάνω	άφρή
	άδρος	ἄλμα	άμιλλα	άψιδα
	αῖμα	Ἄλόννησος	άπαλός	άψιθυμος
	Αἴμος	άλυκή	άπλός	άψικορος
	αἴρεση	ἄλυσίδα	ἄρμα	άψυνς
	άλατι	άλωνι		

Ε	έαντός	"Ἐκτορας	Ἐλλάδα	ἐρπετό
	ἔβδομος	Ἐλένη	ἔλος	ἔρπω
	"Ἐρραιος	ἔλικας	ἔνώνω	ἔσπερινός
	"Ἐρρος	Ἐλικώνας	ἔξῆς	ἔστια
	έδώλιο	ἔλκος	ἔρμαιο	ἔστιατόριο
	ἔδρα	ἔλκύω	ἔρμηνεύω	ἔταιρεία
	εῖλωτας	"Ἐλλη	Ἐρμῆς	ἔτοιμος
	εἰδομός	"Ἐλληγρας	Ἐρμιόνη	εὐρετήριο
	"Ἐκάβη			

Η	ῆβη	ῆλιος	ῆπατα	Ἡσίοδος
	ῆγεμονάς	ῆμέρα	"Ἡρα	ῆσυχος
	ῆγοέμενος	ῆμερος	"Ἡρακλῆς	ῆττα
	ῆδονή	ῆμι(κύκλιο)	"Ἡρόδοτος	Ἡφαιστος
	ῆλικια	ῆριόχος	ῆρωας	

Ι	ἶδρύω	ἶκανός	ἶμάτιο	ἶππότης
	ἶδρώτας	ἶκετεύω	ἶππικό	ἶστορία
	ἴερός	ἶλαρός	"Ιπποκράτης	ἶστός
	"Ιερουσαλήμ			

Ο	δδηγός	δμιλος	δποτος	δδμος
	δλμος	δμίχλη	δποτε	δρμω
	δλόκληρος	δμο-(δμόνοια)	δπον	δρος (δ)
	δλος	δμοιος	δπως	δσιος
	δμάδα	δμως	δραση	δσος
	δμαλός	δπλή	δρίζω	δταν
	δμηρος	δπλο	δριο	δτι
	"Ομηρος	δποιος	δρκος	δ,τι
	δμιλία			

Υ νιοθετῶ

Ω ωρα, ωραιος, ωριμος

Παίρνουν δασεία καί δσεις λέξεις παράγονται ή είναι σύνθετες
ἀπό λέξεις πού ̄χουν δασεία:

άμαξι, ἄμαξα, ἄμαξάκι, ἄμαξάς, ἄμαξωτός, ἄμαξιάτικα, ἄμαξο-
στάσιο, ἄμαξοστοιχία.

άμαρτάνω, ἄμάρτημα, ἄμαρτία κτλ.

Δέν πρέπει νά μπερδεύονται οι λέξεις:

ἄρματα (πληθ. τοῦ ἄρμα, δχημα) καί ἄρματα (δπλα),
δρος (συμφωνία) καί τό δρος (βουνό): τό δρος Σινά.

Γ. Συμφωνικά συμπλέγματα

Τά συμφωνικά συμπλέγματα είναι πολλῶν εἰδῶν, παρουσιάζονται σέ πάρα πολλές λέξεις καί δέ γράφονται δμοιόμορφα· παραθέτουμε δείγματα:

χτ.	ἀδράχτι	καρδιοχτύπι	σταχτοπούτα	χτεσινός
	ἀχτένιστος	κράχτης	σφαχτό	(καί χθεσινός)
	βοντηχτής	λαχτάρα	φούχτα	χτίζω
	δάχτυλο	νυχτέρι	φράχτης	(καί κτίζω)
	δαχτυλιά	νυχτερίδα	φυλαχτάρι	χτικιάζω
	δαχτυλίδι	ξενυχτίζω	φυλαχτό	χτίστης
	δείχτης	δχτώ (δκτώ)	χταπόδι	χτυπῶ
	καληνυχτίζω	στάχτη	χτένι	

"Επαχτος (ἀλλά Ναύπακτος), Οὐτρέχτη, Σαχτούρης,
δχτος, δχτιά (ἀλλά δχθη — παρόχθιος),
ἄφραχτος, ἀπρόσεχτος,
πεταχτός, πνιχτός, ρουφηχτός,
τσουχτερός, φανταχτερός,
ἀρπάχτηκε, δέχτηκε, καταβρέχτηκε, κηρύχτηκε, ρουφήχτηκε,
σφίχτηκε, τραβήχτηκε,
μαζώχτρα, πήχτρα, σφυρίχτρα, φταίχτρα.

κτ.	ἀκτή	ἐκταση	ἐκτός	πλῆκτρο
	ἀκτοπλοῖα	ἐκτείνω	κτηνοτροφία	προστακτική
	ἀνάκτορα	ἐκτελῶ	κτητικός	σταλακτίτης
	ἀποκτῶ	ἐκτιμῶ	νέκταρ	τακτικός
	κατακτῶ	ἐκτημόριο	Οκτώβριος (ἀλ-	συντακτικός)
	ἐκτακτος	ἐκτος	λά Οκτώβρης)	ὑποτακτική

αίματόβρεκτος, ἀνύπαρκτος, ἀπαράδεκτος, ἀρπακτικός, τρομακτικός, σπαρακτικός·

"Ακτιο, Λεῦκτρα, "Εκτορας, Ικτίνος, Κτησίας, Πακτωλός, Φιλοκτήτης.

γκτ. ἐλεγκτής, ἐλεγκτικός, Κόδριγκτορ, Οὐάσιγκτον.

χθ. ἄχθος, ἵχθυολογία, καταχθόνιος, μοχθηρός, σεισάχθεια, όποχθόνιος, Ἀραχθος.

φτ.	βαφτίζω	ξεφτῶ	φτελιά	φτιάνω
(υτ.).	γύφτος	πέφτω	φτέρη	φτυάρι
	έφτά (έπτά)	φάφτης	φτερό	φτύνω
	καθέρεφτης	τρίφτης	φτέρνα	φτωχός
	κλέφτης	φτάνω	φτερνίζομαι	χούφτα
	ξεφτέρι	φταίω	φτηρός	

Διακοφτό,

κοφτός, σκυφτός, ἀστραφτερός, κοφτερός·
κούφτηκε, νίφτηκε, σκέφτηκε, παύτηκε, κλαύτηκε, βολεύτηκε,
βραβεύτηκε, γεύτηκε, ἐρμηνεύτηκε, ἐμπιστεύτηκε, χωνεύτηκε.

πτ.	ἀλεξίπτωτο	ἐλλειπτική	δπτασία	πτέρυγα
	ἀμερόληπτος	ἐπισκέπτης	δπτικός	σεπτός
	ἀνακαλύπτω	λεπτό	συνοπτικός	σκεπτικισμός
	ἀνύποπτος	λεπτός	παραλήπτης	σκέπτομαι (ἄλλα σκέφτηκα)
	ἀποκαλυπτήρια	λεπτομέρεια	περίπτερο	(καὶ σκέφτομαι)
	αντόπτης	μεροληπτώ	περίπτωση	σκωπτικός
	γλύπτης	νιπτήρας	πταῖσμα	

Αἴγυπτος, Νεοπτόλεμος,
γραπτός (ἄλλα καὶ γραφτός, γραφτό),
ἀντισηηπτικός, ἐπαναληπτικός, καταστρεπτικός, πεπτικός, περιληπτικός, προληπτικός.

μπτ. ἄμεμπτος, σύμπτωμα, Πέμπτη.

φθ.	ἀπόφθεγμα	διενθύνω	εὐθύνη	φθόγγος
(υθ.).	ανθαίρετος	δίφθογγος	δρθαλμία	φθόνος
	ανθεντία	ἔλευθερία	φθινόπωρο	φθορά
	ανθόρυμητος	(καὶ λευτεριά)	φθίση	Φθία.
	ἄφθονος	εὐθεία		

στ. ἀγωνίστηκα, ἀκονίστηκα, δοξάστηκα, κρεμάστηκα, μεταχειρίστηκα, πείστηκα, πρήστηκα, σείστηκα, κουλουριαστῶ, συμβιβαστῶ, χτενιστῶ.

- σθ.** αἰσθάνομαι, συναίσθημα, ἵσθμός, μισθός, μισθωτής, προσθαλάσσωση, προσθήκη, προσθέτω, πρόσθετος, Εὑρουσθέας, Κλεισθένης.
- σκ.** ἀσκημος, μοσκοβολῶ, σκίζα, σκίζω, σκίνος, σκισμάδα, σκονί, σκολινῶ.
- σχ.** ἀσχολία μοσχοκάρφι σχέδιο σχολεῖο
 ἀπασχόληση (ἀλλά μοσκοβολῶ, σχεδόν (καὶ σκολειό)
 λέσχη μοσκομυρίζω, σχέση σχολιάζω
 ματαιόσχολος μοσκοπούλω) σχετίζω σχολικός
 μοσχάτο Πάσχα σχῆμα σχόλιο
 μόσχος πασχαλιά σχηματίζω ὑπόσχομαι
 μοσχοκάρυνθο πρόσχαρος ὑποσχετικός.
- μπ.** ἀκονυμπῶ, γαμπρός, θαμπώνω, κολυμπῶ, κολυμπήθοα (καὶ κολυμβήθοα), μπόμπα (καὶ βόμβα) (ἀλλά βομβαρδίζω).
- μβ.** ἄμβωνας ἐμβατήριο ῥεμβάζω συμβόλαιο
 βομβαρδίζω ἐμβολή συμβαίνω συμβολή
 διθύραμβος ἐμβολό συμβιβάζω συμβονή
 ἐκατόμβη θρίαμβος συμβίωση τύμπος
 ἐμβασμα
- Καμβούνια, Μονεμβασία, Ἀμβέρσα, Ἀμβοῦργο, Βνοτεμβέργη,
 Ἐδιμβοῦργο.
- μβρ.** ἀμβροσία, Δεκέμβριος, ἐμβριθεια, μεσημβρινός, Νοέμβριος,
 Ἀμβρακικός, Μεσημβρία, Ἀμβρόσιος.
- μφ.** ἄμφια, ἀμφιβολία, ἀμφισβητῶ, ράμφος, συμφέρει, συμφορά,
 συμφωνῶ.
- μβλ.** ἀμβλεία, ἔμβλημα.
- ντ.** ἔντεκα, ἔντέκατος (καὶ ἔνδέκατος), καντήλι, κοντύλι, μάνταλο,
 μανταρίνι, σφεντόνα, χαντάκι.
- ντρ.** ἀντράκλα, ἀντρας, ἀντρειωμένος, δέντρο, παντρειά, χοντρός,
 Ἀντραβίδα, Ἀντρίτσανα, Χαλάντρι.
- νδ.** ἀνένδοτος ἐνδιαφέρον σπονδή συνδιαλλακτικός
 ἀσπονδος ἐνδόμυχος σπόνδυλος συνδιοικητής
 ἐνδειξη ἐνδοξος συνδαιτυμόνας συνδυάζω
 ἐνδεχόμενο ἴνδικος σύνδεσμος

*Πίνδος, Ἐλγολάνδη, Ἰνδία, Ἰρλανδία, Αορδίνο, Ὀλλανδία,
Πανδώρα, Πίνδαρος.*

νδρ. παλινδρομικός, *Ἀνδρομέδα, Λύσανδρος.*

μ. ἀπόγεμα, ρέμα, ρεματιά, ψέμα, κάμα, κλάμα, ἀγρίεμα, βασίλεμα,
κλάδεμα, σάλεμα, φύτεμα.

βμ γεῦμα, γευματίζω, ἔγκαυμα, θαῦμα, θαυμάζω, τεῦμα, πνεῦμα,
(νμ). πνευματισμός, πνεύμονας (καὶ πνεμόνι), ρεῦμα (λ.χ. ἡλεκτρικό),
ρευματισμός,
πολίτευμα, ἐμπόρευμα κτλ.

ψ. δούλεψη, χώρεψη, κάφα, κλάφα, ἔκλαφα, ἀγγάρεψα,
ἀγρίεψα, γειτόνεψα, γιάτρεψα, γοήτεψα, μούσκεψα, ταξίδεψα.

φχ(υχ). εὐχή, εὐχαριστῶ, εὐχομαι, προσεύχομαι, καυχιέμαι.

φσ ἀπαιδευσία, εὐσυνειδησία, εὔσημο, πανσήλυπος, καύσιμος (ἄλλα
(υσ). κάψιμο), ἐμπορεύσιμος, στρατεύσιμος, ἐπιστράτευση, ἀπόλαυση,
διάψευση.

φστ ἀπολαυστικός, αὐστηρός, καυστικός, κελευστής, ναύσταθμος,
(υστ). ἀναπνευστικός, ἐμπνεύστηκε, ρευστός,
(ἄλλα ἀκατάπαντος, ἄκαντος, ἄκλαντος).

χ. κόχη, κοχύλι, ροχαλίζω, συχαρίκια.

χν. σπλάχνο, σπλαχνίζομαι, ἄσπλαχνος, σπλαχνικός.

γχ. ἀγχίνοια, ἀγχίστροφος, ἀγχόνη, ἐγχείρηση, ἐλέγχω, λόγχη, με-
λαγχολία, συγχαλώω, συγχορδία, συγχύζω, συγχωρῶ,
Ἄγχιαλος, Κοπεγχάγη, Μάγχη.

γχρ. σύγχρονος, συγχρωτίζομαι*.

---

* Στήν ποιητική γλώσσα έχουν τό λαϊκότερο τύπο καὶ μερικές ἀπό τις
λέξεις πού ἀλλιῶς λέγονται μέ τό λόγιο συμφωνικό σύμπλεγμα.

**Δ. Πίνακας λέξεων μέ δύο σύμφωνα δημοια
ή μέ ἓνα σύμφωνο (καί μέ ντζ)**

Στόν ἀκόλουθο πίνακα ἀναγράφονται οἱ περισσότερες λέξεις πού παρουσιάζουν πρόβλημα ὃν γράφονται μέ δύο σύμφωνα δημοια ἢ μόνο μέ ἓνα.

Γράφονται μέ

ββ Σάββας, Σάββατο.

β κρεβάτι.

κκ ἀκκισμός, ἀνέκκλητος, ἐκκαθάριση, ἐκκλησία, ἐκκρεμῶ, ἐκκριση, κόκκινος, κόκκος, λάκκος.

κ κόκαλο, κόκορας, κοκίτης, κοκόνα, κουκί, κοῦκος, κοκκούλα, κουκούλι, κουκούτσι, ξωκλήσι, ρόκα, σάκος.

λλ	ἀγαλλίαση	εἰδύλλιο	κολλᾶ	συλλείτονογο
	ἀγγέλλω (ἀλ-	ἔλλειμμα	κοράλλι	σύλληψη
	λά ἄγγελος	ἔλλειψη	κορυδαλλός	συλλογή
	—ἄγγελία)	(ἀλλά ἔλειπα	κρύσταλλο	συλλογίζομαι
	ἀλλά	—ἔλειψα)	κύπελλο	σύλλογος
	ἀλλαγή	ἔλλειπτική	κωμειδύλλιο	συλλυποῦμαι
	ἀλλάζω	ἔλλογυμος	μαλλί	—στέλλω (δια-, συ-)
	ἀπαλλάσσω	θάλλω	μᾶλλον	σφάλλω
	ἀλλεπάλληλος	καλλιγραφία	μέταλλο	τριφύλλι
	ἄλλος	καλλιέργεια	μεταλλεῖο	(ἀλλά Τριφύλλια)
	ἀλλοπρόσαλλος	κάλλιο	μέλλον	ὑπάλληλος
	ἀλλοῦ	καλλιτέχνης	μέλλω	φελλός
	ἄμιλλα	καλλονή	παράλληλος	φύλλο
	ἀπαράμιλλος	καλλυντικός	ποικίλλω	(ἀλλά φυλή,
	ἀναγαλλιάζω	καλλωπίζω	(ἀλλά ποικίλος)	φύλο)
	ἀναστέλλω	κατάλληλος	πολλαπλασιάζω	χρυσαλλίδα
	ἀπαλλοτριώνω	κόλλα	πολλοί	ψάλλω
	βάλλω	καλλιτσίδα	πρωτόκολλο	ψελλίζω
	βδέλλα	κόλλανθρα	συλλαβή	ψύλλος
	δικέλλη	κολλύριο	συλλαλητήριο	

"Ελλάδα, "Ελληνας, Καλλίδοομο, Κεφαλληνία, Κεφαλλονιά, Κυλ-
λήνη, Πέλλα, Πελλήνη, Γαλλία (ἀλλά Πορτογαλία)

"Ελλη, Καλλιόπη, Καλλέργης, Καλλίας, Καλλιγᾶς, Καλλίμαχος,
Ρηγίλη, Σίβυλλα, Σύλλας, Ψελλός.

λ	ἄργιλος	γορίλας	μακελειό	σκύλος
	βάκιλος	δολάριο	μαλώνω	τάλιρο
	βίλα	θρύλος	μαξιλάρι	τοστίλα
	βανίλια	καβάλα	μίλι	τρελός
	βούλα	κάγκελο	μπάλα	τρούλος
	γάλος	καλαισθησία	μπαλόνι	φάκελος
	(ἀλλά Γάλλος)	καριοφίλι	παλικάρι	φάλαινα
	γορίλια	κολάρο	πορτοφόλι	φυσαλίδα
	γρυλίζω	κολίγας	πουλί	ψαλίδι
	γρύλος	λίβελος	σέλα	

Δαρδανέλια, Καβάλα, Πορτογαλία, Τριφυλία.

- έλα : κανέλα, κασέλα, κοπέλα, μπροστέλα, σαρδέλα, φανέλα, φουστανέλα (ἀλλά βδέλλα, δικέλλα, θύελλα)
- έλι : κοκκινέλι, κουνέλι, κονρέλι, μπιζέλι, παστέλι
- έλο : βέλο, καπέλο, μοντέλο, πινέλο, φουρνέλο
- ούλα : βαρκούλα, καρδούλα
- ούλι : μεδούλι
- ούλης : μικρούλης
- πουλο : ἀρχοντόπουλο
- πούλα : φαροπούλα
- λος : **Κανόνας:** Τά άρχαία κύρια δύνοματα σε -λος γράφονται μέντη λ σταν είναι παροξύτονα καί μέ δύο λλ σταν είναι προπαροξύτονα:
Αἰσχύλος, Κρατύλος, Ρωμύλος, Ζωίλος.
ἀλλά **Κάτουλλος, Τίβουλλος, Κύριλλος — Τελέσιλλα.**

μμ	ἄμμος	ἀδμματος	γράμμα	γραμμάριο
	ἀμμωνία	βάμμα	γραμματέας	γραμμή
	ἄναμμα	βλέμμα	γραμματική	δίλημμα

	έκατομμάριο	κόδμα	πλημμέλημα	σύμμαχος
	έλλειμμα	κομπάτι	πλημμύρα	συμμερίζομαι
	έμμεσος	κομματίζομαι	ράμμα	συμμετοχή
	έμμετρος	κομματιάζω	στέμμα	συμμετρία
	έμμισθος	κομμωτής	στρέμμα	συμμορία
	έμμονος	κρεμμύδι	συμμαζεύω	συμμορφώνω
	θρυμματίζω	λῆμμα	συμμαθητής	τρίμμα
	κάλυμμα			Έμμανονήλ.
μ	γόμα, καμιά, κομοδίνο, μαμά, μαμή, μαμούθ, ρέμα, φέμα.			
νν	βλέννα	έννιά	έννοια	παννυχίδα
	γέέννα	έννιακόσια	έννοϊ	σύννεφο
	γενναῖος	(ἀλλά ἔνατος,	ἔννομος	συννυψάδα
	γέννημα	ἔνενήτα,	καννάβι	τήβεννος
	γεννῶ	ἔνενητάρογης)	παλιννόστηση	τύραννος
	Ἄλόνηησος	Πελοπόννησος	(ἀλλά Χερσόνησος,	
	Ποιγικόνησος, Ἐφτάνησα)		Γιάννενα	
	Γιάννης, Γεννάδιος, Κόριννα,	"Αννα.		
v	ἄέναος	έρωνές	κολόνα	πένα
	Γενάρης	κάνα	μάνα	σονέτο
	γενεά	κανέλα	νόρα	τόνος (για δλες
	γούνα	κανίβαλος	νονός	τίς σημασίες)
	ἐνεός	κάνουνλα	πανί	
				Bρετανία.
ππ	ἰππικό, ἵπποδρόμιο, ἵππότης, μόνιππο κτλ., παππούς (ἀλλά παπάς)			
	Καππαδοκία, Φιλιππίνες, Ἰππίας, Λύσιππος, Φίλιππος.			
π	γρίπη, κάπα, καπέλο, παπάς, στέπα, στουπί.			
ρρ	αίμορραγία	ἀπορρίπτω	έτοιμορρόροπος	παλίρροια
	ἀμφίρροπος	ἀπορροφῶ	θάρρος	παρροήσια
	ἀναρτίρροητος	ἄρρωστος	ἰδιόρρυθμος	πρόρροηση
	ἀναρριπτίζω	διαρροή	ἰσορροπία	πνυρίχη
	ἀνάρρωση	διαρροθμίζω	καταρράκτης	πνυρός
	ἀντίρρηση	ἐπίρρημα	μεταρρυθμίζω	σύρριζα
	ἀντίρροπος	ἐπιρροή	μηχανορραφία	συρροή
	ἀπόρροια	ἔρρωνς	ομβρορυθμος	ψυχορραγῶ.

"Ομοια λέξεις καθώς ύπερομαντικός, ύπεροεαλιστής κτλ.
'Αντίρριο, Σέρρες, Πύρρος.

- ρ α) Λέξεις πού γράφονται μέ ένα ρ καί στήν ἀρχαία γλώσσα: εὐρυθμία, ενδωστος, Φερές, Φεραῖος κτλ.
β) Οι ρηματικοί τύποι πού είναι σύνθετοι μέ τό ἐπίρρημα ξανά ή τό ἀχώριστο ξε-:
ξαναρίχνω, ξεριζώνω, ξεράβω.
γ) Οι αύξημένοι ρηματικοί τύποι τῶν παρελθοντικῶν χρόνων:
ἔραψε, ἔριξε, ἔργθμισε, ἔργγωσα κτλ.
δ) Τά νεωτερά σύνθετα:
ἀγριοροδιά, ἀναρωτιέμαι, ἀσπρόρουχα, βαθύριζος, κατάραχα,
γλυκόριζα, ἐλληνορουμανικός, ἐλληνορωμαϊκός, καλορίζικος,
ξενοράβω, συχνορωτῶ κτλ.
ε) Οι ξένες λέξεις: κάρο, καρούλι, περούκα, ταράτσα κτλ.

σσ	βύσσινο	κολοσσός	νεοσσός	πίσσα
	βύσσοδομῶ	κυπαρίσσι	πάσσαλος	συσσίτιο
	γλώσσα	λόσσα	περισσεύω	σύσσωμος
	θάλασσα	μέλισσα	περίσσιος	συσσωρεύω
	κασσίτερος	μολοσσός	περισσότερο	τάσσω
	κίσσα	νάρκισσος	πεσσός	τέσσερα.
	κισσός			

Τά παράγωγα σέ -ισσα: βασίλισσα, ἀρχόντισσα.

Σαμιώτισσα (ἄλλα Λάρισα καί σάρισα).

'Αλικαρνασσός, 'Εδεσσα, 'Ελασσόνα, Θεσσαλία, Μασσαλία,
Μεσσηνία, 'Οδησσός, "Οσσα, Παρνασσός, 'Αβησσονία, 'Ασσο-
ρία, Βησσαρίωνας, Κασσάνδρα, Κασσιόπη.

σ	άλνσίδα	κάσα	μισεύω	ροῦσος
	ἄσος	κλασικός	μπούσονλας	σονσάμι
	ἀτίθασος	κλώσα	πασάς	φουσάτο
	δισάκι	μασόνος	ποτάσα	
	Άμισός,	'Αργινούσες,	'Ερεσός (στή Μυτιλήνη),	ἄλλα 'Ιερισσός
	(στή Χαλκιδική),	'Ιλισός,	Κηφισιά,	Κηφισός,
	Λάρισα,	Πάμισος,	Πατήσια,	Ρωσία,
	-έσα:	κοντέσα,	πριγκιπέσα.	Βελισάριος.

- ττ ἀττικισμός, διπτός, ἐλάττωμα, ἐλαττώνω, κύτταρο, περιττός
 (ἀλλά πυρετός), τριτός, ψιττακίζω
 'Αττική, Λυκαβηττός, 'Υμηττός, Φρεαττύδα, Πιττακός.
- τ κότερο, πίτα, Βρετανία.
 -έτα : δύμελέτα, δύπερέτα, ρακέτα, ρουκέτα, τοναλέτα.
 -έτο : καβαλέτο, κασκέτο, κλαρινέτο, κουφέτο, πακέτο, σονέτο, στιλέτο.
 -ότο : βραζελότο, καρότο, μπισκότο, τσιρότο.

γγ	ἄγγελος	ἴλιγγος	σπαράγγι	ὑπέργγυος
	βεγγαλικό	κλαγγή	στραγγίζω	ὑπερφαλαγγίζω
	γάγγλια	λαρύγγι	στραγγαλίζω	φάλαγγα
	γάγγραινα	μαγγανέία	στρογγυλός	φάλαγγας
	γογγύζω	μαγγάνιο	συγγενής	φαλάγγι
	γογγύλι	(ἀλλά μάγκανο,	συγγράμη	φαράγγι
	ἔγγαμος	μαγκανοπήγαδο)	συγγραφέας	φεγγάρι
	ἔγγονι	μηλίγγι	συρίγγιο	φέγγω
	ἔγγραμματος	μηνιγγίτης	σφαλάγγι	φερέγγυος
	ἔγγραφο	παλιγγενεσία	σφίγγα	φθόγγος
	ἔγγυητής	παραγγελία	σφίγγω	φόρμυγγα
	εναγγέλιο	παρασάγγης	σφουργγαρίζω	φραγγέλιο
	ἔχεγγυο	σάλπιγγα	σφουργγίζω	

Μεσολόγγι, Παγγαϊο, 'Αγγλία, Γάγγης, Μογγολία, Ούγγαρία,
 'Αγγελική, "Αγγελος, Βαγγέλης.

Λέξεις πού παίρνουν ντζ (καὶ ὅχι τζ)

ντζ	βελέντζα	μαντζουράνα	νεράντζι
	γάντζος	(ἀλλά μελιτζάνα)	παντζάρι
	καλικάντζαρος	μοντζούρα	παντζούρι
	μαντζούρι	μπροῦντζος	σκαντζόχοιρος
	Μαντζουρία, Βιτσέντζος, Λορέντζος, Λορεντζάτος, Μάντζαρος, Φραντζής.		

Ε. Καταλήξεις ούσιαστικῶν

α. Ἀρσενικά

Καταλήξεις	Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α
-εμός	μισεμός, ξενιτεμός, πηγεμός.
-ητής	(συνήθως ἀπό ρήματα σέ -ω) ἀθλητής, ἐπιθεωρητής, περιηγητής, ποιητής, τηλεγραφητής κτλ. Ἐξαιροῦνται: ἴδρυτής, μηρυτής, κριτής.
-ιστής	(συνήθως ἀπό ρήματα σέ -ίζω) ζυγιστής, θεριστής, λογιστής, τροχιστής κτλ. ἀνθρωπιστής, πολεμιστής κτλ. Ἐξαιροῦνται: δανειστής, ληστής.
-ίης	(ούσιαστικά κοινά καὶ ἔθνικά) μεσίτης, δόπλιτης, πολίτης, σπονδογίτης, συντοπίτης κτλ. Ἀνατολίτης, Θασίτης, Αιβαδίτης, Μεσολογγίτης κτλ. Ἄλλα: ἀλήτης, διαβήτης, ἴδιοκτήτης, κομήτης, κυβερνήτης, μαγνητής, πλανήτης, πλοιοκτήτης, προφήτης — δύτης, θύτης, λύτης (κοινά). Ἀγιορείτης, Πηλιορείτης καὶ τό Αἰγινήτης (ἔθνικά).
-ονας	(κοινά προπαροξύτονα) ἀκτήμονας, ἄξονας, βραχίονας, γείτονας, γνώμονας, δαίμονας, ἐμπειρογνώμονας, ἐπιστήμονας, κίονας, πνεύμονας, (ἀρχι)τέκτονας κτλ. Ἄλλα: ἄμβωνας, (εἱρωνας), καύσωνας, μεσαίωνας, (θερμο)σίφωνας.
-ορας	(κοινά καὶ κύρια προπαροξύτονα) αὐτοκράτορας, διδάκτορας, ἐκλέκτορας, πράκτορας, φήτορας κτλ. Ἐκτορας, Μέντορας, Νέστορας κτλ.
-ότης	ἀγρότης, δεσπότης, δημότης, δότης, ἐξωμότης, ἵπποτης, πότης, συνωμότης, τοξότης. Τά ύπόλοιπα σέ -ώτης: δεσμώτης, ἐπαρχιώτης, θιασώτης, ἴδιώτης, νησιώτης, πανηγυριώτης, πατριώτης, στρατιώτης (κοινά).

Κατα-λήξεις	Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α
	΄Ανδριώτης, Ήπειρώτης, Ρούμελιώτης, Σουλιώτης κτλ. (έθνικά).
-τήρας	ἀγεμιστήρας, αὐλητήρας, λαμπτήρας, ὀδοστρωτήρας κτλ.
-ωμός	λυτρωμός, σκλαβωμός, τελειωμός κτλ.
	΄Αλλά: ἔρχομός.
-ώνας	(παροξύτονα κοινά, περιεκτικά καί τοπωνύμια) ἀγκώνας, ἀγώνας, αἰώνας, ἀρραβώνας, θαμώνας, κολοφώνας, κυκλώνας, χειμώνας κτλ. ἀμπελώνας, ἐλαιώνας, κοιτώνας, ὀρυιθώνας, περιστεριώνας, πενκώνας, στρατώνας κτλ. ΄Ελικώνας, Κιθαιρώνας, Μαραθώνας κτλ. καί τό Ποσειδώνας. ΄Εξαιροῦνται: ἀλαζόνας, ἥγεμόνας, κανόνας, συνδαιτυμόνας. Στρυμόνας, Μακεδόνας, Παφλαγόνας κτλ.
-ωνας	(ἀρχαία κύρια δύνοματα καί έθνικά προπαροξύτονα). ΄Απόλλωνας, Ζήνωνας, Ίερωνας, Κίμωνας, Κρίτωνας, Πλά- τωνας, Σόλωνας, Τονύφωνας, Όροιωνας κτλ. Καί τό Πάρωνας — Ιάπωνας, Ιωνας, Λάκωνας, Λάπτωνας, Τσάκωνας κτλ. ΄Αλλά: Άγαμέμνονας, Άριστογείτονας, Ιάσονας, Φιλήμονας κτλ. ΄Αλιάκμονας.
	β. Θηλυκά
-αία	ἀνδραία, ἥλιαία (δικαστήριο στήν ἀρχαία Αθήνα), κεραία, μαία, περικεφαλαία κτλ. καί τά προπαροξύτονα Νίκαια, Ποτίδαια, Φώκαια. ΄Εξαιροῦνται: θέα, ιδέα, νέα, παρέα. Ζέα, Κέα, Νεμέα, Ρέα, Τεγέα.
-αινα	(προπαροξύτονα): δράκαινα, λίκαινα κτλ. Γιώργαινα, Μανδομιχάλαινα κτλ.

Κατα- λήξεις	Παραδείγματα
-ιά	<p>βαριά, βραδιά, βελονιά, έλια, γειτονιά, κερασιά, ξενιτιά, δρυγιά, προβιά κτλ.</p> <p>Έξαιρούνται (ἀπό ρήματα σέ -εύω): γιατρειά, δουλειά, σοδειά, παντρειά.</p>
-ια	<p>(παροξύτονα θηλυκά)</p> <p>ἀηδία, Ἀκαδημία, ἀμητστία, ἀπληστία, ἀσωτία, διετία, εὐφορία, ἡγεμονία, προεδρία, τυραννία, ύπονογιά, φιλοκαλία κτλ.</p> <p>Αρκαδία, Ασία κτλ.</p> <p>Άλλα (ούσιαστικά παράγωγα ἀπό ρήματα σέ -εύω, ἀπό ἐπίθετα σέ -ύς καὶ ἄλλα):</p> <p>ἀγγαρεία, ἀγυρτεία, ἀλαζονεία, βασιλεία, ἔρμηνεία, ἑταιρεία, ἐφεδρεία, ἐφορεία, θητεία κτλ.</p> <p>βαρεία, δασεία, δέξεια, πλατεία κτλ.</p> <p>θεία, λελα, μνεία, χρεία καὶ τό ούσ. Τροία.</p>
-ια	<p>(λήγουσα μέ καταχρηστικό δίφθογγο)</p> <p>ἀρρώστια, γύμνια, ζήλια, κάμπια, δροφάνια, περηφάνια, πούλια, συμπόνια, φτήνια.</p> <p>Άλλα (τά προπαροξύτονα): ἄδεια, ἀλήθεια, ἀμέλεια, βοήθεια, εὐλάβεια, συγγένεια, συνήθεια κτλ.</p> <p>Ἀντιόχεια, Δαύλεια, Δεκέλεια, Μαντίνεια, Φιλαδέλφεια κτλ.</p> <p>(ἐνῶ Ἐρέτρια) — Θάλεια, Ἰφιγένεια κτλ.</p> <p>ἄγνοια, ἀγχίνοια, διχόνοια, ἔννοια, εἴννοια, διμόνοια, πρόνοια, παλίρροια, ἄπνοια καὶ Εέβοια.</p>
-ίδα	<p>ἐπικεφαλίδα, ἐφημερίδα, μερίδα κτλ.</p> <p>Έξαιρούνται: χλαμύδα, σημύδα.</p>
-ίλια	<p>(ἀφηρημένα ούσιαστικά)</p> <p>ἀνατριχίλα, καΐλα, σαπίλα κτλ.</p>
-ισσα	<p>ἀρχόντισσα, γειτόνισσα, Σαμιώτισσα κτλ.</p> <p>Έξαιρούνται: Λάρισα, σάρισα (= μακεδονικό δόρυ).</p>

Κατα-λήξεις	Π αρ α δ ε ί γ μ α τ α
-ίτσα	(ύποκοριστικά) άλνσιδίτσα, μπαλίτσα, ποδίτσα κτλ. 'Εξαιρεῖται: θείτσα.
-όνα	(παροξύτονα) άλκνόνα, ἀμάζνα, εἰκόνα, σταγόνα κτλ. <i>Γκιόνα, Ἐλασσόνα, Καρχηδόνα, Χαλκηδόνα.</i> "Ομοια καὶ ἡ Λακεδαίμονα. 'Εξαιροῦνται: ἀρραβώνα, ἀχνωρά, κρυψώνα, λεγεώνα, χελώνα κτλ.
θητό	<i>Αδέλωνα, Βαρυλώνα, Βραντώνα, Καλνδώνα, Σιδώνα, Σικνώνα.</i>
-οσύνη	ἀγραμματοσύνη, γρηγοροσύνη, δικαιοσύνη, καλοσύνη, μεγαλοσύνη, χριστιανοσύνη κτλ.
-ότητα	ἀπλότητα, θερμότητα, ιδιότητα, ποιότητα κτλ.
-ύτητα	βαρύτητα, δέξύτητα, ταχύτητα κτλ. (ἀπό ἐπίθετα σέ -ύς).
-ωνία	<i>Βαρυλωνία, Ἰαπωνία, Ιωνία, Κολωνία, Λακωνία, Ααπωνία, Πολωνία.</i> 'Ακόμη σέ -ωνιά: γωνιά, θημωνιά, κλειδωνιά, παγωνιά, χειμωνιά κτλ.
-	'Άλλα: Μακεδονία, Παφλαγονία κτλ. καὶ τό πετονία.
-ωτή	καλαμωτή, πινακωτή, φτερωτή.

γ. Οὐδέτερα

-εῖο	(παροξύτονα πού φανερώνουν τόπο) γραφεῖο, ιατρεῖο, σχολεῖο, σωματεῖο, ὀδεῖο κτλ. 'Εξαιροῦνται: ἐστιατόριο, φυλάκιο (προπαροξύτονα).
-ημα	μηχάνημα, ἐπιφώνημα, τηλεγράφημα κτλ.
-ητό	ἀγκομαχητό, ἀναφιλητό, βογκητό, κυνηγητό, παραμιλητό, ξεφωνητό, ποδοβολητό.

Καταλήξεις	Παραδείγματα
-ι	αντί, κλειδί, μαλλί, ρησί, σπαθί. 'Εξαιρεῖται: δξύ.
-ι	άλατι, θυμάρι, καλοκαίρι, τραγούδι κτλ. 'Εξαιροῦνται: βράδυ, δάκρυ, δίχτυ, στάχυ καί τό δόρυ.
-ίδι	βαρύδι, ταξίδι, τουφεκίδι, φίδι κτλ. 'Εξαιροῦνται: ἀντικλείδι, στρείδι — καρύδι, κρεμμύδι, μόδι, φρύδι — Παλαμήδι.
-ιο	γέλιο, συχώριο, τετράδιο. 'Εξαιροῦνται: ἀπόγειο, ἵσδριο, ὑπόγειο.
-όνι	ἀηδόνι, λεμόνι, πριόνι, τιμόνι, τρυγόνι κτλ. 'Εξαιροῦνται: ἄλωνι, κυδώνι, κωθώνι, παραγώνι.
-ριό	καμπαναριό, νοικοκυριό, συμπεθεριό κτλ. 'Εξαιρεῖται: μαγειρειό.
-τήρι	κλαδευτήρι, ξυπνητήρι, πατητήρι, ποτήρι, ποτιστήρι, τρυπητήρι κτλ. 'Εξαιροῦνται: κεφαλοτύρι κτλ. (μέ δεύτερο συνθετικό τό τυρί).
-τήριο	γυμναστήριο, δικαστήριο, πιεστήριο, σιδερωτήριο κτλ. 'Εξαιροῦνται: κτίριο, μαρτίριο.

Σημείωση: "Οσα ούδετερα έχουν φωνήν πρίν από τό ι της κατάληξης παίρνουν πρίν από τό ι αύτό, δταν παύσει νά είναι τελικό, ένα γ: τσάι άλλα τσαγιοῦ, τσάγια, ρολόι — ρολογιοῦ, ρολόγια κτλ.

ΣΤ. Καταλήξεις ἐπιθέτων

Κατα- λήξεις	Π α ρ α δ ε í γ μ α τ α
-αῖος	ἀκμαῖος, εὐκταῖος, κεφαλαῖος, μοιραῖος, τελευταῖος κτλ. 'Εξαιρεῖται: νέος. (Βλ. καὶ στή σ. 229: -λέος, -τέος.)
-εῖος	ἀστεῖος, θεῖος, λεῖος, πληθεῖος. 'Εξαιροῦνται: γελοῖος, κρύος.
-ηρός	ἀνθηρός, δαπανηρός, ζωηρός, πνιγηρός, πονηρός, τολμηρός κτλ. 'Άλλα: ἀλμυρός, ἀργυρός, βδελυρός, βλοσυρός, γλαφυρός, ἰσχυρός, δχυρός, πορφυρός.
-ιδερός	ἀσπριδερός, μαυριδερός.
-ικός	ἀθλητικός, ἀστικός, γνωστικός, εὐγενικός, ναυτικός κτλ. 'Άλλα: θηλυκός, λιβυκός — δανεικός, δεκελεικός. Καὶ τά ούσ. δαρεικός, Κεραμεικός.
-ιμος	δόκιμος, νόμιμος, νόστιμος, φρόνιμος, χρήσιμος. 'Άλλα (τά σύνθετα ἀπό τό θυμός, δνομα, σῆμα, σχῆμα, δῆμος, φήμη): εὖθυμος, πρόθυμος, δύμώνυμος, συνώνυμος, διάσημος, ἐπίσημος, ἄσχημος, ἀπόδημος, περίφημος. Καὶ τά ἔρημος, ἔτοιμος.
-ινός	ἀντικρινός, βορινός, βραδινός, μακρινός, παντοτινός, φετινός κτλ. 'Εξαιροῦνται: ἐλεεινός, κλεινός, δρεινός, σκοτεινός, ταπεινός, νηγεινός, φωτεινός.
-ινος	μάλλινος, μαρμάρινος, ξύλινος, πέτρινος, χάρτινος κτλ.
-ιος	ἄγιος, ἄγριος, αἰώνιος, ἄξιος, οὐρανίος, σάπιος, σεβάσμιος, τίμιος κτλ. 'Άλλα (ὅσα παράγονται ἀπό κύρια δύναματα προσώπων): ἀβερώφειος, κυκλώπειος, πυθαγόρειος κτλ. καὶ τά: ἄδειος, ἀντρόκειος, βρόειος, γυναικειος, ἐπίγειος, (ἴσογειος, ὑπόγειος), πρόβειος, τέλειος — δμοιος — ἀλληλέγγυος.

Κατα- λήξεις	Π αρ α δε ί γ μ α τ α	
-ίσιμος	ηγησίμος, ύπολογίσιμος κτλ. 'Αλλά: ἀρτύσιμος — (ἀπό ρήματα β' συζυγίας) κατοική- σιμος, συζητήσιμος κτλ.	
-ίσιος	ἀρνίσιος, βοωνίσιος, παιδιακίσιος, παλικαρίσιος. 'Αλλά: ἐτήσιος, ήμερήσιος, γηήσιος, 'Ιθακήσιος, Μιλήσιος (έθνικά) κτλ.	
-λέος	πειναλέος, διψαλέος, ρωμαλέος κτλ.	
-τέος	διαιρετέος, μειωτέος, πολλαπλασιαστέος, προακτέος κτλ.	
-ωπός	ἀγριωπός, κιτριωπός, πρασινωπός, χαρωπός κτλ.	
-ωτός	ἀγκαθωτός, θολωτός, μεταξωτός, σπαθωτός, φουντωτός, φτε- ρωτός κτλ.	

Z. Καταλήξεις ρημάτων

α) Οι ένεστωτικές καταλήξεις των ρημάτων της α' συζυγίας

Τά ρήματα τελειώνουν σε	Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
1. -άβω	ἀράβω, φάβω, σκάβω κ.ἄ.	ἀπολαύω, παύω, ἀναπαύω
2. -εύω	κλαδεύω κ.ἄ. ὄνειρεύομαι κ.ἄ.	κλέβω, σέβομαι
3. -αίνω	ζεσταίνω κ.ἄ. φαίνομαι κ.ἄ.	δένω, μένω, πλένω
4. -έρνω	γέρνω, φέρνω κ.ἄ.	παίρνω
5. -ιάζω	ἀγκαλιάζω κ.ἄ. βιάζομαι κ.ἄ.	ἀδειάζω, χρειάζομαι μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι
6. -ίζω	ἀντικροίζω κ.ἄ., συλλογίζομαι κ.ἄ.	(μπήζω - μπήγω), πήζω, πορήζω — ἀναβλύζω, ἀναβρύζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, κελαρύζω, δολούζω, συγχύζω, σφύζω — δαρείζω — ἀθροίζω
7. -λλω	ἀναβάλλω, ἀναγγέλλω, μέλλω, ποικίλλω	θέλω, μέλει, ὀφείλω
8. -ώνω	κλειδώνω (κλείδωνα, -ωσα, -ώθηκα, -ωμένος) κ.ἄ.	
9. -σσω	ἀναπτύσσω, ἀπαλλάσσω, ἔξελισσω	ἀρέσω
10. -ττω	πλήττω, εἰσπράττω	θέτω, κείτομαι

Τά ρήματα τελειώνουν σέ		Παραδείγματα	Έξαιρέσεις
11.	-ίνω	δίνω, κλίνω, κρίνω, πίνω, ἀποκρίνομαι, γίνορυμαι	—
	-ήνω	ἀφήνω, σβήνω, στήνω, φήνω	—
	-ύνω	γδύνω, λύνω, ντύνω, ξύνω, φτύνω, χύνω, διενθύνω, ενκολύνω, μολύνω, ξεδιαλύνω, δξύνω, ταχύνω, ἀμύνομαι	—
	-είνω	κλείνω, τείνω	—

β) Οι αօριστικοί τύποι

A. Ρήματα πού δέν άλλάζουν τό θεματικό φωνήν του ένεστώτα στόν αόριστο

Θεμ. φωνήν	Παραδείγματα Ένεστώτα	Παραδείγματα Αօριστου	Έξαιρέσεις
-η-	ἀφήνω, σβήνω, πρήζω, μπήζω	ἄφησα, ἔσβησα, ἔπρηξα, ἔμπηξα	—
-ι-	δρίζω κτλ., νίβω, πνίγω, γίνομαι	δρισα (διόρισα), ἔνιψα, ἔπνιξα, ἔγινα	δίνω: ἔδωσα, παθ. δόθηκα
-υ-	μολύνω κτλ., δακρύζω, χύνω, συγχύζω	μόλυνα, δάκρυσα, ἔχυσα, σύγχυσα	—
-ει-	ἀλείβω, κλείνω, σείω, τείνω	ἄλειψα, ἔκλεισα, ἔσεισα, ἔτεινα	—
-οι-	ἀθροίζω, ἀνοίγω	ἀθροισα, ἀνοιξα	—
-ω-	ἀπλώνω κτλ., νιώθω, σώζω	ἀπλωσα, ἔνιωσα, ἔσωσα	—
-ο-	ἀρμόζω (ἐφαρμόζω κτλ.), δεσπόζω	ἄρμοσα (ἐφάρμοσα κτλ.), δέσποσα	—

Β. Ρήματα που άλλαζουν τό θεματικό φωνήν του ένεστώτα στόν άριστο

Θεμ. φω- νήν	Παραδείγματα 'Ένεστώτα	Θεμ. φω- νήν	Παραδείγματα 'Άορίστου	'Εξαιρέ- σεις
-ε-	μέρω, ἀπονέμω, γέρων κτλ. πλένω (πλύνω)	-ει-	ἔμεινα, ἀπόνειμα, ἔγειρα	—
-αι-	βαράνω, κοντάνω κτλ. ἀνεβαίνω, κατασταίνω, βλαστάνω κτλ.	-υ-	ἔπληντα	—
-α-	άμαρτάνω, αὐξάνω	-η-	βάρυντα, κόντυντα ἀνέβηκα, κατάστησα βλάστησα	—
		-η-	άμαρτησα, αὔξησα	—

**Γ. Τά ρήματα τῆς β' συγγίας σχηματίζουν τόν άριστο μέ τήν κατάληξη
-η σ α**

Παραδείγματα 'Ένεστώτα	Θεμ. φω- νήν	Παραδείγματα 'Άορίστου	'Εξαιρέσεις
ἀγαπῶ, λαλῶ κτλ. τραβῶ κτλ.	-η-	ἀγάπησα, λάλησα	μεθῶ, μέθυσα
	-η-	τράβηξα	μηνῶ, μήνυσα

**Δ. "Οσα ρήματα έχουν διπλό ένεστώτα σέ -ω και -ίζω στόν άριστο
παίρνουν τήν κατάληξη -ι σ α**

'Ενεστώτας	'Άριστος
σκορπῶ καὶ σκορπίζω ἄνθω καὶ ἄνθιζω γνωρῶ καὶ γνωρίζω κτλ.	σκόρπισα ἄνθισα γνώρισα κτλ.

γ) Ή μετοχή

- Oι ένεργητικές μετοχές τελειώνουν σέ:
-οντας, όταν είναι προπαροξύτονες:
λέγοντας, γράφοντας, τρέχοντας κτλ.

-ώντας, δταν είναι παροξύτονες:
γελώντας, πηδώντας, τραγουδώντας.

2. Οι παθητικές μετοχές τελειώνουν σέ:

- μενος μέ ένα μ δέρω - δεμένος, στήνω - στημένος, λύνω - λυμένος.
-μμένος μέ δύο μ στά ρήματα πού έχουν χαρακτήρα χειλικό: γράφω - γραμμένος, φάω - φαμένος, έγκαταλείπω - έγκαταλειμμένος, άπορριπτω - άπορριψμένος.
-εμένος μέ ε πάντοτε στήν προπαραλήγουσα: βασιλεύω - βασιλέμενος, μαγεύω - μαγεμένος.
-ημένος μέ η στά ρήματα της δεύτερης συζυγίας: ἀγαπῶ - ἀγαπημένος, καὶ στίς μετοχές άποθαρρημένος καὶ ἐπιβαρημένος τῶν ρημάτων άποθαρρύνω καὶ ἐπιβαρύνω.
-ισμένος μέ ι σέ μερικά ρήματα της δεύτερης συζυγίας:
ξαγρυπνῶ - ξαγρυπνισμένος, φοβοῦμαι - φοβισμένος.
Ἐξαιρεῖται ἡ μετοχή μεθυσμένος.
-σμένος σέ ρήματα της πρώτης συζυγίας τό ι, η, υ, ει, οι πού έχουν στήν παραλήγουσα της ὄριστικης τού ἐνεστώτα διατηρεῖται:
χτίζω - χτισμένος, σβήνω - σβησμένος, συγχύζω - συγχυσμένος, κλείνω - κλεισμένος, ἀθροίζω - ἀθροισμένος.
-ωμένος μέ ω α) στά ρήματα πού τελειώνουν σέ -ώνω:
ἀπλώνω - ἀπλωμένος καί
β) στά άκόλουθα ἀνώμαλα ρήματα:

βλέπω	ἰδωμένος
λέγω	εἰπωμένος
γίνομαι	γινωμένος
κάνω	καμωμένος
πίνω	πιωμένος
τρώγω	φαγωμένος

Τά έξι αύτά ρήματα τελειώνουν στήν παθητική μετοχή σέ -ωμένος, καθώς καὶ στόν παθητικό ἀόριστο σέ -ώθηκα, ἐνῶ δέν έχουν ἐνεργητικό ἀόριστο σέ -ωσα. Βλ. Κατάλογο Ἀνώμαλων Ρημάτων.

Η. Καταλήξεις έπιρρημάτων

Κατα- λήξεις	Π α ρ α δ ε ί γ μ α τ α
-ει	έκει, παμψηφεί.
-η	άκομη, εἰδεμή, μή.
-ι	ἔτσι, μονορούφι, πάλι, πέρ(υ)σι, ὅχι, σταυροπόδι, μαζί.
-ια	άγαλια, ἀνάρια, μακριά, πλατιά, φαρδιά κτλ.
-ις	μόλις, ἀποβραδίς, κοντολογίς, δλονυχτίς κτλ.
	'Εξαιροῦνται καί γράφονται μέ τη μερικά σύνθετα μέ γενική: ἀπαρχῆς, ἐξαρχῆς, ἐπικεφαλῆς, ἐπίσης, καταγῆς, καταμεσῆς.
-υ	ἀντίκρυν, μεταξύ, πολύ.
-ω	γύρω, ἐπάνω, κάτω, ἔδω, ἔξω.
-ως	άμεσως, βεβαίως, κακῶς, πῶς κτλ.
	'Εξαιροῦνται τά: ἐμπρός, ἐντός, ἐκτός, (ἐ)φέτος, τέλος.

Τονισμός τῶν έπιρρημάτων

1. 'Η μακρόχρονη λήγουσα τῶν έπιρρημάτων δταν τονίζεται παίρνει περισπωμένη:
ποῦ, ἄλλοῦ, αὐτοῦ, ἔδω, ἔκει, πεζή, πῶς, ἄλλιῶς, καταγῆς.
2. 'Εξαιροῦνται τά ἀναφορικά πού, καθώς, μή, εἰδεμή, παμψηφεί.
3. Τό α στό τέλος τῶν παροξύτονων έπιρρημάτων είναι βραχύχρονο:
πρῶτα, ὡραῖα, σπουδαῖα.
3. 'Η λήγουσα τῶν έπιρρημάτων σέ -ας είναι μακρόχρονη:
διαμιᾶς, μεμιᾶς, μονομιᾶς.

—ει ἀκτιρδούν νήτο νικονοσιανόν στοιχόν ἀκτιρδούν μέσον

·θέλω ήσαν να συντηρούνται από την παραγωγή
·επιτάχυνε την παραγωγή από την παραγωγή

Ρήματα

II. ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

A. Κατηγορίες άνωμαλων ρημάτων

Οι κατηγορίες πού δικολουθοῦν είναι μικρές ή μεγάλες δύμαδες ή πάρα ρήματα πού παρουσιάζουν τήν ίδια άνωμαλία: τά ρήματα π.χ. βάζω, βγάζω και κάνω άνηκουν στήν ίδια κατηγορία, γιατί άλλάζουν στόν άριστο τό χαρακτήρα του ένεστώτα. "Έτσι καί μέ τά δίλλα ρήματα: τό καθένα, άνάλογα μέ τήν άνωμαλία πού παρουσιάζει, άνήκει καί σέ μία κατηγορία. Τά ίδια δύμως ρήματα μπορεῖς νά τά βρίσκεις καταταγμένα άλφαριθμητικά στόν Κατάλογο τῶν 'Ανώμαλων Ρημάτων πού δικολουθεῖ.

1η Κατηγορία

Μερικά ρήματα σχηματίζουν τό άοριστικό τους θέμα ή πάρα άλλη ρίζα: λέγω - είπα. Τά ρήματα αύτά έχουν άσιγμο άριστο καί είναι τά δικόλουθα:

βλέπω, έρχομαι, λέγω, τρώ(γ)ω.

2η Κατηγορία

Μερικά ρήματα άλλάζουν στό άοριστικό τους θέμα τό χαρακτήρα του ένεστώτα: βγάζω - έβγαλα. Τά ρήματα αύτά είναι τά δικόλουθα: βάζω, βγάζω, κάνω.

3η Κατηγορία

Ρινικόληκτα καί μερικά άλλα ρήματα σχηματίζουν τό άοριστικό τους θέμα άλλαζοντας τό θεματικό φωνήν του ένεστώτα: μένω - έμεινα, φεύγω - έφυγα. Άπό τά ρήματα αύτῆς τής κατηγορίας άλλα σχηματίζουν άσιγμο άριστο καί άλλα σιγματικό: είναι τά δικόλουθα: άπονέμω, βαραίνω, βρέχω, δίνω, λεπταίνω, μακραίνω, μένω, ντρέπομαι, πλένω, στέκομαι, στρέφω, τείνω, τρέπω, τρέφω, φαίνομαι, φεύγω, φθείρω, χαίρομαι.

4η Κατηγορία

Πολλά ρινικόληκτα ρήματα πού τελειώνουν σέ -αίνω, -άνω

σχηματίζουν τό **άοριστικό τους θέμα** ἀποβάλλοντας τό ν καὶ ἄλλα-
ζοντας τό **θεματικό φωνῆν** τοῦ ἐνεστώτα:

ἀνασταίνω - ἀνάστησα, ἀμαρτάνω - ἀμάρτησα.

Τά ρήματα τῆς κατηγορίας αὐτῆς σχηματίζουν σιγματικό ἀό-
ριστο καὶ εἰναι τά ἀκόλουθα:

ἀμαρτάνω, ἀνασταίνω, ἀποσταίνω, ἀρταίνω, αὐξάνω, βλασταίνω,
βυζάίνω, ἐγκατασταίνω, παρασταίνω, σωπαίνω, χροταίνω. IO

5η Κατηγορία

Τά ύγροληκτα ρήματα πού τελειώνουν σέ -λω σχηματίζουν
τό **άοριστικό τους θέμα** ἀποβάλλοντας τό ἔνα λ καὶ ἄλλάζοντας,
κάποτε, τό **θεματικό φωνῆν**:

σφάλλω - ἔσφαλα, ἀνατέλλω - ἀνάτειλα.

Τά ρήματα αὐτῆς τῆς κατηγορίας ἔχουν ἀσιγμο ἀόριστο καὶ
εἰναι τά ἀκόλουθα:

(ἀν)αγγέλλω, ἀνατέλλω, (ἀπο)βάλλω, (κατ)αγγέλλω,
(παρ)αγγέλλω, σφάλλω, φάλλω.

6η Κατηγορία

Τά ύγροληκτα ρήματα πού τελειώνουν σέ -λνω, -ρνω σχημα-
τίζουν τό **άοριστικό τους θέμα** ἀποβάλλοντας τό ν πού ἔχει δ ἐνε-
στώτας καὶ ἄλλάζοντας, συχνά, τό **θεματικό φωνῆν**:

φέρω - ἔφερα, σπέρω - ἔσπειρα - σπάρθηκα - σπαρμένος.

Τά ρήματα αὐτῆς τῆς κατηγορίας σχηματίζουν ἀσιγμο ἀό-
ριστο καὶ εἰναι τά ἀκόλουθα:

γδέρω, γέρω, δέρω, παίρω, σέρω, σπέρω, στέλνω, φέρω,
ψέλνω.

7η Κατηγορία

Μερικά ρινικόληκτα ρήματα πού τελειώνουν σέ -αινω σχημα-
τίζουν τό **άοριστικό τους θέμα** ἀποβάλλοντας τή συλλαβή -αιν-
τοῦ ἐνεστώτα:

καταλαβαίνω - κατάλαβα.

Τά ρήματα αὐτά σχηματίζουν ἀσιγμο ἀόριστο καὶ εἰναι τά
ἀκόλουθα:

καταλαβαίνω	λαβαίνω	λαχαίνω	μαθαίνω
παθαίνω	πετυχαίνω	πηγαίνω	τυχαίνω.

8η Κατηγορία

Ρήματα τῆς πρώτης συζυγίας σχηματίζουν χρόνους και τύπους κατά τή δεύτερη συζυγία:

θέλω - θέλησα, τρέχω - τρέχα.

Τά ρήματα αύτά είναι τά άκόλουθα:

βόσκω, δέομαι, διαμαρτύρομαι, εῦχομαι, θέλω, στέκομαι, τρέχω.

9η Κατηγορία

Ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας σχηματίζουν τόν άριστο σέ:

-ασα: γελῶ - γέλασα· τέτοια είναι τά ρήματα:

ἀνακλῶ, γελῶ, γερω̄, διαθλῶ, διψῶ, δρῶ, ἐπιδρῶ, κερω̄,
κρεμνῶ, ξεχνῶ, πεινῶ, περνῶ, σπῶ, σχολνῶ.

-εσα: καλῶ - κάλεσα· τέτοια είναι τά ρήματα:

ἀναιρῶ, ἀρκῶ, ἀφαιρῶ, βαρῶ, διαιρῶ, ἐξαιρῶ, ἐπαινῶ,
καθαιρῶ, καλῶ, καταφρονῶ, μπορῶ, πλανῶ, πονῶ, στε-
νοχωρῶ, συ(γ)χωρῶ, συναιρῶ, τελῶ, φορῶ.

-υσα: μεθῶ - μέθυσα, μηνῶ - μήνυσα.

-αξα: βαστῶ - βάσταξα (βάστηξα), πετῶ - πέταξα.

-ηξα: ρονφῶ - ρούφηξα, τραβῶ - τράβηξα.

-εψα: θαρρῶ - θάρρεψα.

10η Κατηγορία

Μερικές μετοχές σχηματίζονται άνωμαλα χωρίς νά παίρουν τίς καταλήξεις τίς κανονικές, τίς καταλήξεις δηλαδή πού παίρνουν οι μετοχές τῆς κατηγορίας στήν όποια άνήκουν. "Ετσι π.χ. τά ρήματα πηγαίνω και ἀγανακτῶ έχουν μετοχές: πηγεμένος και ἀγανακτισμένος.

Τέτοια ρήματα είναι τά άκόλουθα:

ἀγανακτῶ	ξεψυχῶ	φοβοῦμαι	βαραίνω
ἀγυντῶ	ἀκούμπτω	ἀποθαρρύνω	κοιμοῦμαι
δυστυχῶ	ἐπιβαρύνω	εὐτυχῶ	μολύνω.
λεπταίνω	μαθαίνω	μακραίνω	

B. Κατάλογος ἀνώμαλων ρημάτων*

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
ἀγανακτῶ (Κ10)	ἀγανάκτησα	—	ἀγανακτισμένος
-αγγέλλω (Κ5) (τό βρίσκουμε σύνθετο)	-άγγειλα	-αγγέλθηκα	-αγγελμένος
ἀγρυπνῶ (Κ10)	ἀγρύπνησα	—	ἀγρυπνισμένος
-αιρῶ (Κ9) (σύνθετο πάντα)	-αίρεσα	-αιρέθηκα	-αιρεμένος
ἀκονυμπῶ (Κ10)	ἀκούμπησα	—	ἀκονυμπισμένος
ἀμαρτάνω (Κ4)	ἀμάρτησα	—	—
ἀναγγέλλω βλ. -αγγέλλω			
ἀναιρῶ βλ. -αιρῶ			
ἀνακλῶ (Κ9)	ἀνάκλασα	ἀνακλάστηκα	ἀνακλασμένος
ἀνασταίνω (Κ4)	ἀνάστησα	ἀναστήθηκα	ἀναστημένος
ἀνατέλλω (Κ5)	ἀνάτειλα	—	—
ἀνεβαίνω	ἀνέβηκα § 263	—	ἀνεβασμένος

* Κανονικά ἀναγράφονται στόν κατάλογο αύτόν ό ἐνεργητικός ἐνεστώτας καί ό ἀόριστος, ό παθητικός ἀόριστος καί ή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου.

'Από αύτά σχηματίζονται εύκολα οι υπόλοιποι ρηματικοί τύποι καί χρόνοι.

'Η ἔνδειξη Κ μέ δριθμό (Κ1, Κ2 κτλ.) δηλώνει τήν κατηγορία στήν όποια ἀνήκει τό ρῆμα (Κ1=1η Κατηγορία κτλ.).

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
ἀποθαρρύνω (Κ10)	ἀποθάρρυντα	ἀποθαρρύνθηκα	ἀποθαρρημένος
ἀπονέμω (Κ3)	ἀπόνειμα	ἀπονεμήθηκα	—
ἀποσταίνω (Κ4)	ἀπόστασα	—	ἀποσταμένος
ἀρέσω Παρατατικός ἀρεσα καί ἀρεζα	ἀρεστα	—	—
ἀρκῶ (Κ9)	ἀρκεσα	ἀρκέστηκα	—
ἀρταίνω (Κ4)	ἀρτυσα	ἀρτύθηκα	ἀρτυμένος
ανξάρω (Κ4)	ανξησα	ανξήθηκα	ανξημένος
ἀφαιρῶ βλ. -αιρῶ			
ἀφήνω	ἀφησα (ἀφῆκα)	ἀφέθηκα	ἀφημένος
βάζω (Κ2) -βάλλω (Κ5) προ-, προσ-; ἀνα- κ.ἄ.	ἔβαλα -έβαλα	βάλθηκα -βλήθηκα	βαλμένος -βλημένος
βαραίνω (Κ3)	βάρντα	—	βαρεμένος (Κ10)
βαρῶ (Κ9)	βάρεσα	βαρέθηκα	βαρεμένος
βαστῶ (Κ9)	βάσταξα βάστηξα	βαστάχτηκα βαστήχτηκα	βασταγμένος βαστηγμένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
βγάζω (Κ2)	ἔβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω	βγῆκα § 263	—	βγαλμένος
βλασταίνω (Κ4)	βλάστησα	—	βλαστημένος
βλέπω (Κ1)	εἶδα ἀλλά καί ἀνάβλεψα πρόβλεψα § 263	εἰδώθηκα ‘Υποτακτική ἰδωθῶ	ἰδωμένος
βόσκω (Κ8)	βόσκησα	βοσκήθηκα	βοσκημένος
βρέχω (Κ3)	ἔβρεξα	βράχηκα (κατα)βρέ- χτηκα § 267	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρῆκα ἢβρα § 263	βρέθηκα	—
βυζαίνω (Κ4)	βύζαξα	βυζάχτηκα	βυζαγμένος
γδέρω (Κ6)	ἔγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος
γελῶ (Κ9)	γέλασα	γελάστηκα	γελασμένος
γέρω (Κ6)	ἔγειρα	—	γερμένος
γερωῦ (Κ9)	γέρασα	—	γερασμένος
γίνομαι	ἔγινα	γίνηκα ‘Υποτακτική γενῶ	γινωμένος
δέομαι (Κ8)	—	δεήθηκα	—
δέρω (Κ6)	ἔδειρα	δάρθηκα	δαρμένος

Ἐνεστώτας	Ἄόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
διαθλῶ (Κ9)	διάθλασα	διαθλάστηκα	διαθλασμένος
διαβαίνω	διάβηκα § 263	—	—
διαιρῶ βλ. -αιρῶ			(21) διαιρεῖται
διαμαρτύρομαι (Κ8)	—	διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διαρρέω	διέρρευσα	—	—
διδάσκω	δίδαξα	διδάχτηκα	διδαγμένος
δίνω (Κ3)	ἔδωσα ἔδωκα Προστακτική δῶσε	δόθηκα	δο(σ)μένος
διψῶ (Κ9)	δίψασα	—	διψασμένος
δρῶ (Κ9)	ἔδρασα	—	—
δυστυχῶ (Κ10)	δυστύχησα	—	δυστυχισμένος
ἐγκατασταίνω (Κ4) - ἐγκαθιστῶ	ἐγκατάστησα	ἐγκαταστάθηκα	ἐγκαταστημένος
ἐξαιρῶ βλ. -αιρῶ			(21) διαιρεῖται
(ἐ)παιρῶ (Κ9) (παινεύω)	(ἐ)παίνεσα παίνεψα	(ἐ)παιρέθηκα παινεύτηκα	παινεμένος παινεμένος
ἐπιβαρύνω (Κ10)	ἐπιβάρυνα	ἐπιβαρύνθηκα	ἐπιβαρημένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
ἐπιδρῶ βλ. δρῶ			
ἔρχομαι	ἥρθα § 263	—	—
εὐτυχῶ (Κ10)	εὐτύχησα	—	εὐτυχισμένος
εῦχομαι (Κ8)	—	εὐχήθηκα	—
θαρρῶ (Κ9)	θάρρεψα θάρρησα	—	—
θέλω (Κ8)	θέλησα	—	θελημένος
θέτω	ἔθεσα	(τέθηκα)	-θεμένος, (ἀπο-, κατα-, ἀποσυν- κ.ἄ.)
καθαιρῶ βλ. -αιρῶ			
κάθομαι (καθίσω)	κάθισα κάθισα	—	καθισμένος καθισμένος
καίω § 260,1	ἔκαψα	κάηκα § 267	καμένος
καλῶ (Κ9)	κάλεσα	καλέστηκα	καλεσμένος
κάνω (Κ2) Παρατατικός ἔκανα	ἔκαμα (ἔκανα)	—	καμωμένος
καταγγέλλω βλ. -αγγέλλω			
καταλαβαίνω (Κ7)	κατάλαβα	—	—

Ἐνεστώτας	Ἄόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
καταφρονῶ (Κ9)	καταφρόνησα καταφρόνεσα	καταφρονήθηκα καταφρονέθηκα	καταφρονημένος καταφρονεμένος
κατεβαίνω	κατέβηκα § 263	—	κατεβασμένος
κερνῶ (Κ9)	κέρασα	κεράστηκα	κερασμένος
κλαίω § 260,1	ἔκλαψα	κλαύτηκα	κλαμένος
κοιμοῦμαι (Κ10)	—	κοιμήθηκα	κοιμισμένος
κρεμ(ν)ῶ (Κ9)	κρέμασα	κρεμάστηκα	κρεμασμένος
λαβαίνω (Κ7)	ἔλαβα	—	—
λαχαίνω (Κ7)	ἔλαχα	—	—
λέ(γ)ω (Κ1)	εἶπα § 263	εἰπώθηκα	εἰπωμένος
λεπταίνω (Κ3) (λεπτύνω)	λέπτυνα	λεπτόθηκα	(ἐκ)λεπτυσμένος (Κ10)
μαθαίνω (Κ7)	ἔμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος (Κ10)
μακραίνω (Κ3)	μάκρυνα	— ἀπομακρύθηκα	μακρεμένος (Κ10) ἀπομακρυσμένος
μεθῶ (Κ9)	μέθυσα.	—	μεθυσμένος
μένω (Κ3)	ἔμεινα	—	—
μηρῶ (Κ9)	μήρυσα	μηρόθηκα	μηρυμένος
μολύνω (Κ10)	μόλυνα	μολύνθηκα	μολυσμένος
μπαίνω	μπῆκα § 263	—	μπασμένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
μπορῶ (K9)	μπόρεσα	—	—
ντρέπομαι (K3)	—	ντράπηκα § 267	—
ξεδιαλύνω	ξεδιάλννα	ξεδιαλύθηκα § 265,3	ξεδιαλυμένος
ξεχρῶ (K9)	ξέχασα	ξεχάστηκα	ξεχασμένος
ξεψυχῶ (K10)	ξεψύχησα	—	ξεψυχισμένος
παθαίνω (K7)	ἔπαθα	—	(κακό) παθημένος
παίρνω (K6)	πήρα § 263	πάρθηκα	παραμένος
παραγγέλλω παραγγέλνω βλ. -αγγέλλω			
παρασταίνω (K4)	παράστησα	παραστάθηκα	παραστημένος
πάω βλ. πηγαίνω			
πειρῶ (K9)	πείνασα	—	πεινασμένος
περνῶ (K9)	πέρασα	περάστηκα	περασμένος
πετυχαίνω (K7)	πέτυχα	—	πετυχημένος
πετῶ (K9)	πέταξα	πετάχτηκα	πετα(γ) μένος
πέφτω	ἔπεσα	—	πεσμένος
πηγαίνω (K7) πάω	πήγα § 263	—	πηγεμένος (K10)
πίνω	ήπια § 263	πιώθηκα	πιωμένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
πλανῶ (Κ9) (πλανεύω)	πλάνεσα πλάνεψα	πλανήθηκα πλανεύτηκα	πλανημένος πλανεμένος
πλέω (Κ3)	ἔπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος
πλέω	ἔπλευσα	—	—
πνέω	ἔπνευσα	-πνεύστηκα (έμ-)	-πνευσμένος (έμ-)
πονῶ (Κ9)	πόνεσα	-πονέθηκα (παρα- κ.ἄ.)	πονεμένος
ρουφῶ (Κ9)	ρούφηξα	ρουφίχτηκα	ρουφηγμένος
σέβομαι	—	σεβάστηκα	—
σέργω (Κ6)	ἔσυρα	σύρθηκα	συρμένος
σπῶ (Κ9) σπάζω, σπάνω, σπάω	ἔσπασα	-σπάστηκα (ἀπο- κ.ἄ.)	σπασμένος
σπέργω (Κ6)	ἔσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέκομαι (Κ3) στέκω		στάθηκα	—
Προστακτική στέκα (Κ8)		Προστακτική στάσον	—
στεκάτε		σταθεῖτε	—
Μετοχή στεκάμενος			
στέλνω (Κ6) -στέλλω	ἔστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
στενοχωρῶ (Κ9)	στενοχώρησα στενοχώρεσα	στενοχωρήθηκα στενοχωρέθηκα	στενοχωρημένος στενοχωρεμένος

'Ενεστώτας	'Αόριστος		Μετοχή Παθητική
	'Ενεργητικός	Παθητικός	
στρέφω (Κ3)	ἔστρεψα	στράφηκα § 267	στραμμένος -στρεμμένος (κατα-)
συ(γ)χωρῶ (Κ9)	συ(γ)χώρησα συ(γ)χώρεσα	συ(γ)χωρήθηκα συ(γ)χωρέθηκα	συ(γ)χωρημένος συ(γ)χωρεμένος
συναιρῶ βλ. -αιρῶ			
συνωμοτῶ	συνωμότησα συνώμοσα	—	—
σφάλλω (Κ5)	ἔσφαλα	—	ἐσφαλμένος
σχολνῶ (Κ9)	σχόλασα	—	σχολασμένος
σωπαίνω (Κ4)	σώπασα	—	σωπασμένος
σιωπῶ	σιώπησα	-σιωπήθηκα (ἀπο- κ.ἄ.)	-σιωπημένος
τείνω (Κ3)	ἔτεινα	-τάθηκα (ἀπο- κ.ἄ.)	—
τελῶ (Κ9) (σύνθετο συνήθως)	τέλεσα	τελέστηκα	-τελεσμένος (συν- κ.ά.)
τραβῶ (Κ9)	τράβηξα	τραβήχτηκα	τραβηγμένος
τρέπω (Κ3)	ἔτρεψα	τράπηκα § 267	-τραμμένος
τρέφω (Κ3) (θρέφω)	ἔθρεψα	τράφηκα θράφηκα § 267	θρεμμένος

Ἐνεστώτας	Ἄόριστος		Μετοχή Παθητική
	Ἐνεργητικός	Παθητικός	
τρέχω (Κ8) Προστακτική τρέχα τρεχάτε	ἔτρεξα	—	—
τρώ(γ)ω (Κ1)	ἔφαγα § 263	φαγώθηκα	φαγωμένος
τυχάνω (Κ7)	ἔτυχα	—	(ἀποτυχημένος)
ὑπόσχομαι	ὑποσχέθηκα	—	ὑποσχεμένος
φαίνομαι (Κ3)		φάνηκα § 267	(χακοφανισμένος)
φεύγω (Κ3) Προστακτική φεῦγε φεύγα	ἔφυγα	—	—
φθείρω (Κ3)	ἔφθειρα	φθάρηκα § 267	φθαρμένος
φοβοῦμαι (Κ10)	—	φοβήθηκα	φοβισμένος
φορῶ (Κ9)	φόρεσα	φορέθηκα	φορεμένος
φταίω § 260,1	ἔφταιξα	—	—
χαίρομαι (Κ3) Μετοχή χαρούμενος	—	χάρηκα § 267	—
χορταίνω (Κ4)	χόρτασα	—	χορτασμένος
ψέλνω (Κ6) (ψάλλω) (Κ5)	ἔψαλα	(ψάλθηκα)	ψαλμένος

Γ. Ρήματα σέ -αίνω

Ένεστώτας	Ένεργητικός Αόριστος	Παθητικός Αόριστος	Παθητική Μετοχή
α'. Μέ αόριστο σέ -ανα <i>(-άίνω, -ανα, -νθηκα, -σμένος)</i>			
ἀρασαίνω	ἀνάσανα	—	—
ἀπολυμαίνω	ἀπολύμανα	ἀπολυμάνθηκα	ἀπολυμασμένος
θερμαίνω	θέρμανα	θερμάνθηκα	θερμασμένος
λευκαίνω	λεύκανα	λευκάνθηκα	λευκασμένος
λιπαίνω	λίπανα	λιπάνθηκα	λιπασμένος
μιαίνω	μίανα	μιάνθηκα	μιασμένος
ξεθυμαίνω	ξεθύμανα	—	ξεθυμασμένος
ραίνω	ἔρανα	—	—
ρυπαίνω	ρύπανα	ρυπάνθηκα	—
σημαίνω	σήμανα	σημάνθηκα	(σε)σημασμένος
συμπεραιώνω	συμπέρανα	—	—
νγραίνω	(νγρανα)	νγρά(ν)θηκα	—
νφαίνω	νφανα	νφάνθηκα	νφασμένος
β'. Μέ αόριστο σέ -ανα <i>(-άίνω, -ανα, -θηκα, -μένος)</i>			
βασκαίνω	βάσκανα	βασκάθηκα	βασκαμένος
βονβαίνω	βονβάνα	βονβάθηκα	βονβαμένος
γλυκαίνω	γλύκανα	γλυκάθηκα	γλυκαμένος
ζεσταίνω	ζέστανα	ζεστάθηκα	ζεσταμένος
κονφαίνω	κούφανα	κονφάθηκα	κονφαμένος
μαραίνω	μάρανα	μαράθηκα	μαραμένος
μοιραίνω	μοίρανα	μοιράθηκα	μοιραμένος
-μωραίνω	-μώρανα	(ξε)μωράθηκα	(ξε)μωραμένος
ξεραίνω	ξέρανα	ξεράθηκα	ξεραμένος

Ἐνεστώτας	Ἐνεργητικός Ἄόριστος	Παθητικός Ἄόριστος	Παθητική Μετοχή
πεθαίνω	πέθανα	—	πεθαμένος
πικραίνω	πίκρανα	πικράθηκα	πικραμένος
τρελαίνω	τρέλανα	τρελάθηκα	(ξε)τρελαμένος
φροντίζω	φύρανα	—	(φρονμένος)
ψυχραίνω	ψύχρανα	ψυχράθηκα	ψυχραμένος

γ'. Μέ δόριστο σέ -υνα

ἀκριβαίνω	ἀκρίβυνα	—	—
ἀπαλαίνω	ἀπάλυνα	—	—
βαραίνω	βάρυνα	—	βαρεμένος
βαθαίνω	βάθυνα	—	—
χονταίνω	χόντυνα	—	—
λεπταίνω	λέπτυνα	λεπτύνθηκα	(ἐκ)λεπτυσμένος
μακραίνω	μάκρυνα	ἀπομακρύνθηκα	ἀπομακρυσμένος μακρεμένος
μικραίνω	μίκρυνα	—	—
ξανθαίνω	ξάνθυνα	—	—
δμορφαίνω	δμόρφυνα	—	—
παχαίνω	πάχυνα	—	—
πλαταίνω	πλάτυνα	—	—
πληθαίνω	πλήθυνα	—	—
σγονδαίνω	σγονύννα	—	—
σκληραίνω	σκλήρυνα	—	—
σκονδαίνω	σκούρυνα	—	—
φαρδαίνω	φάρδυνα	—	—
φτωχαίνω	φτώχυνα	—	—
χοντραίνω	χόντρυνα	—	—

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

‘Η ιστορία τῆς γλώσσας πού μιλᾶς είναι χαραγμένη πάνω στίς ίδιες τις λέξεις της πού, μιλημένες καί τραγουδισμένες χιλιάδες χρόνια τώρα ἀπό ἑκατομμύρια χείλη, φέρνουν ως ἐμᾶς τήν ίδια τήν ιστορία τοῦ ἔθνους.

‘Η ἀρχαία
ελληνική
γλώσσα

Οἱ ἀρχαῖοι “Ἐλλῆνες μιλοῦσαν ἀπό τόπο σέ τόπο διαφορετικά. Ἀπό τόπο σέ τόπο δηλαδή ἡ γλώσσα ἐπαιρνε καὶ ἄλλη μορφή, ἀποκτοῦσε ἔναν ίδιατέρο τύπο, πού λεγόταν διάλεκτος. Στή Σπάρτη εἶχαν τή δωρική διάλεκτο, στήν Ἀθήνα τήν ἀττική καὶ ἄλλοῦ ἄλλη. Αύτό ὅμως δέν τούς ἐμπόδιζε καθόλου νά ἐπικοινωνοῦν καί νά συνεννοοῦνται θαυμάσια, γιατί οἱ διαφορές ἀνάμεσα στίς διαλέκτους δέν ἦταν μεγάλες. ‘Η γλώσσα τους δέν ἄλλαζε. ‘Η μητέρα λ.χ. ἀπό τούς Ἀθηναίους λεγόταν μήτηρ, ἐνώ ἀπό τούς Σπαρτιάτες λεγόταν μάτηρ. Τή σπαρτιατική λέξη τάν οἱ Ἀθηναῖοι τήν ἔλεγαν τίγν. Τόν ξέρεις τό λόγο τῆς ἀρχαίας Σπαρτιάτισσας «ἡ τάν ἡ ἐπί τὰς»· ἡ Ἀθηναία θά ἔλεγε στή δική της διάλεκτο: «ἡ τίγν ἡ ἐπί τῆς»· (ἢ νά φέρεις πίσω τήν ἀσπίδα ἡ νά σέ φέρουν πάνω σ’ αὐτή νεκρό). “Οπως διαπιστώνεις, οἱ διαφορές τους δέν ἦταν τόσο μεγάλες, ώστε νά δημιουργοῦν ἄλλη γλώσσα. Δημιουργοῦσαν ἀπλῶς ἄλλη διάλεκτο.

‘Η ἑλληνιστική
ἢ ἀλεξανδρινή
κοινή

‘Ωστόσο κοινή γλώσσα διαμορφώθηκε ἀργότερα, μετά τήν κλασική ἐποχή, μέσα στούς αἰῶνες πού ἀρχίζουν τό 300 π.Χ. καὶ τελειώνουν τό 300 μ.Χ. περίπου. ‘Η γλώσσα αὔτή, πού γίνεται σιγά σιγά κοινή ὅλων τῶν Ἐλλήνων, προῆλθε ἀπό τήν ἀττική διάλεκτο καὶ μάλιστα ἀπό αὔτήν πού μιλοῦσαν στήν Ἀθήνα γύρω στά 500 - 400 π.Χ., τόν καιρό δηλαδή πού οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν φτάσει στήν πιό μεγάλη τους ἀκμή. Γιά νά

γίνει δύμως ή ἀττική διάλεκτος κοινή, χρειάστηκε νά πάρει λέξεις καί ἀπό άλλες διαλέκτους, τότε πού ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατακτοῦσε τήν Ἀνατολή. Ἐτοι ή κοινή αὐτή γλώσσα ἔγινε μέ τόν καιρό καί γλώσσα τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολῆς. Τή μιλούσαν καί τήν ἔγραφαν παντοῦ: στή Συρία, στή Μικρασία, στήν Περσία, στήν Αἴγυπτο καί ἄλλοι. Ἐγινε δηλαδή, ὅπως θά λέγαμε σήμερα, ή διεθνής γλώσσα τῆς ἐποχῆς.

πανηγύρις Η
παραλλήλη

Ἡ γλώσσα αὐτή μέ τόν καιρό καί μέ τό ἀπλωμα ἔχασε τήν παλιά της μορφή καί παρουσίασε νεωτερισμούς πού προμηνοῦσαν τή γλώσσα πού μιλοῦμε σήμερα. ቩ γλώσσα τοῦ Ζου μ.Χ. αἰώνα ἔχει πολλά στοιχεῖα τῆς σημερινῆς μας γλώσσας. Δέ λένε τώρα ὕει, ἐρυθρός, ἵχθυς, λένε βρέχει, κόκκινος, (ὁ)ψάριον, ὅπως περίπτου λέμε καί σήμερα. Τέτοια δείγματα βρίσκουμε πολλά στά Εὐαγγέλια: *Βρέχει ἐπί δικαιούς καὶ ἀδικούς, οἱ Ἰουδαῖοι ἔντυσαν τό Χριστό μέ χλαμύδα κοκκίνην·* γιά νά φάνε τά πλήθη στά δόποια δίδασκε ὁ Χριστός, δέν ὑπῆρχαν παρά πέντε ἄρτοι κορίθινοι καί δύο δψάρια.

Ἡ σχέση τῆς κοινῆς μέ τήν ἀρχαία καί τή νέα ελληνική

Σίγουρα στά παραδείγματα αὐτά ἀναγνωρίζεις λέξεις πού χρησιμοποιεῖς καί σύ στόν καθημερινό σου λόγο. Δίκαια λοιπόν εἶπαν ὅτι ή κοινή τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ μεγάλο σταθμό τῆς γλωσσικῆς μας ιστορίας καί ἀρχή καί πρώτη ἐμφάνιση τῆς νεοελληνικῆς μας γλώσσας.

Ἡ γλώσσα κατά τά βυζαντινά κρόνια

Οι ἀλλαγές συνεχίστηκαν καί στά χρόνια τά βυζαντινά. Τότε μάλιστα γενικεύτηκαν περισσότερο. Ἐτοι βρίσκουμε πάρα πολλές λέξεις στή σημερινή τους μορφή: παιδί(ν), ἄλων(ν), πατέρας, πόλη, ἄσ, νά καί πολλές ἄλλες. Ἀργότερα, ὅταν σβήνει τό Βυζάντιο, ή γλώσσα ή ζωντανή δέ διαφέρει σχεδόν καθόλου ἀπό τή σημερινή, τή νεοελληνική γλώσσα, ὅπως τήν ξέρουμε ἀπό τά δημοτικά μας τραγούδια.

Ἡ νεοελληνική γλώσσα

Ἡ σημερινή μας γλώσσα ἔχει μοναδικές ἀρετές: ἐκφραστικότητα, εύλυγισία, δύναμη συνθετική, ίκανότητα παραγωγική, πού σημαίνει ὅτι ἀνάλογα μέ τίς ἀνάγκες συνθέτει καί παράγει λέξεις, πού ἐκφράζουν τό καθετί.

‘Η ελληνική γλώσσα έχει, όπως είδες, μεγάλη ιστορία.
Έχει τή μεγαλύτερη ιστορία άπό δλες τίς εύρωπαικές γλώσσες.
Γραπτά της μνημεῖα μαρτυροῦνται άπό τή 2η χιλιετία π.Χ.,
λογοτεχνικά πρίν άπό 2500 χρόνια. Σ’ αύτή γράφτηκαν
ἔργα πού δέ θά γεράσουν ποτέ: ή άρχαία λογοτεχνία, τά
Εύσηγγέλια, ή βυζαντινή καί ή νέα μας λογοτεχνία. Μ’ αύτήν
έκφράστηκε ό λαός μας καί έστησε τά δικά του μνημεῖα: τά
παραμύθια, τίς παροιμίες, τίς παραδόσεις του, τά δημοτικά
μας τραγούδια.

Είναι θησαυρός. “Ομως τό γλωσσικό μας αύτό θησαυρό^{το}
έχουμε χρέος νά τόν κατακτήσουμε. Καί γιά νά έπιτύχουμε,
χρειαζόμαστε μερικά βοηθήματα. “Ενα άπό αύτά έίναι καί ή
Γραμματική, τό βιβλίο αύτό πού μέ άγαπη προσφέρεται στόν
“Ελληνα μαθητή καί στό *Εθνος γενικότερα.

νασάλη Η'
ετ έτοικ
δηνηνόδη
ιπούδη

Η Ιλληνική
ή Αρχαίων
κοινή
λογοτεχνία Η'
πασάλη

ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΚΑΙ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ
ΤΑΣΟΥ ΜΟΥΣΤΑΦΕΛΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΣΤΟ ΜΑΘΗΤΗ	7
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ	
ΟΙ ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	
Πρώτο κεφάλαιο — Φθόγγοι καί γράμματα	11
Δεύτερο κεφάλαιο — Λέξεις καί συλλαβές	18
Τρίτο κεφάλαιο — Τόνοι καί πνεύματα	22
Τέταρτο κεφάλαιο — Άλλα όρθογραφικά σημάδια — Στίξη — Συντομογραφίες	29
Πέμπτο κεφάλαιο — Πάθη φθόγγων	34
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ	
ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ	
I. Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ	
Πρώτο κεφάλαιο — Λέξεις λαϊκές καί λέξεις λόγιες — Τό λεξιλόγιο τῆς Νεοελληνικῆς	42
II. Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ	
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ	
Δεύτερο κεφάλαιο — Γενικά	43
Τρίτο κεφάλαιο — Παραγωγή	46
Τέταρτο κεφάλαιο — Σύνθεση	57

III. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Πέμπτο κεφάλαιο — Κυριολεξία καί μεταφορά	67
‘Ομώνυμα	68
Παρώνυμα	68
Συνώνυμα	69
Ταυτόσημα	69

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Γενικά	70
--------------	----

I. ΤΑ ΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Πρῶτο κεφάλαιο — Τό ἄρθρο	74
---------------------------------	----

ΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Δεύτερο κεφάλαιο — Οἱ σημασίες καὶ τὰ εἰδῆ τῶν οὐσιαστικῶν	76
Τρίτο κεφάλαιο — Τό γένος τῶν οὐσιαστικῶν	78
Τέταρτο κεφάλαιο — Ὁ ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν	80
Πέμπτο κεφάλαιο — Κλίση τῶν οὐσιαστικῶν	81
(Κλίση ἀρσενικῶν	83
Κλίση θηλυκῶν	91
Κλίση οὐδετέρων)	98
“Εκτο κεφάλαιο — Ἄνωμαλα οὐσιαστικά	103

ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ

“Εβδομό κεφάλαιο — Ἡ κλίση τῶν ἐπιθέτων	108
“Ογδοο κεφάλαιο — Παραθετικά	117
“Ενατο κεφάλαιο — Τά ἀριθμητικά	125
Δέκατο κεφάλαιο — Οἱ ἀντωνυμίες	130

ΤΑ ΡΗΜΑΤΑ

Γενικά	141
“Ενδέκατο κεφάλαιο — Διαθέσεις καί φωνές	142
Δωδέκατο κεφάλαιο — Ἐγκλίσεις καί χρόνοι — Ἀριθμοί καί πρόσωπα	146

Δέκατο τρίτο κεφάλαιο — Τά στοιχεῖα τοῦ σχηματισμοῦ	153
Δέκατο τέταρτο κεφάλαιο — Οἱ συζυγίες	159
Δέκατο πέμπτο κεφάλαιο — Τά θέματα	176
Α. — Τό ἐνεστωτικό θέμα	176
Β. — Τό θέμα τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου	178
Γ. — Τό θέμα τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου καὶ τῆς παθητικῆς μετοχῆς .	184
Δέκατο ἕκτο κεφάλαιο — Ρήματα ἔλλειπτικά, ἀπρόσωπα, ἀνώμαλα	190
Δέκατο ἑβδόμο κεφάλαιο — Οἱ μετοχές	191

II. ΤΑ ΑΚΛΙΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Πρῶτο κεφάλαιο — Ἐπιρρήματα	193
Δεύτερο κεφάλαιο — Προθέσεις	199
Τρίτο κεφάλαιο — Σύνδεσμοι	201
Τέταρτο κεφάλαιο — Ἐπιφωνήματα	205

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

I. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ

A. — Δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ σὲ ξένες λέξεις	211
B. — Λέξεις πού παίρνουν δασεία	212
Γ. — Συμφωνικά συμπλέγματα	214
Δ. — Πίνακας λέξεων μέ δύο σύμφωνα ὅμοια ἢ μέ ἓνα σύμφωνο (καί μέ ντζ)	218
E. — Καταλήξεις ούσιαστικῶν	223
ΣΤ. — Καταλήξεις ἐπιθέτων	228
Ζ. — Καταλήξεις ρημάτων	230
Η. — Καταλήξεις ἐπιρρημάτων	234

II. ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

A. — Κατηγορίες ἀνώμαλων ρημάτων	235
B. — Κατάλογος ἀνώμαλων ρημάτων	238
Γ. — Ρήματα σὲ -aínw	248

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ . . . . .

250

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γηγενιότητος αὐτῶν.

⁷ Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸ διώκεται κατά τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 19/46 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Α', 1976 (VIII)—ΑΝΤΙΤΥΠΑ 950.000—ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2260/12.8.76

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ-ΒΙΒΛΙΟΣΙΑ: ΓΡΑΦΙΚΑ ΤΕΧΝΑ ΛΑΒΠΟΤΙΚΕΑΚΑΔΗΜΙΑ

NEOELΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΛΕΞΗΣ

ΟΡΓΑΝΩΣ ΕΠΙΧΟΡΗΣ ΜΑΛΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΔΩΡΕΑΝ

ИИИИИИИИ
ИИИИИИИИ
ИИИИИИИИ

ΕΚΔΟΣΗ Α΄ 1976 ΔΙΕΥ ΛΑΙΤΥΠΩΝ ΕΦΕΤ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ
ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΗΣ

• Η. Δασύρε

ΕΠΟΔΟΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ

1976

NEOEVVHNICKH TPAMMATICH

KEMENI KAI AZKHEZ

ΟΙΑΝΤΙΩΝ ΕΚΓΩΣΕΩΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΑΙΓΑΙΝΩΝ
ατει

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

‘Η διμάδα έργασίας, τήν όποια είχε καταρτίσει τό ΚΕΜΕ γιά νά προσαρμόσει τή Γραμματική τής Δημοτικῆς στά σημερινά δεδομένα τής νεοελληνικής καί σχολικής πραγματικότητας¹, καθώς προχωροῦσε στό έργο της είχε διαπιστώσει δτι ήταν άπαραίτητο νά συνταχτεῖ ἔνα ὑπεύθυνο καί πρακτικό βοήθημα γιά τόν ἐκπαιδευτικό καί τό μαθητή μέ σκοπό νά ἐμπεδώνεται κάθε διδασκόμενο τμῆμα τής γραμματικῆς. Βέβαια ἔνα τέτοιο δοκιμασμένο βοήθημα κυκλοφορεῖ ἐδῶ καί ἀκετά χρόνια. Είναι τό βιβλίο τῶν M. Οἰκονόμου - Θρ. Σταύρου - M. Τριανταφυλλίδη, ‘Η γλώσσα μου. ’Απευθύνεται στούς μαθητές καί ἀντεξει στή δοκιμασία τοῦ χρόνου. ’Ωστόσο δέν μποροῦσε νά χρησιμοποιηθεῖ στήν περιπτώση μας γιά τούς ἔξης δύο λόγους: πρῶτα καί κύρια, γιατί ἐκεῖνο περιέχει καί τή γραμματική ἥλη, πού δ μαθητής τή βρίσκει τώρα στή Γραμματική του· κι ἐπειτα, ἐπειδή μέ τίς ἀναπροσαρμογές πού ἔγιναν στή Γραμματική Τριανταφυλλίδη τό βιβλίο δέ θά ήταν πιά χρήσιμο.

Γιά τούς λόγους αὐτούς συντάχτηκαν οἱ ἀσκήσεις πού ἀκολούθουν καί πλαισιώθηκαν ἀπό εἰδικά κείμενα. Καί τά δύο αὐτά, κείμενα καί ἀσκήσεις, ἔχουν τήν ἀφετηρία τους, ἅμεσα ἡ ἔμμεσα, στό βιβλίο ‘Η γλώσσα μου’. Τά κείμενα είναι σχεδόν στό σύνολό τους παραμένα ἀπό ἐκεῖ ἀλλά καί πολλές ἀπό τίς ἀσκήσεις είναι οἱ ἀσκήσεις τοῦ βιβλίου ἐκείνουν, ἄλλες αὐτούσιες καί ἄλλες ἀλλαγμένες.

‘Η χρησιμότητα τοῦ βιβλίου μας, πού συμπληρώνει τή διδασκαλία τής γραμματικῆς, είναι βέβαια δλοφάνερη καί ἡ χοήση τον εύκολη. Κάθε κείμενο μέ τίς ἀσκήσεις πού τό συνοδεύουν συσχέτιζεται μέ τούς παραγράφους τής Γραμματικῆς, ἔτσι πού νά εύκολύνονται ὁ δάσκαλος καί ὁ

1. Τήν διμάδα τήν είχαν ἀποτελέσει οἱ: ’Αλέξ. Καρανικόλας, Πρόεδρος, ’Αντ. Κατσουρός, Καλλ. Μουστάκα, Κων. Παπανικολάου, ’Ιγν. Σακαλής, ’Ανθή Σεφεριάδου, ’Ηλ. Σπυρόπουλος, Δημ. Τομπαΐδης καί Χρήστος Τσολάκης, μέλη.

μαθητής. Ἐδώ δημοσίευμα πάντα τόποι μέρη αὐτό δέ σκοπεύει
νά περιοδίσει τίς δημιουργικές πρωτοβουλίες τοῦ δασκάλου. Ὁ καθένας,
σύμφωνα μέ τίς ἐκτιμήσεις γιά τό ἐπίπεδο τῆς δουλειᾶς του, ἔχει πλατιά
περιθώρια στὸν καταρτισμό ἀκόμη καὶ δικῶν του ἀσκήσεων. Ὁπωσδή-
ποτε εἶναι ἔργο τοῦ δασκάλου νά διαλέγει κάθε φορά ποιές καὶ πόσες
ἀπό τίς ἀσκήσεις τοῦ βιβλίου, πού ἀναφέρονται στά διάφορα γραμματικά
φαινόμενα, θά δίνει στοὺς μαθητές καὶ ἐπιτέλεον νά καθορίζει ἄν ή λύση
τους ἀπό τό μαθητή θά γίνεται γραπτά η προφορικά. Σέ πολλές περι-
πτώσεις οἱ ἀσκήσεις εἶναι ἀρκετά πλούσιες, γι' αὐτό ἐφιστοῦμε τήν προ-
σοχή τοῦ δασκάλου στὴν ἀνάγκη νά ἐπιλέγει κάθε φορά δύσες χρειά-
ζονται.

'Ελπίζομε πώς, ἃν χρησιμοποιηθεῖ μέ αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ βιβλίο τῶν ἀσκήσεων, θά προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του ώς ἀπαραίτητο συμπλήγωμα τοῦ βιβλίου τῆς Γραμματικῆς.

1. Ο ΤΖΙΤΖΙΚΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΥΡΜΗΓΚΙ

— "Α! Τί θησαυροί! Πόσα σπυριά σιτάρι! Είσαι πολύ πλούσιος, άφέντη, καί εύτυχισμένος.

— "Ω, καλώς τόν κύρ τζίτζικα! Δέν είσαι ό τζίτζικας; "Έχω καιρό νά σέ δῶ καί σέ βλέπω άδυνατισμένο. 'Εσύ μέ γνωρίζεις;

— Ού, βέβαια! Είσαι τό μυρμήγκι. Πάντα δουλειές, βλέπω.

— "Ε, τί νά κάμω; "Έπιασε ξαφνικά μπόρα, μοῦ ἔβρεξε τό άποθηκεμένο σιτάρι καί τό ἔβγαλα στόν ήλιο νά στεγνώσει. Σέ λίγο θά τό μπάσω πάλι. Μποροῦσα νά τό άφήσω νά σαπίσει; Μά έσύ πῶς άπό δῶ;

— 'Η άνάγκη μ' ἔφερε, κύρ μύρμηγκα. Χειμώνας, βλέπεις, κρύο μέ σφίγγει ή πείνα καί δέν ἔχω τό παραμικρό νά βάλω στό στόμα μου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 1 - 21)

1. Νά ύπογραμμίσεις τά φωνήεντα καί νά τά χωρίσεις σέ δύο στήλες: α) φωνήεντα καί β) δίψηφα φωνήεντα.
2. Νά χωρίσεις τά σύμφωνα σέ τρεις στήλες: α) τελικά, β) διπλά καί γ) δίψηφα.
3. Στίς λέξεις: χειμώνας, κρύο, βλέπω, μπόρα, στόμα, άφέντης ποιά σύμφωνα είναι ήχηρά, ποιά ἄηχα, ποιά στιγμιαῖα, ποιά ἐξακολουθητικά;
4. Σημείωσε τούς διφθόγγους καί δικαιολόγησε τούς τόρους καί τά πνεύματα στίς λέξεις:
νεράιδα, ἀηδόνι, ἀιτός, ρόιδι, βόηθα.

2. Η ΣΑΜΑΡΕΙΤΙΣΣΑ

Ήταν περίπου μεσημέρι, σάν εφτασε δ 'Ιησοῦς στή Συχάρ, πόλη της Σαμάρειας, δλλοτε μεγάλη και πλούσια πρωτεύουσα, δλλά ξεπεσμένη πιά έκεινο τόν καιρό. Περπατούσε άπό τό πρωί, και δ 'ἀνοιξιάτικος ήλιος ἔκαιγε δυνατά έκεινη τήν ώρα. Πλάι στό μεγάλο δρόμο ήταν τό πηγάδι τοῦ Ιακώβ, ὡς μισή ώρα μακριά άπό τή χώρα.

Κουρασμένος άπό τό δρόμο, σκονισμένος και ίδρωμένος, κάθισε δ 'Ιησοῦς στό πεζούλι τοῦ πηγαδιοῦ και περίμενε τούς μαθητές του, που είχαν τραβήξει γιά τή χώρα νά φωνίσουν τροφές.

'Αντίκρυ του τό Γαριζίν υψωνε τήν άπαλή και όλοπράσινη ράχη του μέ τά ἔρείπια τοῦ ναοῦ του, τίς ἀσημένιες φουντωτές ἐλιές, τ' ἀνθισμένα δόπωροφόρα δέντρα και τά μυριόχρωμα ἀγριολούλουδα. 'Η Σαμάρεια τότε, ὅπως και ή Γαλιλαία, ήταν κατάφυτη, είχε δάση πολλά, πηγές δλόδροσες· ήταν ή ἀντίθεση τῆς αὐστηρῆς, ξερῆς και ἄχαρης Ιουδαίας.

Μονάχος στήν ώραία αυτή φύση διαλογιζόταν καθισμένος δ 'Ιησοῦς, δταν μιά γυναίκα μέ τή στάμνα στόν δμο ἔφτασε νά πάρει νερό. Τήν είδε δ 'Ιησοῦς πού σίμωσε, που ἔδεσε τό ἀντλημά της και τό ἔριξε στό πηγάδι. Και σάν τό τράβηξε πάνω και γέμισε τή στάμνα της, τής είπε δ 'Ιησοῦς:

— Δῶσ· μου νά πιῶ!

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 23 - 27)

'Από τήν ἀρχή ὡς τήν πρώτη τελεία τοῦ κειμένου:

1. Νά γράψεις σέ χωριστές στήλες τίς μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, τρισύλλαβες και πολυσύλλαβες λέξεις.
2. Νά βρεις τίς λέξεις πού τοντζονται στήν προπαραλήγονσα, στήν παραλήγονσα και στή λήγονσα.

3. Νά συλλαβίσεις τίς λέξεις:
- Ιησοῦς, Ιουδαίας, ἀπαλή, χώρα.
  - Τροφές, ὄλοπράσινη, ἀνθισμένα, κουρασμένος, στάμνα, ἄγνός, ἐλπίδα, πέλμα.
  - Πολλά, Σαμαρείτισσα, ἑννέα, ἵππικό.
4. α) Ὑπογράμμισε τίς μακρόχρονες συλλαβές στίς λέξεις:
δύως, πηγές, δλόδροσες, κουρασμένος, ὕψωνε, αὐστηρῆς.
β) Στίς ἵδιες λέξεις ὑπογράμμισε τίς βραχύχρονες συλλαβές.

3. ΤΟ ΔΕΛΦΙΝΙ

Δώδεκα παιδιά ἔκαμε δι πατέρας μου. Ἐγώ ἡμουνα τό πρῶτο καὶ τό πιό ζωηρό. Ἡμουνα τόσο ζωηρός, πού δι πατέρας μου, γιά νά ἡσυχάσει, μ' ἔστελνε στούς συγγενεῖς μας, πότε ἐδῶ καὶ πότε ἔκει. Μιά χρονιά, λοιπόν, μ' ἔστειλε στόν ἀδερφό του, πού ἦτανε τελώνης στήν "Ανδρο". Ο θεῖος μου αὐτός μ' ἀγαποῦσε πολύ, καὶ κοντά του εἶχα δλη μου τήν ἐλευθερία. Ἐκαμα τρέλες πού ἀφηκαν ἐποχή. Τί μπάνια, τί βουτιές, τί μακροβούτια, τί λεμβοδρομίες, τί γαϊδουροκαβαλαρίες! Ολη μέρα γυρίζαμε γυμνοί στή θάλασσα κι ἀνεβαίναμε στ' ἀραγμένα καίκια, κι ἀπό κεῖ πηδούσαμε πάλι στή θάλασσα καὶ χαλούσαμε τόν κόσμο μέσα στό λιμάνι. Ἐπειτα κάναμε καλυμβητικούς ἀγῶνες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 31 - 32)

- Δικαιολόγησε τόν τόρο στίς λέξεις:
ἀνεβαίναμε, τόσο, πρῶτο, θεῖος.*
- Τόνισε τίς λέξεις:
πηγαμε, ναυτες, κρυωνω, ουτε, ειχαν, ειχαμε.*
- Βάλε τούς τόνους στίς λέξεις:
α) Τόν ψωμα, τοῦ ψωμα, το μαθητη - τοῦ μαθητη, τοῦ πραματευτη - τόν πραματευτη, τοῦ ψαρα - τόν ψαρα.
β) Στρωμα, χρημα, κυμα, πνευμα, ξυπνητηρι, ζωα, ρουχα, σκουπα, σκουπες, πρωτος, πρωτους.*

4. ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Ξημέρωσε ή μεγάλη μέρα. Τά Παναθήναια ἄρχισαν ἀπό το πρωί μέ σγῶνες ἵππικούς, κοντά στὸν Ἰλισό.

Οἱ πλουσιότεροι Ἀθηναῖοι εἶχαν στείλει ἑκεῖ τὰ καλύτερα ἄλογά τους. Τά δόδηγοῦσαν οἱ γιοί τους, ἃν ἦταν ἔφηβοι. Καὶ ὁ Λεωκράτης ἐστειλε ἔξι ἄλογα θαυμάσια. Ὁ φίλος μου δὲ Κλεισθένης ἦταν λυπημένος, πού δέν ἦταν ἀκόμη δεκαοχτώ χρονῶν, γιά ν' ἀγωνιστεῖ μέ τά πατρικά του ἄλογα.

Μέ πόσῃ χαρά καβαλίκεψαν οἱ ὅμορφοι νέοι τά περήφανα ἄλογά τους! Καὶ πόσο εὔκολα τά δόδηγοῦσαν, γιατί ἦταν ἔξυπνα καὶ καταλάβαιναν μ' εύκολία τί θέλει ὁ καβαλάρης τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 33)

1. Δικαιολόγησε τὸν τόνο στὶς λέξεις:
εἶχαν, δόδηγοῦσαν, ν' ἀγωνιστεῖ, ἦταν.
2. Τόνισε τὶς λέξεις:
  - a) Ηρθα, πηγα, πηδατε, νά δουμε.
  - b) φυγε, ἐσυν χτυπα, γραψε, φατε, γελαμε, θυμαται.
3. Πρόσεξε καὶ δικαιολόγησε τὴ διαφορά:
πείνα - πλοϊα - χῶμα - ρώτα - φεύγα.
4. Σημείωσε τοὺς τόρους καὶ τά πνεύματα στοὺς παρακάτω στίχους:

Ἐχετε γεια ψηλα βουνα και καμποι με τα ροδα,
δροσιες με τα χαραματα, ωνχτες με το φεγγαρι,
κι εσεις, μωρε κλεφτοπονλα, που εισαστε παλικαρια,
δε σας τρομαζει ο πολεμος, πηδατε σαν λιονταρια.

5. Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Πέρα στό μονοπάτι πού άνοιγόταν δάναμεσα στά στάχυα πρόβαλε ένας άντρας. Φοροῦσε κούκο καί στό ένα χέρι κρατοῦσε τό σακάκι του κι ένα σκαλιστήρι. Είχε στηρίξει στόν ώμο τήν άξινα του. 'Ο ήλιος βασιλεύοντας τοῦ ἔριχνε τά χρυσοτριανταφυλλένια χρώματα πού είχε ἀπλώσει στόν ούρανό. Τό δεράκι φούσκωνε ἀνάλαφρα τό πουκάμισό του καί σειοῦσε ἀπαλά τά σπαρτά, πού τοῦ συντρόφευαν μέ σιγανοτράγουδο τήν περπατησιά, μιά περπατησιά ἀνάλαφρη, πού γινόταν ὅλο καί πιό γρήγορη καί πιό ἐλαφριά, ὅσο ἐρχόταν πιό κοντά στό σπίτι του.

'Ο Φώτης ἔτρεξε καί τόν ἀπάντησε. 'Ο κύρ Χρίστος χάιδεψε τό κεφάλι τοῦ ἀγοριοῦ καί τοῦ ἔδωσε τό σκαλιστήρι. Αὐτό γινόταν κάθε βραδάκι, δταν γύριζε ὁ πατέρας ἀπό τή δουλειά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 36 - 40)

1. Ύπογράμμισε τίς ἐγκλιτικές λέξεις τοῦ κειμένου.
2. Δικαιολόγησε τόν τόνο τῶν ἐγκλιτικῶν στίς φράσεις:
τήν άξινα του, τό πουκάμισό του, ὁ κῆπος μας, δεῖξε μού το,
σπίτι του.
3. Βάλε πνεῦμα στίς λέξεις:
Αθήνα, ἀγιος, ἐρχομαι, ουρανός, ΕΛΕΝΗ, ύστερα, αυλή,
αιτος, αέρας.
4. Βάλε τόνο καί πνεῦμα στίς λέξεις:
Ένας ανθρωπος εχει εξι παιδια. Οι κηποι ειναι ωραιοι. Ουτε
το ενα ουτε το αλλο. Ειθε να εισαι καλος, ωστε να σε χαιρονται
οσοι σε βλεπουν.

6. ΔΕΙΠΝΟ

Τό δεῖπνο! Τό δεῖπνο! Μέ πόση ὕρεξη στρωνόμαστε ὅλοι, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ἡ ἀδερφούλα μου ἡ Λιλή κι ἔγω, ἄμα γυρίζαμε ἀπ' τόν περίπατο. Τό τραπέζι ἡταν φορτωμένο φαγητά, καρπούς, λουλούδια, μέταλλα, κούσταλλα, πού ἔλαμπαν στό δυνατό φῶς τῆς κρεμαστῆς λάμπας. Ἀκουες φωνές, γέλια, κρότους, ὅλα ἐνωμένα σὲ μιά φαιδρή συναυλία. Περνούσαμε λαμπρά. Τό βράδυ καθόταν μαζὶ μας στό τραπέζι καὶ ἡ θεια - Κατερίνα, καμιά φορά καὶ ὁ μπαρμπα - Νιόνιος. Ὁ πατέρας μᾶς διηγόταν περιστατικά τῆς νιότης του: ταξίδια, θεάματα, ἀνέκδοτα, ἀστεῖα. Τό γέλιο τῆς Λιλῆς ξεσποῦσε ἀκράτητο κάθε στιγμή.

‘Αλλ’ ἂν ἀρχίσω τώρα νά σᾶς λέω τά βραδινά ἀνέκδοτα τοῦ πατέρα καὶ τῆς Λιλῆς, βλέπω ὅτι δέ θά τελειώσω ποτέ. Θά πάθω δηλαδή στή διήγησή μου ὅ,τι πάθαινα συχνά στό τραπέζι. Ξεχνιόμουν μέ τά γέλια καὶ μέ τ’ ἀστεῖα, περνοῦσε ἡ ώρα κι ἄφηνα νά μέ περιμένουν τά μαθήματά μου. Τότε ἡ μητέρα μοῦ ’ριχνε μιά ματιά, χάιδευε τό κεφαλάκι τῆς ἀδερφῆς μου καὶ μᾶς ἐλεγε: «Πηγαίνετε τώρα, παιδιά μου, νά μελετήσετε».

“Επαιρνα τή Λιλή κι ἀνεβαίναμε ὀλόισια ἐπάνω. Σιωπή, ἡσυχία, σοβαρότητα. Ἡταν ἡ μεγάλη ώρα τῆς ἑργασίας. Κι ἔγω βοηθοῦσα τήν ἀδερφούλα μου σ’ ὅ,τι δυσκολία ἔβρισκε, σ’ ὅ,τι ἀπορία είχε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 41)

1. Πρόσεξε τή διαφορά:

πλάι — πλαϊνός	ράισμα — ραῖζω
Μάιος — Μαΐου	Θεῖος — θεϊκός
κορόιδο — κοροϊδεύω	

2. Άπο ποιές λέξεις λείποντα τά διαλυτικά:

χαιδεύω, θεικός, θεικός, αυπνος, αυπνία, διυλίζω, πρωινός, ποτοποιία, ἀλληλούια, εὐνυπόληπτος, ὀλόισιος.

3. Νά βρεις ποῦ σημειώνονται στό κείμενο ἀπόστροφος, ὑποδιαστολή καὶ ἐνωτικό.

7. ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ

Από τότε πού ἄρχισε δό πόλεμος (είναι τώρα τέσσερις μῆνες) δύλα ἄλλαξαν στό σπίτι τοῦ κύριος Χρίστου. Ο κύριος Χρίστος, δό ἄξιος δουλευτής, δό στοργικός πατέρας, ἐπιστρατεύτηκε ἀπό τίς πρῶτες ἡμέρες καὶ τώρα πολεμᾶ στά βουνά τούς ἔχθρούς τῆς Πατρίδας. Αφησε πίσω του τήν κυρα-Μαρία τή γυναίκα του, καὶ τά δυό του παιδιά, τή Χρυσή, ὡς δώδεκα χρονῶν κορίτσι, καὶ τό Φώτη, πού ἥταν πολύ πιό μικρός.

Τώρα στό χωράφι πηγαίνει ή κυρα-Μαρία. Έτσι τά παιδιά περνοῦν δύλη τήν ἡμέρα μόνα τους. Καὶ κάθε βράδυ περιμένουν τή μητέρα, ὅπως περιμεναν ἄλλη φορά τόν πατέρα.

Μιά μέρα, ἐνῶ ή μητέρα ἔλειπε, ἀκούστηκαν ἔχθρικά ἀεροπλάνα. Έκαναν ἐπιδρομή, γιά νά χτυπήσουν ἓνα γεφύρι ἔξω ἀπό τό χωριό. Ο Φώτης τόσο τρόμαξε, ὡστε ἤθελε νά φύγει ἀπό τό σπίτι.

— Οχι, Φώτη, ἐδῶ θά μείνουμε. Θυμᾶσαι τί μᾶς είπε ή μητέρα; «ἄν ἀκούσετε ἀεροπλάνα, νά μή βγεῖτε στό δρόμο».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 43)

1. Βάλε τά σημεῖα τῆς στίξης:

- a) Άπο ποῦ ἔρχεσαι
- β) Τί ώραϊο βιβλίο
- γ) Τά ἐγγόνια ἔλεγαν στόν παππού
Παππού πές μας μιά πολεμική ἱστορία
Καὶ δό παππούς ἄρχισε 'Εκεῖνα τά χρόνια μήνας Αὔγουστος
Θυμᾶμαι ξεκινήσαμε γιά

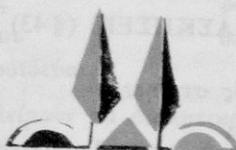
2. Νά δικαιολογήσεις στό κείμενό σου τά εἰσαγωγικά καὶ τήν παρένθεση.

3. Βάλε τά σημεῖα τῆς στίξης στό κείμενο πού ἀκολουθεῖ:

‘Ο χειμώνας ἔκεινη τή χρονιά ἦταν πολύ βαρύς τά χιόνια εἶχαν σκεπάσει τά βουνά τῆς Ἀττικῆς κι ἔνας ἄγριος βοριάς πολλές μέρες σάρωνε τούς δρόμους τῆς Ἀθήνας κι ἦταν ἀκόμη Δεκέμβρης ἦταν τόσο κρύο πού δέν ἔνιωθες μόνο τήν παγωνιά νά ξυλιάζει δόλο σου τό σῶμα ἀλλά καί ντροπή νά σέ βλέπουν νά γυρίζεις στό δρόμο χωρίς παλτό Καταλάβαινες πώς οἱ ἀνθρωποι ἔμεναν ἔκπληκτοι ἀρκετοὶ πού ἔνιωθαν φαίνεται ἀπό φτώχεια σέ κοίταζαν μέ συμπόνια ἦταν σάν νά τούς ἀκουγεις νά λένε τό καημένο τό παλικάρι

4. Βάλε στούς παρακάτω στίχους: τούς τόνους, τά πνεύματα, τά δρθογραφικά σημάδια, τά σημεῖα τῆς στίξης.

Μικρούλια κατακαινουριά
γερμενα στ ακρογιαλι
θα πιστευεις τα κυματα
πως μολις τα χαν βγαλει
σαν να τα σαρωνε απαλα
θαλασσινη φρεσκαδα
φτωχα σπιτακια χαμηλα
γεματ ασπραδα

8. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

A'

"Υπνε, πού παίρνεις τά μικρά,
 έλα πάρε καί τοῦτο·
 μικρό μικρό σου τό δωσα,
 μεγάλο φέρε μού το·
 μεγάλο σάν ψηλό βουνό,
 ίσιο σάν κυπαρίσσι
 κι οἱ κλῶνοι του ν' ἀπλώνονται
 σ' ἀνατολή καί δύση.

B'

Κοιμήσου, ἀστρί, κοιμήσου, αὔγή, κοιμήσου, νιό φεγγάρι·
 κοιμήσου, πού νά σέ χαρεῖ δι νιός πού θά σέ πάρει.
 Κοιμήσου, πού παράγγειλα στήν Πόλη τά προικιά σου,
 στή Βενετιά τά ροῦχα σου καί τά διαμαντικά σου.
 Κοιμήσου, πού σοῦ ράβουνε τό πάπλωμα στήν Πόλη
 καί σοῦ τό τελειώνουνε σαράντα δυό μαστόροι·
 στή μέση βάζουν τόν δίτο, στήν ἄκρη τό παγόνι.
 Νάνι τοῦ ρήγα τό παιδί, τοῦ βασιλιᾶ τό γγόνι.
 Κοιμήσου, καί παράγγειλα παπούτσια στόν τσαγκάρη,
 νά σοῦ τά κάμει κόκκινα μέ τό μαργαριτάρι.
 Κοιμήσου μέσ στήν κούνια σου καί στά παχιά πανιά σου,
 ή Παναγιά ή Δέσποινα νά είναι συντροφιά σου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 47 - 48)

1. Ύπογράμμισε στό κείμενο τίς λέξεις πού ἔπαθαν συνίζηση.
2. Κάρε τή συναίρεση στίς λέξεις:
  - δεκαέξι
  - άκούουν, ἄκουε
  - χρεωστῷ, τρώ(γ)ετε
  - καὶ(γ)ετε, καλοσκούω, Θεόδωρος, παραήπιες.

9. NANΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

Νά μοῦ τό πάρεις, "Υπνε μου,
τρεῖς βίγλες θά τοῦ βάλω·
τρεῖς βίγλες, τρεῖς βιγλάτορες,
κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι,
Βάζω τόν "Ηλιο στά βουνά, τόν ἀετό στούς κάμπους,
τόν κύρ Βοριά τό δροσερό ἀνάμεσα πελάγου.
‘Ο "Ηλιος ἔβασιλεψε, ό ἀιτός ἀποκοιμήθη
κι δύ κύρ Βοριάς ό δροσερός στῆς μάνας του πηγαίνει.
— Γιέ μ', ποῦ 'σουν χτές, ποῦ 'σουν προχτές, ποῦ 'σουν
τήν ἄλλη νύχτα;
Μήνα μέ τ' ἄστρι μάλωνες, μήνα μέ τό φεγγάρι;
μήνα μέ τόν αύγερινό, πού 'μαστ' ἀγαπημένοι;
— Μήτε μέ τ' ἄστρι μάλωνα μήτε μέ τό φεγγάρι
μήτε μέ τόν αύγερινό, πού είστ' ἀγαπημένοι,
χρυσόν ύγιον ἔβιγλιζα στήν ἀργυρή του κούνια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 49 - 51)

1. Νά ἀντιγράφεις ἀπό τό κείμενο τίς φράσεις πού ἔχουν πάθει:
α) Ἐκθλιψη.
β) Ἀφαίρεση.
2. Κάνε τήν ἐκθλιψη καί τήν ἀφαίρεση στίς φράσεις:
α) Γιά αὐτό σοῦ τό είπα.
β) Ἀπό δλα τά ἀγόρια καλύτερος είναι ό Κώστας.
γ) Μέ εδειξε στά ἀδέλφια του.
3. Γράψε τίς ἀκόλουθες παροιμίες κάνοντας τήν ἐκθλιψη, τήν
ἀφαίρεση καί τήν ἀποβολή:
α) Τό ἔνα χέρι νίβει τό ἄλλο καί τά δυό τό πρόσωπο
β) Ὁποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε ήμέρες κοσκινίζει
γ) Δούλεψε στά νιάτα σου, νά ἔχεις στά γερατειά σου
δ) Ὁ Ἀπρίλης ἔχει τό δόνομα καί ό Μάης τά λουλούδια
ε) Τά δόντια τά ἔδωσε ό Θεός γιά νά κρατοῦν τή γλώσσα.

10. ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ KIBOYPI

1. Ό ήλιος έβασίλευε κι ό Δήμος παραγγέλνει:
2. «Σύρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φάτε ἀπόψε,
3. κι ἐσύ, Λαμπράκη μου ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
4. νά σοῦ χαρίσω τ' ἄρματα, νά γίνεις καπετάνος.
5. Παιδιά μου, μή μ' ἀφήνετε σ' αὐτόν τόν ἔρμο τόπο·
6. γιά πάρτε με καί σύρτε με ψηλά στήν κρύα βρύση,
7. πού 'ναι τά δέντρα τά δασιά, τά πυκναραδιασμένα.
8. Κόψτε κλαδιά καί στρῶστε μου καί βάλτε με νά κάτσω
9. καί φέρτε τόν πνεματικό νά μέξομολογήσει,
10. γιά νά τοῦ πῶ τά κρίματα ὅσά 'χω καμωμένα
11. δώδεκα χρόνια ἀρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.
12. Καί βγάλτε τά χαντζάρια σας, φτιάστε μου ὡριό κιβούρι,
13. νά 'ναι πλαστύ γιά τ' ἄρματα, μακρύ γιά τό κοντάρι·
14. κι ἀπ' τή δεξιά μου τή μεριά ἀφῆστε παραθύρι,
15. νά μπαίνει ό ήλιος τό πρωί καί τό δροσιό τό βράδυ,
16. νά μπαινοβγαίνουν τά πουλιά, της ἀνοιξης τ' ἀηδόνια».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 52 - 53)

1. Πῶς γίνονται μέ συγκοπή οι λέξεις:

- a) κάθισε κάνετε
- β) βάλετε
- γ) γράψετε

2. Γράψε ἀκέραιες τίς λέξεις:

α) περπατῶ	γ) κλάψτε	ε) κορφή
β) πάρτε	δ) στάρι	

3. Πῶς γίνονται μέ ἀποκοπή οι φράσεις:

α) Πιάσε το	γ) Δῶσε μας
β) Ψάξε τους	δ) Ἀπό τό χωριό

4. Γράψε ἀκέραιες τίς φράσεις:

α) Μές στή λίμνη	γ) Γράψ' του
β) Ἀπ' τήν πόλη	δ) Φέρ' τους.

11. KOYNIA KORITSEION

— Δέ μοῦ λέσ, Γρηγόρη, δέν ντρέπεσαι νά μήν ἀκοῦς τήν ἀδερφή σου, μόνο φεύγεις; Σέ παρακαλεῖ νά τή βοηθήσεις νά ἐτοιμάσει τήν κούνια, κι ἐσύ, βλέπω, δέν τήν ψηφᾶς.

— Μά, θεία, βιάζομαι γιά τήν ἔκδρομή. Σέ λίγο θά ἔχει ἐδῶ τήν "Αννα, τή Βάσω, τή Θάλεια, τήν Κατίνα, τήν Ξενούλα. Δέ βάζει καμιά ἀπ' αύτές νά τή βοηθήσει;

— Δέν μποροῦν τά κορίτσια νά σκαρφαλώσουν ψηλά στό δέντρο. "Ελα, ἀνέβα νά περάσεις τό σκοινί, καί τήν ἔκδρομή σου, μή φοβᾶσαι, δέν τή χάνεις.

— Καί ποῦ τή θέλεις τήν κούνια, 'Ελένη; ρώτησε τήν ἀδερφή του δ Γρηγόρης. Στήν ἐλιά, στήν μυγδαλιά, στήν καρυδιά;

— Νά, σ' αύτή ἐδῶ τή συκιά.

— Τί λέσ! Στήν παλιοσυκιά..., νά σπάσει τό κλαδί καί νά σκωτθεῖ καμιά σας!

"Ο Γρηγόρης πῆρε τή μιάν ἄκρη τοῦ σκοινιοῦ, τήν πέρασε στή ζώνη του, σκαρφάλωσε σάν ἀγριόγατος στήν καρυδιά καί σέ μιά στιγμή πέρασε τό σκοινί σ' ἔνα γερό κλαδί. "Ωσπου νά γυρίσεις νά τόν δεῖς, ἥταν πάλι κάτω στή γῆ.

— Καί ποῦ θά τήν κάμετε τήν ἔκδρομή σας; Τόν ρώτησε ἡ θεία του.

— Στή ρεματιά, στόν πλάτανο· σ' ἔκεινο τό μεγάλο πλάτανο πού πήγαμε τήν περασμένη βδομάδα μέ τόν μπαμπά καί μ' ἔναν τσοπάνη γιά δουλειά! Θά πεταχτῶ ἀντίκρυ στοῦ Φώτη νά τόν πάρω μαζί μου καί στήν κορυφή τοῦ λόφου θά περιμένουμε τούς ἄλλους. Θά πάμε μέ τόν 'Οδυσσέα τό Ροδόπουλο, μ' ἔναν ξάδερφό του πού ἥρθε ἀπό τή Λάρισα, μέ τόν Πάνο τόν Ψαρό, τό Ζήση τόν Μπόνη, τόν Ντίνο τόν Τζιρίτη κι ἔνα φίλο του πού δέν ξέρω τ' ὅνομά του. 'Ο

πατέρας μοῦ εἶπε χτές βράδυ νά μήν ἀργήσουμε. Σάν γυρίσει τό με-
σημέρι, πέστε του πώς, πρίν βασιλέψει ὁ ἥλιος, θά εἴμαστε πίσω
στό χωριό.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 55 - 56)

1. Γράψε τίς παρακάτω φράσεις ἀφήνοντας ἢ παραλείποντας,
ὅπου πρέπει, τό τελικόν πού είναι σέ παρένθεση:

Είδα **ένα(v)** ξένο.

Έρχομαι **ἀπό** τή(v) ἀγορά.

Βλέπω **τό(v)** Νίκο.

Τό(v) βλέπω πού τρέχει σά(v) ζαρκάδι.

Μή(v) βιάζεσαι, ἀλλά καί μή(v) ἀργεῖς πολύ.

Αὐτή(v) τή(v) συμβουλή νά μή(v) τή(v) ξεχνᾶς.

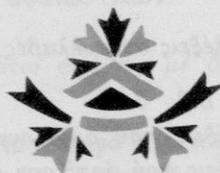
Δέ(v) θά 'ρθω τή(v) Κυριακή στό σπίτι σου.

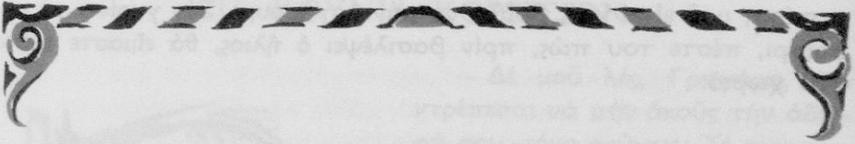
Φωνάζω **τό(v)** ψαρά.

Μή(v) πατάτε τή(v) χλόη.

2. Νά βρεις στό κείμενο τίς λέξεις πού φυλάγονν ἢ χάρονν τό
τελικόν καί νά δικαιολογήσεις τήν κάθε περίπτωση.

Φυλάγεται	Χάνεται
μιάν ἄκρη	τή μιάν

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Οι φθόγγοι καί τά γράμματα

1. Συλλάβισε τίς λέξεις:

ἄστρο, ἀργυρή, βιγλάτορας, πάπλωμα, μαστόροι, παίρνεις, διαμαντικά, κόκκινο, μαργαριτάρι, Δέσποινα, κυπαρίσσι, ἀπλώνομαι, ἄλλη, νύχτα, κούνια.

2. a) Νά βρεῖς δέκα προπαροξύτονες λέξεις τοῦ κειμένου τῆς σελ. 12 καί νά τίς συλλαβίσεις.

β) Βάλε τούς τόρους καί τά πνεύματα στίς λέξεις τῶν παρακάτω φράσεων.

Χτες γιορτάζε τα γενεθλία του ο Γιωργος. Ο πατερας του του χαρίσε ωραια δωρα, που χαιρεσαι να τα βλεπεις.

3. Γράψε τίς παρακάτω λέξεις καί βάλε πάνω ἀπό τίς μακρόχρονες συλλαβές μιά γραμμούλα καί πάνω ἀπό τίς βραχύχρονες ἓνα σημαδάκι τέτοιο ϖ :

ἔρχομαι, ἀλεξίπτωτο, σχολεῖο, ναύτης, Δεκέμβρης, ἀσπρομάλλης, ζέστη, Ἀκρόπολη, πηγαίνω, σέρνομαι, κουτσός, δουλεύω, δίτροχο, κόψη.

Χώρισε τίς πιό πάνω λέξεις σέ συλλαβές.

4. Ἀπό τό κείμενο τῆς σελ. 34:

α) Γράψε δλες τίς λέξεις πού ἀρχίζοντ από φωνῆν μέ δασεία.
β) Γράψε δλες τίς λέξεις πού ἀρχίζοντ από δίψηφο φωνῆν.

5. Γράψε τούς παρακάτω στίχους μέ τούς τόρους, τά πνεύματα, τά ἄλλα δρθογραφικά σημάδια καί τά σημεῖα τῆς στίξης πού πρέπει:

Ο μαυρος σκυλος που χω γω
δεν ειναι πρωτο γενος
εχει ακοφτη τ ομολογω
κουλουριασμενη ουρα
κι ολορθα αυτια ο καημενος
σαν σουβλες μυτερα

οτι ειχα κατσει μια σταλια
ψωμι να φαω μια μερα
τον βλεπω που χωρις μιλια
ομοιος με ματι αχνο
με κοιταξε απο περα
σαν να σκουζε πεινω

(Στη λέξη ἔπειτ' ἀπό τήν τελεία θά γράφεις τό ἀρχικό κεφάλαιο).

6. 'Αντίγραψε τό παρακάτω κομμάτι σημειώνοντας τούς τόνους, τά πνεύματα, τά δρθιογραφικά σημάδια καί τά σημεῖα τῆς στίξης:

Οταν ο Ηρακλης ηταν μωρο η θεα Ήρα που ειχε μεγαλη εχθρα με τη μητερα του εστειλε δυο πελωρια φιδια να τον πνιξουν μεσα στην κουνια του η μητερα του οταν ειδε τα φιδια να τυλιγονται γυρω απο το κορμακι του παιδιου της εβγαλε μια φρικτη φωνη. Η φωνη αυτη ξυπνησε το μωρο που πεταχτηκε αρπαξε τα φιδια ενα με το καθε του χερι και τα πνιξε.

7. Διάβασε τίς ἀκόλουθες φράσεις προφέροντας ὄλοκληρες τίς λέξεις δπον είναι συντομογραφίες:

'Ο ἄγ. Νικόλαος προστατεύει τούς ναυτικούς. 'Ο κ. Κρητικός θά ἔρθει νά μέ βρει σήμερα στίς $5\frac{1}{2}$ μ.μ. Τόν πέμπτο αιώνα π.Χ. ἔζησαν στήν 'Αθήνα μεγάλοι καλλιτέχνες, πού ἔκαμαν σπουδαϊα ἔργα τέχνης, ναούς, ἀγάλματα κ.ἄ. Τό ἀεροπλάνο ἔφυγε ἀπό τήν 'Αθήνα στίς $11\frac{1}{4}$ π.μ. κι ἔφτασε στή Θεσσαλονίκη στίς $12\frac{1}{2}$ μ.μ., δηλ. χρειάστηκε μόνο 1 ὥρα καί ἔνα τέταρτο. Στή σελ. 97 είναι δ πίνακας μέ τίς καταλήξεις τῶν ἀρσ., θηλ. καί ούδέτ. ούσιαστικῶν.

8. 'Αντίγραψε τίς παρακάτω φράσεις μέ δσες συντομογραφίες μποροῦν νά γίνουν:

Τό Βυζάντιο χτίστηκε τό 658 πρό Χριστοῦ. 'Εκει ό Μέγας Κωνσταντίνος τό 330 μετά Χριστόν ίδρυσε τήν Κωνσταντινούπολη, πού ἔμεινε πρωτεύουσα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὡς τό 1453 μετά Χριστόν.

9. Γράψε τίς άκολουθες φράσεις, όφου κάρεις τή συναίρεση, τή συγκοπή και τήν άποκοπή, όπου μποροῦν νά γίνονται:
- ‘Από τά κόκαλα βγαλμένη. Ή κορυφή τοῦ βουνοῦ. Περιπατώντας ή Δόξα μονάχη. Οσοι δέν άκοντον αντά παθαίνονται. (Τό ολογ) χτυπάει τό πόδι του, σκάφτει τό χώμα, δαγκάνει τό σίδερο πού έχει στό στόμα.

10. Αντίγραψε τίς παρακάτω φράσεις προσθέτοντας πνεύματα, τόνους και κόμματα και κρατώντας ή παραλείποντας, όπως πρέπει, τό τελικό ν:

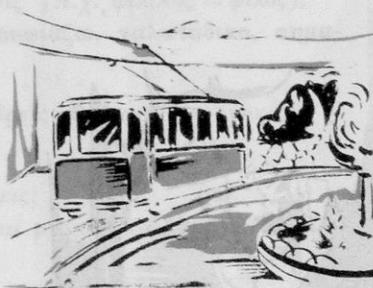
Ηθελα να κοψω μηλα για το(v) πατερα και τη(v) μητερα αλλα ειδα πως δε(v) ειναι ακομη ωριμα.— Ενω το(v) ζητουσα στη(v) καλυβα εκεινος κοιμοταν ησυχος στη(v) αμμουδια κοντα στο(v) ποταμο. Αν και φοβουμαι μηπως βρεξει ειμαι υποχρεωμενος να ξεκινησω μολις μου τηλεφωνησουν.

12. ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ

‘Η ένέργεια, μέ τή μορφή τοῦ ἡλεκτρισμοῦ, βάζει σέ κίνηση ἔνα σωρό μηχανήματα· γυρίζει τίς ρόδες τοῦ τρόλεϊ καὶ μερικῶν σιδηροδρόμων, στέλνει τή φωνή μας σέ μεγάλες ἀποστάσεις μέ τό τηλέφωνο, κάνει τή υύχτα μέρα μέ τίς ἡλεκτρικές λάμπες. ‘Ο ἡλεκτρισμός εἶναι ἐνέργεια πού μπορεῖ νά μεταφερθεῖ εὐκολότερα ἀπό κάθε ἄλλη, καὶ ὑπάρχουν μερικά ύλικά πού μέσ’ ἀπ’ αύτά μπορεῖ νά τρέξει μέ τή γρηγοράδα τῆς ἀστραπῆς. Τό χάλκινο σύρμα καὶ ἄλλα σώματα, πού λέγονται καλοὶ ἀγωγοὶ τοῦ ἡλεκτρισμοῦ, τά μεταχειρίζομαστε γιά τηλεγράφους καὶ τηλέφωνα, γιά τά τρόλεϊ τοῦ δρόμου καὶ γιά ἔνα σωρό ἄλλες μηχανές, πού δουλεύουν μέ ἡλεκτρικό ρεύμα.

‘Από τήν ἄλλη μεριά εἶναι πολύ δύσκολο νά κάμουμε τόν ἡλεκτρισμό νά περάσει ἀπό μερικά σώματα, ὅπως εἶναι τό γυαλί καὶ τό λάστιχο, πού γι’ αύτά λέμε πώς εἶναι κακοὶ ἀγωγοὶ τοῦ ἡλεκτρισμοῦ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 58)

1. Ποιές λέξεις τοῦ κειμένου εἶναι λόγιες; Γιατί;
2. Πῶς λέγεται ὁ γιατρός ὁ εἰδικός γιά τά αντιά, τή μύτη καὶ τό λαρύγγι; Πῶς ὁ εἰδικός γιά τά μάτια καὶ πῶς ὁ εἰδικός γιά τό στομάχι;
3. ‘Από τίς παρακάτω λέξεις ξεχώρισε σέ δύο στήλες τίς λαϊκές καὶ τίς λόγιες:
κεραμίδι, φωτογραφία, οὐρανός, ραδιόφωνο, τηλεόραση, ἔχω,
ἡλεκτρομαγνήτης, τυπογραφεῖο, θερμόμετρο, σύρμα, μηχανή.
4. Νά βρεῖς στό κείμενο πέντε λέξεις λαϊκές καὶ πέντε λόγιες.

13. ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΔΙΑ

Τά χέρια λογομαχοῦσαν μέτά πόδια. "Έλεγαν πώς αύτά ήταν πολυτιμότερα μέλη τοῦ σώματος, ἐνῶ τά πόδια ύποστήριζαν τό ἀντίθετο.

— Ακοῦς ἔκει! Θά γίνουν τώρα καὶ τά πόδια ἵσα μ' ἔμᾶς! Μέ τά χέρια κάνει ὁ ἄνθρωπος τίς πιό πολλές καὶ τίς πιό σπουδαῖς δουλειές του. Μέ τό χέρι θά πιάσει τή βουκέντρα καὶ τή χερολαβή τοῦ ἀλετριοῦ του, γιά νά δργώσει... Τίποτα δέν μπορεῖ νά κάμει ὁ ἄνθρωπος, ἀν δέ βάλει τό χεράκι του σέ καθετί.

— Καὶ πῶς θά πάει στό χωράφι του, ἀν δέν κουνήσει τά ποδαράκια του;

— Μέ τό χέρι θά σημαδέψει ὁ κυνηγός, θά χτίσει ὁ χτίστης, θά δολώσει τό παραγάδι του ἢ θά ρίξει τά δίχτυα του ὁ ψαράς, θά κινήσει τό χερόμυλο ὁ μυλωνάς. Τίποτα δέν μπορεῖ νά κάμει ὁ κουτσοχέρτης.

— Καί ὁ κουτσοπόδης μπορεῖ;

— Χεροδούληδες εἶναι ὅλοι αὐτοί! Καί χρυσοχέρα λένε τήν κοπέλα πού κάνει τά ώραϊα ἐργόχειρα καὶ τά χειροτεχνήματα. Καί ὅλοι ἐπαινοῦν τοὺς χεροδύναμους.

— Μόνο τούς χεροδύναμους; Πόσα τραγούδια τραγουδοῦν τούς γρήγορους στά πόδια καὶ τούς λένε γοργοπόδηδες καὶ ἀνεμοπόδαρους! Γιά ἔκείνους πού φέρνουν τήν εύτυχία λένε πώς ἔχουν καλό ποδαρικό.

— Εμεῖς ἀκούσαμε καλό χερικό. Έσεις βοηθᾶτε τούς κατεργάρηδες, γιά νά βάζουν τρικλοποδιές.

— Κι ἔσεις, νά κάνουν λαθροχειρίες.

1. Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις (π.χ. φιλικός = φίλος): τρελούτσικος, χερούκλα, κατσουφιάζω, γαλατάδικο, σημαδεύω, τρέξιμο.
2. Άπο τίς παρακάτω λέξεις νά βρεῖς άπό μιά παράγωγη: καλός, φωνή, γράφω, χτές.
3. Νά κάνεις σύνθετες άπό τίς λέξεις: ἄσπρος καί πρόσωπο, τραπέζι καί μαντήλι, άλατι καί πιπέρι, ρύζι καί γάλα, μέρα καί νύχτα.
4. Νά βρεῖς τό πρῶτο καί δεύτερο συνθετικό τῶν λέξεων: μαχαιροπίρουνο, πετροπόλεμος, πρωταγωνιστής, αύγολέμονο, χεροδύναμος.
5. Σχημάτισε τίς οἰκογένειες τῶν λέξεων: ἄνεμος, φωνή, παιδί, θάλασσα.
6. Νά σημειώσεις ποιά παράγωγα καί ποιά σύνθετα άπό τή λέξη πόδι ίνπάρχοντ στό κείμενο.

14. Ο ΘΕΙΟΣ ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ

Ίδιόρρυθμος ἀνθρωπος ὁ θεῖος ὁ Πελοπίδας. Εἴκοσι πέντε δλόκληρα χρόνια δούλευε στήν πόλη, ὑπάλληλος σέ τράπεζα: ἡ ἀγάπη του ὅμως καί ὁ μεγάλος του κατημός ήταν ἡ ἀγροτική ζωή. Αύτήν εἶχε πρωτογνωρίσει παιδί, αὐτήν ὀνειρεύοταν πάντα. Καί μόλις πῆρε τή σύνταξή του, πενηντάρης, χῆρος, χωρίς παιδιά, παράτησε πόλη καί γνωριμίες, ἀποτραβήχτηκε στό παλιό πατρικό του σπιτάκι, μισή ὥρα ἔξω ἀπό τό χωριό μας, καί ἀφοσιώθηκε στήν καλλιέργεια τοῦ κτήματος πού τό τριγυρίζει.

Καμιά γεωργική δουλειά, ὅσο βαριά καί νά είναι, δέν τόν τρομάζει. Κατά τήν ἐποχή, τσαπίζει, ποτίζει, ἀλετρίζει, φυτεύει, κλαδεύει, θερίζει, θημωνιάζει, ἀλωνίζει, κορφολογγά.

Προχτές ξεκίνησα ἀπό τό πρωί, μόλις φέγγιζε, νά πάω νά πε-

πού λαμποκοπούσε άπό καθαριότητα, βρῆκα τό θεῖο νά καρφώνει τίς λίγες καρέκλες πού είχε. Μέ δέχτηκε μέ χαρά σπως πάντα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 64 - 66)

1. Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις τῶν ρημάτων:
φεγγίζω, ἀνηφορίζω, ἀγναντεύω, ζεσταίνω, σιμώνω, ἀρχίζω,
γαβγίζω, κλειδώνω, μασουλίζω, καρφώνω.
2. Νά κατατάξεις τά ρήματα τῆς πρώτης ἀσκησης σέ τρεις στήλες, καθώς είναι τό παρακάτω ύπόδειγμα:

'Από ρήματα	'Από όνόματα	'Από ἄκλιτα
φεγγίζω	ἀνηφορίζω	ἀγναντεύω

3. Νά βρεῖς τά ρήματα πού παράγονται ἀπό τίς λέξεις:
θρίαμβος, ταξίδι, έτοιμος, ἀνάγκη, φυλακή, ὅπλο, ἄσπρος,
ἔμπιστος, ἔμπορος, κρύο, ρίζα, θερμός, ξερός.
4. Νά βρεῖς τά ρήματα πού παράγονται ἀπό τά ἄκλιτα:
πλάτες, τσάκ, χά χά!, χού χού!
Νά σχηματίσεις μέ τό καθένα ἀπό μιά φράση.
Π.χ. τσίρ — τσιρτσιρίζω: Τό λάδι τσιρτσιρίζει στό τηγάνι.

15. ΟΙ ΑΚΟΥΡΑΣΤΟΙ ΧΟΡΕΥΤΕΣ

Τρέξιμο, σπρωξίδι, κυνηγητό, ξεφωνητά, γέλια, χαλασμός κόσμου. Ἀναστάτωση τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ συμμαθητής μας ὁ Νίκος ὁ Ψάλτης μᾶς εἶχε καλέσει νά παίξουμε στό περιβόλι του, ἐπειτα ὅμως ἀπό καμιά ὥρα παιχνίδι σκέπασε τόν ούρανό μαυρίλα· ἡ λάμψη τῶν ἀστραπῶν ἔσκιζε τά σύννεφα, ἀρχισαν τά μπουμπουνητά, καὶ ἡ μπόρα, δῆλη ἀγριάδα καὶ μανία, δέν ἄργησε νά ξεσπάσει. Κλειστή-καμε στό σπίτι.

— Παιδιά, μᾶς εἶπε ὁ Νίκος, θά σᾶς κάμω ἵνα διασκεδαστικό πείραμα.

Σαπούνισε τά χέρια του στό νιπτήρα, ἐπειτα ζήτησε μιά και-νούρια λεκάνη καί, μολονότι ἦταν καθαρή, τήν ἐπλυνε πάλι καλά. Ἐπειτα ἀπό δεύτερο πλύσιμο, σαπούνισμα καί τρίψιμο τῶν χεριῶν του, πῆρε κι ἔχωσε σταυρωτά τέσσερις λεπτές βελόνες τοῦ ραψίματος σ' ἓνα μικρό στρογγυλό φελλό καί στίς ἄκρες τους ἀπό ἓνα μικρό ὄρθιογώνιο φελλό.

Κρατώντας μέ μιά λαβίδα αὐτόν τό σταυρό πού ἔφτιασε, τόν καθάρισε μέ αιθέρα καί στά πλάγια τοῦ κάθε ὄρθιογώνιου φελλοῦ, πάντα πρός τήν ἴδια πλευρά, κόλλησε μέ βουλοκέρι ἀπό ἓνα κομματάκι καμφορά. Στό ἀναμεταξύ εἶχε πεῖ τοῦ Κώστα νά φτιάξει ἀπό λεπτό χαρτί δυό χορευτές. Πήρε ἐπειτα τούς χορευτές, τούς στερέωσε στό στρογγυλό φελλό καί τέλος ἔβαλε τό σταυρό πάνω στό νερό τῆς λεκάνης.

Τί ἐνθουσιασμός τότε ὅλων τῶν παιδιῶν! Ὁ σταυρός ἔγινε στρόβιλος. Γύριζε, γύριζε καί μαζί γύριζαν καί οἱ χορευτές, καί σταματημό δέν εἶχαν.

1. Άπο ποιά ωήματα παράγονται οι λέξεις:
τρέξιμο, σπρωχίδι, κυνηγητό, ξεφωνητά, γέλια, χαλασμός,
άναστάτωση, μαθητές, μπουμπουνητά, γυμναστήριο, λάμψη.
2. Χώρισε τήν παραγωγική κατάληξη ἀπό τό θέμα τῶν λέξεων
τῆς πρωτης ἀσκησης, π.χ. τρέξιμο.
3. Σχημάτισε ούσιαστικά, πού νά φανερώνονται τό πρόσωπο πού
ἐνέργει, ἀπό τά ωήματα:
δουλεύω, νικῶ, κρίνω, σπουδάζω, ψέλνω, ράβω.
4. Σχημάτισε ούσιαστικά, πού νά φανερώνονται τήν ἐνέργεια ἢ
τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐνέργειας, ἀπό τά ωήματα:
γράφω, βάφω, ἀλείφω, ίδρυω, ἐνθουσιάζομαι, κολακεύω, στα-
ματῶ, μαρτυρῶ.

16. ΔΥΟ ΠΟΝΤΙΚΙΑ

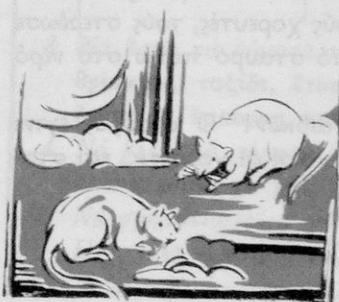
"Ενας ποντικός ἔξοχικός εἶχε φίλο του ἕνα σπιτικό ποντικό καὶ τόν κάλεσε στά χωράφια νά φᾶνε μαζί. 'Ο σπιτικός, βλέποντας αὐτά πού τοῦ πρόσφερε δικό του, κριθαράκι δηλαδή καὶ σιταράκι, τοῦ λέει:

—'Εσύ, ἀγαπητέ μου, ζεῖς σάν τά μυρμηγάκια· ἔλα μαζί μου, νά εύφρανθεῖ ἡ καρδούλα σου. Στό σπίτι πού μένω ἔχω ἀπ' ὅλα: κάτι φετάρεις ψωμί, κομματάρεις τυρί, λαρδί, σύκα, χουρμάδες, φρούτα.

"Ἐλα νά χοντρύνεις, νά γίνεις σπουδαῖος ποντίκαρος, καὶ ὅχι νά είσαι ἔτσι ἀδυνατούτσικος, ὅπως τώρα.

Ξεκίνησαν ἀμέσως καὶ οἱ δύο καὶ πῆγαν στήν πόλη.

— Τί σπιταρόνα! ψιθυρίζει ὁ ἔξοχικός.

— 'Εδῶ μένω, λέει δ ἄλλος. 'Ανέβηκαν γρήγορα γρήγορα καί χώ-
θηκαν σέ μιάν ἀποθηκούλα.

— Τί θησαυροί! 'Εσύ, φιλαράκο, είσαι εύτυχισμένος.

Μόλις ὅμως στρώθηκαν στό φαῖ, ἀκούνται ἀπό δίπλα ἀγριο-
φωνάρες καί νιασουρίσματα.

— Γάτος! λέει τρομαγμένος δ μουσαφίρης.

— Μή φοβᾶσαι, ἀπαντᾶ δ ἄλλος· είναι γατούλα μικρή καί δέν ἔρ-
χεται ποτέ ἐδῶ μέσα· μά καί νά ἔρθει, θά χωθοῦμε στίς τρυπίτσες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 68 - 69)

1. a) Νά βρεις τά ὑποκοριστικά καί μεγεθυντικά ὄνόματα τοῦ
κειμένου.

β) Χώρισε τήν παραγωγική τους κατάληξη.

γ) Νά γράψεις τίς πρωτότυπες λέξεις τους.

2. Σχημάτισε δικά σου ὑποκοριστικά καί μεγεθυντικά μέ τίς
καταλήξεις:

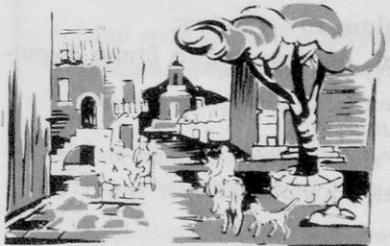
-άκος -ούδι -ούλης -αράς.

3. Σχημάτισε τά ὑποκοριστικά καί μεγεθυντικά τῶν λέξεων
σπίτι, γάτα, πόδι, παιδί, πόρτα, σκύλος, δπως παρακάτω:

Λέξη πρωτότ.	Ὑποκοριστ.	Μεγεθυντικό
φωνή	φωνίτσα φωνούλα	φωνάρα

17. ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Δίπλα στό καφενεῖο ἥταν τό ταχυδρομεῖο, ἔπειτα τό τελωνεῖο,
τά μόνα κρατικά καταστήματα τοῦ χωριοῦ, ἐκτός ἀπό τό σχολεῖο.
Πιό κεī ἔβλεπες τόν παπουτσή νά δουλεύει ἔξω ἀπό τό μαγαζί του,
γιά νά δροσίζεται, πολλές φορές καί τό ράφτη στήν πόρτα τοῦ ρα-
φτάδικου. Τό μπακάλικο ἥταν καί ψιλικατζίδικο· γαλατάδικο καί
μανάβικο δέ χρειαζόταν τό χωριό. 'Ο κάθε χωρικός εἶχε τήν ἀγελάδα

του ἡ τήν κατσίκα του· δσο γιά χορταρικά πάλι, πήγαιναν οἱ γυναῖκες ἵσια στούς περιβολάρηδες καὶ τ' ἀγόραζαν δροσερά δροσερά.

Ἄπο τήν πλατεία φαινόταν ἡ ἐκκλησιά, πάνω σ' ἔνα βράχο, κάτασπρη, μέ τό ψηλό της καμπαναριό.

Στό καφενεῖο οἱ γέροι, μέ τά κομπολόγια στό χέρι, ἔπιαναν ἀπό

νωρίς τό κουβεντολόι, πού δέν εἶχε τελειωμό. Ἐκεῖ μαζεύονταν, ὅποτε δέν εἶχαν δουλειά, καὶ ὅλοι οἱ χωριανοί: κτηματίες, γεωργοί, βαρκάρηδες, τρατάρηδες καὶ ἄλλοι ψαράδες, χταποδάδες, ὁ φαναρτζής, ὁ σαμαράς, ὁ κουρέας.

Κουβέντιαζα πότε μέ τόν ἔναν πότε μέ τόν ἄλλο κι ἔπειτα ἔπαιρνα τόν παραλιακό δρόμο, πλάι στήν ἀμμουδιά, πού μ' ἔβγαζε στό κεραμιδαριό. Ἀπό κεῖ περνοῦσα τήν ποταμιά, τόν ἀμπελώνα, τόν ἐλαιώνα καὶ ἀνέβαινα στό βουναλάκι. Καλή καὶ ἡ πλατεία, μά τίς δμορφιές τά μάτια μου ἀπό κεῖ πάνω τίς χαίρονταν, ἀπό τίς ἀνηφοριές καὶ τίς πλαγιές.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 70 - 71)

1. Νά γράψεις σέ δύο χωριστές στήλες (*Τοπικά, Περιεκτικά*) τά παρακάτω ὀνόματα:
καφενεῖο, ταχυδρομεῖο, τελωνεῖο, πλαγιά, ἐλαιώνας, ραφτάδικο, ἀμμουδιά, καμπαναριό, μπακάλικο, ψιλικατζίδικο, ποταμιά, ἀμπελώνας, ἀνηφοριά.
2. Νά βρεις καὶ μόνος σου ἀπό 3 παραδείγματα τοπικῶν οὐσιαστικῶν μέ τίς καταλήξεις -άδικο καὶ -εῖο.
3. Κάμε τό ἴδιο καὶ γιά περιεκτικά μέ τήν κατάληξη -ώνας ἢ -ιώνας.
4. Κάμε 4 φράσεις πού νά περιέχουν ἀπό ἔνα τοπικό ἢ περιεκτικό οὐσιαστικό. Π.χ. Οἱ ψαράδες πέτυχαν καλή ψαριά σήμερα.

18. Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑΚΗ

‘Ο Κωστάκης διαβάζει ἔνα βιβλίο ιστορικό. Στά παλιά τά χρόνια, λέει τό βιβλίο, τή Σαλαμίνα τήν ἥθελαν καί οἱ Ἀθηναῖοι καί οἱ Μεγαρίτες, καί πολεμοῦσαν ποιός νά τήν κρατήσει στήν ἔξουσία του. Ἐπειδή οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἀποτυχίες κι ἔπαθαν πολλές ζημιές στόν πόλεμο, ἀπελπίστηκαν καί ἀποφάσισαν ν’ ἀφῆσουν τό νησί στούς ἀντιπάλους τους. ‘Ο Σόλωνας ἤταν γι’ αὐτό πολύ πικραμένος. «Εἶναι ντροπή, ἔλεγε, νά χάνουμε τό θάρρος μας. Ἐγώ θά προτιμοῦσα νά είμαι κανένας ταπεινός νησιώτης, νά είμαι Σικινίτης ή Φολεγάνδριος, παρά πού είμαι Ἀθηναῖος, καί νά λέει καί γιά μένα ὁ κόσμος πώς είμαι ἀπό ἑκείνους πού ἀπαρνήθηκαν τή Σαλαμίνα».

Καί δέ Κωστάκης θά ἐπιθυμοῦσε νά ἤταν νησιώτης, αὐτός ὅμως γιά ἄλλο λόγο. ‘Ο πατέρας του, λοστρόμος σ’ ἔνα βαπτοράκι, τόν εἶχε πάρει τήν ἄνοιξη καί τό καλοκαίρι μαζί του σέ κάμποστα ταξίδια στίς Κυκλαδες. Φόρτωναν βερίκοκα ἀπό τή Νάξο, ντομάτες ἀπό τή Σύρα, ἄλλα ἔμπορεύματα ἀπό ἄλλα νησιά καί τά ἔφερναν στόν Πειραιά. Τό βαπτοράκι ἔμενε ἀρκετές ώρες σέ κάθε λιμάνι καί δέ Κωστάκης γυνωρίστηκε μέ πολλά νησιωτάκια τῆς ἡλικίας του. ἔκαμε ἔτσι φίλους Συριανούς, Ναξιώτες, Σιφνιούς, Μυκονιάτες. Ψάρευαν μαζί, ἔκαναν ἔκδρομούλες, καί οἱ μέρες αὐτές ἤταν γιά τόν Κωστάκη οἱ ὥραιότερες τῆς ζωῆς του. Στήν Τήνο μάλιστα ἔμεινε δλόκληρη βδομάδα, γιατί δέ μητέρα του ἤταν Τηνιακιά καί εἶχε ἔκει συγγενεῖς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 72)

1. Νά βρεῖς τά ἔθνικά ὄντα τοῦ κειμένου.
2. Νά γράψεις τά ἔθνικά τῶν παρακάτω τόπων:
Καβάλα, Πάργα, Βόλος, Κρήτη, Χίος, Μεσολόγγι. Καναδάς,
Μιλάνο, Ρώμη, Παρίσι.
3. Νά βρεῖς ἀπό ποιό ὄνομα ἔγιναν τά παρακάτω ἔθνικά ὄντα:
Λευκαδίτισσα, Χιώτης, Σερραία, Καλαματιανός, Τριπολιτιώτης,
Πατρινός, Θηβαῖος, Τρικαλινός, Σπαρτιάτης.

19. ΤΟ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΝΙΚΟΛΑ

Καθισμένος άνεμελα στό καφενείο τῆς παραλίας δικαπετάν Νικόλας, παλιός καραβοκύρης καί σημερινός ἐρασιτέχνης ψαράς, συνήθιζε τά βραδάκια νά διηγεῖται τίς θαλασσινές του περιπέτειες. Τό άκροατήριο του κάθε λογῆς: ἔκτος ἀπό τόν καφετζή, ήταν διογιστής τοῦ ναυτικοῦ Συνεταιρισμοῦ κι διοπθηκάριός του, ψαράδες, διμότεχνοι τοῦ καπετάνιου, τρατάρηδες, βαρκάρηδες καί χταποδάδες. ‘Ο λόγος τοῦ ναυτικοῦ γύριζε μέ νοσταλγία στά περασμένα, στούς κινδύνους τῆς θάλασσας, πού ἀπό τή νιότη του εἶχε τόσο ἀγαπήσει, καί στούς παράξενους τόπους ὅπου τόν είχαν ὀδηγήσει τά ταξίδια του.

Καμιά φορά στό άκροατήριό του προσθέτονταν κι οἱ ἐπαγγελματίες τῆς συνοικίας, στεριανοί αύτοί: δι κύρ ‘Αγγελος δι κουρέας, δι κύρ Κώστας δι γαλατάς κι δι κύρ Νέστορας δι περιβολάρης. Οι διηγήσεις τοῦ παλιοῦ θαλασσόλυκου κέντριζαν πάντα τή φαντασία τους καί κρατοῦσαν ἀμείωτο τό ἐνδιαφέρον τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 73 - 75)

1. Νά βρεῖς τά ἐπαγγελματικά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου.
2. Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις τῶν παρακάτω οὐσιαστικῶν (π.χ. γιά τό βαρκάρης εἶναι βάρκα):
κτηματίας, χταποδάς, κουβεντολόι, λασπουριά, καρβουνιάρης,
άχερώνας, ψωμάς.
3. Κάμε ἀνδρωνυμικά μέ τά παρακάτω ὀνόματα:
Δημήτρης, Γιάννης, Παναγιώτης, Γιώργος.

20. ΣΤΟΝ ΑΪ-ΝΙΚΟΛΑ

Αύγή αύγή σήμερα μιά πομπή γυναικῶν ἀνέβηκε στό ξωκλήσι. Γριοῦλες ἀσπρομάλλες, σκυφτές, μέ σκοῦρα τσεμπέρια στό κεφάλι, νέες γυναίκες μέ φορεσίες ἀνοιχτόχρωμες, κοπέλες μέ βῆμα σβέλτο καί πηδηχτό, προχωροῦσαν ἀμίλητες. ‘Η δψη τους ήταν ἀνή-

συχη καί θλιβερή. Πήγαιναν ν' ἀνάψουν τά καντήλια τοῦ ἀγίου καί νά ζητήσουν τή σωτήρια συμπαράστασή του γιά τούς ἀγαπημένους τους, γιούς, ἀδερφούς, ἄντρες, πατέρες, πού εἶχαν ξεκινήσει χτές ἀπό τό λιμάνι τοῦ νησιοῦ μέ καράβι γιά ἔνα κάπτως μακρινό ταξίδι.

‘Η χτεσινή μέρα ἦταν ἡλιόλουστη, ὁ καιρός εύνοϊκός. Φυσοῦσε μέτριος στρωτός βοριάς καί τό καράβι βγῆκε ἀπό τό λιμάνι καί προχώρησε στ’ ἀνοιχτά καμαρωτό κάτω ἀπό φεγγερό οὐρανό. Τή νυχτα ὅμως ὁ ἀνεμος δυνάμωσε πάρα πολύ, ἀγρίεψε, καί οἱ γυναῖκες ἀκούοντάς τον νά σφυρίζει καί τά κύματα νά βογκοῦν ἀνησύχησαν.

Σάν ἕφτασαν στόν ‘Αι-Νικόλα, ἀναψαν τά καντήλια καί προσευχήθηκαν γονατιστές. ‘Ο παπάς, πού εἶχε ἀνεβεῖ μόνος του στό ξωκλήσι, εἶπε στίς γυναῖκες λίγα πραϋντικά καί ἐνθαρρυντικά λόγια καί ἐπταίνεσε τόν καπετάνιο πού ἦταν παλιός θαλασσόλυκος καί πού εἶχε δείξει τήν ἀξία του σέ πολλές παρόμοιες κρίσιμες στιγμές.

Οἱ γυναῖκες γύρισαν στά σπίτια τους παρηγορημένες καί μέθάρος στήν καρδιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 77)

1. Νά βρεῖς τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου πού παράγονται ἀπό ωρήματα καί νά τά γράψεις ἔτσι: στρωτός (στρώνω).
2. Κάμε σύνθετα ἐπίθετα μέ δεύτερο συνθετικό παράγωγο ἐπίθετο ἀπό τά ωρήματα:
ἀνοίγω, βρίσκω, μυρίζω, ἀγαπῶ
(λούζω - λουστός = ἡλιόλουστος).
3. Σχημάτισε ἐπίθετα ἀπό τά ωρήματα:
ξεχωρίζω, σβήνω, σκύβω, στρώνω, ἐνοχλῶ, βοηθῶ, ἀρπάζω,
κολακεύω.

21. KYPIAKATIKO ΠΡΩΙΝΟ ΜΕ ΒΡΟΧΗ

Τής Ἀννούλας πολύ τῆς ἀρέσουν οἱ κυριακάτικες ἑκδρομές. Σήμερα ὅμως ὁ καιρός εἶναι βροχερός καὶ θά μείνει στό σπίτι. Φόρεσε τή μάλλινη μπλούζα τῆς καὶ ἀνέβηκε στήν ταράτσα, ἀλλά ξανακατέβηκε σχεδόν ἀμέσως.

— Θά βρέξει, τῆς φώναξε ἡ μητέρα της.

Ἐχτές, ἀν καὶ δέν εἶναι ζηλιάρα, εἶχε ζηλέψει λίγο τή συμμαθήτριά της τή Φρόσω, πού τήν πῆρε ἡ γιαγιά της στό Ἑλληνικό, νά περάσει μαζί της τό Σαββατοκύριακο. «Τί ώραία, τί εὐχάριστα

πού θά είναι» εἶχε πεῖ τότε μέσα της. Τώρα ὅμως συλλογίζεται πώς καὶ ἡ Φρόσω θ' ἀναγκαστεῖ νά κλειστεῖ στό σπίτι κι ἀς εἶναι σέ μέρος ἔξοχικό.

— Τί νά κάμω τώρα; λέει ἡ Ἀννούλα. Ἀνοίγει ἔνα συρτάρι πού ἔχει φυλαγμένα τά παλιά της παιχνίδια. Νά ἡ μεγάλη ἀμερικάνικη κούκλα πού τής ἔστειλε ὁ θεῖος της πρόπερσι ἀπό τή Νέα Υόρκη. Τή βγάζει καὶ τή στήνει στό τραπέζι. Τό φόρεμά της είναι μεταξωτό, θαλασσί, σάν τό δικό της τό λαμπριάτικο· τά μάγουλά της τριανταφυλλιά, σάν ἀφράτα μῆλα· τά γυάλινα μάτια της γαλανά, σάν ζαφειρένια. Μά ἡ Ἀννούλα είναι μεγάλη καὶ οἱ κοῦκλες δέν τήν εύχαριστούν πιά: τήν ξαναβάζει στό χαρτονένιο κουτί της. Σ' ἔνα ὄλλο συρτάρι σκόρπια παιχνίδια ἀγορίστικα: ἔδω μολυβένια στρατιωτάκια, ἀλλοῦ αὐτοκινητάκια τενεκεδένια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 78 - 81)

1. Νά βρεῖς τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου πού ἔχουν τίς καταλήξεις: -άτικος, -ένιος, -ής, -ινος.
2. Ἀπό ποιά οὐσιαστικά παράγονται τά ἐπίθετα:

λαμπριάτικος, άγορίστικος, άφράτος, χαρτονένιος, τενεκεδένιος.

3. Νά σχηματίσεις ἐπιδρήματα ἀπό τά ἐπίθετα:
ὑποφερτός, καλός, βαθύς, εὐχάριστος, σύγχρονος, ἀληθινός.
4. Στίς παρακάτω φράσεις νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό
παράγωγο ἐπίθετο ἀπό τό ἐπίδρημα πού βρίσκεται σέ παρένθεση:

Ο, τι πεῖς ἀπό ἐδῶ καὶ πέρα εἶναι ... (παραπάνω). Οἱ ...
(ἄλλοτε) καιροί ήταν πιό καλοί. Τά ... (συγά) ποταμάκια νά
φοβᾶσαι. Τά ... (χτές βράδυ) ἐπεισόδια ήταν δυσάρεστα.
Ή ... (κάθε μέρα) ἄσκηση δίνει ύγεια.

5. Σχημάτισε ἐπίθετα ἀπό τίς λέξεις:
πέρσι, φέτος, πάντοτε, μακριά, ἀντίκρυ.

22. Ο ΜΥΡΜΗΓΚΑΣ

Τό μυρμήγκι, λέει ένας μύθος, δέν ήταν ἔντομο ἀπό πάντα, ήταν
ἄνθρωπος. Αύτός δ ἄνθρωπος, δ Μύρμηγκας, εἶχε πολλά χωράφια
καὶ ἄλλα ἀγαθά, ήταν ὅμως ὀχόρ-
ταγος καὶ τά δικά του πλούτη δέν
τοῦ ἔφταναν. Γύριζε λοιπόν τά ξέ-
να χωράφια, δταν ἔλειπταν οἱ νοι-
κοκύρηδες, μάζευε δ, τι ἔβρισκε, πό-
τε ένα δεμάτι σιτάρι, πότε ἄλλους
καρπούς, καὶ τά κουβαλοῦσε στό
σπίτι του. Τό νοῦ του τόν εἶχε
στήν ἀρπαγή. Ξεκινοῦσε νύχτα,
πρίν νά πᾶνε οἱ ἄνθρωποι στίς
δουλειές τους, γιά νά μήν τόν πά-
ρουν εἴδηση. Ἀπό τήν ἔγνοια τῆς
κλεψιᾶς ξενυχτοῦσε κιόλα καμιά
φορά ἀυπνος. Καταντοῦσε ν' ἀφή-

νει ἀκαλλιέργητο κανένα δικό του κτῆμα, ἄσκαφτο, ἀνόργωτο, ἄσπαρτο ἡ ἀπότιστο, γιά νά κοκκολογᾶ τά ξένα. Και μέ πλημμύρες καί μέ ἀναβροχίες οἱ ἀποθήκες του ἦταν πάντα ξέχειλες καί ξεχειμώνιαζε ξένοιαστος. Οἱ ἄλλοι γεωργοὶ ἔβλεπαν πώς τούς ἔλειπε πότε τό ἐνα καί πότε τό ἄλλο καί ἀναρωτιόνταν τί νά γινόταν ἄραγε, μά τόν κλέφτη δέν τόν ἔπιασε κανείς, γιατί φυλαγόταν καλά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 82 - 83)

1. Νά ἀντιγράψεις τίς λέξεις τοῦ κειμένου πού εἶναι σύνθετες μέ τά ἀχώριστα μόρια: ἀ-, ξε-, ἀνα-.
2. Σχημάτισε σύνθετα μέ τό ἀχώριστο μόριο πού ταιριάζει καί μέ τίς λέξεις: όρθογραφία, κολλῶ, κάνω, ίσος, μασῶ.
3. Στίς παρακάτω φράσεις νά συμπληρώσεις τό κενό μετά τό ἀχώριστο μόριο μέ τό σύνθετο πού σχηματίζεται ἀπό τό ἀχώριστο μόριο καί τή λέξη σέ παρένθεση:
‘Η ἀν— (αίμα) εἶναι ἀρρώστια. Τά παιδιά προχτές ξε— (τρελαίνομα) μέ τίς ιστορίες τής γιαγιᾶς. Τό σχολείο μας πήγε γιά ἀνα— (δασώνω). Τό ἀν— (ἀλάτι) φαγητό εἶναι α—(νόστιμο).
4. Γράψε τίς λέξεις πού ἔχουν ἀντίθετη σημασία ἀπ' αὐτό πού σημαίνουν οἱ λέξεις:
τυχερός, ἄξιος, εὐήλιος, δίκαιος, ήσυχος, ύποφερτός, γραφτός.

23. ΔΥΟ ΞΑΔΕΡΦΙΑ ΣΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ

Γκρρρρ... Γκρρρρ...

‘Ο Θέμος τρέχει στό τηλέφωνο καί παίρνει τό ἀκουστικό. Στό πρόσωπό του φάνηκε χαρά καί συγκίνηση, δταν ἄκουσε ποιός τοῦ τηλεφωνεῖ.

— Θέμο, κατάλαβες ποιός είμαι; ’Εδῶ δ ἔξαδερφός σου δ ’Ορέστης. ’Εφτασα στόν Πειραιά μέ τό βαπτόρι σήμερα τό πρωί στίς ἔξι καί ἀνέβηκα στήν ’Αθήνα μέ τόν ἡλεκτρικό σιδηρόδρομο. Σοῦ τηλεφωνῶ ἀπό τό ξενοδοχεῖο τοῦ συμπεθέρου μας τοῦ Χαράλαμπου. ’Εδῶ

έγκαταστάθηκα γιά τήν ώρα.

— Τί λέσ, βρέ παιδί 'Ορέστη; γιατί έτσι; Γιατί δέ μᾶς τηλεγράφησες ἀπό τό νησί πώς θά 'ρχοσουν, νά κατεβῶ στόν Πειραιά νά σέ πάρω; Πώς τά κατάφερες μόνος σου; 'Εσύ πρώτη φορά ταξιδεύεις.

— Μή θαρρεῖς δά πώς στήν ἐπαρχία είμαστε κουτοί. Δέν ήρθα δῦμος μόνος. Ἡταν πολλοί ἐπιβάτες συχωριανοί μας. Ἡταν καί ὁ 'Οδυσσέας ὁ Πετμεζᾶς συγγενής μας λίγο τόν ξέρεις ἀρχιεργάτης σέ τυπογραφεῖο· τώρα ἔφεδρος ὑπαξιωματικός. Ἡταν λοιπόν καί αὐτός συνταξιδιώτης μας καί τοῦ σύστησε ὁ πατέρας νά μέ βοηθήσει. Τό ταξίδι περίφημο· ἔξαιρετικά ώραϊο.

— Καί νά πᾶς στό ξενοδοχεῖο! Ἡ μητέρα πολύ θά δυσαρεστηθεῖ. Θά ἔρθω νά σέ πάρω νά μείνεις μαζί μας ἐδῶ στό Χαλάντρι, ώσπου νά βρεῖς σπίτι στήν 'Αθήνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 84)

1. Νά ἀντιγράψεις τίς σύνθετες λέξεις τοῦ κειμένου μέ τό ἀχώριστο μόριο **συν-** (**συ-, συγ-, συμ-, συν-**).
2. Νά ἀντιγράψεις τίς ὑπόλοιπες σύνθετες λέξεις τοῦ κειμένου καί νά ὑπογραμμήσεις τό ἀχώριστο μόριο.
3. Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά ἀχώριστα μόρια: **δυσ-, τηλε-, ήμι-, ὄμο-, ἐπι-, ἀμφι-**.
4. Συμπλήρωσε τίς φράσεις:

'Η καλή συ— (ζητῶ) διαλύει τή διχο— (γνώμη).

Τό εύ— (ἀγγελία) διαδόθηκε καί στά δύο ήμι— (σφαίρα) τῆς γῆς.

Οι "Ελληνες είμαστε λαός ὄμο— (γλώσσα).

Μέ τόν τηλέ— (γράφω) στέλνουμε μηνύματα σέ ὅλο τόν κόσμο.

24. ΤΟ ΠΑΤΡΟΓΟΝΙΚΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΘΥΜΙΟΥ

Τό δρχοντικό δρθώνεται δλομόναχο στήν κορφή τῆς βραχουριᾶς μ' ἔναν ἀνεμοδείχτη πλάι του· οἱ πέτρες ἀπό τὴν πολυκαρία ἔχουν πάρει ἔνα σταχτοπράσινο χρῶμα, καὶ μοιάζει μέ γλαροφωλιά, μά ἀπό κοντά ξεχωρίζει τὸ σύνολό του. Πυργωτό είναι, τρίπατο, μέ σίγουρη ξυλοσκεπή καὶ μέ διπλό τὸν τοῖχο.

Στὸ ἐπάνω πάτωμα είναι οἱ κρεβατοκάμαρες τοῦ ἀντρόγυνου καὶ τοῦ γιοῦ τους τοῦ Νικόλα. Στὸ δεύτερο, κατά τὴν θάλασσα, είναι ἡ μεγάλη σάλα καὶ μπροστά της ἡ τραπεζαρία, χωρισμένες μέ στενό-

μακρο πέρασμα. Στὸ κάτω πάτωμα είναι τὸ κατώγι μέ τὶς σοδειές καὶ μέ τὴν χαμοκέλα στήν πίσω μεριά του, ὅπου γίνεται ἡ λάτρα.

Στήν τραπεζαρία, σιμά στὸ παραθύρι, είναι στημένος ὁ ἀργαλειός τῆς καπετάνισσας μέ τὸ νῆμα τὸ χρυσοκίτρινο, περασμένο στὸ καλαμοκάνι του· ἐκεῖ περνᾶ τὶς ὥρες της ἡ καπετάνισσα τὰ βραδινά τῆς χειμωνιᾶς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 85 - 89)

1. Νά ξεχωρίσεις τά παρατακτικά σύνθετα τοῦ κειμένου καὶ τά ἐξηγήσεις.
2. Κάμε τό ἴδιο καὶ γιά τά προσδιοριστικά σύνθετα.
3. Τί εἰδους είναι καὶ πῶς ἐξηγοῦνται τά παρακάτω σύνθετα: λαγοπόδαρος, κοντόθωρος, σιδεροκέφαλος, ξανθομάλλης, σκληροτράχηλος, καλόκαρδος, κακόμοιρος, μεγαλόσωμος.

4. Τί εἰδους εἶναι καὶ πῶς ἐξηγοῦνται τά παρακάτω σύνθετα:
ώροδείχτης, χαρτοπαίκτης, μυρμηκοφάγος, κτηνοτρόφος, θαλασσομάχος, βιβλιοδέτης.
5. Γράψε κι ἐσύ ἀπό δύο σύνθετα παρατακτικά, προσδιοριστικά,
κτητικά καὶ ἀντικειμενικά.

25. ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Ἐξαφνα λύχνος ἡλιοστάλαχτος κρεμάστηκε μπρός στῆς μάνας τήν ψυχή, ἔτοιμος νά δείξει τό μέλλον τοῦ νεογέννητου. Καί τόν εἶδε τριαντάρχονο λεβεντονιό νά μαγνητίζει τίς ψυχές τοῦ λαοῦ. Ψηλός, λυγερός, μέ σεβαστή μελαγχολία στό ροδόπλαστο πρόσωπο, μέ τό στόμα γλυκοστάλαχτο καί τά γαλανά μάτια, μιλοῦσε στό λαό καί τόν ἔπειθε. Οἱ προφῆτες, πού τόν προσπερνοῦσαν, πειθαρχοῦν τώρα καί πισωδρομοῦν ὑποταχτικοί του. ‘Ο Νόμος τοῦ Μωυσῆ ξαναζεῖ στά λόγια του καί συμπληρώνεται. ‘Η βαριόμοιρη γῇ ἀναδροσίζεται· τ’ ἀπελπισμένα πλήθη ξαναθαρρεύουν. ‘Η ἀγάπη τρέχει ἀδαπάνητη ἀπό τά πλατιά στέρνα του καί δροσίζει τό καμίνι τῆς κακομοιριᾶς. Τά ‘Ιεροσόλυμα στρώνουν τούς δρόμους μέ βάγια νά τόν καλοδεχτοῦν. Σύγκαιρα ὅμως καρφώνουν τό σταυρό. ‘Ο φθονερός μαθητής τόν παραδίνει μέ φίλημα. Μά ‘Εκεῖνος, ἀνώτερος ἀπό τά τέκνα τῶν ἀνθρώπων, συγχωρεῖ τήν προδοσία καί ἀνεβαίνει πράος στό μαρτύριο.

1. Νά κατατάξεις τά σύνθετα τοῦ κειμένου ἀνάλογα μέ τό είδος τοῦ πρώτου συνθετικοῦ.

Ούσιαστικό	Ἐπίθετο	Ἀριθμητικό	Ἐπίρρημα

2. Μέ τά πρῶτα συνθετικά τῶν παρακάτω λέξεων νά σχηματίσεις ἀπό δύο σύνθετα:
πισωδρομοῦν, ἡλιοστάλαχτος, λεβεντονιός, βαριόμοιρος, γλυκοστάλαχτος.
3. Σχημάτισε σύνθετα μέ τίς ἀκόλουθες λέξεις. Δέ ποιές τό πρῶτο συνθετικό πάρονται συνδετικό φωνῆν;

σφήκα — φωλιά	κρυφά — ἀκούω
σπίτι — νοικοκύρης	ἄσπρος — κίτρινος
ρύζι — γάλα	ἀργά — διαβαίνω

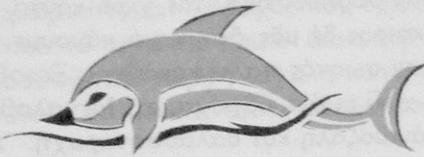
26. Η ΑΓΑΠΗ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Ἄπο μικρός τήν ἀγαποῦσα τή θάλασσα. Τό πρῶτο μου παιχνίδι ἦταν ἓνα κουτί ἀπό λουμίνια, πού ἡ φαντασία μου τό ἔκανε μπάρκο τρικούβερτο. Πῆγα καί τό ἔριξα στή θάλασσα μέ καρδιοχτύπι. Ἀργότερα ἔγινα πρῶτος στό κουπί, στό κολύμπι πρῶτος. Ἐκεῖνα πού εἶχα δλόγυρά μου, ψυχωμένα κι ἄψυχα, μοῦ ἔλεγαν μύρια: οἱ ναῦτες μέ τά ἡλιοκαμένα τους πρόσωπα καί τά φανταχτερά ροῦχα· οἱ γέροντες μέ τίς ιστορίες τους· τά ξύλα μέ τή χτυπητή κορμοστασιά.

Ναί· τήν ἀγαποῦσα τή θάλασσα! Τήν ἔβλεπα κατάντικρυ ν' ἀπλώνεται ἀπό τό ἀκρωτήρι ὡς πέρα, πέρα μακριά, νά χάνεται στά ούρανοθέμελα σάν πλάκα ζαφειρένια, στρωτή. Τήν ἔβλεπα δργισμένη ἀλλοτε, νά δέρνει μέ ἀφρούς τό ἀκρογιάλι. Καί ὅταν ἔβλεπα καράβι νά σηκώνει τήν ἄγκυρα, νά βγαίνει ἀπό τό λιμάνι καί ν' ἀρμενί-

ζει στ' άνοιχτά, ή ψυχή μου πετοῦσε, θλιβερό πουλάκι, έπάνω του.
Τά σταχτόμαυρα πανιά τά δλοφούσκωτα, τά σκοινιά τά κοντυλογραμμένα, μ' έκραζαν νά πάω μαζί τους. Και νυχτόμερα ή ψυχή μου κατάντησε άλλον πόθο νά μήν έχει παρά τό ταξίδι.

Δέν κρατήθηκα περισσότερο· ό πατέρας, παλιός θαλασσομάχος,
έλειπε σέ ταξίδι. Μίσευε καί ό θειος μου γιά τή Μαύρη Θάλασσα. Τού
έπεσα στό λαιμό· τόν παρακάλεσε καί ή μάνα μου άπο φόβο μήν
άρρωστήσω. Κι ό θειος μου, πού ήταν μεγαλόκαρδος ανθρωπος, δέ-
χτηκε νά μέ πάρει μαζί του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 96 - 101)

1. Τί μέρος τοῦ λόγου είναι τά σύνθετα τοῦ κειμένου μέ δεύτερο συνθετικό οὐσιαστικό;
2. Νά βρεῖς ποιές άλλαγές γίνονται στό γένος καί στήν κατάληξη τοῦ δεύτερου συνθετικοῦ τῶν συνθέτων:
άταραχος, άγγελόμορφος, άγριοπρόσωπος, άνοιχτομάτης, τετράγωνος.
3. Σχημάτισε σύνθετα μέ δεύτερο συνθετικό τά οὐσιαστικά:
γλώσσα, ψυχή, λόγος, καρπός, δόξα, θόρυβος.
4. Ποιό είναι τό δεύτερο συνθετικό, τί μέρος τοῦ λόγου είναι καί τί μέρος τοῦ λόγου γίνεται μέ τή σύνθεση στίς λέξεις:
καρδιοχτύπι, κατάντικρυ, ούρανοθέμελα, άκρογιάλι, μεγαλόκαρδος, θαλασσομάχος, κορμοστασιά.

27. ΨΑΡΕΜΑ ΣΤΟ ΓΛΑΡΟΝΗΣΙ

‘Από έβδομάδες είχαμε καταστρώσει τό σχέδιό μας. ‘Ο μπαρμπα-
Στρατής, δι λεβεντάνθρωπος, άνοιχτόκαρδος ψαράς, θαλασσόλυκος
στά νιάτα του, συμπέθερος ένός άπό τή συντροφιά μας, θά μᾶς έδινε
τή μικρότερη άπό τίς δύο ψαρόβαρκές του· καθετές καλές, άπό μονο-
κόμματες μεστηνέζες καί άπό άλογότριχες, είχαμε δύο μας· τά σύνερ-
γα τής ψαρικής θά τά είχαμε έτοιμάσει άποβραδίς· γιά δόλωμα θά
παίρναμε λιανόψαρα, άμμοσκούληκα, καί γιά τά κεφαλόπουλα ψω-
μοτύρι· καί θά ξεκινούσαμε πρίν βγεί διλιος. ’Ημαστε πέντε.

Τό Γλαρονήσι – γεμάτο γλαροφωλιές – είναι κατάντικρυ στό^{χωριό} μας, πρός τά βορειοδυτικά. Μέ γερό κουπί φτάνεις σέ μισή
ώρα. Μά δ παλιόκαιρος δέ μᾶς ἀφηνε νά κάμουμε τήν ἐκδρομή. ‘Ο
φετινός Μάρτης ήταν σωστός παλουκοκαύτης. Ξεροβόρια τίς πρῶτες
του μέρες, ποῦ καί ποῦ κι ἀνεμόβροχα, τή Μεγαλοβδομάδα μάλιστα
σηκώθηκε φοβερή ἀνεμοζάλη καί θαλασσοταραχή. ’Αλλά τώρα, ξώ-
λαμπρα, ήταν χαρά Θεοῦ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 102 - 104)

1. Χώρισε τά σύνθετα τοῦ κειμένου ἀνάλογα μέ τόν τόρο τους:

Φυλάγονν τόν τόρο	Τόν ἀνεβάζονν στήν παραλήγουσα	Τόν ἀνεβάζονν στήν προπαραλήγουσα

2. Σχημάτισε σύνθετα μέ τά παρακάτω ζευγάρια λέξεων τονί-
ζοντάς τα δπον πρέπει:
ἄσπρος - γαλανός, λύκος - σκύλος, κορφή - βουνά, φαγί - ποτό,
μάτι - γυαλί, παλιός - χωριό, ἄρχοντας - χωριάτης, χτύπος -
καρδιά, ἄνεμος - ζάλη, θάλασσα - πνίγομαι.
3. Κάμε παρασύνθετα ἀπό τίς λέξεις:
παλιόκαιρος, Μεγαλοβδομάδα, καλωσορίζω, Αίγαιο Πέλαγος.
4. Νά βρεῖς ἀπό ποιές σύνθετες λέξεις παράγονται τά παρασύ-
θετα: προθυμία, συγκοινωνιακός, χριστουγεννιάτικος, Ἐρυ-
θροσταυρίτης.

28. ΤΟ ΟΜΟΡΦΟ ΧΩΡΙΟ

Μόλις ό Παυλής καί ό νονός του βγῆκαν ἀπό τό λαξευτό δρόμο, ξεφυτρώνει μπροστά τους πεντάμορφη θέα. Κάμπος βαθύς καί δεντροσκέπαστος, βουνά παραπέρα ἀραδιασμένα σάν κύματα, ἀπό τά δεξιά λάδι ή θάλασσα, δίπλα στό ἀκρογιάλι τό δυμορφό χωριό. Τά σπίτια του ἔφεγγαν σάν γλάστρες μέ τά λουλούδια καί καταμεσίς στά σπίτια — παράξενο θάμα! — βράχος πού στεκόταν σάν κολοσσός ούρανογγιχτος, πού τό μεγαλεῖο του σ' ἔκανε καί τόν σεβόσουν. Και ἐπάνω στοῦ κολοσσοῦ τήν κορφή μεγάλη κατάλευκη ἐκκλησία, καί δίπλα στήν ἐκκλησία τό καμπαναριό, κάτασπρο κι αύτό, χαριτωμένο...

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 105)

1. Νά βρεις ποιά ἐπίθετα καί ποιά οὐσιαστικά στό κείμενο χρησιμοποιοῦνται μεταφορικά.
2. Σέ ποιές ἀπό τίς παρακάτω λέξεις ὑπάρχει κυριολεξία καὶ σέ ποιές μεταφορά:
χρυσή ἀλυσίδα — χρυσή καρδιά,
τρέχει τό παιδί — τρέχει ἡ μύτη,
ἡ ρίζα τοῦ δένδρου — ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ,
παιδί μάλαμα — δαχτυλίδι ἀπό μάλαμα,
σκάβω βαθιά — νιώθω βαθιά.
3. Μέ καθεμιά ἀπό τίς ἀκόλουθες λέξεις νά σχηματίσεις δύο φράσεις. Στή μιά τους νά λέγονται κυριολεκτικά καί στήν ἄλλη μεταφορικά:
ἀνοίγω, σηκώνω, βαρύς, πικρός, νεράκι.
Παράδειγμα: ἀνοίγω τό παράθυρο — ἀνοίγω τήν καρδιά μου.

29. ΤΑ ΑΣΤΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΠΠΟΥ

Τόν παππού τόν βρήκαμε νά ποτίζει τά λαχανικά στό κηπαράκι του, καί τή γιαγιά, κάτω ἀπό τή μηλιά, νά μπαλώνει ἀσπρόρουχα, προχτές πού μέ τήν ἀδερφούλα μου πήγαμε νά τούς δοῦμε στό ἔξοχικό τους σπιτάκι.

- Τί θέλετε νά σᾶς φιλέψουμε; μᾶς ρωτᾶ ἡ γιαγιά.
- Εύχαριστοῦμε, γιαγιά, δέν είναι ἀνάγκη νά σᾶς βάλουμε σέ κόπο.
- Τί κόπο, καλέ; Πέστε τί σᾶς ἀρέσει. Πές, Ντίνο. . . 'Εσύ, Φροσούλα; Μήν ντρέπεσαι· μίλα.
- Ποῦ νά τά βρεῖς τέτοια ἐποχή τά μῆλα; λέει ὁ παππούς· δέ ρίχνεις μιά ματιά πάνω ἀπό τό κεφάλι σου, νά δεῖς πώς είναι ἀκόμα ἀγίνωτα;
- Ού, καημένε Θανάση, πάλι τά ἀστεία σου ἀρχισεις. Είπα τής Φροσούλας νά μιλήσει καί νά πεῖ τί θέλει. Σήκω, Ντίνο. . .
- Σύκο! λέει πάλι ὁ παππούς· μᾶς ἔμεινε κανένα;
- Αχ, ἄφησέ με, καημένε Θανάση. Σήκω, Ντίνο, πετάξου μέσα στό σπίτι καί στό δεξί συρτάρι τοῦ ὀρμαριοῦ ἔχω χαλβά πολίτικο. Βάλε τέσσερα κομμάτια σ' ἔνα πιάτο καί φέρ' τα. Καί, μιά πού θά μπεῖς, φέρε μου καί τό μαλλί πού ἔχω σ' ἔνα καλαθάκι καί τό ἀδράχτι μου, νά γνέσω λίγο. "Α, καί τή ρόκα.
- Ρόκα ἔχω στό περιβόλι ὅση θέλεις.
- Τέλος πάντων, δέν ὑποφέρεσαι, Θανάση, μ' αὐτά τά ἀστεία.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 106 - 108)

1. Νά βρεῖς ὅλα τά δύμώνυμα τοῦ κειμένου καί νά πεῖς ποιά είναι ἡ σημασία τοῦ καθενός.
2. Νά σχηματίσεις φράσεις πού ἡ καθεμιά νά ἔχει μιάν ἀπό τίς ἀκόλουθες δύμώνυμες λέξεις:
δανικός (ἀπό τή Δανία) — δανεικός, νοίκι — νίκη, ψηλός — ψιλός, κλίμα — κλῆμα.
3. Νά βρεῖς ἀπό ἔνα παρόντυμο γιά κάθε λέξη ἀπό τίς ἀκόλουθες: κερί, πότε, ἄλλα, μίσος, μετάλλιο, σφάγιο, ἄξιος, ἀργός, δάφνη, γέρων.

30. ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ο ΑΪΤΟΣ

“Ενας άιτός περήφανος,
ένας άιτός λεβέντης
ἀπό τήν περηφάνια του
κι ἀπό τή λεβεντιά του
δέν πάει τά κατώμερα
νά καλοξεχειμάσει,
μόν’ μένει ἀπάνω στά βουνά,
ψηλά στά κορφοβούνια.
Κι ἔριξε χιόνι στά βουνά
καί κρούσταλλα στούς κάμπους,
ἐμάργωσαν τά νύχια του
καί πέσαν τά φτερά του.

Κι ἀγνάντια βγῆκε κι ἔκατσε σ’ ἔνα ψηλό λιθάρι
καί μέ τόν ἥλιο μάλωνε καί μέ τόν ἥλιο λέει:
«”Ηλιε, γιά δέ βαρεῖς κι ἐδῶ σ’ αὐτή τήν ἀποσκιούρα,
νά λιώσουνε τά κρούσταλλα, νά λιώσουνε τά χιόνια,
νά γίνει μιά ἀνοιξη καλή, νά γίνει καλοκαίρι,
νά ζεσταθοῦν τά νύχια μου, νά γιάνουν τά φτερά μου,
νά ’ρθοῦνε τ’ ἄλλα τά πουλιά καί τ’ ἄλλα μου τ’ ἀδέρφια;»

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 109 - 110)

1. Νά βρεῖς συνώνυμα τῶν λέξεων:
μαλώνω, ἀγνάντια, λιθάρι, ἀνταμώνω, κάμπος, ξημερώνω,
φοβοῦμαι, ἄγριος.
2. Νά σχηματίσεις μικρές φράσεις, δπου νά υπάρχουν τά παρα-
κάτω συνώνυμα:
καλύβα, μέγαρο, παλάτι, πολυκατοικία, σπίτι — ἀστράφτω,
γυαλίζω, λάμπω.
3. Νά βρεῖς ταυτόσημες τῶν ἀκόλουθων λέξεων:
κοῦρκος, μπρούμυτα, καταγῆς, ἀχλάδι, ὅρνιθα, στέγη, τίλιο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Οι λέξεις

1. Άπο τά παρακάτω ωρήματα σχημάτισε ούσιαστικά (πού νά σηματορρυθμίζεις ή τό αποτέλεσμα τῆς ένέργειας) μέ τήν παραγωγική κατάληξη -μα (ή κατάληξη απτή γράφεται μέ μι στά ούσιαστικά τά παραγώγα από ωρήματα μέ χαρακτήρα π, β, φ): γράφω, ράβω, βάφω, τρίβω, άλειβω, κόβω, βλέπω, τρέφω (θρέψω), μαγεύω, ψαρέω — άνοιγω, διαλέγω, πλέκω, δείχνω, τυλίγω — άγωνίζομαι, άλωνίζω, άλατίζω, στολίζω — δένω, άπλωνω, διπλώνω, ίδρυω.
2. Σχημάτισε ούσιαστικά από τά έπιθετα:
νόστιμος, εξυπνος, κίτρινος — δίκαιος, καλός, ταπεινός, άγραμματος — άθιδος, θερμός, δραστήριος, άρχαιος, ίσος — ξινός, σάπιος, μαῦρος.
3. a) Σχημάτισε έπιθετα παραγώγα από τά ωρήματα: γράφω, άγοράζω, άκονω, κρύβω, μισῶ, γυρίζω, πλέκω, πήζω, άρπαζω, φυτεύω, σηκώνω (μέ κατάληξη -τός): άναπαυώ, άπολυμαίνω, ένοχλω, βοηθώ, κολακεύω, ένθουσιάζω, άρπαζω (μέ κατάληξη -τικός).
b) Σχημάτισε ύποκοριστικά έπιθετα από τά έπιθετα:
ψηλός, καλός, άκριβός, φτωχός, ζεστός, δροσερός, χοντρός, δύμορφος, πονηρός.
g) Σχημάτισε έπιθετα παραγώγα από τά έπιδροήματα: χτές, σήμερα, πέρ(υ)σι, τώρα, (ἐ)φέτος, πάντοτε (ὅλα παιόνοντα κατάληξη -ινός).
4. Γράψε από δύο έπιθετα πού νά παραγονται από ούσιαστικά μέ τίς καταλήξεις: -άρης, -ένιος, -ινος, -ερός, -πτός, -ικός, -ιάτικος, -ίστικος, -ίσιος.
5. Νά γράψεις δλες τίς σύνθετες λέξεις πού βρίσκονται στό κείμενο τῆς σελ. 45 και δίπλα στήν καθεμιά τά συνθετικά της μέρη.

6. Γράψε τά παρακάτω γρωμικά ύπογραμμίζοντας τίς λέξεις πού είναι σύνθετες μέχριστα μόρια:
- Ανθρωπος ἄγράμματος, ξύλο ἀπελέκητο.— Στήν αναβροχιά καλό καὶ τὸ χαλάζι.— Τό πρόβατο πού ξεκούβει ἀπ' τό μαντρί τό τρώει ὁ λύκος.— Ξένα ροῦχα ντύνεσαι, γρήγορα ξεντύνεσαι.— "Οπου δέ σε σπέρνουν μήν ξεφυτρώνεις.— 'Ακάλεστος στό γάμο τί γυρεύεις;
7. Γράψε τίς λέξεις πού ἔχουν σημασία ἀντίθετη ἀπό ἐκεῖνο πού σημαίνουν οἱ παρακάτω λέξεις:
- τυχερός, ἀλατισμένος, λησμονημένος, ἄξιος, εὐήλιος, γραφτός, καρφωμένος, δίκαιος, ὅπλισμένος, θνητός, ἡσυχος, παρηγορημένος, ὑποφερτός, ὑπομονετικός, τελειωμένος.
- Παράδειγμα: τυχερός - ἄτυχος, ἀλατισμένος - ἀνάλατος.
8. a) Σχημάτισε ἀπό μιά σύνθετη λέξη μέ καθένα ἀπό τά λόγια ἀχώριστα μόρια ώς ποῶτο συνθετικό. (Βλ. σ. 58 τῆς Γραμματικῆς.)
 β) Πῶς λέγονται οἱ ἀνθρωποι πού ἔχουν τίην ἴδια θρησκεία: ἐκεῖνοι πού μιλοῦν τίην ἴδια γλώσσα: ὅσοι ἀνήκουν στήν ἴδια φυλή: ὅσοι θήλασαν τό γάλα τῆς ἴδιας μητέρας (χωρίς νά είναι ἀδέρφια): τό σύνολο πολλῶν συγγενικῶν ἔθνων: τό σύνολο πού περιλαβαίνει τίς συγγενικές τάξεις ζώων ἢ φυτῶν (λ.χ. τῶν θηλαστικῶν): τό φαγητό πού δέν είναι βρασμένο, ψημένο ἢ μαγειρεμένο.
9. Σχημάτισε σύνθετα μέ τίς ἀκόλουθες λέξεις:
 σφήκα-φωλιά κρυφά-άκουω λύκος-σκύλος σπίτι-νοικοκύρης
 συχνά-ρωτῶ κοντά-ζυγώνω χιόνι-βροχή γλυκός-ἀνάλατος
 συχνά-ἄλλαζω ξανά-φαίνομαι μόνος-άκριβός ἔργο-όδηγός
 ἀργά-διαβαίνω ξανά-άρχιζω ἄσπρος-κίτρινος ρύζι-γάλα.
10. Γράψε ἀπό τοία σύνθετα παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά καὶ ἀντικειμενικά.
11. Σχημάτισε σύνθετα μέ δεύτερο συνθετικό τά ούσιαστικά:
 καρπός, λόγος, θόρυβος, τρόπος, γλώσσα, καρδιά, δόξα, ψυχή,
 φωνή, δργανο.
12. Ποιά είναι τά συνθετικά μέρη στίς σύνθετες λέξεις:
 ζωέμπορος, ἔφεδρος, ἀνθυπολοχαγός, εὐρυχωρία, φυσιογνωμία,
 δεκαπενθήμερο, ψύχραιμος.

13. Σχημάτισε σύνθετες λέξεις μέ τά συνθετικά:
 πρῶτος - ἐργάτης, ἄρτος - ἐργάτης, λάδι - ἔμπορος, ἀπό - ὀπλίζω,
 ἀπό - δρυμή, ὑπό - ἥλιος, ὑπό - ὑπουργός, πρῶτος - ὑπουργός, κατά -
 ἡσυχάζω, κατά - δρίζω, ἀντί - ὑποπλοίαρχος, βαθύς - φωνή.
14. Γράψε ἀπό τρία συνώνυμα γιά καθεμιά ἀπό τίς ἀκόλουθες λέξεις:
 καράβι   ἄγριος   τώρα   ψάχνω
 πολεμιστής   ἄφοβος   ἀργά   λέω
 σκαμνί   καινούριος   ὕστερα   φοβοῦμαι.
15. Γράψε τίς φράσεις τοῦ κειμένου πού ἔχουν μεταφορική σημασία.
 Παράδειγμα: μέ τή βαριά μά γλυκιά φωνή της (βλ. κείμενο
 σελ. 74-75).
16. Σχημάτισε οἰκογένειες λέξεων ἀπό τίς ἀκόλουθες ἀπλές λέξεις:
 βουνό, λουλούδι, γράφω, ἀλεύρι.

31. Ο ΠΗΝΕΙΟΣ

Τά ήμερα πουλιά τής πεδιάδας, οί πελαργοί, οί φασιανοί, οί κουρούνες, οί άγριόχηνες, κάθιζαν ἐπάνω στά κλαδιά. Τά χελιδόνια καί τά σπουργίτια κούρνιαζαν ἐμπιστευτικά στά φυλλώματα μαζί μέ τό βδελυρό φίδι, πού χώνευε στήν κουφάλα, καί μέ τόν ποντικό, πού ἀργομασοῦσε τ' ἀκρόριζα.

Περίγυρα, στό ἀμφιθεατρικό ψήλωμα τῶν βουνῶν καί κάτω στήν ἀπλωτή πεδιάδα, στούς κυματισμούς τῶν λόφων καί τίς γραμμές τῶν κοιλάδων, ἡ βλάστηση ἀπλωνόταν μέ ὅλο τό μεγαλεῖο τῆς καί μέ ὅλη τήν ἀβρότητα τῶν χρωμάτων.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 117 - 120)

1. Νά βρεῖς ὅλα τά δριστικά ἄρθρα πού ὑπάρχουν στό κείμενο.
Σέ ποιό γένος, ποιόν ἀριθμό καί σέ ποιά πτώση είναι τό καθένα;
2. Ποιοί τύποι τοῦ δριστικοῦ ἄρθρου λείπουν;
3. Συμπλήρωσε τό παρακάτω κείμενο μέ τά ἄρθρα πού λείπουν.
Ἐρχεται . . . ἀδερφός μου. Ἐχω . . . βιβλίο . . . ἀδερφοῦ μου.
Βλέπω . . . ἀδερφό μου. Ἐρχεται . . . ἀδερφή μου. Ἀκούω . . .
φωνή . . . ἀδερφῆς μου. Βλέπω . . . ἀδερφή μου. Αὐτό είναι . . .
σχολεῖο μου. Βλέπω . . . παιδιά . . . σχολείου μου. Στήν αὐλή
μαζεύονται . . . μαθητές καί . . . μαθήτριες. Παρακολουθῶ . . .
παιχνίδια . . . παιδιῶν καί ἀκούω . . . φωνές τους.
4. Στά παρακάτω οὐσιαστικά βάλε τό ἄρθρο τους στόν ἔνικό
ἀριθμό, γιά νά φανεῖ τό γένος τους:
πέτρα, ὑπόνομος, τεῖχος, γέρος, τοῖχος, πήχη, ἀκρογιάλι, βία,
γερόντισσα, σωλήνας, ἐλικόπτερο, ἔλικα, τύχη.

32. ΑΙΣΩΠΕΙΟΙ ΜΥΘΟΙ

Ο ΑΓΕΛΑΔΑΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ

Ἐνῶ ἔνας ἀγελαδάρης ἔβοσκε τά βόδια του στήν πλαγιά ἐνός βουνοῦ, ἐνα μοσχάρι ζέκοψε ἀπό τό κοπάδι καὶ χάθηκε. Ὁ ἀγελαδάρης, ἀφοῦ ἄδικα γύρισε λαγκάδια καὶ βουνά, ἔκαμε τήν προσευχήν του στό Δία καὶ τοῦ ἔταξε πώς, ἀν τόν βοηθοῦσε νά βρεῖ τόν κλέφτη, θά τοῦ πρόσφερε θυσία ἔνα κατσίκι. Ἐξακολούθησε ἔπειτα νά ψάχνει

καὶ μιά στιγμή, στό ξέφωτο ἐνός δάσους, ἀντικρίζει ἔνα λιοντάρι πού ἔτρωγε τό μοσχάρι του. Τρομαγμένος τότε σήκωσε τά χέρια του πρός τόν ούρανό καὶ εἶπε: «Ἄφεντη Δία, σοῦ ἔταξα, ἀν κάμεις νά βρῶ τόν κλέφτη, νά σοῦ θυσιάσω ἔνα κατσίκι· τώρα σοῦ τάζω, ἀν κάμεις νά μή μέ βρεῖ δι κλέφτης, νά σοῦ θυσιάσω ἔναν ταῦρο.»

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 119)

1. Νά ὑπογραμμίσεις μέ μολύβι τό ἀόριστο ἄρθρο δπον ὑπάρχει.
2. Συμπλήρωσε τό παρακάτω κείμενο μέ τό δριστικό ἢ τό ἀόριστο ἄρθρο.

Κάποτε... γέρος ξυλοκόπος γύριζε φορτωμένος μέ... δεμάτι ξύλα. Ἐξαφνα ἄρχισε δυνατή βροχή. Ἐκεī κοντά βλέπει... καλύβα. Τρέχει καὶ χτυπᾶ... πόρτα. «Ποιός είναι;» ἀκούστηκε ἀπό μέσα... φωνή. «Είμαι... διαβάτης καὶ ζητῶ νά φυλαχτῶ ἀπό... βροχή.» Ἄμεσως ἀνοίγει... πόρτα καὶ παρουσιάζεται... παιδί. Πρόθυμα παίρνει... δεμάτι ἀπό... γέρο καὶ τόν δηγεῖ μέσα. «Εὐχαριστῶ, παιδί μου, λέει... γέρος.»

3. Βάλε στήν κατάλληλη πτώση τό ἀόριστο ἄρθρο πού λείπει:
... ἄγνωστος πού πλησίασε
... φίλου μου δι πατέρας ταξιδεύει
... θεῖο μου θαυμάζω ξεχωριστά.

33. ΤΟ ΧΩΡΙΟ

"Ως πενήντα πέντε χρονῶν ἄνθρωπος ὁ κύριος Μαυρουδῆς. Ἀνοιχτόκαρδος, γλυκομίλητος, πρόσχαρος. Τίποτε δέν τόν ἔκανε νά χαλάσει τήν καρδιά του, ὅλα στό χωρατό συνήθιζε καί τά γύριζε. Ζοῦσε μέ τή γυναικά του καί τήν κόρη τους τή Σμαράγδα. Ἀλλα παιδιά δέν εἶχαν, καί ὅλη του ἡ ἀγάπη στή Σμαράγδα καταστάλαζε. Ἡ μικρή εἶχε πάρει ἀπό τόν πατέρα της· ἥταν ἀνοιχτόκαρδη σάν ἐκεῖνον. Ἡ μητέρα της τήν ἔλεγε ἀγριοκάτσικο.

"Ο Παυλής καί ὁ νονός του ἔφτασαν στό ἀρχοντικό. Κατάμπροστα στή μεγάλη θύρα, κάτω ἀπό πυκνόφυλλες κληματαριές, ἀντίκρυ στίς φουντωμένες πορτοκαλιές, μέ τό συντριβάνι στή μέση πού ξετίναζε τ' ἀργυρά του νερά, ἐκεῖ καθόταν ὁ κύριος Μαυρουδῆς. Μόλις εἶδε τούς καλεσμένους του, προσηκώθηκε, τούς καλωσόρισε θερμά καί τούς ἔβαλε νά καθίσουν πλάι του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 122)

1. Νά βρεῖς ποιά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα.
2. Νά βρεῖς ἐπίσης τά κύρια, τά κοινά, τά συγκεκομένα καί τά ἀφηρημένα οὐσιαστικά.
3. Μήπως ὑπάρχουν στό κείμενο περιληπτικά οὐσιαστικά, δπως λ.χ. κόσμος, λαός κτλ.;
4. Στίς τρεῖς στήλες πού ἀκολουθοῦν ὑπάρχουν ἀξεχώριστα ὄντα προσώπων, ζώων καί πραγμάτων. Νά ταξινομήσεις τά ὄντα κάθε κατηγορίας σέ μία χωριστή στήλη:

ἀετός	σπουργίτης	λαγός
ποτήρι	τροχός	άμαξι
ἐργάτης	λιοντάρι	τεχνίτης
μέλισσα	άμαξάς	κουδούνι
λογοτέχνης	δασκάλα	λιβάδι.

5. Ξεχώρισε άπό τά παρακάτω ούσιαστικά έκεινα πού φανερώνονται: α) ένέργεια, β) κατάσταση, γ) ιδιότητα:
 καλοσύνη κλάδεμα δίψα κακοτυχία άγριάδα
 γράψιμο ύπνος γρηγοράδα δύση άγιότητα
 πείνα κομψότητα κυνήγι δύμορφιά έμφανιση.
6. Στά παρακάτω κώδια δνόματα βάλε τό κατάλληλο κοινό άπό τή διπλανή στήλη:
 'Ο κύρ - Φίλιππος είναι ... δι πρῶτος κυβερνήτης
 'Ο φίλος μου δι Κωστής είναι ... βουνό
 'Ο Παρνασσός είναι ... βασιλιάς
 'Ο Δαρείος ήταν ... έμπορος
 'Ο Καποδίστριας ήταν ... φιλοτελιστής

34. ΜΑΘΗΤΡΙΑ ΣΕ ΜΟΔΙΣΤΡΑ

Ή Μαλάμω ήταν μοναχοπαίδι καί άρφανή άπό πατέρα. "Οσο ζοῦσε δι πατέρας της, δουλευτής καί καλός νοικοκύρης, περνοῦσαν καλά, μολονότι δχι βέβαια πλούσια. "Οταν έκεινος πέθανε, κατάλαβαν πώς ή άρφανή ἔπρεπε νά μάθει μιά τέχνη, ν' ἀκολουθήσει ένα έπαγγελμα, γιά νά μπορέσει νά ζήσει ή ίδια, νά βοηθήσει καί τή μητέρα της. Πώς θά ζούσαν μέ τό χωραφάκι τους, τή μία άγελάδα τους καί τά τέσσερα πέντε πρόβατα πού είχαν;

Τή φοράδα είχαν άναγκαστεῖ νά τήν πουλήσουν. Καί ή γιαγιά της — μακαρίτισσα τώρα κι έκείνη — καί δι θείος της καί ή δασκάλα τού χωριού καί δι παπάς, γειτόνοι καί γειτόνισσες, τήν παρακινούσαν νά πάει στήν Αθήνα, νά μείνει γιά κανένα χρόνο μέ μιά ξαδέρφη

πού είχε έκει καί νά σπουδάσει κάτι. Καί τό ἀποφάσισε. Ἡ ξαδέρφη, πού ἤτανε νοσοκόμα, τή συμβούλευε ν' ἀκολουθήσει τό δικό της ἐπάγγελμα, μά ἡ Μαλάμω προτίμησε νά γίνει μοδίστρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 124 - 127)

1. Ποιά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου ἔχονται ἕναν τύπο καί ποιά ἔχονται δύο τύπους μέχεωντες καταλήξεις γιά τό ἀρσενικό καί γιά τό θηλυκό; Ποιά ἔχονται διαφορετική λέξη γιά τό θηλυκό;

Οὐσιαστικά μέ

ἔναν τύπο	δύο τύπους	διαφορετική λέξη

2. Νά βάλεις σέ ἀρσενικό γένος τά θηλυκά οὐσιαστικά στίς παρακάτω φράσεις:

Ἡ για γιά λέει στήν ἐγγονή της παραμύθια γιά τή δράκαινα, γιά τήν ἀραπίνα, γιά τή μάγισσα.
—«Μή, για γιά, μή μου λέσ τέτοια. ብασκάλα μου μᾶς λέει ιστορίες γιά τή βοσκοπούλα, τή δονλεύτρα, πού ίδρωνει γιά νά κερδίσει τό ψωμί της, γιά τήν ήρωιδα πού έχει γενναία καρδιά».

3. Γράψε τά θηλυκά τῶν οὐσιαστικῶν ὄνομάτων:
ἀδερφός, ἀνεψιός, ἄντρας, γαμπρός, γιός, δάσκαλος, ἡρωας,
καθηγητής, λέοντας.
4. Χρησιμοποίησε τίς καταλήξεις τῶν θηλυκῶν -τρια, -τρα,
-ίνα, -α στά παρακάτω ἀρσενικά, γιά νά δώσεις τά θηλυκά
τους:
νοσοκόμος, καθηγητής, κλέφτης, ἐργάτης, ἀράπης, ψεύτης,
τεχνίτης, γυμναστής.

35. ΓΙΟΡΤΙΝΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ

Οι γεωργοί, σέ παλιότερη ἐποχή, συνήθιζαν τήν πρωτομαγιά νά χώνουν ἔνα παιδί στίς πρασινάδες καί στά λουλούδια, νά τοῦ κρεμνοῦν κουδούνια καί νά τό γυρίζουν ἀπό σπίτι σέ σπίτι. Τό παιδί χόρευε καί οἱ συνοδοί του τραγουδοῦσαν τό τραγούδι τοῦ Μάη:

Τώρα εἰν' ὁ Μάης κι ἡ ἄνοιξη, τώρα εἰν' τό καλοκαλοί.

Αύτό τό ἔθιμο σιγά σιγά τώρα σβήνει.

Στίς 21 Νοεμβρίου, πού είναι τά Εισόδια τῆς Θεοτόκου, οἱ γεωργοί γιορτάζουν, ὅπως λένε οἱ ἔιδοι, τήν Πολυυσπορίτισσα. Σέ πολλά χωριά παίρνουν πολυσπόρια (σιτάρι, καλαμπόκι, κουκιά, φασόλια κτλ.), πηγαίνουν στήν πηγή, τά ρίχνουν μέσα καί λένε: "Οπως τρέχει τό νερό, νά τρέχει τό βιό. Παίρνουν ἔπειτα νερό καί γυρίζουν.

"Ἐκεī τριγύρω στά 'Αινικολοιβάρβαρα ἔρχεται ὁ χειμώνας. "Αν τότε τύχει νά χιονίσει, ἀκοῦς τούς γεωργούς νά λένε: Σήμερα τ' ἄσπρισε τά γένια του.

Μέρες μεγάλης χαρᾶς είναι τά Χριστούγεννα καί ὅλο τό Δωδεκάημερο. Τότε ὁ γεωργός σφάζει τό θρεφτό του τό γουρούνι καί τρώει τά λουκάνικα. Τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων, τό βράδυ, «παντρεύουν τή φωτιά τους». Βάζουν πολλά ξύλα καί γίνεται μεγάλη ἡ φωτιά, γιά νά φεύγουν οἱ Καλικάντζαροι. Τή στάχτη τῆς βραδιᾶς ἔκείνης τήν κρατοῦν, καί τήν ἡμέρα τῶν Φώτων, πού θά πέσουν οἱ σταυροί στό νερό καί θά γίνει ὁ ἀγιασμός, παίρνουν ἀγιασμα, ρίχνουν μέσα καί στάχτη καί ραντίζουν τ' ἀμπέλια τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 128)

1. a) Ποιά κύρια ὄνόματα βρίσκονται στό κείμενο; Ποιά ἀπό αὐτά ἔχουν μόνο ἔναν ἀριθμό;
b) Ποιά κοινά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου ἔχουν μόνο ἔναν ἀριθμό;
2. a) Γράψε στόν ἑνικό τά ἀκόλουθα ὄνόματα (ἐκτός ἀπό ἔκεινα πού δέν ἔχουν ἑνικό):

οί γεωργοί, οί φίλοι, οί Δελφοί, τά παράθυρα, οι πηγές, οι Σέρρες, τά ποτάμια, τά χαιρετίσματα, οι θάλασσες, οι φωτιές, τά μεσάνυχτα, τά χαρτιά.

- β) Γράψε στόν πληθυντικό τά άκολουθα όνόματα (έκτος από δύο δέν έχουν πληθυντικό):
- ο κήπος, τό τραγούδι, τό παιδί, τό λουλούδι, τό Πάσχα, ή πηγή, ή γη, ο ψωμάς, τό Τριώδι, ή Σπάρτη, ο ναύτης, τό νερό, ο καφές.

36. ΜΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

‘Ο ’Ηλίας καί ὁ Στρατάκης ἔμειναν μέ ἀνοιχτό τό στόμα, ὅταν ὁ συμμαθητής τους ὁ Σπύρος τούς πῆρε νά τους δείξει τό γραφεῖο τοῦ πατέρα του.

Ποπό, τί θησαυρός ήταν τά βιβλία αὐτά! Μόνο τό πάνω μέρος τῶν τοίχων τοῦ μεγάλου δωματίου φαινόταν.

—‘Ο πατέρας μου είναι φυσικός, εἶπε ὁ Σπύρος. Βιβλία φυσικῶν ἐπιστημῶν καί μαθηματικῶν είναι αὐτά πού πιάνουν τούς δυό μεγάλους τοίχους. Γιά κοιτάξτε τοῦτο τί ὠραῖο!

Στή ράχη τοῦ δερμάτινου δεσμίματος ἐνός χοντροῦ συγγράμματος ήταν γραμμένο μέ χρυσά γράμματα «Ἡ ζωὴ τῶν ζώων». ‘Ο Σπύρος τό ἀνοιξε κι ἔδειξε στούς φίλους του τίς εἰκόνες. Τί πολλές καί τί ὠραῖες! Μεγάλες χρωματιστές εἰκόνες ζώων κάθε εἴδους· τῆς ‘Ελλάδας καί ξένων χωρῶν· δλων τῶν μερῶν καί δλων τῶν κλιμάτων· τῆς στεριᾶς, τῆς θάλασσας, τῶν λιμνῶν, τῶν ποταμῶν, τοῦ ἀέρα· λιονταριῶν καί ἐλεφάντων, ρινόκερων καί ἵπποπόταμων καὶ κροκόδειλων, λύκων καὶ ἀλεπούδων καὶ χιμπαντζήδων, καρχαριῶν καὶ φαλαινῶν καὶ δελφινῶν, ἀιτῶν, γυπτῶν καὶ ὄλλων ὄρνιων· μελισσῶν, μυρμηγκιῶν καὶ ὄλλων ἐντόμων· ἀκόμη βατράχων, φιδιῶν καὶ χελωνῶν.

—Τοῦτα πάλι τά βιβλία, εἶπε ὁ Σπύρος, ὁ πατέρας μου τά κληρονόμησε ἀπό ἔνα θεῖο του, πού καταγινόταν μέ τήν ίστορία τῆς ζωγραφικῆς καὶ ὄλλων ὅμοιων τεχνῶν, τῆς γλυπτικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Μιάν ὄλλη μέρα θά σᾶς δείξω μιά μεγάλη συλλογή εἰκόνων ἀπό ἔργα τέχνης πού ἔχουμε· είναι σειρές φωτογραφιῶν ἀρχαίων ναῶν, θεάτρων, ἀγαλμάτων, ἀγγειογραφιῶν.

—Εύχαριστοῦμε, Σπύρο, θά ἔρθουμε.

1. Νά βρεις τίς γενικές έννοιος και πληθυντικού πού υπάρχουν στό κείμενο.
2. Νά γράψεις τά ούσιαστικά αντά στήν όνομαστική του έννοιος και τον πληθυντικού μέ τό ἄρθρο τους.
3. Νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα:

'Ισοσύλλαβα	'Ανισοσύλλαβα

4. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις βάζοντας δπον υπάρχει κενό ἔνα ἀπό τά ούσιαστικά τῆς παρένθεσης στήν κατάλληλη πτώση (ρήτορας, ἥρωας, κήρυκας, πίνακας, λάρυγγας, πρίγκιπας, πρόσφυγας):

Ο ἄνθρωνας είναι γιά τόν ...
 Είναι τραχύς ό ... τοῦ κόρακα.
 Αὐτός είναι ό ἀνδριάντας τοῦ ... Δημοσθένη.
 Γράψε στόν ... δυό ... τοῦ 21.
 «Ο μικρός ...» είναι ἔνα ώρατο βιβλίο.
 Πολλοί Κύπριοι είναι σήμερα ...
5. Πάρε ἀπό τίς λέξεις τῆς παρένθεσης γιά νά συμπληρώσεις τίς παρακάτω φράσεις:
 (ἀγωγιάτης, φράχτης, ἐπιβάτης, ράφτης, μεσίτης, βιβλιοπώλης, Σπαρτιάτης, Κεφαλλονίτης, Μανιάτης)

Τό Σουύλι μέ τούς Σουύλιωτες κι ή Μάνη τῶν ...
 Οί ἀποσκευές τοῦ ... ἔχουν φτάσει.
 Δύσκολο νά βρεις σπίτι χωρίς τή βοήθεια τῶν ...
 Τό σωματεῖο τῶν ... ἀνέβασε τήν τιμή τῶν βιβλίων.
 Περίφημο ἦταν τό ναυτικό τῶν Ἀθηναίων και τό πεζικό τῶν ...
 Στό Λασκαράτο βρίσκουμε τά χαρακτηριστικά τῶν ...

37. ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΟΥ

‘Ο Πανάγος, δ φοιτητής τῆς Νομικῆς, καθόταν κοντά στό παράθυρο καί συλλογιζόταν...

‘Από τό δρόμο ἀκούστηκαν οἱ φωνές τοῦ ψαρᾶ, τοῦ μανάβη, τοῦ τροχιστῆ καί τοῦ γυρολόγου ἐμπόρου, πού διαλαλοῦσαν τίς πραμάτεις τους καί τήν τέχνη τους. ‘Ο Πανάγος αἰσθάνθηκε περιφρόνηση γιά ὅλους. Δέ σκέφτηκε οὕτε τόν παππού του, πού ἦταν καπνοπώλης. Πλησίασε στό παράθυρο καί κοίταξε ἀκατάδεχτα τό φούρναρη, ἔπειτα τόν παπουτσή καί τό ράφτη, πού εἶχαν τά μαγαζιά τους κοντά στό φούρνο. Λίγο παραπέρα εἶδε τό φαναρά, πού δούλευε στόν ἵσκιο. «Χτύπα κι ἐσύ, τενεκετζή, τόν τενεκέ σου, ψιθύρισε· μεθαύριο θά χτυπᾶς τήν πόρτα μου καί θά μέ παρακαλεῖς νά βοηθήσω τό γιό σου νά τόν πάρουν ὑπάλληλο στήν τράπεζα· κι ἐσύ, γείτονα φούρναρη, κι ἐσύ, ἔμπορε, πού μετρᾶς τό χασέ σου, κι ἐσύ, μαρμαρά, πού ἀκούω τό χτύπο τοῦ σκαρπέλου σου, δέν είναι μακριά δ καιρός πού θά μοῦ βγάζετε ὅλοι τό καπέλο».

Τή νύχτα ἔκεινη ὁ Πανάγος εἶδε ἔνα παράξενο ὄνειρο. ‘Εκεī πού καθόταν, λέει, σ’ ἔνα θρόνο, παρουσιάστηκαν μπρός του πολλοί ἀνθρωποί τῆς δουλειᾶς. Πρῶτος ὁ γεωργός, ἔπειτα δ ὑφαντής, δ ράφτης, δ χτίστης. ‘Αφέντη Πανάγο, τοῦ λέει δ γεωργός, μάθαμε πώς ὅλοι σ’ ἔχουν ἀνάγκη κι ἐσύ δέν ἔχεις ἀνάγκη ἀπό κανέναν· ἥρθαμε λοιπόν νά σοῦ πούμε πώς, ἀφοῦ δέ μᾶς χρειάζεσαι, ἔμεις σέ ἀποχαιρετοῦμε». Τότε βρέθηκε τάχα ὁ Πανάγος δλομόναχος καί δλόγυμνος πάνω σ’ ἔνα τεράστιο δίπλωμα, πού σάν ἀπέραντο σεντόνι ἔφτανε ὡς τόν δρίζοντα καί τίποτε ἄλλο δέ φαινόταν. Τουρτούριζε, πεινοῦσε, μά κανένας δέν ἦταν ἔκεī νά τόν βοηθήσει. ‘Ο Πανάγος ξύπνησε τρομαγμένος. ‘Από κείνη τή στιγμή κατάλαβε πώς εἶχε ἀνάγκη δλο τόν κόσμο καί δλο τόν κόσμο τόν ἀγάπησε.

1. Κλίνε στόν ένικό καὶ τόν πληθυντικό (βάλε δηλαδή στίς τέσσερις πτώσεις τους) καὶ μέ τά ἄρθρα τους τά ὀνόματα:
βοριάς, κλητήρας, κόρακας, διαβάτης, προσκυνητής, καφές, νοῦς, Κρητικός, ἥλιος, Τηλέμαχος.
2. Στό παρακάτω δημοτικό τραγούδι νά ύπογραμμίσεις τά ἀρσενικά οὐσιαστικά.
ζέχετε γειά, ψηλά βουνά καὶ κάμποι μέ τά ρόδα,
δροσιές μέ τά χαράματα, νύχτες μέ τό φεγγάρι,
κι ἐσεῖς, μωρέ κλεφτόπουλα, πού εἰσαστε παλικάρια,
δέ σᾶς τρομάζει ὁ πόλεμος, πηδᾶτε σάν λιοντάρια.
3. Δῶσε στόν πληθυντικό τά ὀνόματα πού είναι στόν ένικό καὶ ἀντίστροφα.
ὁ ἄγγελος τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ὄμνος τοῦ ποιητῆ, οἱ θόρυβοι τῶν ἀνέμων, οἱ τάφοι τῶν ἡρώων.
4. Δῶσε στόν πληθυντικό τά ἀκόλουθα:
'Ο γιός τοῦ γεωργοῦ ἔδεσε τό σκύλο. 'Ο βάτραχος τρόμαξε
ἀπό τόν πῆδο τοῦ λαγοῦ. 'Ο διαβάτης τρόμαξε ἀπό τόν κρότο
τοῦ καταρράχη. 'Ο τεχνίτης κόλλησε τό σωλήνα τοῦ νιπτήρα.
5. Νά βάλεις τό ἔνα ἀπό τά δύο οὐσιαστικά, πού βρίσκεις στά παρακάτω ζεύγη, σέ πτώση γενική ἔτσι πού νά σχηματιστοῦν φράσεις:
οἱ βαρκάρηδες — οἱ φωνές,   ὁ χαλίφης — τό παλάτι
οἱ χειρισμοί — οἱ τιμονιέρηδες,   ὁ μανάβης — τό κατάστημα
οἱ γκιόνης — τό παράπονο,   οἱ νοικοκύρηδες — οἱ δουλειές.
6. Νά βάλεις τίς παρακάτω προτάσεις στόν πληθυντικό:
'Ο ἄπληστος δανειστής ἀπαιτεῖ μεγάλους τόκους.
'Ο ἀγωνιστής ἐπιδιώκει τόν ἀγώνα.
'Ο νικητής χαίρεται τή νίκη του.
'Ο πολεμιστής ὑπομένει τά πάνδεινα.
'Ο ἐθελοντής προσφέρει πολλά.
'Ο ζυγιστής ἐργάζεται σέ ἀποθήκη.
'Ο προσκυνητής ταξιδεύει γιά μακρινά προσκυνήματα.

38. ΛΑΪΚΗ ΖΩΟΛΟΓΙΑ

γούδια· είναι τό ποιητικότερο σύμβολο της όμορφιᾶς, της γιορτῆς, της χαρᾶς, της δροσιᾶς.

‘Η καλιακούδα είναι ξαδέρφη της κλέφτρας κίσσας, της λωποδύτρας κουρούνας, της ρημάχτρας καρακάξας. ’Αφοῦ κρατιέται ἀπό τόσο... μεγάλη οἰκογένεια, ἀνέβηκε, λένε, μιά φορά στό θρόνο τῶν πουλιῶν μέ το νά κλέψει ἀπό τό κάθε πουλί ἔνα φτερό. ’Αλλά σέ λίγο τά πουλιά κατάλαβαν τήν κλεψιά, μάδησαν τήν κλέφτρα βασίλισσα καί τήν κατέβασαν ἀπό τό θρόνο.

’Αληθινή βασίλισσα τοῦ λόγκου είναι ἄλλη. ’Ονομάζεται Κυριαρίνα καί μοιάζει μέ τήν τρυγόνα. ’Η ιστορία της λέει πώς ἡταν κοπέλα καί εἶχε δυό ἀδερφές, τή Μήλω καί τή Ρόιδω. ’Ηταν καί οἱ δυό όμορφες, μά ἡ Κυριαρίνα, πού τότε ὀνομαζόταν Χρυσοφεγγαράτη, ἡταν πιό όμορφη· ἡταν ἡλιογέννητη. Τόση ἡταν ἡ ζήλια τής Μήλως καί τής Ρόιδως, ὥστε ἐσπρωξαν μιά μέρα τήν ἀδερφή τους σ' ἔναν γκρεμό. Χάθηκε ἀπό τά μάτια τους. ’Εκεῖνες νόμισαν πώς σκοτώθηκε, μά δέν εἶχε πάθει τίποτε. ’Αργότερα τή βρῆκε ἔνα βασιλόπουλο καί τήν πῆρε γυναίκα του. ’Η Μήλω καί ἡ Ρόιδω τό ἐμαθαν — ἡ φήμη ἔφτασε στ' αὐτιά τους — πῆγαν στό παλάτι τήν ὥρα πού ἔλειπε τό βασιλόπουλο καί τή σκότωσαν. Στόν τάφο τής Χρυσοφεγγαράτης φύτρωσε μιά κυδωνιά, πού ἔκαμε μόνο ἔνα κυδώνι. ’Από τό κυδώνι ἐκεῖνο, ὅταν τό ἄνοιξε ὁ περιβολάρης, πήδησε ἡ Κυριαρίνα, πουλί πιά, μέ ὅλα τά σημάδια πάνω της τής μεγαλειότητας καί τής όμορφιᾶς.

‘Η πέρδικα τρώει ὅλα σχεδόν τά χορταρικά, μά ἀπαραίτητη τροφή της είναι τό χαλίκι. Μερικοί λένε πώς τό τρώει γιά νά λαγαρίζει ἡ φωνή της· ἡ πραγματική ὅμως λαϊκή ζωολογία ξέρει πώς αύτό τό κάνει γιά νά εύκολύνει τή χώνευψή της. ’Η πέρδικα ἔχει ἀδυναμία καί στά σταφύλια. Τήν πέρδικα τήν τραγουσοδοῦν πολλά τραγούδια· είναι τό ποιητικότερο σύμβολο της όμορφιᾶς, της γιορτῆς, της χαρᾶς, της δροσιᾶς.

1. Κλίνε στόν ένικό και τόν πληθυντικό, μαζί μέ τά ἄρθρα, τά δνόματα:
χαρά, φήμη, λάμψη, θύμηση, ἔνωση, εἰσοδος.
2. Συμπλήρωσε τίς ἀκόλουθες παροιμίες μέ τά δνόματα: βιάση,
κουκουβάγια, Μαρού, οὐρά, πίτα, ρώγα, τάβλα, βάζοτας τό
καθέρα ἐκεὶ πού ταιριάζει και στήρ πτώση πού πρέπει ὅπου
είναι ἀνάγκη, προσθέτεις και τό ἄρθρο:

Τζίτζικας ἐλάλησε, μαύρη — γυάλισε.

Ἡ σκύλα ἀπό — της γεννᾶ στραβά κουτάβια.

Ἐγώ τό λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος — του.

Πέσε, —, νά σέ φάω.

Χόρευε, κυρά —, κι ἔχει κι ἔννοια τοῦ σπιτιοῦ.

Ἄλλα τά μάτια τοῦ λαγοῦ κι ἄλλα —.

Σέ — πού δέν ἔστρωσες τό χέρι μήν ἀπλώνεις.

3. α) Νά βάλεις στόν πληθυντικό τά δνόματα στίς παρακάτω φράσεις:

ἡ ἴστορία τῆς γιαγιᾶς,

ἡ ὥρα τῆς ἐργασίας,

ἡ πονηριά τῆς ἀλεποῦς,

ἡ ἀλλαγή τῆς ἐκπομπῆς,

ἡ φωνή τῆς σάλπιγγας.

- β) Νά βάλεις στόν ένικό τά δνόματα στίς παρακάτω φράσεις:

οἱ χαρές τῶν μητέρων,

οἱ βλάβες τῶν γραμμῶν, οἱ δουλειές τῶν γυναικῶν,

οἱ κάμαρες τῶν κατοικιῶν.

39. Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΕΡΧΕΤΑΙ

— Μάνα, κάποιος περνᾶ ἀπ' ἔξω, εἴπε ό Πέτρος, ἔνα ἀγύρι ὁχτώ χρονῶ. Μέσα στό σκοτεινό ύπόγειο, πού τό σκοτάδι του μάλις τό μαλάκωνε τό φῶς τοῦ καντηλιοῦ μπροστά στό εἰκόνισμα τῆς Παναγίας, ἡ κυρα-’Ασημίνα σηκώθηκε δρθια κι ἔστησε τό αὐτί της. Τό ἴδιο ἔκαμε καί ἡ κόρη της, πού ἐκείνη τή στιγμή καταγινόταν στό πλύσιμο ἐνός κατσαρολιοῦ σέ μιά γωνιά τοῦ ὑπογείου. "Ενα βῆμα βιαστικό ἀκούστηκε γιά λίγο στό στενοσόκακο κι ἔπειτα ἔσβησε. «Χριστιανός νά είναι ἡ Τούρκος;» Οἱ δύο γυναῖκες προσπαθοῦσαν νά

μαντέψουν ἀπό τόν κρότο τοῦ βήματος.

Ήταν στά 1912, στόν ἔλληνοτουρκικό πόλεμο. 'Ο ἔλληνικός στρατός ὅλο προχωροῦσε πρός τά βορινά, λευτερώνοντας χωριά πού γιά αἰώνες δλόκληρους τά πλάκωνε ἡ μαύρη σκλαβιά. Θά ἔφτανε καί στό χωριό ὅπου ζούσε ἡ χήρα 'Ασημίνα μέ τό κορίτσι της καί τό ἀγοράκι της; Οἱ "Ελληνες τοῦ χωριοῦ περίμεναν μέ λαχτάρα καί μέ ἐλπίδα. 'Άλλα καί ὁ φόβος τους ήταν μεγάλος. 'Ο Τούρκος διοικητής τοῦ μέρους αὐτοῦ ήταν φανατικός καί αίμοβόρος.

"Εξι μέρες τώρα βαστοῦσε τό κλείσιμο καί ἡ ἀγωνία τους. Τήν αύγη τής ἔβδομης ήμέρας μέ τίς πρῶτες ἀκτίνες τοῦ φωτός, πού μπήκαν ἀπό τίς χαραμάδες τοῦ ὑπογείου, φωνές χαρᾶς ἀκούστηκαν. 'Η λευτεριά ἐρχόταν.

1. Νά βρεις δσα ονδέτερα ούσιαστικά ύπάρχοντα στό κείμενο και νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα:

<i>'Οξύτονα</i>	<i>Παροξύτονα</i>	<i>Προπαροξύτονα</i>	<i>Ίσοσύλλαβα</i>	<i>Άνισοσύλλαβα</i>

2. a) Νά βάλεις στόν πληθυντικό τά δνόματα στίς άκόλουθες φράσεις:

Τό νερό τοῦ βουνοῦ, τό κατάρτι τοῦ καραβιοῦ, τό χρέος τοῦ κράτους, τό χρῆμα τοῦ δέρματος.

- β) Νά βάλεις στόν ένικό τά δνόματα:

τά λουριά τῶν σκυλιῶν, τά κεντήματα τῶν ύφασμάτων, τά σβησίματα τῶν φώτων.

3. Στίς άκόλουθες προτάσεις νά βάλεις στόν πληθυντικό δ, τι είναι στόν ένικό και ἀντίστροφα:

Ξεχωρίζω τό είδος τοῦ ἐδάφους. Οἱ φυσικοί μετροῦν τά μήκη τῶν κυμάτων. Ξόδεψα πολύ χρῆμα γιά τά σκαλίσματα και τά κλαδέματα τοῦ ἀμπελιοῦ και τοῦ ἐλαιοκτήματος.

4. Νά γράψεις τή μία ἀπό τίς δύο λέξεις τῶν παρακάτω ζευγαριῶν στή γενική ένικον και τοῦ πληθυντικοῦ:

Τό σχῆμα - τό βότσαλο, τό ἀγριοβότανο - ή ίδιότητα, τό ροδάκινο - τό χρῆμα, τό ἀμύγδαλο - ή νοστιμάδα, τό σέλινο - ή μυρωδιά.

5. Νά κάρεις τό ἴδιο στά παρακάτω ζεύγη:

τό σχῆμα - τό πρόσωπο, τό ἄτομο - ή κατασκευή, τό ἔπιπλο - ή στιλπνότητα, τό ὅργανο - ο ἤχος, τό θέατρο - ή ἀκουστική, ή περηφάνια - τό μέτωπο.

6. Βάλε ει η ι στά παρακάτω ούσιαστικά δπον λείπει:

γραφ—ο, θραν—ο, βιβλ—ο, κουρ—ο, τετράδ—ο, γυμναστήρ—ο, ήχ—ο, σχολ—ο, σχόλ—ο, φαρμακ—ο, δρυχ—ο, τοπ—ο, δελτ—ο, βαφ—ο.

40. Ο ΑΪ-ΛΙΑΣ

Σήμερα κουράστηκα πολύ.
Μοῦ εἶχαν κάμει πολλές παραγγελίες ἀπό τό χωριό, κι ἔπρεπε νά φροντίσω σέ μιά μέρα γιά δλες,
γιά νά τίς στείλω μέ τόν ξάδερφό
μου τόν καπετάν Διαμαντή.

Τί κούραση, Θεέ μου, τί ζάλη!
Είναι κομμένα τά ήπατά μου.
Ἐτρεχα μέ τά πόδια, ἔμπαινα στό λεωφορεῖο
καί ἀπό τό λεωφορεῖο

στό τρόλεϊ, ἀπό ἓνα μαγαζί σέ ἄλλο. Καί στά τελευταῖα συνόδεψα
καί τό Διαμαντή στόν Πειραιά, ὡς τό καράβι.

Είμαι ξαπλωμένος στό κρεβάτι μου καί συλλογίζομαι. Αὔριο
τό πρωί ή κούραση θά μοῦ ἔχει περάσει, δικαημός μου ὅμως πού δ ξάδερφός
μου θά είναι αὔριο στό πατρικό του σπίτι, ἐνῶ ἔγω είμαι ύποχρεωμένος νά μείνω γιά κάμποσους μῆνες ἀκόμη στήν Ἀθήνα, δέ
θά σβήσει.

Καλή καί ὥραία είναι ή Ἀθήνα, δοξασμένη είναι ή Ἀθήνα, ἀλλά
ή πίκρα μου ἀπόψε είναι πολλή, καί ή εἰκόνα τοῦ χωριοῦ δέ θέλει νά
φύγει ἀπό τό νοῦ μου. . . τό σπίτι μας, ή αὐλή μας, δι 'Αι-Νικόλας,
οἱ δρόμοι. . . Καί ἀπ' ὅλα πιό ζωηρά καί πιό ἐπίμονα — δέν ξέρω
γιατί — ύψωνεται μέσα στή μνήμη μου τοῦ τόπου μας τό βουνό, δι 'Αι-Λιάς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 164, 166)

1. Νά βρεῖς τά ἄκλιτα καί τά ἐλλειπτικά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου.
Σέ ποιά πτώση καί σέ ποιόν ἀριθμό είναι τό καθένα ἀπό αὐτά;
2. Νά γράψεις πέντε προτάσεις πού νά ἔχουν τά προτακτικά:
γερο-, κυρα-, καπετάν, θεια-, κύρ.
3. Νά γράψεις ἄλλες τρεῖς προτάσεις πού νά ἔχουν τά ἐλλειπτικά:
τά ήπατα, τοῦ κάκου, τί λογῆς, τό ὄφελος.

41. Ο ΔΙΑΝΟΜΕΑΣ

— Πέρασε διανομέας, κύρ Γιώργη; ρώτησε άπό τό παράθυρό της ή κυρα-Κατίνα τόν άντικρινό κουρέα.

— "Όχι άκομη, κυρα-Κατίνα, άλλα είναι ή ώρα του.

— Κι έγώ τό διανομέα περιμένω, είπε δι μπαρμπα-Σταμάτης.

Μέ πόστη λαχτάρα περιμένουν άλήθεια στίς διάφορες γειτονιές τούς διανομεῖς δσοι έχουν συγγενεῖς σέ άλλα μέρη! Καί ποιός δέν έχει κάποιον δικό του μακριά, πατέρα, γιό, άδερφό, ξάδερφο ή άλλον συγγενή; Τά γράμματα τῶν συγγενῶν καί τῶν φίλων είναι πάντα μεγάλη χαρά. "Οταν έχουμε άκουσει πώς ένας συγγενής μας πού μένει σέ ξένον τόπο άρρωστησε, μέ πόστη άγωνία περιμένουμε νεώτερες ειδήσεις! Γι' αύτό, τό πέρασμα τῶν διανομέων στίς διάφορες γειτονιές είναι γιά πολλούς σημαντικό.

— Καί ήταν άρρωστο τό μικρό άγοράκι έκείνου τοῦ συγγενῆ μου πού μένει στή Λάρισα, είπε δι μπαρμπα-Σταμάτης, καί περιμένω γράμμα νά μάθω πώς πάει τώρα.

— Μένει κανένας συγγενής σου στή Λάρισα, μπαρμπα-Σταμάτη; ρώτησε ά κουρέας.

— Ναί, δέ θυμᾶσαι πού ήταν έδω πρίν άπό τρεῖς μῆνες καί τόν φιλοξενοῦσα στό σπίτι μου;

— "Α, έκείνος πού μοῦ είπες πώς ήταν γραμματέας τοῦ δήμου στόν τόπο του; Δέν ήξερα πώς είναι συγγενής σου, νόμιζα πώς είναι φίλος σου.

— Ταχυδρόμος! Ακούστηκε ξαφνικά ή φωνή τοῦ διανομέα πού πρόβαλε στή γωνία τοῦ δρόμου.

1. Νά κλίνεις τά ίδιοκλιτα όνόματα:
γραφέας, είσαγγελέας, συγγραφέας.
2. Στίς άκολουθες φράσεις βάλε στόν πληθυντικό δ, τι είναι στόν
ένικό και άντιστροφα:
‘Ο είσαγγελέας είναι δικαστικός.
Τά καθήκοντα τῶν είσαγγελέων καθορίζονται από τούς νό-
μους.
‘Ο είσαγγελέας έχει βοηθό τό γραμματέα του.
Τό έργο τοῦ καλοῦ συγγραφέα διαβάζεται εὐχάριστα.
“Οποιος δέν ἀγαπᾷ τοὺς συγγενεῖς του, πῶς θ' ἀγαπᾷ τοὺς
ξένους;
Οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες λέγονται σκαπανεῖς, γιατί ἀνοίγουν
νέους δρόμους στίς ἐπιστῆμες.

42. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

“Ωρα διαλείμματος. Στήν αύλή τοῦ σχολείου τά παιδιά τῆς πέμπτης συζητοῦν.

— Λέτε νά πῆρα κουλουράκι στή γραμματική;

— Α, όχι δά καί κουλουράκι, Παῦλο! Πῶς μπορεῖ νά σου βάλει μηδέν; Τά άλλα τά εἶπες καλά, μόνο πού δέ θυμήθηκες πώς τό ου είναι ένας φθόγγος, ένα φωνήν, καί όχι δίφθογγος· άνήκει βέβαια στά δίψηφα φωνήντα, άφοῦ δέν έχουμε ένα γράμμα νά τό παρα-

στήσουμε, είναι όμως φωνῆεν. ‘Οπωσδήποτε, μου φαίνεται πώς δέν
ἔχεις μεγάλο ένδιαφέρον γιά τό γλωσσικό μάθημα.

— Ναι, έγώ θά γίνω μαθηματικός, άστρονόμος.

— Ο Παυλάκης θά μελετᾶ τούς νόμους τοῦ σύμπαντος, εἶπε ό Ά-
λέκος πού ήταν λίγο πειραχτήριο.

— Γιατί νά μήν τούς μελετῶ; Είναι κακή ἐπιστήμη ή άστρονομία;
Πώς έσύ θέλεις νά γίνεις ιστορικός; Άκους έκει, ιστορικός! Νά κατα-
γίνεσαι άδιάκοπα μέ τό παρελθόν. Τήν ἐποχή τῶν διαστημοπλοίων
νά μιλᾶς γιά άσπιδες καί δόρατα!

— Από τό παρελθόν γίνεται τό παρόν, φίλε μου· καί ό μελετήτης
τοῦ παρελθόντος γίνεται καλύτερος κριτής τοῦ παρόντος· άκόμη καί
τό μέλλον μπορεῖ ώς ένα σημεῖο νά προβλέψει, όταν καταλάβει τούς
νόμους πού κυβερνοῦν τίς τύχες τοῦ κόσμου. Η ιστορία σέ βοηθεῖ
νά καταλάβεις τά πάντα, άπαντησε ό Άλέκος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 167)

1. α) Ξεχώρισε τά ίδιοκλιτα ονδέτερα πού τελειώνουν σέ -ον,
-αν, -εν, -υ.
β) Κλίνε τά ίδιοκλιτα σν καί ένδιαφέρον.
2. Βάλε στήν κατάλληλη πτώση τό σνομα πού είναι μέσα σέ
παρένθεση στίς άκόλουθες φράσεις:
‘Ο ήλιος είναι ενεργετικός γιά τή ζωή τοῦ κάθε (ον).
Τά ζῶα είναι κατώτερα (ον) από τόν ἄνθρωπο.
Οι χημικοί έξετάζουν τά συστατικά τοῦ κάθε (όξον).
‘Η ἄκρη τοῦ (δόρυ) είναι μυτερή.
‘Από τήν Έλλάδα γίνεται έξαγωγή ἀρκετῶν (προϊόν).
‘Η πρόβλεψη τοῦ (μέλλον) είναι δύσκολη.
Δέν πρέπει νά δείχνεις άμελεια στήν ἐκτέλεση τῶν (καθηκόν) σου.
‘Η γραφή τῶν (μηδέν) στό τέλος τῶν δεκαδικῶν ψηφίων δέν άλλάζει τήν άξια τοῦ ἀριθμοῦ.

43. ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Ναί, θά πάω στό χωριό. Μ' έχουν κουράσει ή σκόνη καί οι καπνοί άπό τά έργοστάσια, τόσο πολλά κοντά στό σπίτι μου έδω στό προάστιο όπου μένω μέ τό θείο μου. Θά πάω νά γεμίσω τά στήθια μου καθαρό άέρα. Θά κάμω οίκονομία τούς μῆνες αύτούς πού μού μένουν άκομή καί θά έξασφαλίσω τά ναῦλα μου γιά νά φύγω.

Δεσμοί πολλοί μέ δένουν μέ τόν τόπο πού γεννήθηκα. Δέν είναι μόνο οι γονεῖς μου, πού έχω τρία χρόνια νά τούς δῶ. Δέν είναι μόνο δ 'Αι-Λιάς, δ γίγαντας, δ μικρός έστω γίγας τοῦ χωριοῦ μου, πού λαχταρῶ ν' ἀνεβῶ στήν κορυφή του. Είναι τά άδερφια καί τά ξαδέρφια μου, είναι οι παλιοί μου συμμαθητές καί φίλοι, πού έμειναν καί δουλεύουν στήν έπαρχια, ἐνῶ έμένα ή άνάγκη τῆς ζωῆς μ' έχει ριγμένο στή μεγάλη πόλη. Είναι οι γερόντισσες, πού κάθονται μέ τ' ἀδράχτια τους στίς έξώπορτες τῶν σπιτιῶν, οι γέροι μέ τά σοφά τους λόγια, βαριά ἀπό τήν πείρα τῆς ζωῆς, πού μαζεύονται στήν ίσκιωμένη πλατεία. Είναι καί οι μικροί λόφοι μέ τίς ἔλιες, ή ἀπέραντη θάλασσα, πού τά κύματά της σπάζουν καί ἀφρίζουν στήν ξανθή ἀμμουδιά, καί πέρα ἀπό τήν ἀμμουδιά οι βράχοι μέ τ' ἀγριοπερίστερα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 168 - 170)

1. Ξεχώρισε τά διπλόκλιτα, τά διπλόμορφα καί τά διπλοκατάληκτα πού ὑπάρχουν στό κελμενο.
2. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ δ,τι λείπει:
Δουλεύω πολύ γιά νά έξασφαλίσω τά . . . καί νά γυρίσω στήν πατρίδα μου. Πολλά . . . λές. Πέρασαν τά . . ., καί τώρα είμαι μεγάλος πιά. Αύτός δ ἄντρας μοιάζει σάν . . ., τόσο ψηλός είναι. Πέρα έκει στήν ἀκρογιαλιά οι . . . είναι γεμάτοι ἀγριοπερίστερα.
3. Βάλε τίς ἀκόλουθες φράσεις στόν πληθυντικό:
Ο ἄσωτος ἄνθρωπος ξοδεύει τόν πλούτο του. Τό ἄλογο ἔφαγε τό σανό του. Ή νιότη περνᾶ. Όποιος δέν πληρώνει τό ναῦλο τιμωρεῖται. Βλέπω τόν καπνό νά βγαίνει ἀπό τόν καπνοδόχο. Ο ἀγρότης φυτεύει καπνό στό χωράφι του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά ούσιαστικά

1. Γράψε δλα τά ούσιαστικά τοῦ κειμένου τῆς σελ. 94 πού φανερώνουν ζῶα καὶ πλάι στό καθένα σημείωσε τό ύποκοριστικό του.
2. Νά βρεις στό κείμενο τῆς σελ. 62 πέντε ἀρσενικά ούσιαστικά καὶ νά τά κλίνεις.
3. Νά βρεις τά ούσιαστικά τοῦ κειμένου τῶν σελ. 25-26 πού σχηματίζουν θηλυκό μέχραιστή κατάληξη ἢ μέδιαφορετική λέξη. Νά τά γράψεις στά δύο γένη.
4. Γράψε τά θηλυκά τῶν ούσιαστικῶν δνομάτων:
ἀδερφός, ἀναγνώστης, ἀνεψιός, ἄντρας, γαμπρός, γιός, δάσκαλος,
ἥρωας, θεῖος, καθηγητής, λέοντας, Σπαρτιάτης.
5. Στό παρακάτω κομμάτι ἀναζήτησε τά θηλυκά ούσιαστικά καὶ ἀπό αὐτά γράψε χωριστά: α) τά ἰσοσύλλαβα σέ -α, β) τά ἰσοσύλλαβα σέ -η, γ) δσα δέν ἔχουν πληθυντικό.

Πατρίδα μου, ἀθάνατη εἶναι ἡ ὁμορφιά σου. Ὁποιος ζεῖ στήν ξενιτιά καταλαβαίνει τή χάρη σου. Καμιά χώρα στήν οἰκουμένη δέν ἔχει τή λεβεντιά σου καὶ τήν ἀγέραστη νιότη σου. Καμιά χώρα σ' ὅλη τήν πλάστη δέν ἔχει τίς δικές σου θάλασσες, τίς δικές σου λίμνες, τίς πεδιάδες, τίς ρεματιές, τίς πλαγιές, τίς βουνοκορφές, τίς χαράδρες σου, τίς ἀκρογιαλιές καὶ τά νησιά σου. Οἱ σελίδες τῆς ἱστορίας σου εἶναι γεμάτες ἀπό τή δόξα τῆς Ἀθήνας, ἀπό τή λάμψη τῆς Ἀγια-Σοφιᾶς, ἀπό τήν ψυχή τῶν παιδιῶν σου.
6. Κλίνε στόν πληθυντικό μαζί μέ τό ἄρθρο τά ἀκόλουθα δρόματα, ἔχοντας δμως ύπόψη σου πώς πολλά θηλυκά δέ σχηματίζουν γενική τοῦ πληθυντικοῦ:
γλώσσα, μέλισσα, παλικαριά, τροφή, δίκη, ζέστη, ἀντάμωση.

7. ("Όταν λείπει η γενική, βρίσκουμε άλλον τρόπο νά σχηματίσουμε τή φράση μας· δηλαδή:

- α) μεταχειρίζόμαστε άλλο συνώνυμο πού έχει γενική,
- β) βάζουμε τήν αιτιατική μέ πρόθεση πού νά ταιριάζει,
- γ) έκφραζόμαστε πιό άναλυτικά, μέ περισσότερα λόγια.

*Έτσι λέμε:

    ή διακοπή τής δουλειᾶς άλλα ή διακοπή τῶν ἐργασιῶν,
    νερό τῆς βρύσης άλλα νερό ἀπό βρύσες,
    ή ζώνη τῆς βοσκοπούλας άλλα οἱ ζῶνες πού φοροῦν οἱ βοσκο-
    πούλες).

Στίς παρακάτω φράσεις σκέψου πῶς θά βάλεις στόν πληθυντικό τίς πτώσεις τίς τυπωμένες μέ μαδρα γράμματα:

Άγόρασα καναβούρι τῆς καρδερίνας μου.

Διάβασα τήν έπιγραφή αὐτῆς τῆς βρύσης.

Πλήρωσα πολλά γιά τήν έπισκευή τῆς σκάλας.

Ο ποιητής σύνθεσε ὅμορφιᾶς αὐτῆς τῆς χώρας.

Φέρε φατ τῆς πάπιας.

Τό βάψιμο τῆς βαρκούλας πέτυχε.

Τό φῶς τῆς καντήλας πέφτει στήν εἰκόνα.

Στό φόρεμά σου ἔμειναν σημάδια τῆς λάσπης.

8. Στίς ἀκόλουθες φράσεις βάλε στόν πληθυντικό δ, τι είναι στόν ἔνικο:

Η φλόγα τῆς πυρκαϊᾶς πετιέται ψηλά.

Η προίκα τῆς θυγατέρας είναι ἔτοιμη.

Διάβασα τήν περιγραφή τῆς μάχης.

Ακουσα τήν ιστορία τῆς ἀμαζόνας.

Η κορδέλα τῆς λαμπάδας είναι ἄσπρη.

Η φωνή τῆς σειρήνας είναι μαγευτική.

Έδωσα τήν ἐφημερίδα στό φίλο μου.

Ο βόλος είναι σάν μικρή σφαίρα.

Η ἔδρα τοῦ σχολείου είναι ψηλή.

9. Νά βρεις δла τά ονδέτερα οντιαστικά τοῦ κειμένου τῆς σελ. 38 καὶ νά τά γράφεις στήν ὀνομαστική τοῦ ἔνικοῦ μαζί μέ ἓνα ἐπίθετο πού νά ταιριάζει.

10. Γράψε στήν όνομαστική τοῦ πληθυντικοῦ τά ἀκόλουθα οὐσιαστικά προσθέτοντας καὶ τό ἄρθρο:

φάρος, βύρος, δράκος, ράκος, λάθος, βάθος, φύμος, λύκος, πύργος, ἄνεμος, στέλεχος, μέγεθος, ἄγγελος, ἔμπορος, ζωγράφος, ἔδαφος, βράχος, πάχος, κῆπος, λίπος, μύθος, ἥθος, ὅρος, τοῖχος, τεῖχος, γύψος, ύψος.

44. Η ΓΑΛΙΛΑΙΑ

Οι κάτοικοι τής δυμορφης Γαλιλαίας ήταν χωρικοί ἀπλοί καί φιλόπονοι. Ἡ ζωή τους ήταν ἡσυχή καί εὔκολη, ὁ χαρακτήρας τους ἔμοιαζε μέ τή φύση τοῦ τόπου τους· ήταν καλοί, δίκαιοι, φιλόξενοι, ἥρεμοι, χαρούμενοι. Τέχνες καί γράμματα δέν ἦξεραν, μά ἐμπρός στὶς ἀπαλές γραμμές τῶν κατάφυτῶν βουνῶν καί στήν πρασινάδα

πού χυνόταν στὸν κάμπο ἡ ψυχή τους μονάχη τῆς ἀνυψωνόταν σὲ ποιητική λατρεία τοῦ Θεοῦ, πού εἶχε χαρίσει στήν πατρίδα τους τὰ καλά τοῦ Παραδείσου. Καὶ ἔτσι, ὅταν ἀνάμεσά τους σηκώθηκε ἔνας ἑχωριστός ἀπ' ὅλους τούς ἄλλους καί τούς μίλησε γιά τὴν ἀπέραντη καλοσύνη τοῦ Θεοῦ, οἱ ἀγαθοί Γαλιλαῖοι συνάχτηκαν γύρω τους καί τὸν πίστεψαν καί τὸν ἀγάπησαν καί τὸν λάτρεψαν.

Καὶ τὰ παιδάκια ἔτρεχαν καί πιάνονταν ἀπό τὰ χέρια καί τὰ ροῦχα του. Καὶ ὅταν κανένας τὰ ἀπομάκρυνε γιά νά μήν τὸν ζαλίζουν, πάλι τὰ καλοῦσε ἐκεῖνος κοντά του καί τὰ δεχόταν μέ χαμόγελο καί ἔλεγε: «Ἀφῆστε τὰ παιδάκια νά ἔρχονται κοντά μου, γιατί σὲ δόσους εἶναι σάν αὐτά» — ἀγνοί καί ἄκακοι — «ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 171 - 172)

1. Νά βρεῖς ὅλα τὰ ἐπίθετα πού ὑπάρχουν στό κείμενο, νά βρεῖς τὰ τοία γένη τους καί νά τὰ κατατάξεις σύμφωνα μέ τὸν ἀκόλουθο πίνακα:

δξύτονα	παροξύτονα	προπαροξύτονα

2. Νά σχηματίσεις τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ ὅλων. Τί παρατηρεῖς;

3. Νά συμπληρώσεις τά ἐπίθετα στίς παρακάτω φράσεις βάζοντας στή θέση τῆς παύλας τό τέλος πού λείπει:
- “Οταν τό φαγητό ἔχει πολύ ἀλάτι, είναι ἀλμ—.
- “Οποιος ἔχει τόλμη λέγεται τολμ—.
- “Η Ἑλλάδα ἔχει πολλά πεδ— καὶ πολλά ὄρ— μέρη.
- Τό μέρος πού ἔχει φῶς είναι φωτ—, ἐνῷ ἐκεῖνο πού δέν ἔχει σκοτ—.
- Τό κλίμα τῆς Ἑλλάδας είναι ύγι—.

45. Η ΒΡΑΧΟΣΤΥΛΩΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

‘Η ἐκκλησιά είναι χτισμένη πάνω σ’ ἐναν πελώριο, γκρίζο βράχο στή μέση τοῦ χωριοῦ. Παλιά, παμπάλαιη, μέτρια σέ ἔκταση καὶ σέ υψος, ἀλλά ἔξαιρετικά ὡραία καὶ ἐπιβλητική. Οἱ ἀκούραστοι ἄντρες καὶ οἱ ἄξιες γυναῖκες τοῦ χωριοῦ ἔχουν κάμει τόν τόπο σωστό παράδεισο μέ τήν πολυχρόνια καὶ τίμια δουλειά τους. Παντοῦ ἐλιές φουντωτές καὶ καλοκλαδεμένες, λεῦκες ψηλές, λυγερές καὶ σάν ἀσημένιες· καλοσκαμμένα χωράφια καὶ ἀμπέλια. Καὶ ἀπό τή δυτική πλευρά ἡ ἀπέραντη θάλασσα, πότε γαλήνια, γελαστή καὶ γαλάζια ἢ σάν σμαραγδένια, καὶ πότε ἄγρια, σκούρα καὶ ἀπειλητική.

Μέσα στήν ἐκκλησιά, πού ἀπό τά πολύχρωμα τζάμια τής οἱ ξανθές ἀκτίνες τοῦ ἥλιου μπαίνουν γλυκές, ἡ ψυχή σου γαληνεύει.

Τεράστιες ἄγιες εἰκόνες στολίζουν τό θόλο καὶ τούς τοίχους· αὐτές, καθώς καὶ οἱ εἰκόνες τοῦ καρυδένιου τέμπλου, είναι δουλεμένες μέ περίσσια τέχνη. Παλιές οἱ περιστότερες, ὑπάρχουν δύως καὶ λίγες καινούριες. Πλούσια είναι τ’ ἀφιερώματα, καὶ οἱ ἀσημένιες καντήλες καίνε ἀκοίμητες, γιατί ἡ φροντίδα τῶν εύλαβικῶν χωριανῶν ποτέ δέν ἀφήνει νά τούς λείψει τό λάδι.

1. a) Νά βρεις σέ ποιό γένος, ἀριθμό καὶ πτώση βρίσκεται τό καθένα ἀπό δὲ τὰ ἐπίθετα τοῦ κειμένου.
 b) Νά σχηματίσεις ἀπό κάθε ἐπίθετο τὰ τοία γένη στήν ὀνομαστική τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ. Ἐπίσης στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ.
2. Νά κλίνεις στά τοία γένη ἕνα ἐπίθετο σέ -ος, -α, -ο μαζί μέ ἔνα οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει.
3. Νά γράψεις τό θηλυκό τῶν παρακάτω ἐπιθέτων μαζί μέ ἔνα κατάλληλο οὐσιαστικό:
 γνωστικός, θηλυκός, κακός, κρητικός, φτωχός, νηστικός,
 ζακυθινός.
 Τό θηλυκό αὐτό σχηματίζεται μέ ἔνα μόνο τρόπο;

46. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Ντάν, ντάν, ντάν! Ἀπό τόν ψηλό βράχο ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς καλεῖ στή λειτουργία τούς χριστιανούς μέ τή βαριά μά γλυκιά φωνή της. Πετάχτηκα ἀπό τό παχύ χωριάτικο στρῶμα μου καὶ ἄνοιξα τό παράθυρο. Ἀποβραδίς ὁ ούρανός ἦταν βαρύς, μολυβής, μά ἔπειτα ἀπό τή βροχή τῆς νύχτας είχε καθαρίσει πέρα γιά πέρα καὶ προμηνοῦσε ὡραία μέρα. Ο ἥλιος δέν είχε ἀκόμη βγεῖ, τοῦ ἀντικρινοῦ γυμνοῦ καὶ τραχιοῦ βουνοῦ οἱ κορυφές φωτίζονταν κιόλας, ἀλλοῦ τριανταφυλλιές, ἀλλοῦ χρυσαφιές, ἀλλά στούς πλαστιούς κάμπους τά δέντρα ἦταν σκοτεινά καὶ τῆς πλατιᾶς θάλασσας τά νερά

άπλωνονταν θαμπά δέν είχαν πάρει άκομη τό γελαστό τους χρῶμα, πού κάτω ἀπό τὸν ἥλιο καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν ὥρα τῆς ἡμέρας καὶ τὸ βυθό είναι μαβί ἢ ἀσημί ἢ πρασινωπό.

Ἐτοιμάστηκα γρήγορα, συγκινημένος ἀπό τὴ σκέψη πώς ἔπειτα ἀπό τόσα χρόνια ξενιτιᾶς θά λειτουργηθῶ καὶ πάλι στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ μου. Στά μισά τῆς ψηλῆς πέτρινης σκάλας στάθηκα, πῆρα μιάν ἀνάσσα βαθιά καὶ κοίταξα τὸν κόσμο ποὺ ἀνέβαινε· οἱ γέροι μὲ βαριά βήματα, ἀκουμπώντας στὰ μακριὰ ραβδιά τους, οἱ γριές μὲ τίς μαῦρες παλαιικές μαντῆλες τους, οἱ πιό νέες μὲ ἀνοιχτόχρωμες φορεσίες καὶ μέ φακιόλια στό κεφάλι, βυσσινιά, κανελιά, φιστικιά, μενεζεδιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 176)

1. a) Στά ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -νς καὶ -ῆς πῶς γράφεται ἡ κατάληξη τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου στὴν ὄνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική; Πῶς γράφεται ἡ κατάληξη στίς ἄλλες πτώσεις;
b) Πῶς γράφεται ἡ κατάληξη τοῦ θηλυκοῦ στὴν ὄνομαστική τοῦ ἔνικοῦ;
2. Νά βρεῖς τά ἐπίθετα πού σημαίνοντα χρῶμα ὅμοιο μέ τό χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, τῆς στάχτης, τοῦ λαδιοῦ, τοῦ χρυσαφιοῦ.
Γράψε τά τοία γένη τῶν ἐπιθέτων αὐτῶν στὴν ὄνομαστική τοῦ ἔνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ μαζί μέ ἓνα οὐσιαστικό κατάλληλο γιά τό καθέρα.
3. Νά βρεῖς καὶ νά γράψεις στά τοία γένη στὴν ὄνομαστική τοῦ ἔνικοῦ τά ἐπίθετα πού σημαίνοντα :
ἐκεῖνον πού ἔχει βάθος, βάρος, πάχος, μάκρος, φάρδος.
4. Νά βρεῖς τοία κατάλληλα οὐσιαστικά, ἓνα σέ κάθε γένος, πού νά ταιριάζοντα μέ τά ἐπίθετα:
ἄσπρος, μαυρος, ἀνοιχτός, ἀκούραστος, ἵσιος, ἀσημένιος, ἔσανθός (παράδειγμα: ἄσπρος τοῖχος, ἄσπρη πέτρα, ἄσπρο χαρτί).

47. ΟΙ ΛΑΓΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΤΡΑΧΟΙ

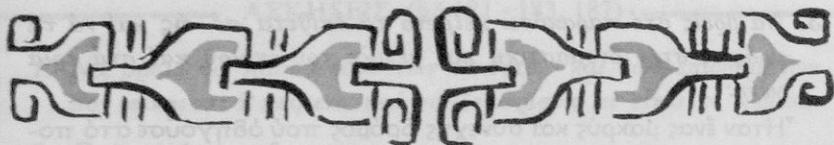
δι ζοῦμεν καλύτερα νά πεθάνουμε μιά καί καλή παρά νά τρέμουμε δλη μας τή ζωήν.

— Μά γιατί νά φοβούμαστε τόσο πολύ; είπε ένας λαγός νεαρός καί νοστιμούλης, πού δέν είχε ὅμως πείρα τῆς ζωῆς, ήταν λίγο καυχηστιάρης καί ήθελε νά κάνει τὸν παλικαρά· νά κοιτάξουμε νά ἀμυνόμαστε· έχουμε τόσες ἀρετές· είμαστε ἀνοιχτομάτηδες καί γοργοπόδηδες!

Μιά φορά οι λαγοί είχαν σύναξη. Βγήκε στή μέση ένας γερολαγός, ἄρρωστιάρης καί γρινιάρης, καί ρίχνοντας φοβισμένα βλέμματα δεξιά καί ἀριστερά είπε: «Δέν ύποφέρεται πιά αύτή ή ζωή, ἀγαπητοί μου· μᾶς ἔξολοθρεύουν οἱ σκληροὶ ἀνθρώποι κι οἱ σκύλοι οἱ ἀκούραστοι στό τρέξιμο. Πῶς νά φυλαχτοῦμε ἀπό τά χέρια καί τά νύχια αύτῶν τῶν πεισματάρηδων ἔχθρῶν μας; » Όλο μέ τό χτυποκάρ-

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 177)

1. Νά βρεῖς τά ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο καί νά γράψεις τή γενική τοῦ ἑνικοῦ καί τὸν πληθυντικό δλόκληρο.
2. Νά κλίνεις τό ἐπίθετο πεισματάρης στά τρία γένη μαζί μέ ἐνα οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει στό κάθε γένος.
3. Νά λέγεται ἐκεῖνος πού είναι 30, 40, 50, 60, 70 χρονῶν; Νά βρεῖς τήν ὀνομαστική τοῦ ἑνικοῦ καί πληθυντικοῦ στό ἀρσενικό καί τό θηλυκό.

48. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

1. Καί ρόδο μέσα μου πολύ, κρίνος πολύς ἀνθίζει.
2. Δῶρο τῆς καλοσύνης του καὶ τῆς πολλῆς του ἀγάπης.
3. Πολύν καιρό περίμενα τή λευτεριά νά φτάσει.
4. Γεμάτη ἡ νύχτα ἀπ' τήν πολλή τοῦ τραγουδιοῦ γλυκάδα.
5. "Οπου λαλοῦν πολλοί κοκόροι ἀργεῖ νά ξημερώσει.
6. Οἱ πολλές γνῶμες βουλιάζουν τό καράβι.
7. Τά πολλά λόγια είναι φτώχεια.
8. Πολλῶν χωρῶν καὶ μακρινῶν τά μονοπάτια πήρα.
9. "Οποιος κυνηγᾶ πολλούς λαγούς δέν πιάνει κανέναν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 179)

1. Κλίνε καὶ στούς δύο ἀριθμούς:
ο πολύς δρόμος, ἡ πολλή χαρά, τό πολύ τραγούδι.
2. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις, βάζοντας στή θέση τῆς παύλας δ, τι χρειάζεται κάθε φορά:
"Εγινε πολ— θόρυβος γιά τό τίποτε.
"Οποιος γυρεύει τά πολ— χάνει καὶ τά λίγα.
"Άκουε πολ— καὶ λέγε λίγα.
Σήμερα ήρθαν πολ— ξένοι.
"Άκούονται φωνές πολ— παιδιῶν.
"Επεσε πολ— βροχή καὶ πολ— χαλάζι.
Σέ χαιρετῶ μέ πολ— ἀγάπη.
"Έχω πολ— φίλους.
Αὐτός ἔχει πολ— ζῆλο καὶ πολ— δρεξη γιά τά γράμματα.

3. Νά βρεις στό παρακάτω κείμενο τά ἐπίθετα σέ -ής καὶ νά τά γράφεις στήν όνομαστική καὶ γενική τοῦ ἑνικοῦ καὶ στά τρία γένη:

Ἡταν ἔνας μακρύς καὶ συνεχῆς δρόμος πού ὁδηγοῦσε στό ποτάμι. Ἐκεῖ κοντά ἔβλεπες ἔνα πολύ ὡραῖο σπίτι, ὃπου ἔμενε ἔνας ἀπό τούς πιό ἐπιμελεῖς συμμαθητές μου. Πολλές φορές πήγαινα στό σπίτι του, ὁρισμένη ὥρα, γιατί ἦταν πολύ συνεπής στίς συναντήσεις μας, καὶ διαβάζαμε, ὑστερα παίζαμε στόν κῆπο, κάτω ἀπό τό διαυγή οὐρανό. Μετά ξαναγυρίζαμε στό διάβασμα καὶ πιό πολύ στήν ἀριθμητική, γιατί μᾶς βασάνιζαν ἐκεῖνοι οἱ συμμιγεῖς. Τό βραδάκι γύριζα στό σπίτι μου εύτυχής, γιατί τήν ἄλλη ἡμέρα θά πήγαινα στό σχολεῖο διαβασμένος.

4. Νά κλίνεις ἔνα ἐπίθετο μαζί μέ ἔνα οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει.

49. ΤΑ ΕΦΤΑΝΗΣΑ

Ἐχω μπρός μου ἔνα μεγάλο χάρτη τῆς Ἑλλάδας καὶ τά βλέμματά μου πέφτουν στό Ἰόνιο καὶ τά νησιά του. Πάνω, στό πιό βορινό μέρος, ἡ Κέρκυρα μέ κάτι μικροσκοπικά νησάκια, ἀκόμη πιό βορινά ἀπό αὐτή. Πιό χαμηλά, πιό νότια δηλαδή, ἄλλα καὶ λίγο πιό δεξιά, μέ ἄλλα λόγια πιό ἀνατολικά, οἱ Παξοί. Ἐπειτα ἡ Λευκάδα είναι τό πιό κοντινό πρός τήν ἡπειρωτική Ἑλλάδα νησί τοῦ Ἰονίου σχεδόν κολλημένη στήν Ἀκαρνανία, ἀπό τήν δποία τή χωρίζει ἔνα πολύ στενό καὶ πολύ ἄβαθο πέρασμα. Κάτω ἀπό τή Λευκάδα ἡ Κεφαλληνία καὶ ἡ Ἰθάκη. Τό δυτικό μέρος τῆς Κεφαλληνίας, πού είναι τό πιό μεγάλο ἀπό τά ἔφτά νησιά, βγαίνει λίγο πιό δυτικά ἀπό τή Λευκάδα, ἔπειτα ὅμως ἡ Ζάκυνθος, κάτω ἀπό τήν Κεφαλληνία, ἔρχεται πάλι λίγο πιό ἀνατολικά μέ μιάν ἄκρη τής πού ἀντικρίζει τήν Πελοπόννησο. Τό ἔβδομο ἀπό τά ἔφτά νησιά είναι τά Κύθηρα, κάτω ἀπό τή Λακωνία.

1. Νά βρεις τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων καὶ τῶν ἐπιρρημάτων πού είναι στόχευμα καὶ νά ξεχωρίσεις τί είναι τό καθένα.
2. Γράψε τά παραθετικά:
  - α) τῶν ἐπιθέτων καλός, κακός, φτωχός, πλούσιος, πλατύς, **ζηλιάρης** στά τρία γένη.
  - β) τῶν ἐπιρρημάτων γρήγορα, καλά, ήσυχα, δυνατά, ώραια.
3. Κάμε γραμματική ἀνάλυση τῶν λέξεων πού ἀνήκουν στήν πρώτη πρόταση τοῦ κειμένου.

50. ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ

Πόσα νησιά στό Αιγαίο!

Τό καθένα ἔχει τίς ὁμορφιές καὶ τίς χάρες του, ἔχει καὶ τήν ιστορία του. Νά ἡ μικροσκοπική Δῆλος, ιερότατο στήν ἀρχαιότητα νησί, πολυσέβαστη πατρίδα τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τῆς Ἀρτεμης, νά τά ἐνδιοξότατα Ψαρά, ἡ πατρίδα τοῦ Κανάρη, νά ἡ Σκίαθος, ἡ Σκιάθο, ὃπου γεννήθηκε στά νεώτερα χρόνια διηγηματογράφος Παπαδιαμάντης. Νά ἡ Λέσβος, νά ἡ Χίος, νά ἡ Νάξος . . .

Συχνά μοῦ ἀναφτερώνει τό νοῦ ἔνα ὥραιότατο ὅνειρο: πώς είμαι σ' ἔνα ἀεροπλάνο καὶ πετῶ γιά ωρες πολλές πάνω ἀπό τά καθαρότατα γαλανά νερά τοῦ Αιγαίου· χαίρομαι τίς ὁμορφιές τῶν νησιῶν του, τά βουνά τους, ἄλλα ψηλότερα, ἄλλα χαμηλότερα, γυμνά ἡ δασωμένα, τίς μικρές τους πεδιάδες, εύφορες αὐτές, ἀγονότερες ἐκεῖνες, καὶ τίς ἀκρογιαλιές, στεφανωμένες ἀπό τούς λευκότατους ἀφρούς τῶν κυμάτων.

Πώς νά ἔγιναν όλα αὐτά τά νησιά, αὐτό τό ἀμέτρητο πλῆθος; Κάποτε, λέει ἡ γεωλογία, σέ παλαιότατα χρόνια, ἡ Ἑλλάδα ἦταν

ένωμένη μέ τή Μικρασία. Ἐκεῖ πού εἶναι τώρα τό πέλαγος, ἡταν στεριά. Ἀλλά μέ τό πέρασμα τῶν αἰώνων ἡ στεριά χαμήλωνε, χαμήλωνε καὶ βούλιαξε. Τά χαμηλότερα καὶ βαθύτερα μέρη τά σκέπασαν τά νερά τῆς θάλασσας. Ἐμειναν ἔξω μόνο τά ψηλότερα μέρη καὶ τά βουνά. Αύτά εἶναι τά νησιά τοῦ Αιγαίου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 180 - 182, 187)

1. Νά βρεις τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων πού εἶναι στό κείμενο καὶ νά ξεχωρίσεις τί εἶναι τό καθένα.
2. Χώρισε μέ τό χάρακα μιά σελίδα τοῦ τετραδίου σέ 4 στήλες σύμφωνα μέ τό παρακάτω υπόδειγμα:

Θετικό	Συγκριτικό	Ὑπερθετ. σχετικό	Ὑπερθετ. ἀπόλυτο

Στή στήλη τοῦ θετικοῦ γράψε τά ἐπίθετα ἀθδος, γενναῖος, ἥσυχος, νέος, βαρὺς, παχύς, πλατύς, φαρδύς· στίς ἄλλες στήλες γράψε τά ἀντίστοιχα μονολεκτικά παραθετικά τοῦ κάθε ἐπιθέτου.

51. ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΚΑΝΤΗΛΕΡΙ

— Εύάγγελε! Ἐσύ, πού εἶσαι ἄριστος φυσικός, δέ μᾶς κάνεις κανένα πείραμα, ἔτσι σάν παιχνίδι, νά ποῦμε, νά διασκεδάσει ἡ συντροφιά;

— Σοῦ ἀρέσει, φίλτατε, νά κάνεις ἀστεῖα. Ἐγώ τώρα μόλις ἀρχίζω νά μπαίνω στό νόημα τῆς φυσικῆς καὶ γιά τήν ώρα ἐλάχιστα πράματα ξέρω ἀπ' αὐτή· ἀκόμη καὶ στήν τάξη μου μέσα δέν είμαι βέβαια ὁ χειρότερος, ἀλλά ἀμφιβάλλω ἀν είμαι καὶ ὁ καλύτερος· μόνο πού ἔχω σ' αὐτό τό μάθημα περισσότερη ἀγάπη ἀπ' ὅστι έχουν οἱ ἄλλοι καὶ ἐλπίζω νά πάω μπρός. Πάντως, ἀν καὶ νομίζω πώς θέλεις νά μέ πειράξεις, ἔμένα δέ μοῦ κακοφαίνεται, καὶ θά σᾶς κάμω ἔνα μικρό πείραμα.

Παίρνω αὐτό τό ποτήρι· κοινό γυάλινο ποτήρι, ὅπως βλέπετε. Τό γεμίζω νερό. Μέσα στό νερό στήνω αὐτό τό σπερματόσέτο ἔτσι

πού νά χωθεὶ δλόκληρο σχεδόν μέσα στό νερό ἔκτος ἀπό τό φιτίλι· γιά νά τό καταφέρω αὐτό, μπήγω στή βάση τοῦ σπερματσέτου ἑνα καρφί. Τώρα ἀνάβω τό φιτίλι... Τί νομίζετε πώς θά γίνει;

— Θά καεῖ λίγο κι ἔπειτα τό νερό θά τό σβήσῃ.

— Θά γίνει τό ἀντίθετο· δλόκληρο σχεδόν τό σπερματσέτο θά καεῖ σιγά σιγά.

Καί ἀλήθεια ἔτσι ἔγινε. Τά ἄλλα παιδιά ἀπόρησαν καί ζήτησαν τήν ἔξηγηση.

— Εἶναι ἀπλούστατο, εἶπε ὁ Εὐάγγελος. "Οσο καίγεται τό σπερματσέτο, τόσο τό βάρος του μικραίνει, καί σύμφωνα μέ τήν ἀρχή τοῦ Ἀρχιμήδη ἀνεβαίνει σιγά σιγά. Βοηθεῖ ἀκόμη καί κάτι ἄλλο: ἀπ' ἔξω τό κερί τοῦ σπερματσέτου λιώνει ἀργότερα ἀπό τό μέσα, γιατί τό νερό τό κρατᾶ κρύο, κι ἔτσι τό πάνω μέρος του βαθουλώνεται σάν ἑνα μικρό πηγαδάκι, ὅπως βλέπετε. Αύτό λαφραίνει περισσότερο τό σπερματσέτο, κι ἔτσι τό φιτίλι καίγεται ὡς τό τέλος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 183)

1. Νά βρεῖς στό κείμενο:

α) ὅλα τά ἀνώμαλα παραθετικά καὶ νά σχηματίσεις τούς τρεῖς βαθμούς τοῦ καθενός μονολεκτικά·

β) τά ἐλλειπτικά παραθετικά.

2. Γράψε τά τρία γένη στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ καὶ στούς τρεῖς βαθμούς τῶν ἐπιθέτων:

καλός, κακός, μεγάλος, ἀπλός, λίγος, μικρός, πολύς.

3. Γράψε τό μονολεκτικό συγκριτικό καὶ ἀπόλυτο ὑπερθετικό τῶν ἐπιθέτων:

ἀδοξος, ἔξοχος, εὔκολος, ζωηρός, στεγνός, στενός.

52. Η ΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

αύτός δ χρόνος πέφτει μέσα στό δέκατο πέμπτο αιώνα.

— Δέν τό καταλαβαίνω.

— Είναι πολύ άπλο. 'Ο πρῶτος αιώνας μ.Χ. είναι τά πρῶτα έκατό χρόνια ὅστερα ἀπό τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ. "Ωστε οἱ χρονιές ἔξι, ἐννιά, δεκατέσσερα, εἴκοσι ἕνα, πενήντα ἔξι, ἑβδομήντα δχτώ, δγδόντα, ἐνενήντα, καὶ γενικά ὅσες είναι πρίν ἀπό τό έκατό ἀνήκουν στόν πρῶτο αιώνα. Τό έκατόν ἕνα, έκατόν ἔντεκα, έκατό δεκαπέντε, έκατόν ἔξηντα, έκατόν ἐνενήντα ἔξι ἀνήκουν στό δεύτερο αιώνα. Τό διακόσια πενήντα στόν τρίτο, τό τριακόσια σαράντα στόν τέταρτο, τό τετρακόσια δγδόντα τρία στόν πέμπτο, τό πεντακόσια δύο στόν ἔκτο κτλ. Στά χίλια τελειώνει δέκατος αιώνας, ὥστε τό χίλια εἴκοσι πέντε, νά πούμε, ἀνήκει στόν ἐνδέκατο, τό χίλια διακόσια ἕνα στό δέκατο τρίτο, τό χίλια τετρακόσια πενήντα τρία, πού σέ μπέρδεψε, στό δέκατο πέμπτο, καὶ τό χίλια δχτακόσια εἴκοσι ἕνα στό δέκατο ἔνατο.

— Θεῖε! Οἱ Τοῦρκοι τήν Πόλη στά χίλια τετρακόσια πενήντα τρία δέν τήν πῆραν;

— Ναι, βέβαια.

— Τότε γιατί σ' αὐτό ἔδω τό βιβλίο γράφει τό δέκατο πέμπτο αιώνα; Δέν πρέπει νά πεῖ τό δέκατο τέταρτο, ἀφοῦ τήν πῆραν στά χίλια τετρακόσια τόσα.

— Πολύ σωστά τό λέει τό βιβλίο, γιατί, βλέπεις, είναι στά χίλια τετρακόσια τόσα· δηλαδή ἔπειτα ἀπό τά χίλια τετρακόσια· ὥστε

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 188 - 193)

1. 'Από τά ἀριθμητικά τοῦ κειμένου ξεχώρισε τά ἀπόλυτα καὶ τά τακτικά.

2. Κλίνε στά τοία γένη τά ἀπόλυτα ἔνα, τρία, τέσσερα.
3. Κλίνε τά τακτικά ἀριθμητικά τρίτος, ἕβδομος καί στά τοία γένη.

53. ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ ΨΑΡΕΜΑ

‘Ο Μιχάλης, δι πιό ἄξιος ἀπό τή συντροφιά τῶν παιδιῶν, κρατοῦσε τή βάρκα πλευρισμένη δίπλα στό μόλο. Οι ἄλλοι ἔντεκα ἤμαστε ἐτοιμοι νά πηδήσουμε μέσα.

— Παιδιά, μᾶς λέει ὁ Μιχάλης· ἡ δωδεκάδα μας σήμερα πρέπει νά χωριστεῖ σέ δυό ἔξαδες· ἡ βάρκα εἶναι μικρή· τοῦ μπαρμπα-Μαθιοῦ, πού εἶχαμε προχτές, ήταν διπλάσια. Μπείτε ἐδῶ οἱ πέντε, καί οἱ ἄλλοι ἔξι ζητῆστε ἀπό τόν καπετάν Φώτη νά σᾶς δώσει τή φελούκα του. Ξέρω πώς σήμερα δέν τή χρειάζεται.

— Ετσι κι ἔγινε. Οι δυό βάρκες, ἡ μία πίσω ἀπό τήν ἄλλη, τράβηξαν κατά τό βορινό ἀκρωτήρι, καλή θέση γιά πετρόψαρα.

Πρίν φτάσουν στό ἀκρωτήρι, ὁ Βαγγέλης παρακάλεσε τό Μιχάλη νά τόν βγάλει στή στεριά, πάνω σ’ ἔνα βράχο, γιατί δέν είχε σκοπό, είπε, νά ψαρέψει, δέν είχε πάρει καί καμιά καθετή μαζί του.

— Καί δέ σοῦ δίνω μιάν ἀπό τίς δικές μου; ‘Έγω, ξέρεις, τά σύνεργά μου τά παίρνω πάντα διπλά καί τριπλά. Νά, πάρε τούτη ἐδῶ· είναι μεγάλη καί γερή· τό νήμα της ἀπό ἀλογότριχες, ἐννιάδιπλο.

— Εύχαριστῶ, Μιχάλη, ἄλλα προτιμῶ σήμερα νά περπατήσω στά βράχια τῆς ἀκρογιαλίδης.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 194 - 196)

1. Ποιά ἀριθμητικά ὑπάρχουν στό κείμενο;
2. Νά τά κατατάξεις στόν παρακάτω πίνακα:

Ἀπόλυτα	Πολλαπλασιαστικά	Ἀναλογικά	Περιληπτικά
	κατάληξη:	κατάληξη:	κατάληξη:

3. Στά ἐπίθετα νά βρεῖς καί τά τοία γένη (ὅταν ὑπάρχουν).

54. Ο ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ ΚΑΙ Η ΧΟΡΕΥΤΡΙΑ

γυρίζοντας στό δεύτερο αίχμαλωτο τοῦ λέει: «μίλησε τώρα ἐσύ».

—'Εμένα μὲν λένε Μέλισσα, εἴπε ἑκεῖνος: ξέρω καὶ κάνω περίφημα γλυκά.

—'Ωραῖα, εἴπε ό βασιλιάς· κι ἐμᾶς ἔδω μᾶς ἀρέσουν πολύ τά γλυκά· θά σέ κρατήσω λοιπόν κι ἐσένα, κοίταξε ὅμως νά δουλεύεις καλά· ἀν μᾶς εύχαριστήσεις μέ τήν τέχνη σου, θά σέ ἐλευθερώσω, ἀλλιῶς θά σέ θανατώσω κι ἐσένα. Κι ἔστειλε καὶ τούς δυό στή φυλακή, γιά νά πιάσουν δουλειά.

—'Εσεῖς τώρα, εἴπε στούς δυό ἄλλους· πῶς λέγεστε καὶ τί ξέρετε;

—'Εμένα μοῦ ἀρέσει νά τραγουδῶ, εἴπε ό τρίτος αίχμαλωτος· τό δονομά μου είναι Τζίτζικας.

—'Εγώ λέγομαι 'Ακρίδα, εἴπε ό τέταρτος, καὶ είμαι χορεύτρια.

— Είστε δηλαδή χασομέρηδες· ἐσᾶς δέ σᾶς χρειάζομαι... . ἐσᾶς σᾶς πρέπει κόψιμο καὶ ἀμέσως μάλιστα.

—'Εμᾶς ὅλοι μᾶς ἀγαποῦν, εἴπε μέ θάρρος ό Τζίτζικας. "Όλα τά ξυτομα καὶ τά φυτά ἐμεῖς τά διασκεδάζουμε καὶ κάνουμε νά περνοῦν μέ λιγότερη στενοχώρια τή ζωή. "Αφησέ μας νά σοῦ δείξουμε τήν τέχνη μας καὶ κρίνε.

‘Ο βασιλιάς τόσο εύχαριστήθηκε ἀπό τό τραγούδι καὶ τό χορό τους, ώστε τούς ἀφησε ἀμέσως ἐλεύθερους.

‘Ο βασιλιάς ἄρχισε νά ἀνακρίνει τούς αίχμαλώτους καὶ νά τούς ρωτᾶ πῶς λέγονται καὶ τί τέχνη ξέρουν.

—'Εγώ δονομάζομαι 'Αράχνη, είπε ό πρωτος· ξέρω νά ύφαίνωστήν τέχνη αὐτή δέ μέ φτάνει κανείς.

— Καλά, εἴπε ό βασιλιάς· θά μοῦ ύφαίνεις πανικά γιά τό παλάτι μου. "Αν μείνω εύχαριστημένος, θά σέ ἐλευθερώσω· ἀν δχι, θά προστάξω νά σοῦ κόψουν τό κεφάλι. Καί

1. Νά βρεις τίς προσωπικές ἀντωνυμίες πού είναι στό κείμενο καλ νά τίς υπογραμμίσεις μέ μολύβι.
2. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ δ, τι λείπει:
 'Εγώ χτές πήγα στή θεία μου. — ποῦ πήγες;
 — ἀρέσουν τά γλυκά; Μοῦ ἀρέσουν.
 Πήγαινε καί — νά παίξεις.
 — θά πᾶμε αὔριο ἐκδρομή, — ποῦ θά πάτε;
 'Ο διευθυντής τοῦ σχολείου — είπε δτι ἡ γιορτή θά γίνει αὔριο.
 Δέν μπορῶ νά — καταλάβω.
 Καθίστε κι — σ' αὐτόν τόν πάγκο.
 — τιμωρῶ, γιατί είστε ἀδιάβαστοι.

55. ΑΛΕΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟ ΚΟΤΕΤΣΙ

Ἡ ἀλεπού ἔτοιμάστηκε νά βγει γιά ἐπιδρομή. Δέ θά πάει μόνη της. Θά τήν ἀκολουθήσουν τά ἑφτά ἀλεπουδάκια της. Καί θά πᾶνε στό ἀντικρινό βουνό, ὅπου ἔχουν κατασκηνώσει εἰκοσι πέντε γυμνασιόπαιδα κι ἔχουν καί τό κοτέτσι τους μέ δέκα κότες καί δυό κοκόρους.

«Ἐμπρός, παιδιά, ξεκινοῦμε», είπε ἡ ἀλεπού κατά τά μεσάνυχτα. «Καί φρόνιμα στό δρόμο. Πίσω ἀπό τήν ούρά μου θά περπατάτε δλα μαζί».

Περπατοῦσαν μέ προφύλαξη, μέσα ἀπό χαμόκλαδα, κι ἔκαναν μεγάλους γύρους. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τούς δρόμους τους καί ἡ ἀλεπού ἔχει τό δικό της.

Τρεῖς κότες κι ἕνας κόκορας ἥταν τά θύματα τῆς ἐπιδρομῆς.

— Ἀν εἶχαμε κλείσει γερά τό κοτέτσι, ἔλεγαν τά παιδιά, θά γλίτωναν οἱ κότες μας καί ὁ κατημένος ὁ χωριάτης ὁ κόκορας μας.

Ξαφνικά πρόβαλε ἀπό τούς θάμνους ὁ ἄλλος κόκορας πού τόν εἶχαν φέρει μαζί τους ἀπό τήν πόλη.

«Έχετε κόκορα» σάν νά έλεγε καμαρωτός. «Όλος ό κόσμος τοῦ φαινόταν δικός του. Σήκωσε ψηλά τό κεφάλι του κι ἔκαμε ἐνα σιγαλό κόκο κό. Γιά τόν ἑαυτό του βέβαια θά μιλοῦσε. »Ενα παιδί θυμήθηκε τό «Τραγούδι τοῦ κόκορα καί τοῦ γερακιοῦ».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 202 - 204)

1. Ποιές κτητικές, αὐτοπαθεῖς καί δριστικές ἀντωνυμίες ὑπάρχουν στό κείμενο;
2. Νά τίς κατατάξεις στόν παρακάτω πίνακα:

κτητικές	αὐτοπαθεῖς	δριστικές

3. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ δ, τι λείπει:
Αὐτή ή μπάλα είναι δική —, ἐκείνη μήπως είναι δική —;
Αὐτός είναι πολύ ἐγωιστής, σκέφτεται μόνο τόν — του.
Θά κάμω τή δουλειά ἐγώ ό —.
Μήπως τά βιβλία αυτά είναι — σας;
Αὐτός παίζει — του.
Δέν πρέπει νά φροντίζεις μόνο τόν — σου, ἀλλά καί τόν ἀδερφό — σου.
Αύτοί οἱ διαβῆτες είναι δικ— —. 'Αλλά τά τρίγωνα είναι δικ— —.

56. Ο ΞΥΛΟΚΟΠΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΡΜΗΣ

Ἐνῶ ἔνας ξυλοκόπος ἔκοβε ξύλα κοντά σ' ἔναν ποταμό, τό τσεκούρι τοῦ ξέφυγε ἀπό τό χέρι κι ἔπεσε μέσα στό νερό. Ἡ κοίτη του ἦταν βαθιά, τό ρέμα ὄρμητικό, καί δύντυχος ό ἀνθρωπος ἦταν ἀδύνατο νά πιάσει τό ἐργαλεῖο. Κάθισε στήν ὅχθη ἀπελπισμένος.

— Τί θά κάμω τώρα; έλεγε· πᾶς θά δουλεύω χωρίς τσεκούρι; αὐτό ἦταν ή ζωή μου· καί εἶχα δώσει τόσα χρήματα γιά νά τό ἀγοράσω!

‘Ο θεός ό ‘Ερμης ἄκουσε τούς θρήνους τοῦ φτωχοῦ ἀνθρώπου,

τόν λυπήθηκε, τόν πλησίασε, βούτηξε ἔπειτα στόν ποταμό καί ἀνέβασε ἔνα χρυσό τσεκούρι.

— Τοῦτο εἶναι τό τσεκούρι σου;

— "Οχι, εἴπε ἐκεῖνος· τό δικό μου δέν ἦταν τέτοιο· ἦταν ἔνα ἀπλό σιδερένιο τσεκούρι.

Ξαναβούτηξε δὲ θεός στό νερό κι ἔφερε πάνω ἔνα τσεκούρι ἀστμένιο.

— Οὕτε αὐτό εἶναι τό δικό μου.

Ο 'Ερμῆς ξανακατέβηκε γιά τρίτη φορά στό βυθό κι ἔφερε ἐκεῖνο πού εἶχε πέσει.

— Ναί, αὐτό εἶναι πού ἔχασα, εἴπε δὲ ἄνθρωπος.

Ο 'Ερμῆς εὐχαριστήθηκε γιά τήν τιμιότητά του καί τοῦ ἔδωσε καί τά τρία.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 204 - 208)

- Νά βρεῖς στό κείμενο τίς ἐρωτηματικές καί τίς δεικτικές ἀντωνυμίες. Σέ ποιό γένος, ἀριθμό καί πτώση είναι ἡ καθεμία;
- Νά τίς κατατάξεις στόν παρακάτω πίνακα:

δεικτικές	ἐρωτηματικές	ἄλλες

- Γράψε τρεῖς προτάσεις μέ καθεμία ἀπό τίς ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες ποιός, πόσος στά τοία γένη, στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ.

Γράψε ἔπειτα ἄλλες τρεῖς προτάσεις πού νά ἀπαντοῦν μέ κατάληλη δεικτική ἀντωνυμία.

Παράδειγμα:

Ποιός πέταξε τήν πέτρα; —'Εκεῖνος δὲ μικρός τήν πέταξε.

57. ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Στή βορινή παραλία τῆς Μαύρης Θάλασσας, στή χερσόνησο πού σήμερα λέγεται Κριμαία, κατοικοῦσε σέ πολύ παλιά χρόνια ἔνας βάρβαρος καὶ ἀφιλόξενος λαός, οἱ Ταῦροι. Αύτοὶ λάτρευαν τήν "Αρτεμη" καὶ τῆς εἶχαν χτισμένο ναό κοντά στήν ἄκρογιαλιά. Ὁ τρόπος ὅμως μέ τόν ὅποιο τῆς ἔδειχναν τό σεβασμό τους ἦταν ἀγριος καὶ ἀπάνθρωπος· θυσίαζαν πάνω στό βωμό της ὅποιον ἔνο ἔπιαναν.

Οἱ ἄλλοι ἀνθρωποι ἀπόφευγαν φυσικά νά πηγαίνουν σέ χώρα

τόσο ἐπικίνδυνη, ἀλλά ὅσοι τύχαινε νά βρεθοῦν ἐκεῖ, ἡ ἐπειδή ἡ τρικυμία τούς ἀνάγκαζε νά καταφύγουν σέ κανέναν ὄρμο της ἡ ἐπειδή ἄλλη μεγάλη ἀνάγκη τούς ἐσπρωχνε νά πᾶνε, ἔκαναν δ, τι μποροῦσαν, τό καθετί, γιά νά μή συναντηθοῦν μέ τούς ντόπιους.

Ίέρεια στό ναό ἦταν μιά 'Ελληνοπούλα, ἡ 'Ιφιγένεια, κόρη τοῦ 'Αγαμέμνονα, τοῦ βασιλιὰ τῶν Μυκηναίων· ἡ ἴδια ἡ θεά τήν εἶχε μεταφέρει ἐκεῖ κάποτε ἀπό τήν 'Ελλάδα καὶ τήν ἔβαλε νά ὑπηρετεῖ στό ἱερό της. Ἔνα ἀπό τά καθήκοντά της ἦταν νά προετοιμάζει τούς ἔνους γιά θυσία ραντίζοντάς τους μέ ἀγιασμένο νερό. Ἡ 'Ιφιγένεια ἦταν τρυφερή καὶ πονετική, καὶ καταλαβαίνει κανένας τί σπαραγμό ἔνιωθε στήν καρδιά της κάθε φορά πού βρισκόταν στήν ἀνάγκη νά κάμει αὐτό τό ἔργο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 206 - 207)

1. Νά βρεῖς τίς ἀναφορικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.
2. Κλίνε στά τρία γένη τίς ἀντωνυμίες ὁ δοποῖος, δοποιοσδήποτε, δοσοσδήποτε.

58. ΑΝΕΛΠΙΣΤΗ ΑΝΤΑΜΩΣΗ

‘Η Ἰφιγένεια ἔτοιμάζεται νά βοηθήσει στή θυσία τοῦ ἀγαπημένου της ἀδερφοῦ κι ἐνός στενοῦ συγγενῆ της, χωρίς νά ξέρει τίποτε. Πῶς νά τό μαντέψει; Δοκίμασε νά τούς ἀνακρίνει, μά δ Ὁρέστης δέ θέλησε νά φανερώσει οὔτε τό δνομά του οὔτε ἀπό ποιά οἰκογένεια εἶναι· εἴπε μόνο πώς ήταν ἀπό τίς Μυκῆνες.

— Κάτι μοῦ ἤρθε στό νοῦ, τοῦ εἴπε ἡ Ἰφιγένεια. Δέν μπορῶ νά σᾶς σώσω καί τούς δυό, τόν ἔναν δύμας μπορῶ· θά πείσω τό βασιλιά νά τόν ἀφήσει. Ἀλλά θά κάμουμε μιά συμφωνία· σέ αὐτόν πού θά τόν ἀφήσουμε ἐλεύθερο θά δώσω ἔνα γράμμα, νά τό πάει στίς Μυκῆνες, σέ κάπτοι δικό μου πρόσωπο· ἔτσι καί αὐτός θά γλιτώσει καί σ' ἐμένα θά κάμει καλό.

— Σύμφωνοι, λέει δ Ὁρέστης· θά πάει δ φίλος μου· ἤρθε γιά χάρη μου καί δέν είναι σωστό νά σωθῶ ἐγώ, κι ἐκεῖνος νά χαθεῖ.

— Νά δρκιστεῖ πώς θά κάμει τήν παραγγελία μου.

— Ὁρκίζομαι, λέει δ Πυλάδης· ἀν δύμας τό πλοιο πού θά πηγαίνω ναυαγήσει καί τό γράμμα χαθεῖ ἀλλά ἐγώ σωθῶ, νά είμαι ἐλεύθερος ἀπό τόν ὄρκο.

— Θά σοῦ πῶ δ, τι γράφει τό γράμμα, ὥστε, ἀν αὐτό χαθεῖ, νά πεῖς προφορικά ἐκεῖνο πού θέλω. Νά βρεῖς τόν Ὁρέστη, τό γιό τοῦ Ἀγαμέμνονα. Είμαι ἡ ἀδερφή του ἡ Ἰφιγένεια, πού τή νομίζουν πεθαμένη. Ζῶ, πές του, καί τόν παρακαλῶ νά προσπαθήσει νά μέ πάρει ἀπό δῶ, νά μέ πάει στήν πατρίδα.

*Ἐτσι ἔγινε ἡ ἀναγνώριση.

1. Ἀναζήτησε στό κείμενο δλες τίς ἀδριστες ἀντωνυμίες. Ποιές ἀπό αὐτές είναι κλιτές καὶ ποιές ἄκλιτες;
2. Γράψε δύο προτάσεις μέ καθεμιά ἀπό τίς ἀδριστες ἀντωνυμίες.
3. Μέ ποιές ἀντωνυμίες μποροῦμε νά ἀπαντήσουμε στίς παρακάτω ἐρωτήσεις;
Ποιός ἦρθε;
Τί θέλει;
Τί λογῆς ἄνθρωπος είναι;
Πόση ώρα θέλεις νά διαβάσεις;
4. Νά βρεῖς τίς ἀντωνυμίες καὶ νά τίς κατατάξεις σέ πίνακα στό ἀκόλουθο κείμενο:

Ἐνας λέοντας κι ἔνας ἀγριόχοιρος πήγαν σέ μιά πηγή νά ξεδιψάσουν. Ἐκεī δύμως μάλωσαν ποιός νά πιεῖ πρῶτος. «Ἐγώ θά πιῶ πρῶτος», ἔλεγε τοῦτος. «Οχι, ἐγώ θά πρωτοπιῶ», ἔλεγε ὁ ἄλλος. Ἀρπάχτηκαν καὶ κόντευαν νά σκοτωθοῦν. Τόση ἡταν ἡ μανία τους. Ἐξαφνα δύμως βλέπουν ψηλά στόν ούρανό κάτι ὅρνια πού περίμεναν νά δοῦν ποιός θά σκοτωθεῖ, γιά νά πέσουν νά τόν φάνε. Τότε κατάλαβαν καὶ οἱ ἴδιοι τί ἔκαναν κι ἥρθαν στόν ἑαυτό τους. «Καλύτερα νά μαστε φίλοι, παρά νά σκοτωθοῦμε μόνοι μας καὶ νά μᾶς φάνε τά ὅρνια. «Οσοι είναι ἀγαπημένοι δέ φοιτοῦνται τούς ἔχθρούς».

1. Να βρεις τις αντωνυμίες των κειμένων.

2. Εάν την παραπάνω παραγράφη ανατρέψεις, αποτελεσθείας.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

•Επίθετα. •Αριθμητικά. •Αντωνυμίες

1. Νά βρεις στό κείμενο τής σελ. 73 τοία οντισιαστικά ἀρσενικά, τοία θηλυκά και τοία ουδέτερα και νά τά γράφεις στήν όνομαστική του ἔνικοῦ μαζί μέ ένα ἐπίθετο πού νά ταιριάζει στό καθένα.
2. Νά βρεις δλα τά ἐπίθετα πού ύπαρχον στίς δώδεκα πρώτες γραμμές του κειμένου τής σελ. 28 και νά τά γράφεις στόν πληθυντικό.
3. Γράψε δλα τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου τής σελ. 94 και δέπλα στό καθένα σημείωσε τό γένος, τόν ἀριθμό και τήν πτώση του.
4. Κλίνε τά ὄνόματα:
ο καλός ἀδερφός, η ἀκούραστη γιαγιά, τό μαγιάτικο λουλούδι.
5. Γράψε τά τοία γένη στήν όνομαστική του ἔνικοῦ και στούς τρεῖς βαθμούς τῶν ἐπιθέτων:
καλός, κακός, μεγάλος, ἀπλός, λίγος, μικρός, πολύς.
6. Γράψε στά τοία γένη τά τακτικά ἀριθμητικά τῶν ἀριθμῶν 10 - 20.
Συλλάβισέ τα.
7. Νά βρεις δλες τίς ἀντωνυμίες πού είναι στό κείμενο τής σελ. 115 και νά κάμεις γραμματική ἀνάλυση τής καθεμιᾶς.

59. ΔΥΟ ΑΔΕΡΦΑΚΙΑ

Πηγαίνουν πάνω κάτω στό περιβολάκι και σπέρνουν και αύτά, όπως ό πατέρας τους κάτω στά μεγάλα χωράφια, μέ τό τραγούδι στά χείλη:

*Νά σᾶς δείξω πῶς τό σπέρνει
τό σιτά— τό σιτάρι ό γεωργός!*

Καί χώνουν τάχα τά χεράκια τους στό ταγαράκι τους και σκορπίζουν τάχα έδω κι ἐκεῖ τόν εύλογημένο σπόρο. Ἔπειτα χτυποῦν τά πόδια τους στή γῆ και ξαναρχίζουν:

Νά σᾶς δείξω πῶς τό σπέτ—

—*Όχι! Πάλι τό ξεχάσσατε; φωνάζει ή μητέρα.*

Συλλογίζεται γιά λίγο ό Φώτης κι ἔπειτα χαμογελᾶ χαρούμενος:

Νά σᾶς πῶ πῶς τό ποτίζει . . .

‘Η Φλωρίτσα τόν κοιτάζει κατάματα, κι ἔπειτα παίρνει τό τραγούδι και λέει κι αύτή μαζί του:

Νά σᾶς πῶ πῶς τό ποτίζει τό σιτά— τό σιτάρι ό γεωργός!

Καί κουνοῦν μπρός πίσω τά χέρια τους, δλο και μέ περισσότερη φόρα, κι ἔπειτα στέκουν λαχανιασμένα.

— Τώρα, μανούλα;

— Πῶς τό σκαλίζει. Πάρτε ὅμως κι ἔνα σκαλιστηράκι, γιά νά σκαλίσετε!

Καί γονατισμένα τά παιδιά σκαλίζουν τό χῶμα και τραγουδοῦν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 211 - 212)

1. Μέ πέντε ρήματα τοῦ χειμένου σχημάτισε πέντε δικές σου φράσεις.

2. Μεταχειρίσοντα ρήματα γιά νά πεῖς τίς δουλειές πού κάρει δ' ἀστροναύτης, δ' ἡλεκτρολόγος, δ' δήμαρχος τῆς πόλης, δ' γιατρός. Βάλε αὐτά τά ρήματα στόν πληθυντικό: τί κάρουν οἱ ἀστροναύτες, οἱ ἡλεκτρολόγοι, οἱ δήμαρχοι, οἱ γιατροί;
  3. Γράψε 5 ρήματα, γιά νά δειξεις τί κάνει ἔνα παιδί ἀπό τή στιγμή πού θά ξυπνήσει ὥσπου νά πάει στό σχολεῖο.
  4. Ο Φωτης, ή Φλωρίτσα, τά παιδιά: νά βρεις τά ονόμαστικά αὐτά μέσα στό κείμενο καί νά βάλεις δίπλα τους τά ρήματα στά δροῦα είναι ὑποκείμενα.

60. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Νηστικό ἀρκούδι δέ χορεύει.
2. Σκυλί πού γαβγίζει δέ δσγκάνει.
3. "Οποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.
4. Πέτρα πού κυλᾶ μαλλί δέν πιάνει.
5. "Οποιος κυνηγᾶ πολλούς λαγούς δέν πιάνει κανέναν.
6. "Οποιος δέν παινᾶ τό σπίτι του, πέφτει καί τόν πλακώνει.
7. 'Η δουλειά νικᾶ τή φτώχεια.
8. 'Αγαπᾶ δ Θεός τόν κλέφτη, μά δάγαπᾶ καί τό νοικοκύρη.
9. Καθαρός ούρανός ἀστραπές δέ φοβᾶται.
10. 'Η βιάση ψήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψήνει.
11. 'Η σκύλα ἀπό τή βιάση της γεννᾶ στραβά κουτάβια.
12. 'Η κότα πίνει τό νερό, κοιτάζει καί τόν ούρανό.
13. Τό μάτι τοῦ ἀφέντη παχαίνει τ' ἀλογο.
14. Στόν κατήφορο κυλιέται κι ἡ χελώνα.
15. "Οποιος ἀνακατώνεται μέ τά πίτυρα, τόν τρῶν οἱ κότες.
16. 'Η γίδα, ὅταν θέλει νά φάει ξύλο, τρίβεται στή μαγκούρα τοῦ τσοπάνη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 213 - 215)

1. 'Από τά ρήματα τοῦ κειμένου ποιά είναι ἐνεργητικά καί ποιά μέσα; Νά τά γράφεις σέ δύο στήλες.
2. Σχημάτισε τέσσερις προτάσεις, δύο μέ ἐνεργητικά ρήματα καί δύο μέ μέσα.
3. Στίς παρακάτω φράσεις τά ρήματα είναι ἀμετάβατα σχημάτισε ἄλλες στίς δύοις τά ἵδια ρήματα νά είναι μεταβατικά (Παράδειγμα: 'Η λάμπα δέν ἀνάβει. 'Ανάβω τή φωτιά):
  - α) 'Αλλάζει δ καιρός.
  - β) 'Εκλεισε δ λογαριασμός.

- γ) Ή δουλειά ἀρχίζει στίς δχτώ.   10
 δ) Απλώνει ἡ ἡμέρα.
 ε) Ή αὐλή γεμίζει νερά.
 στ) Τό κορμί μου δέ λυγίζει.
 ζ) Στό στήθος μου ἡ πληγή ἀνοίγει πάλι.

4. Ή μητέρα . . . , ὁ σκύλος . . . , ἡ γάτα . . . , ὁ ἥλιος . . . , τό νερό . . . , ὁ ράφτης . . . , τά παιδιά . . . , ὁ δάσκαλος . . . , τά δέντρα . . . , οἱ ἐργάτες . . .

Στά πέντε πρῶτα ἀπό τά παραπάνω ὄντα βάλε ἔνα ωῆμα ἀμετάβατο· στά ἄλλα πέντε βάλε ἔνα ωῆμα μεταβατικό καὶ ἔνα ἀντικείμενο.

5. Κυλιέται, ἀνακατώνεται, τρίβεται: Τά ωῆματα αὐτά είναι μέσα· τά τά κάνεις ἐνεργητικά μέρη ὑποκείμενο καὶ ἀντικείμενο.

6. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ τά ἀντικείμενα:

‘Ο Νίκος χτυπᾷ . . .	‘Η βροχή λιώνει . . .
‘Ο γεωργός ποτίζει . . .	‘Η θάλασσα δέρνει . . .
‘Η μητέρα ντύνει . . .	‘Ο ἄνεμος παγώνει . . .
‘Ο ἥλιος ζεσταίνει . . .	‘Ο κυνηγός πληγώνει . . .

7. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ τά ωῆματα:

‘Η φωτιά . . . τά ξύλα.	
‘Ο θηριοδαμαστής . . . τά θηρία.	
‘Ο ἀέρας . . . τά ροῦχα.	
‘Ο τεχνίτης . . . τά ἔπιπλα.	
‘Ο Κώστας . . . τήν πόρτα.	
Τό κερί . . . τό δωμάτιο.	
‘Ο μαραγκός . . . τό ξύλο.	

8. Συμπλήρωσε τίς προτάσεις παίρνοντας γιά τήν καθεμιά τό κατάλληλο ωῆμα ἀπό τήν πλαϊνή στήλη:

‘Ο λύκος . . . τό ἄπνι	καμακώνω
Τό νερό . . . τό χωράφι	διασχίζω
Τό ἀεροπλάνο . . . τόν ἀέρα	τρώ(γ)ω
‘Ο ψαράς . . . τό χταπόδι	πλημμυρίζω
‘Ο βαρκάρης . . . τή βάρκα	ἀσημώνω
Τό φεγγάρι . . . τή θάλασσα	δένω

61. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Ἡ ἀλήθεια δέν κρύβεται.
2. Τό πονηρό πουλί πιάνεται ἀπ' τά δυό πόδια.
3. Γιά χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα.
4. Μαζί μέ τά ξερά καίγονται καί τά χλωρά.
5. Πιότερο ψωμί τρώγεται μέ τό μέλι παρά μέ τό ξίδι.
6. Ὁ κόσμος ποντίζεται κι ἡ γριά χτενίζεται.
7. Τί γίνεται καί δέν ἀκούγεται;
8. Γλυκάθηκε ἡ γριά στά σύκα κι ἔφαγε καί τά συκόφυλλα.
9. Φασούλι τό φασούλι γεμίζει τό σακούλι.
10. Ὄταν κοιμᾶται ὁ γιόκας μας, ψωμί δέ μᾶς γυρεύει.
11. Ἡς γελοῦμε κι ἄς πηδοῦμε, γιά νά λέν πώς δέν πεινοῦμε.
12. Λείπει ὁ γάτος καὶ χορεύουν τά ποντίκια.
13. Ὁποιος πεινᾶ, στόν ὑπνο του πολλά καρβέλια βλέπει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 213 - 216)

1. Ἀπό τά ρήματα τοῦ κειμέρου ποιά είναι παθητικά καὶ ποιά οὐδέτερα;
2. Ἀπό τή μορφή τους τά ρήματα χωρίζονται σέ δύο εἴδη πού δονομάζονται φωνές. Ποιές είναι οἱ φωνές; Πῶς τελειώνουν τά ρήματα σέ κάθε φωνή;
3. Σχημάτισε πέντε προτάσεις μέ ρῆμα ἐνεργητικό μεταβατικό· ἄλλαξε ἔπειτα τήν ἐνεργητική σύνταξη σέ παθητική.
(Παραδειγμα: ἡ βροχή δροσίζει τά δέντρα — τά δέντρα δροσίζονται ἀπό τή βροχή.)
4. Στίς παρακάτω φράσεις ποιά ρήματα είναι παθητικά καὶ ποιά οὐδέτερα;
  - α) Ἡ ἀποθήκη γέμισε σανό.
  - β) Τό παιδί κάθεται.
  - γ) Ὁ Νίκος διψᾷ.
  - δ) Τά δέντρα ξεριζώνονται ἀπό τόν ἄνεμο.
  - ε) Αύτή ἡ ἐπιστολή γράφτηκε ἀπό μένα.
  - στ) Τά δέντρα καταστράφηκαν ἀπό τήν παγωνιά.

- ζ) Έδω χτίζεται ένα σπίτι.
η) Τά ώριμα φρούτα τρώγονται εύχαριστα.
θ) Ο ξυπνος δέ γελιέται εύκολα.
ι) "Οταν εύτυχεί ή πατρίδα μας, ζλοι εύτυχοδμε.
5. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις, δύος στό παράδειγμα:
'Ο αθλητής στεφανώθηκε άπό τόν έλλανοδίκη.
Τό σπίτι χτίστηκε ...
Τά λουλούδια ποτίστηκαν ...
'Ο Γιώργος τιμωρήθηκε ...
'Η γη θερμαίνεται ...
Τό γράμμα αύτό γράφτηκε ...
Τά άμπελια κάηκαν ...
6. Στίς παραπάνω προτάσεις νά άλλάξεις τό παθητικό ρῆμα μέ
ένεργητικό, δύος στό παράδειγμα:
'Ο αθλητής στεφανώθηκε άπό τόν έλλανοδίκη
—'Ο έλλανοδίκης στεφάνωσε τόν αθλητή.

62. ΣΤΙΧΟΙ

1. "Εριξα κάτω τό σπαθί καί τήν άσπίδα.
2. 'Ολονυχτίς κουρσεύουνε καί τίς αύγές κοιμοῦνται.
3. Πέτα, ροβόλα, κράξε με.
4. 'Ο ήλιος έβασιλευε κι ό Δήμος παραγγέλνει:
Σύρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φᾶτ' άπόψε,
καί σύ Λαμπράκη μ' άνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νά σου χαρίσω τ' ἄρματα νά γένεις καπετάνιος.
Παιδιά μου, μή μ' ἀφήνετε στόν ἔρημο τόν τόπο
γιά πάρτε με καί σύρτε με ψηλά στήν κρύα βρύση,
πού 'ναι τά δέντρα τά δασιά, τά πυκναραδιασμένα.
5. Πηδᾶνε, παίζουν καί γλεντᾶν καί ρίχνουν στό σημάδι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 217)

1. Στούς παραπάνω στίχους νά υπογραμμίσεις τίς έγκλίσεις
καί νά πείς τί σημαίνουν.

2. Γράφε ἔξι προτάσεις: οἱ δύο νά φανερώνουν τό βέβαιο, οἱ δύο αὐτό πού περιμένουμε νά γίνει καὶ οἱ δύο νά δηλώνουν προσταγή.
3. Ποιές ἐγκλίσεις λέγονται ἀπρόσωπες, ποιές πρόσωπικές καὶ γιατί;

63. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

A

Τό πρωί φεύγαμε δύοι, μικροί μεγάλοι, γιά τό σκολειό μας. Τό σπίτι ἄδειαζε. Ἀπόμενε ἀνάστατο μέ βιβλία πεταμένα ἔδῶ κι ἔκει, πετσέτες ριγμένες, κρεβάτια ξέστρωτα. Τό μεσημέρι, σάν γυρίζαμε πάλι, τά βρίσκαμε δύλα ἐντάξει. Τά πράγματα συγυρισμένα ὅμορφα, τό τραπέζι στρωμένο κι ἡ μάνα μας νά μᾶς περιμένει καλοχτενισμένη καὶ γελαστή. Ἡ μαρμαρένια αύλή μας ἔλαμπε πεντακάθαρη. Ἐλεγες πώς ἀντί μάρμαρο τήν εἶχανε στρωμένη μέ κάτασπρο χαρτί.

B

“Ολη τή Μεγάλη ‘Ἐβδομάδα τήν εἶχα περάσει μέ τό πένθος, μέ τή λύπη τῶν Παθῶν. Εἶχα παρακολουθήσει τό Χριστό στό μαρτυριό του, εἶχα ἀκούσει καὶ τή Διαθήκη του, εἶχα παρακαθίσει καὶ στό Μυστικό Δεῖπνο, εἶχα ἀκολουθήσει καὶ τήν ἐκφορά του, κλαίγοντας μαζί μέ τή θλιμένη μητέρα.

ΑΣΚΗΣΗ (§ 217)

Στά παραπάνω κείμενα νά ὑπογραμμίσεις τίς ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις, δηλαδή τό ἀπαρέμφατο καὶ τή μετοχή.

64. Η ΣΥΛΛΗΨΗ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Σάν εκλεισε ή θύρα πίσω άπό τους άστυνομικούς, δ Ρήγας κι ό Περραιβός κοιταχτήκανε βουβοί. Στό τέλος, είπε δ Ρήγας μονολεκτικά:

— Προδοσία!

‘Ο Περραιβός ρώτησε χαμηλόφωνα:

— Τί θά κάνουμε;

‘Ο Ρήγας δέν άπαντησε· άναμετράει τά γεγονότα, άναλογίζεται τή σημασία τους, τίς συνέπειες. Στό πρόσωπό του χάραξε ή ταραχή καί ή θλίψη μαχαιριές βαθιές. Στά μάτια του χύθηκε ή άπελπισία. Μασουλάει κάτι λόγια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 219 - 225)

1. Σημείωσε στό παραπάνω κείμενο τους χρόνους καί τή σημασία τους.
2. Νά γράψεις στήν δριστική τῶν μονολεκτικῶν χρόνων τά παρακάτω ωήματα:
καίω, ἀκούω, ἀλέθω, ἀνασταίνω.
3. Μέ καθένα ἀπό τά ωήματα ταιριάζω, ἀσπρίζω καί δανείζω νά γράψεις δύο φράσεις (ἔξι συνολικά), βάζοντας τά ωήματα σέ χρόνο περιφραστικό.
4. Γράψε τό παρακάτω κομμάτι βάζοντας τά ωήματα στόν ἐξακολουθητικό μέλλοντα:
‘Ο ’Αλής δόλο γυρίζει. Μόλις ξημερώσει, μπαίνει στό μεγάλο δρόμο καί κοιμᾶται ὅπου βραδιαστεῖ. Τό γαϊδουράκι του πορεύεται ύπομονετικά καί πίσω του δεμένη, ἔρημη καί μόνη, ἀκολουθεῖ ή καμήλα του, ταράζοντας μέ τόν ἦχο τού κουδουνιού της τή ζεστή σιωπή τῆς γῆς.
5. Γράψε τά ωήματα τῶν παρακάτω προτάσεων σέ τρεις στήλες:
στήν πρώτη νά συγκεντρώσεις δσα βρίσκονται σέ χρόνο παροντικό, στή δεύτερη δσα βρίσκονται σέ χρόνο μελλοντικό καί στήν τρίτη δσα βρίσκονται σέ χρόνο παρελθοντικό:
  - α) Στάθηκε δλόρθος καί κοίταζε τό ὄραμα πού ἔφευγε μέ

γρήγορο πηδηχτό βάδισμα ζαρκαδιοῦ ἵσαμε πού χάθηκε ἀπ' τά μάτια του.

- β) "Έχουν καί οἱ Ἑλληνες ἐναν ἀφέντη πού τὸν σέβονται, μόνο πού δέν εἶναι ἄνθρωπος. Ἀφέντης τους εἶναι δὲ νόμος. Κι δταν δὲ νόμος τοὺς προστάζει, ὅσος καὶ νά ναι ὁ ἔχθρος, χιμοῦν μπροστά καὶ ἡ νικοῦν ἡ πεθαίνουν.
- γ) Κάποτε, πού εἶπε δὲ Κύριος στούς ὀπαδούς του: «Εὐλογημένη καὶ τρισευλογημένη ἡ ψυχὴ ἐκείνου πού θά τὰ ἀφήσει δλα καὶ θά μέ ἀκολουθήσει ἐμένα μέ τὸ Σταυρὸ στὸν ὄμο, στή στράτα πού πάω ἔγώ», τ' ἀπολογήθηκε τῆς συντροφιᾶς δὲ ζωηρός, δὲ Πέτρος: «Νά, Κύριε, ἐμεῖς τ' ἀφήσαμε γιά τή δική σου ἀγάπη».

65. Η ΚΑΛΙΑΚΟΥΔΑ, Ο ΚΟΥΚΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑ

— Γιατί εἶσαι ἀμίλητη, ξαδέρφη; Τί ἔχεις; ρωτοῦσε μιά μέρα δικούς τήν καλιακούδα.

— Τί ἔχω; Τί θέλεις νά ἔχει ἐνα φτωχό καὶ πεινασμένο πουλί σάν ἐμένα; Δέ ρίχνεις μιά ματιά σ' ἐκείνον ἐκεῖ τὸν περιστεριῶνα; Αύτά τά περιστέρια εἶναι εύτυχισμένα δόσο φαῖ θέλουν τό ἔχουν δλο τά ταΐζουν οἱ ἄνθρωποι. Ἐμεῖς είμαστε ἀμοιροι· δέν ἔχουμε κανέναν νά μᾶς φροντίσει. *Αν είχαμε τά μισά ἀπ' ὅσα ρίχνουν στά περιστέρια, θά ἥμαστε καλά. *Άλλα πῶς νά τά ἔχουμε;

— Ζηλιάρα! *Άλλος ἔχει ἐνα καλό, ἄλλος ἄλλο. *Εγώ δέν είμαι παραπονιάρης. Κούκου!

— Δέ θά σοῦ ἄρεσε δηλαδή νά ἥσουν κι ἐσύ πάντα χορτάτος, νά είχες τήν τύχη τῶν περιστεριῶν; *Εγώ δμολογῶ πώς θά ἥθελα νά ἥμουν σάν αύτά.

— *Αν ἔχεις τόση ἐπιθυμία νά τούς μοιάσεις, λούσου στό αύλακι τοῦ μύλου· ἔπειτα, βρεμένη ἀκόμα, κυλήσου στό ἀλεύρι καὶ θά είσαι σάν τά περιστέρια· θά ἔχεις ἔτσι τά πλούτη τους. Κούκου!

— Εύχαριστῶ γιά τή συμβουλή. *Έχε γειά. *Έχετε γειά κι ἐσεῖς, τ' ἄλλα φτωχοπούλια. Φεύγω. *Αφοῦ είστε εύχαριστημένα μέ τή

μοίρα σας, μείνετε. Ἐν ἡσαστε πιό φιλόδοξα, θά εἶχατε κι ἐσεῖς ὅσα
ἀπό τώρα κι ἐμπρός θά ἔχω ἐγώ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 235 - 236)

66. ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΣ

— Κατίνα!

Τρία κορίτσια φωνάζουν, και τά τρία μαζί, μέ τίς καθάριες τραγουδιστές φωνές τους. 'Η Κατίνα άφήνει τή δουλειά της και τρέχει στήν πόρτα. Τρεῖς συμμαθήτριές της, ή "Αννα, ή Λιλή και ή Φρόσω, γυρίζουν άπό τόν περίπατό τους χαρούμενες.

— Μά τί, δουλεύεις; 'Εσύ δέ γιορτάζεις τό Μάτη;

— Κάτι σιδερώνω, άλλα σέ πέντε λεπτά τελειώνω. Καί τό Μάτη τόν

γιορτάζω — δύοι στό σπίτι μας τόν γιορτάζουμε —, αύριο ॐως τό πρωί. "Ετσι μᾶς συμβουλεύει ή γιαγιά μου. Δέν κοπιάζετε μέσα;

Τά τρία κορίτσια τρέχουν και καλησπερίζουν τή γιαγιά τής Κατίνας.

— Πάντα δουλεύετε, κυρα-Κατερίνα. Δέ σᾶς κουράζει ή δουλειά.

— Δέν κάνω πιά μεγάλα πράματα, Λιλή. Πλέκω καμιά κάλτσα, μαγειρεύω ποῦ και ποῦ. Στά νιάτα μου βέβαια δούλευα πολύ· ζύμωνα, ἔπλασθα τά ψωμιά, φούρνιζα, ύφαινα. . .

— Καί φρόντιζες και τόν κῆπο σου, γιαγιάκα μου.

— Πῶς γιορτάζατε τήν Πρωτομαγιά στό νησί σας, κυρα-Κατερίνα;

— Πῶς γιορτάζαμε, Φρόσω; Λείπω τόσα χρόνια, μά δ νοῦς μου πάντα γυρίζει στά περασμένα. "Ανήμερα τήν Πρωτομαγιά μικροί μεγάλοι ἔτρεχαν πρωί πρωί στά χωράφια. "Έκοβαν κλαδιά, φύλλα και λουλούδια και στόλιζαν μ' αύτά τίς πόρτες και τά παράθυρά τους· ἔπλεκαν και στεφάνια. 'Εμείς οι γυναίκες δέναμε τή μέση μας μέ κλώνους μολόχας· άλλιως, πιστεύαμε, θά μᾶς ἔπιανε πονόμεσος τήν ώρα πού θά θερίζαμε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 233, 238)

1. Νά βρεῖς δύο τά ρήματα πού ύπάρχουν στό κείμενο και νά

- ξεχωρίσεις τή φωνή, τό χρόνο, τήν ἔγκλιση, τό πρόσωπο καὶ τόν ἀριθμό τοῦ καθενός.
2. Στό παρακάτω κείμενο βάλε τά ρήματα στόν παρατατικό χωρίς νά ἀλλάξεις τό πρόσωπο καὶ τόν ἀριθμό:

Τό πρωί φεύγω ἀπό τό σπίτι μου τρεχάτος καὶ πήγαινω στό σχολεῖο. Βλέπω στό δρόμο κι ἄλλα παιδιά. Μαζί μ' αὐτά φτάνω γρήγορα στή μεγάλη πόρτα τοῦ σχολείου. Μπαίνω στήν αὐλή κι ἔπειτα ἀνεβαίνω στήν αἴθουσα. Ἀνοίγω τή σάκα μου κι ἐτοιμάζω τά βιβλία. Σηκώνω τό κεφάλι καὶ κοιτάζω τό δάσκαλο, πού ἀρχίζει τό μάθημα. Στό μάθημα προσέχω ἀπό τήν ἀρχή ὡς τό τέλος.

  3. Ποιά ρήματα τοῦ κειμένου ἔχουν αὔξηση στόν παρατατικό καὶ ποιά δέν ἔχουν;
  4. Νά βρεις στό κείμενο τρία δισύλλαβα ρήματα καὶ νά γράφεις τό τρίτο ἑνικό καὶ τό πρῶτο πληθυντικό πρόσωπο τοῦ παρατατικοῦ. Τή διαφορά πού παρατηρεῖς στήν αὔξηση διατύπωσέ την μέ τό γνωστό σου κανόνα.
  5. Νά γράφεις τό δεύτερο ἑνικό καὶ δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο τοῦ παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀριθμού τῶν παρακάτω ρημάτων, ἀκολουθώντας τό ὑπόδειγμα:

Tá ρήματα	Παρατατικός β' ἑνικό πρόσωπο	Ἄρριστος β' ἑνικό πρόσωπο	Παρατατικός β' πληθυντ. πρόσωπο	Ἄρριστος β' πληθυντ. πρόσωπο
παίζω γράφω στέλνω βάζω πλέκω σπάζω	Ἐ-παίζες	Ἐ-παίξες	παίζατε	παίξατε

Tί παρατηρεῖς σχετικά μέ τήν αὔξηση;

6. Γράψε τά ρήματα στό ἴδιο πρόσωπο τοῦ ἄλλον ἀριθμοῦ:

θερίζαμε —	κόντευαν —	ἔβαφες —
σιμώνατε —	ζέσταινα —	ἀγνάντενε —

67. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ, ΓΝΩΜΙΚΑ ΚΑΙ ΆΛΛΑ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΙΚΑ

1. Τό Νοέμβρη καί Δεκέμβρη φύτευε καταβολάδες.
2. Ράβε, ξήλωνε, δουλειά νά μή σοῦ λείπει.
3. Τό μυστικό τῆς ζωῆς δέν είναι νά κάνουμε αύτό πού μᾶς ἀρέσει· είναι νά μᾶς ἀρέσει αύτό πού κάνουμε.

ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΑΠΟ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

4. *Έχετε γειά, ψηλά βουνά καί κάμποι μέ τά ρόδα.
5. *Αφέντη μου, τ' ἀλέτρι σου Θεός νά τό πλουσταίνει,
γιά νά θερίζεις σταυρωτά, νά δένεις ἀντρειωμένα,
νά κοσκινίζεις μάλαμα, νά πέφτει τό χρυσάφι,
τά ψιλοκοσκινίσματα νά δίνεις στίς βαΐστρες.
6. *Έμεις θά λημεριάζουμε κεῖ πού φωλιάζουν λύκοι.
7. Παιδιά μου, μή μ' ἀφήνετε στόν ἔρημο τόν τόπο.

ΑΛΛΟΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

8. Πάντα τό φῶς σου, *Έλλάδα μου, θά λάμπει στήν ψυχή μου.
9. Θ' ἀνάβουμε τό λύχνο μας, γιά νά φωτίζει κι ἄλλους.
10. *Οργώνοντας καί σπέρνοντας στόν πλούσιο θέρο ἐλπίζω.
11. Τά βέλη ρίχνοντας βροχή τόν ούρανό θά ίσκιώνουν.
12. Θερίζετε πιό γρήγορα καί δέ μᾶς παίρνει ή ὥρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 229 - 231, 238)

1. Χώρισε μιά σελίδα τοῦ τετραδίου σου σέ τέσσερις στήλες
γιά τήν ὑποτακτική τοῦ ἐνεστώτα, τήν προστακτική, τή μετο-
χή καί τόν ἐξακολούθητικό μέλλοντα. Στίς στήλες αὐτές τα-
ξινόμησε τά ωρήματα τοῦ κειμένου.
2. *Όταν προστάξω ἢ παρακαλῶ ἔνα πρόσωπο νά γράφει, τοῦ λέω
γράφε· ὅταν τοῦ τό ἀπαγορεύω, τοῦ λέω μή γράφεις. Πᾶς τοῦ

λέω, δταν τό προστάξω ή τό παρακαλῶ, καί πᾶς, δταν τοῦ ἀπαγορεύω, νά ψήνει, νά δείχνει, νά παίζει, νά ψαρεύει, νά ἐλπίζει; Πῶς δίνω αὐτές τίς προσταγές ή κάνω αὐτές τίς παρακλήσεις σέ δύο η περισσότερα πρόσωπα; Πῶς τούς λέω, δταν τούς τό ἀπαγορεύω;

3. Γράψε τό θέμα, τό χαρακτήρα καί τήν κατάληξη τῶν παρακάτω ρημάτων, ἀκολουθώντας τό ύπόδειγμα:

Tά ρήματα	Θέμα	χαρακτήρας	κατάληξη
θέλω	θέλ-	-λ-	-ω
φέρνω	φερ-	-ν-	-νω
ἀλέθω	αλεθ-	-θ-	-θω
ύγραίνω			
δυναμώνω			
κρίνω			
δονομάζω			
φωτίζω			
στενοχωρῶ			
τρίβω			

4. Γράψε τά παρακάτω ρήματα στόν παρακείμενο
(παράδειγμα: τρέχω - ἔχω τρέξει):

διδάσκω —	ἀνοίγω —	γράφω —
διώχνω —	βήχω —	ἀλλάζω —
πλέκω —	βρέχω —	μαγεύω —
βγαίνω —	διαβαίνω —	ἔρχομαι —
μπαίνω —	βρίσκω —	τρώγω —
ἀνεβαίνω —	λέγω —	παίρνω —
κατεβαίνω —	βλέπω —	πίνω —

5. Γράψε τόν ἐνεστώτα τῶν παρακάτω ρημάτων:

ἔχω φροντίσει	ἔχω κρυφτεῖ
ἔχω τρίψει	ἔχω κοιταχτεῖ
ἔχω λάμψει	ἔχω διωχτεῖ
ἔχω καλύψει	ἔχω βιχτεῖ.

68. Η ΔΕΣΠΩ Η ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

τρέξτε στίς πολεμίστρες· θά τό δείξουμε καὶ σήμερα πώς εἰμαστε Σουλιώτισσες· καμιά δέ θά δειλιάσει. Καμιά νά μήν ξεχάσει τή γενιά της καὶ τό χρέος της».

— Ρίξε τ' ἄρματα, Γιώργαινα, τῆς φώναξαν οἱ Ἀρβανίτες ἀπ' ἔξω, κι ἀνοιξε τόν Πύργο. Δέν εἶναι ἐδῶ τό Σούλι, ἐδῶ εἰσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ καὶ τῶν Ἀρβανιτάδων. "Αμα ρίξεις τ' ἄρματα, θά γλιτώσεις.

— Κι ἀν ἔπεσε τό Σούλι, κι ἀν τούρκεψε ή Κιάφα, ή Δέσπω ἀφέντες Λιάπτηδες δέν κάνει· καὶ τόν Πύργο δέ θά τόν ἀνοίξω· κανένας δέ θά τόν ἀνοίξει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 229 - 231, 238)

1. Νά ἀντιγράψεις τίς παρακάτω φράσεις βάζοντας στά ωγματα τίς καταλήξεις πού λείπουν:

'Εσύ χωρίς λόγο μαλών- τό παιδί καὶ τό ἐμποδίζ- νά παιζ-· ἀφηνε τό καὶ ας παιζ- δσο θέλει. Μή θέλ- νά τά ἔχ- δλα ἐσύ.

2. Λέγε ἀπαγορευτικά (μή καὶ ὑποτακτική) δσα ωγματα ἀκοῦς στήν προστακτική

(Παράδειγμα: ζῶσε — μή ζώσεις, κρύψτε — μήν κρύψετε):

'Ακουσε, δεῖξε, ξέχασε, φώναξε, ψῆστε, ἀνοίξτε, μαζέψτε, ἀποφασίστε, τρέξτε.

Στοῦ Δημουλᾶ τόν Πύργο ἀναψε ὁ πόλεμος. Τόν Πύργο τόν ἔχει ζώσει ἀπό ὅρες ή Ἀρβανιτιά. Μέσα κλεισμένες ἔχουν ὀργανώσει τήν ἀμυνα ή Δέσπω, οἱ κόρες της, οἱ νύφες της καὶ οἱ ἐγγονές της. "Αντρας κανένας.

"Οταν ἀκουσε η Σουλιώτισσα πώς οἱ Ἀρβανίτες είχαν φτάσει στό χωριό καὶ ἀρχισαν τίς σφαγές, φώναξε τίς δικές της καὶ πρόσταξε: «Κλείστε τήν πόρτα, ἀμπαρῶστε την καλά, πιάστε τ' ἄρματα καὶ

3. Άναλυσε γραμματικά τά ένεργητικά ρήματα πού βρίσκονται στίς πέντε πρώτες γραμμές του κειμένου (παράδειγμα: ἔτρεξαν, γ' πληθυντικό πρόσωπο τῆς δριστικῆς του ἀριθμού).
4. Γράψε τό παρακάτω κείμενο βάζοντας τά ρήματα στόν ένεστώτα:
- "Ετρεξαν ὅλες καὶ μάζεψαν τό μπαρούτι καὶ ὅλα τά ἄρματα τά ἔριξαν πάνω στό σωρό. Ἡ Δέσποιν ἄρπαξε ἐναντίον ἀναμμένο δαυλό. Ἀναψαν τά φυσέκια. Σέ μιά στιγμή πυκνός καπνός τύλιξε τίς λεβέντισσες, καὶ οἱ φλόγες τίς ἔζωσαν λυτρωτικές.
5. Γράψε τό παραπάνω κείμενο βάζοντας τώρα τό ρῆμα στόν ὑπερσυντέλικο.
6. Χώρισε μέ μιά γραμμούλα τό θέμα ἀπό τήν κατάληξη στά ρήματα τῆς τέταρτης ἀσκησῆς καὶ βάλε μέσα σέ κύκλο τόν ἀριστικό τους χαρακτήρα· τό ἴδιο νά κάνεις καὶ ὕστερα, ἀφοῦ δηλαδή θά ἔχεις μεταφέρει τά ρήματα στόν ένεστώτα.

69. ΣΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟΥ

Στή στάση τοῦ λεωφορείου σχηματίζεται ούρα. Μαζευόμαστε λίγοι λίγοι καὶ στεκόμαστε δυό δυό. Ό Διονύσης καὶ ὁ Γεράσιμος στέκονται καὶ περιμένουν κι αύτοί.

- Καθυστέρηση, φαίνεται, λέει ἔνας κύριος στό διπλανό του.
- Καὶ δέ φαντάζεσαι πόσο βιάζομαι, λέει ὁ Γεράσιμος στό Διονύση.
- Γιατί βιάζεσαι;
- Πεινῶ, κατημένε. Κι ἔχει γοῦστο νά μή μᾶς πάρει τό πρῶτο λεωφορεῖο πού θά ῥθει. Είμαστε, βλέπεις, λίγο πίσω στήν ούρα. Κι αύτές οἱ ούρές! . . Πέρσι, πού δέ σχηματίζονταν ούρές, χωνόμουν ἀνάμεσα στούς μεγάλους, πιανόμουν ἀπό τό σίδερο τῆς πόρτας καὶ βρισκόμουν μέσα μέ τούς πρώτους. Τώρα πρέπει, λέει, νά περιμένεις τή σειρά σου.
- Καὶ σοῦ φαίνεται σωστό αύτό πού ἔκανες; 'Εσύ χωνόσουν καὶ πιανόσουν ἀπό τήν πόρτα, δέ συλλογιζόσουν ὅμως πώς ἀδικοῦσες ἄλλους παίρνοντάς τους τή σειρά; 'Εκεῖνοι δέ βιάζονταν;

1. Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις τοῦ ἐνεστώτα:

Ἐνεστώτας

Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
ἐγώ στέκ —	ἐμεῖς στέκ —
ἐσύ στέκ —	ἐσεῖς στέκ —
αὐτός στέκ —	αὐτοί στέκ —

2. Γράψε τὴν ἀκόλουθη φράση βάζοντας τά ρήματα σέ όλα τά πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ, χωρίς νά ἀλλάξεις τό χρόνο, τή φωνή καὶ τήν ἔγκλιση:

Στεκόταν καὶ περίμενε τό λεωφορεῖο.

3. Ἀντικατάστησε τίς γραμμοῦλες μέ ε ἢ αι, ὅπον ταιριάζει τό καθέτα:

Ο ἔνας φεύγει καὶ ὁ ἄλλος ἔρχεται. Τί θέλεται; "Ο, τι γράφεται, δέν ξεγράφεται. Τί γράφεται αὐτοῦ, παιδιά; Ἐγώ ἔρχομαι κι ἐσεῖς φεύγετε. Συνήθισα ἀπό μικρός καὶ πλένομαι τακτικά. Πάντα πλένουμε τά χέρια μας πρίν ἀπό τό φαγητό. Παιδιά, γράφεται στό τετράδιο ὅτι γράφεται στόν κανόνα.

70. BOYNO Ἡ ΘΑΛΑΣΣΑ

Θανάσης. Δέ μας μιλᾶς, Βάσο; Ποῦ τρέχει ὁ λογισμός σου; Σάν νά διερευεσται μέ ἀνοιχτά μάτια.

Βάσος. Σάν νά διερευομαι; Αλήθεια, διερεύομαι, Θανάση. Σέ μιά βδομάδα τελειώνουμε τίς ἔξετάσεις. Καί σέ δέκα μέρες θά είμαι στό χωριό μου, στά ψηλά βουνά. Ἐκεῖ τρέχει ὁ λογισμός μου.

Θανάσης. Κι ἐγώ σέ δέκα μέρες θά βρίσκομαι στό δικό μου τό χωριό, πλάι στή θάλασσα, στή μεγάλη ξανθή ἀμμουδιά.

Βάσος. Πού θά φλογίζεται δηλαδή ἀπό τόν ήλιο καὶ θά φλογίζεσαι κι ἐσύ.

Θανάσης. Ετσι λέσ; Δέν ξέρεις, Βάσο, ἀπό θάλασσα, ὅπως

δέν ξέρω κι ἔγω ἀπό ψηλά βουνά.
 Κάθε μέρα, πρίν ἀπό τό μεσημέρι,
 θά βουτῶ στά δροσερά νερά τοῦ
 γιαλοῦ μας, θά κολυμπῶ, θά δρο-
 σίζομαι καὶ ὕστερα θά ξαπλώνο-
 μαι στήν ἀμμουδιά. Ἄς πάει τότε
 νά καίει ὁ ἥλιος ὅσο θέλει· τίς φλό-
 γες του θά τίς νικᾶ πότε ὁ μπά-
 της, πότε τό μελτέμι.

Βάσος. Δροσίζου λοιπόν καὶ ἂς δροσίζονται καὶ οἱ καημένες
 οἱ ἀκρογιαλιές σου μέ τό ἀεράκι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Άναλνσε γραμματικά ὅσα ωρήματα τοῦ κειμένου είναι στήν παθητική φωνή (παράδειγμα: νά δνειρεύεσαι, δεύτερο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἐνεστώτα).
2. Ἀπό τό διπλανό τετράγωνο πάρε καὶ βάλε στίς παῦλες, μέ τό κατάλληλο πρόσωπο, ὅσες λέξεις χρειάζονται γιά νά δώσουν νόημα στό κείμενο:

βγαίνω, μπαίνω
 χρυσώνομαι, δένω
 ύψωνομαι, χτενίζω
 τυλίγομαι, λύνω

Οἱ βοσκοί — στίς κάπες τους, ἀκόμη
 κι ὅταν — ὁ ἥλιος, ὅταν — ἀπό τίς
 ἀκίνες του οἱ κορυφές. Βουνά, ψηλά
 βουνά! Πότε θά δῶ τά ἔλατά σας νά
 — περήφανα καὶ πυκνά.

3. Γράψε τίς ἀκόλουθες φράσεις βάζοντας τά ωρήματα στό τρίτο πληθυντικό πρόσωπο (ὑποκείμενο: τά παιδιά), χωρίς νά ἀλλάξεις τή φωνή, τό χρόνο, τήν ἔγκλιση:

Ἐσύ, ὅταν σηκώνεσαι τό πρωί, ἀρχίζεις νά ἔτοιμάζεσαι γιά τό σχολεῖο. Πρέπει νά πλένεσαι, νά χτενίζεσαι καὶ νά ντύνεσαι μέ τάξη καὶ χωρίς νά χάνεις καιρό. Ἄν δέ συλλογίζεσαι τήν ὥρα, θά βρίσκεσαι ἀργά στό σχολεῖο καὶ θά θλίβεσαι γιά τίς παρατηρήσεις τοῦ δασκάλου.

71. ΟΙ ΣΕΙΡΗΝΕΣ

γούδι τῶν Σειρήνων. Μέ τη γλυκιά καὶ μελωδική φωνή τους μέ καλοῦσαν νά πάω κοντά τους νά τίς ἀκούσω. Ἐπειδὴ τ' αὐτιά τῶν φίλων μου ἦταν βουλωμένα καὶ δέ θά μέ ἀκουαν, ἀρχισα νά τους παρακαλῶ μέ γνεψίματα νά μέ λύσουν. Γιατί εἶχα μαγευτεῖ ἀπό τή γλύκα τοῦ τραγουδιοῦ. Μά οἱ σύντροφοί μου, ὅπως τους εἶχα πεῖ ἀπό πρίν, μ' ἔδεσαν ἀκόμη πιό σφιχτά. Ἡξεραν πώς τό νησί τῶν Σειρήνων θά ἦταν ἡ καταστροφή μας. Δεμένος λοιπόν στό κατάρτι, ἔξακολουθοῦσα ν' ἀκούω τό μαγευτικό τραγούδι, ώσπου, μέ δυνατό τράβηγμα τῶν κουπιών, φτάσαμε μακριά, ἐκεῖ πού ἡ φωνή δέν ἀκουόταν πιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Σημείωσε τοὺς παθητικούς τύπους τοῦ κειμένου πού εἴναι σχηματισμένοι ἀπό παθητικό ἀπαρέμφατο ἢ ἀπό παθητική μετοχή.

2. Στό παρακάτω κείμενο βάλε τά ρήματα στόν ἐνεστώτα χωρίς νά ἀλλάξεις τή φωνή, τήν ἔγκλιση, τό πρόσωπο καί τόν ἀριθμό:

Εἴχαμε ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τό νησί τῆς Κίρκης καὶ σύμφωνα μέ τίς ὀδηγίες τῆς φοβερῆς αὐτῆς θεᾶς τ' αὐτιά τῶν συντρόφων μου εἶχαν βουλωθεῖ καλά — τούς τά εἶχα φράξει μέ κερί — κι ἐγώ εἶχα δεθεῖ στό κατάρτι χεροπόδαρα. Οἱ σύντροφοί μου μέ εἶχαν δέσει μέ σκοινιά, καί τῶν σκοινιῶν οἱ ἄκριες εἶχαν σφιχτεῖ γερά στό κατάρτι. Τότε μέσα στή γαλήνη καί τή σιγαλιά ἀκούσαμε ἄξαφνα τό τρα-

σύντροφοί μου μέ είχαν δέσει μέ σκοινιά, καί τῶν σκοινιῶν οἱ ἄκρες είχαν σφιχτεῖ γερά στό κατάρτι.

3. Γράψε τό ἵδιο πρόσωπο τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ:

Θά δοκιμάζονται ὅλη τους τή ζωή.

Θά θαυμάζεσται ἀπό τοὺς ἀπογόνους.

Θά μορφώνομαι μέ τή μελέτη.

Θά ἐργάζεστε ἐντατικά.

Θά κρύβεται στοὺς θάμνους.

Θά πνιγόμαστε ἀπό τὸν καπνό.

4. Σχημάτισε τήν δριστική τοῦ παθητικοῦ ἀριστον ὅπως στό παράδειγμα:

ἐλευθερώνομαι — ἐλευθερώθηκα σαγηνεύομαι —

ἀνταμώνομαι — κυριεύομαι —

ξηλώνομαι — δαμάζομαι —

ἐρημώνομαι — ἔξουσιάζομαι —

72. ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ

Μιά νέα γυναίκα είχε κακή πεθερά, πού τή βασάνιζε πολύ. "Ολο τή μάλωνε.

— Πάλι, βλέπω ἑτοιμάστηκες νά λουστεῖς καί νά χτενιστεῖς καί νά συγυριστεῖς. 'Ο νοῦς σου ὅλο στά λοῦσα είναι. Τήν περασμένη βδομάδα δέ λούστηκες; 'Εγώ ἔχω νά λουστῷ δυό μῆνες. 'Ανασκούμπωσου, κι ἔχουμε δουλειές. 'Εχτές δέν ἀνοίχτηκε καί δέν καθαρίστηκε ὁ στάβλος. Νά καθαρίστεί σήμερα. Νά ποτιστεῖ τό ἄλογο. Ν' ἀρμεχτοῦν οἱ κατσίκες. Νά πλυθοῦν τά ροῦχα καί ν' ἀπλωθοῦν. Νά σκιστοῦν ξύλα καί νά μαγειρευτεῖ τό φαΐ.

Μιάν αὐγή τῆς λέει: «Ζυμώθηκε τό ἀλεύρι;»

— Ζυμώθηκε.

— Γρήγορα νά πλαστοῦν τά ψωμιά καί νά ψηθοῦν.

Πλάστηκαν τά ψωμιά. "Εγιναν δεκαοχτώ. "Οταν δύμως ἀνάφηκε ὁ φοῦρνος καί ἐμπαιναν τά ψωμιά μέσα, ἡ γριά τούς ἔριξε μιά γρήγορη ματιά καί τῆς φάνηκαν δεκαεννιά. 'Αφοῦ ψήθηκαν, τά μέτρησε καί τά ἔβγαλε δεκαοχτώ.

- Γιατί είναι δεκαοχτώ;
- Δεκαοχτώ ήταν, ἀποκρίθηκε ἡ νέα.
- Οχι, δεκαεννιά.
- Δεκαοχτώ.

Ἡ γριά μέ τόση ἐπιμονή καὶ κακία ἀπαιτοῦσε ἀπό τή νύφη της νά βρεῖ τό δέκατο ἔνατο ψωμί, πού ἡ δύστυχη νέα, ἀπελπισμένη, παρακάλεσε τό Θεό νά τήν κάμει πουλί, γιά νά γλιτώσει.

὾ Θεός τή σπλαχνίστηκε καὶ τή μεταμόρφωσε σέ πουλί. Μά καὶ πουλί ἀκόμη, ἐκείνη ἔξακολουθεῖ νά φωνάζει τό δίκιο της: δεκοχτώ, δεκοχτώ!

Είναι ἡ δεκοχτούρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Γράψε τήν παρακάτω φράση βάζοντας τά ωγήματα σέ δλα τά πρόσωπα τοῦ ἑνίκου καὶ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ:
ἔτοιμάστηκες νά λουστεῖς καὶ νά χτενιστεῖς καὶ νά συγυριστεῖς
(Παράδειγμα: ἔτοιμάστηκα νά λουστῶ καὶ νά χτενιστῶ καὶ νά συγυριστῶ. Ἡ φωνή, ὁ χρόνος, ἡ ἐγκλιση δέ θά ἀλλάξουν).
2. Λέγε στήν παθητική φωνή τίς προστακτικές πού ἀκοῦς στήν ἐνεργητική, στόν ἵδιο χρόνο καὶ ἀριθμό (Παράδειγμα: λύσε — λύσουν, λύστε — λυθεῖτε).
- Ντύσε — ντύστε, ἄπλωσε — ἄπλωστε, ἔτοιμασε — ἔτοιμάστε,
ὅπλισε — ὅπλιστε, κλείσε — κλείστε, δάνεισε — δανείστε,
τύλιξε — τυλίξτε, κοιτάξε — κοιτάξτε, βάψε — βάψτε.
3. Αντέγραψε τά παρακάτω ωγήματα βάζοντας στή θέση τῆς γραμμούλας ἔνα φ ἢ ἔνα υ, ὅπου πρέπει τό καθένα:
ῥά—τηκε, θά δνειρε—τεῖ, εἰχε φυτε—τεῖ, ὅταν σκα—τεῖ,
σκε—τήκαμε, μαζε—τήκαμε, βολε—τηκαν, μπερδε—τηκες,
θ' ἀνα—τοῦν, κλέ—τηκε, πα—τηκε. Βάλε καὶ τούς τόνους
ὅπου λείπουν.
4. Παραδεχτεῖτε, διδαχτοῦμε: σχημάτισε τό δεύτερο ἑνίκο καὶ πληθυντικό πρόσωπο τῶν ωγημάτων σέ δλες τίς ἐγκλίσεις τοῦ ἀριθμοῦ.

73. ΠΕΘΑΙΝΕΙ ΤΟ ΔΑΣΟΣ;

— "Ε Γιάννη! Σοῦ μιλῶ· σέ ρωτῶ· γιά σταμάτα μιά στιγμή καί ἀπάντησέ μου. Δέν ἐννοεῖς ν' ἀφῆσεις τήν παλιά σου τέχνη, κουμπάρε, καί αὐτό μέ στενοχωρεῖ. Δέν τὸν ἀγαπᾶς, θαρρῶ, τό λόγκο· κι ἔσύ καί οἱ ἄλλοι ἔδω στό χωριό δέν τὸν ἀγαπᾶτε, ἐνῶ ἐκεῖνος σᾶς εὔεργετεῖ. Γι' αὐτό τὸν χαλάτε καί ἀδιαφορεῖτε γιά τίς καταστροφές πού θά σᾶς βροῦν, ὅταν τὸν ἀποχαλάσετε.

— Μᾶς ἀδικεῖς, ἀν σοῦ περνᾶ τέτοια ἰδέα. "Ολοι ἔδω τὸν ἀγαποῦμε τό λόγκο καί δέν ἀγνοοῦμε τὰ καλά πού τοῦ χρωστοῦμε. 'Αφοῦ δέν τ' ἀγνοεῖτε ἐσεῖς πού ζεῖτε στήν πόλη, δέ θά τὰ καταλαβαίνουμε ἐμεῖς πού ζοῦμε πάντα κοντά του; 'Αλλά μποροῦμε καί νά μήν ύλοτομοῦμε;

— Νά ύλοτομεῖτε, ἀλλά ὅπως σᾶς ὀδηγοῦν οἱ δασονόμοι· ἀλλιώς τό δάσος θά τό χαλάσετε γιά καλά. Σέ βλέπω καί χαμογελᾶς εἰρωνικά· στ' ἀλήθεια ὅμως τό δάσος μπορεῖ νά πεθάνει. 'Επειδή ἡ καταστροφή προχωρεῖ σιγά σιγά, δέν τήν καταλαβαίνουμε. "Αν ὅμως ἔξακολουθεῖτε νά κόβετε τό δάσος ἀσυλλόγιστα, τά παιδιά σας θά τό κληρονομήσουν πιό φτωχό ἀπ' ὅ,τι τό κληρονομήσατε ἐσεῖς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 248 - 249, 251)

1. Άναλυσε γραμματικά ὅλα τά ρήματα τῆς δεύτερης συντακτικής πού βρίσκονται στό κείμενο.
2. Ξεχώρισε ἀπό τά ρήματα τῆς δεύτερης συντακτικής πού βρίσκονται στό κείμενο ποιά κλίνονται κατά τήν πρώτη τάξη καί ποιά κατά τή δεύτερη.
3. Γράψε τήν παρακάτω φράση σέ ὅλα τά πρόσωπα τοῦ ἑνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τῆς δριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα: μποροῦμε νά μήν ύλοτομοῦμε.
4. Νά γραφεῖ στό πρώτο πρόσωπο τῆς δριστικῆς ὅλων τῶν χρόνων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἡ φράση: Σοῦ μιλῶ· σέ ρωτῶ.
5. «Δέν ἐννοεῖς . . . ἀποχαλάσετε»: Τό κείμενο αὐτοῦ τοῦ παραγάφου λέει τί γίνεται τώρα· διατύπωσέ το ἔτσι ώστε νά λέει τί γινόταν ὥστι τώρα: «Ως τώρα δέν ἐννοοῦσες. . .».

74. ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

1. Περνᾶ τό ἔλαφι, καὶ γοργά πετιέμαι ἀπό τό θάμνο.
2. Γλυκοχαράζουν τά βουνά, κι δ αύγερινός τραβιέται.
3. Κύματα, στόν ξανθό γιαλό σᾶς βλέπω νά κυλιέστε.
4. Μετριοῦνται τά κλεφτόπουλα, καὶ λείπουν τρεῖς λεβέντες.
5. Πίσω νά στρέψω ντρέπομαι, μπροστά νά πάω φοβοῦμαι.
6. "Οταν κοιμᾶται δι γιόκας μας, ψωμί δέ μας γυρεύει.
7. Θυμάστε πού ἐκαθόμαστε στόν ἵσκιο τοῦ πλαστάνου;
8. Κοιμοῦνται στά ψηλά βουνά καὶ στούς παχιούς τούς ἵσκιους.
9. Κρατιόμουν ἀπ' τό ξώκλαδο καὶ πήδησα στή χλόη.
10. "Ω, πῶς κουνιόσουν μές στό φῶς, κλαρί ἀσημί τῆς λεύκας!
11. Ἀκόμα δι λόγος ἔστεκε κι ἡ συντυχιά κρατιόταν.
12. "Αλλη φορά μιλιόσαστε, πῶς τώρα δέ μιλιέστε;
13. "Ετρωγαν κι ἔπιναν κρασί καὶ γλυκοχαιρετιόνταν.
14. Θυμόμουν τή μανούλα μου καὶ δάκρυζα στά ξένα.
15. Κοιμόταν καὶ τόν ξύπνησα, γιατί εἶχε ξημερώσει.
16. Κοιμόσαστε, ὅταν ἔπεσε τό πρῶτο τουφεκίδι;
17. Στέκονταν πάντ' ἀσάλευτοι καὶ Χάρο δέ φοβόνταν.
18. Στερεῖται ἀπ' ὅλα, μοναχά ἡ ἐλπίδα τοῦ ἀπομένει.
19. Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μή φοβηθεῖτε.
20. Τουφέκι μου περήφανο, σπαθί μου παινεμένο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 250, 252 - 253)

1. Πίσω νά στρέψω ντρέπομαι, μπροστά νά πάω φοβοῦμαι.
Πῶς θά γίνεται ἡ φράση, ὅταν τό ύποκείμενο τῶν ωμάτων είναι τό ἐσν, αὐτός, ἐμεῖς, ἐσεῖς, αὐτοί; Τά ωματα νά παραμείνουν στήν ἴδια ἔγκλιση, στόν ἴδιο χρόνο καὶ στήν ἴδια φωνή.

2. Νά συμπληρώσεις τά κενά βάζοντας τό ρῆμα στόν παρατατικό.
- Ο 'Ανδρέας θυμ— τά παλιά.
  - 'Εσύ τό φοβ— τό κρύο.
  - "Όλοι μας λυπ— γιά δσα γίνονταν.
  - 'Εσεῖς τί ώρα κοιμ— στήν κατασκήνωσή σας;
  - Οι γέροντες θυμ— παλιές ίστοριες.
  - Συχνά καθόμουν καὶ θυμ— τήν όμορφη ζωή κοντά στή θάλασσα.
3. Μέ τό ρῆμα στεροῦμαι σχημάτισε ἔξι φράσεις βάζοντάς το σέ δλα τά πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἐνεστώτα.
4. Νά βρεῖς τήν προστακτική τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου, καθώς καὶ τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου τῶν ρημάτων:
γελιέμαι, πετιέμαι, κρατιέμαι, στεροῦμαι, θυμοῦμαι.

75. Ο ΓΑΜΟΣ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΩΣ

— Φάνη, Κωστάκη! φώναξε δ 'Αντρέας. Δέν ἀκοῦτε; Σήμερα τό ἀπόγεμα παντρεύεται ἡ 'Αφρόδω ἡ βλαχοπούλα.

— Τί λέσ; Ποιός σοῦ τό εἶπε;

— 'Ο μικρός δ ἀδερφός της. «Δέ φυλᾶς, Λάμπρο, σήμερα τά γίδια σας;» τοῦ εἶπα. «"Οχι", μοῦ λέει. «σήμερα τά φυλάει ἄλλος· σήμερα παντρεύουμε τήν 'Αφρόδω μας».

— Καί θά πᾶς στό γάμο, 'Αντρέα;

— Μόνο ἔγώ θά πάω; «Όλοι μας θά πᾶμε· δλοι μας εἴμαστε καλεσμένοι· δλα τά παιδιά πού μένουμε στήν κατασκήνωση.

Ἐρχονται οἱ συμπεθέροι. Ἐρχονται στ' ἀλογα μέ τά κόκκινα καὶ μέ τά πράσινα κιλίμια. Μπροστά είναι δ παπάς μέ τά ἀσπρα γένια. Είναι καὶ τό φλάμπουρο μέ μῆλο κόκκινο στήν κορυφή. Ἀκολουθεῖ δ κουμπάρος, δ γαμπρός καὶ οἱ συμπεθέροι· οἱ ἄντρες μέ τήν κάτασπρη φουστανέλα· οἱ γυναῖκες. Ξεκίνησαν καὶ τά γυμνασιόπαιδα, πού είναι καλεσμένα, νά πᾶνε στίς βλάχικες καλύβες.

Μέσα σέ μιά καλύβα οί γυναίκες καί τά κορίτσια στολίζουν τή νύφη. "Ολη τήν ώρα πού τή στολίζουν τά βιολιά παιζουν λυπητερό σκοπό. Λέσ καί κλαίνε τά βιολιά. Τό ἀπόγεμα ἔγιναν τά στεφανώματα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 254)

1. Νά βρεῖς τά συνηρημένα φήματα τοῦ κειμένου. Σημείωσε τό πρόσωπο, τόν ἀριθμό, τό χρόνο καί τήν ἔγκλιση τοῦ καθενός.
2. Νά βρεῖς τά συνηρημένα φήματα τῶν παρακάτω φράσεων καί νά τά ἀναγνωρίσεις:
"Αν θές καλά ν' ἄκοῦς, μάθε καλά νά λές.
"Οσα σοῦ λένε ἄκου τα κι ὅσα συμφέρει κάνε.
Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μέ τέτοιον καιρό;
Οσοι θέλετε ἐλάτε νά φᾶτε.
3. Φυλᾶς, τρῶνε: συμπλήρωσε τά πρόσωπα τῶν φημάτων στόν ἑνικό καί πληθυντικό τοῦ ἰδιον χρόνου.
4. Νά γράψεις τά συνηρημένα φήματα πού δέν ὑπάρχουν στό κείμενο.

76. ΣΤΙΧΟΙ ΑΠΟ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

- δούτι
1. Άκούω τά δέντρα πού βογκοῦν καί τίς δξιές πού τρίζουν.
  2. Βλέπεις ἐκείνη τή φωτιά, μαῦρο καπνό πού βγάζει!
  3. Λάμπουν τά χιόνια στά βουνά κι ὁ ἥλιος στά λαγκάδια.
  4. Φέτο μᾶς ἥρθε ἡ Ἀραπιά καί κόβει καί σκλαβώνει.
  5. Στρώνει γοργά τό μαῦρο του, γοργά καβαλικεύει.
  6. Χρόνους τῆς γράφουν τά προικιά, χρόνους τ' ἀπανωπροίκια.
  7. Πίέφτουν τά βόλια σά βροχή, κανόνια σά χαλάζι.
  8. Σοῦ φέγγει τίς γλυκές αύγές καί τά καλά σου βάζεις.
  9. 'Ο ζωντανός ὁ χωρισμός παρηγοριά δέν ἔχει.
  10. 'Ο Κίσαβος ρίχνει βροχή κι ὁ "Ολυμπος τό χιόνι.
  11. Τοῦ Κίτους ἡ μάνα κάθεται στήν ἀκρη στό ποτάμι.
  12. Χρυσό θρονί νά κάθεται, μῆλο χρυσό νά παιζει.

13. Στέλνει τρακόσιους ἄρχοντες καί μητροπολιτάδες.
14. Είναι μικρός γιά φαμελιά κι ἀπ' ἄρματα δέν ξέρει.
15. Ὡς τρέμει τό καρυόφυλλο, νά τρέμει τό γεφύρι.
16. Ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπτηδες δέν ἔκαμε, δέν κάνει.
17. Φιλοῦν τίς πέτρες καί τή γῆ κι ἀσπάζονται τό χῶμα.
18. Σειέται, λυγιέται ἡ λυγερή, γεμίζει ἡ γῆ λουλούδια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 257 - 258)

- 1.** Ξεχώρισε τά φήματα τοῦ κειμένου σύμφωνα μέ τό ἐνεστωτικό τους θέμα σέ: α) φωνητόληκτα, β) χειλικόληκτα, γ) λαρυγγικόληκτα, δ) δόνοτικόληκτα καί συριστικόληκτα, ε) ὑγρόληκτα καί οινικόληκτα, στ) φήματα τῆς δεύτερης συζυγίας.
- 2.** Γράψε τό παρακάτω κείμενο, ἀλλάζοντας τά φήματα ἀπό τόν ἀδριστο στόν ἐνεστώτα· κατάταξέ τα υστερα μέ βάση τό ἐνεστωτικό τους θέμα:

‘Ο ἥλιος ἀνάτειλε. Πρόβαλε τώρα λαμπτρός καί φώτισε τά πάντα. Τά παιδιά ξύπνησαν χαρούμενα. “Ἐπλυναν καλά τό σῶμα τους καί ἔπειτα ἔκαμαν τήν προσευχή τους. “Ἐβαλαν τά βιβλία στή σάκα τους καί ἐτοίμασαν τά πράματά τους γιά τό σχολεῖο. “Υστερα ἔφαγαν τό πρωινό τους. ‘Η ὥρα ὅμως κύλησε καί βιαστικά χαιρέτισαν τούς γονεῖς τους καί ἔφυγαν. Πρόλαβαν καί ἔφτασαν στό σχολεῖο στήν ὥρα τους. Μπήκαν στήν αὐλή, μίλησαν, γέλασαν καί ἔπαιξαν. Μόλις χτύπησε τό κουδούνι, ἀνέβηκαν φρόνιμα καί κάθισαν στή θέση τους.

- 3.** Νά βρεις καί νά γράψεις τό θέμα τῶν φημάτων κουβαλοῦν, σειέται, λυγιέται, φιλοῦν, λάμπουν, ρίχνει· κατάταξέ τα σύμφωνα μέ τή συζυγία τους.
- 4.** Χώρισε σέ φωνητόληκτα καί συμφωνόληκτα τά παρακάτω φήματα:

τρέφω	σέβομαι	ἐνισχύω	διδάσκω
ἔμπνεω	ἀναστίνω	διανύω	εὐκολύνω
κάνω	προσμένω	βλάπτω	καμαρώνω.

77. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Ἀναβε τό λυχνάρι σου, προτοῦ νά σέ 'βρει ἡ νύχτα.
2. Ράβε, ξήλωνε, δουλειά νά μή σου λείπει.
3. Γυρεύει μέ τό βελόνι ν' ἀνοίξει πηγάδι.
4. Μέ τό νοῦ πλουταίνει ἡ κόρη, μέ τόν ὑπνο ἡ ἀκαμάτρα.
5. Τοῦ Σταυροῦ κι ἀρμένιζε, τοῦ Σταυροῦ καί δένε.
6. Φταίει ὁ γάιδαρος καί δέρνουν τό σαμάρι.
7. Ἄν δώσεις τό δάχτυλο, σοῦ παίρνουνε καί τό χέρι.
8. Ὁποιος βιάζεται σκοντάφτει.
9. Φασούλι φασούλι γεμίζει τό σακούλι.
10. Ὁποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.
11. Στοῦ σκύλου τό προσκέφαλο ψωμί δέν ξημερώνει.
12. Ἡ κότα πίνει τό νερό, κοιτάει καί τόν ούρανό.
13. Τό θές νά κάμεις σήμερο γι' αὔριο μήν τ' ἀφήνεις.
14. Ἡ βιάστη ψήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψήνει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 258)

1. Στά παρακάτω ωρήματα θά βάλεις ι, υ, η, ει, οι:
ξ—νω, ἀφ—νω, στ—νω, ψ—νω, ντ—νω, λ—νω, χ—νω,
μεγεθ—νω, διευθ—νω, γδ—νω, δ—νω, κρ—νω, π—νω,
κλ—νω (τήν πόρτα), κλ—νω (τό ρημα), δαν—ζω, ἀθρ—ζω,
δακρ—ζω, γεμ—ζω, π—ζω, ἀδ—άζω, μον—άζω, κοπ—άζω.
2. Γράψε δύο ωρήματα μπορεῖς νά βρεις μέ τίς ἀκόλουθες ἐνεστωτικές καταλήξεις:
α) -άβω, -αύω, β) -εύω, -έβω, γ) -αίνω, -ένω, δ) -έρνω, -αίρνω,
ε) -ιάζω, -ειάζω, -οιάζω, στ) -ίζω, -ήζω, -είζω, -οίζω, -ύζω,
ζ) -λω, -λλω, η) -ώνω, θ) -σω, -σσω, ι) -ίνω, -ήνω, -ύνω,
-είνω.

3. Βάλε β ḷ υ στά φήματα:

σε—ομαι, κλε—ω, κατασκοπε—ω, φυτε—ω, σαλε—ω, μα—
γε—ω, προεδρε—ω, πα—ω, ἀνα—ω, θρα—ω, ρα—ω, ἀ—
ναπα—ω.

4. Μέ ξρα ḷ μέ δύο λ;

δφει—ω, καταβά—ω, ἀνατέ—ω, θέ—ω, μέ—ει, καταγγέ—ω.

78. ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ

‘Η Τροία ἔπεσε. ’Ανάμεσα στίς σκλάβες είναι καί ἡ ‘Εκάθη, ἡ γριά χήρα τοῦ Πρίαμου. ’Η περήφανη βασίλισσα, δυστυχισμένη τώρα, θρηνεῖ:

«Τά χρόνια τῆς εύτυχίας πέταξαν. »Εζησα μέσα στ' ἀγαθά καὶ τώρα πού γέρασα πηγαίνω σκλάβα στά ξένα, ἔρημη, χήρα, χωρίς παιδιά. Τούς γιούς μου τούς σκότωσαν, τίς κόρες μου, ὅσες σώθηκαν, τίς παίρνουν σκλάβες καὶ αὐτές. Τί τραβήξαμε ὡς τώρα καὶ τί θά πάθουμε ἀκόμα! ’Η Μοίρα μᾶς κέρασε νά ρουφήξουμε ὅλο τό πικρό κρασί τῆς συμφορᾶς. »Ετσι τό θέλησαν οἱ θεοί!

Δία, γιατί μᾶς ἀπαρνήθηκες; ”Εφταίξε ό Πάρης, ναί, πού πλάνεψε τήν ξένη γυναίκα καὶ τήν ἔφερε ἀπό τή Σπάρτη στήν Τροία· ἀλλά ἔπρεπε νά τιμωρηθεῖ ὅλος ό λαός γιά τό φταίξιμό του; Σέ πιστέψαμε γιά προστάτη μας, είχαμε κρεμάσει ἀπό σένα ὅλες τίς ἐλπίδες μας, σοῦ προσφέραμε τόσες θυσίες, ἐσύ ὅμως τά ξέχασες ὅλα αὐτά καὶ μᾶς παράδωσες στούς ἔχθρούς.

”Εκλαψα, ἔκλαψα, τά μάτια μου στέγνωσαν καὶ ἄλλα πιά δάκρυα δέν ἔχω νά χύσω. Μεγάλε θεέ, συχώρεσέ με γιά τά πικρά μου παράπονα, μά ό πόνος μου ξεχείλισε. Σέ λίγο θά καλέσεις ἡ σάλπιγγα τίς δύστυχες Τρωαδίτισσες νά μποῦν στά καράβια. ”Ω, νά μᾶς είχες καλύτερα κάψει κι ἐμᾶς στή φωτιά πού ἔκαψε τή χώρα μας!»

1. Άναλυσε γραμματικά τούς ἀορίστους τοῦ κειμένου καὶ ξεχώρισε τήν ἀνωμαλία πού παρουσιάζει ὁ καθένας.

2. Γράψε τό παρακάτω κείμενο βάζοντας τά ρήματα στόν ἐνεστώτα:

«Ἐφταῖς ὁ Πάρης πού ἔφερε τήν ξένη γυναίκα ἀπό τή Σπάρτη στήν Τροία. Σέ πιστέψαμε γιά προστάτη μας, Δία, εἴχαμε κρεμάσει ἀπό σένα ὅλες τίς ἐλπίδες μας, σοῦ προσφέραμε τόσες θυσίες, ἐσύ ὅμως τά ξέχασες ὅλα αὐτά καὶ μᾶς παράδωσες στούς ἔχθρούς».

3. Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν παρακάτω ρημάτων, δπως στό παράδειγμα:

θέτω —	ἔθεσα	σπεύδω —
ἀλέθω —		προσαρμόζω —
κλώθω —		δεσπόζω —
γνέθω —		πέφτω —
νιώθω —		καθαρίζω —

4. Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν παρακάτω ρημάτων ἀκολουθώντας τό παράδειγμα:

κόβω —	ἔκοψα	δρέπω —
κρύβω —		στύβω —
ἀλείβω —		τρίβω —
λείπω —		στρέφω —

5. Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν ρημάτων ἀκολουθώντας τό παράδειγμα:

τυλίγω —	τύλιξα	διαλέγω —
διδάσκω —		βήχω —
ἀρμέγω —		θίγω —
σμίγω —		ἀδράχνω —
ἀλλάζω —		ὑποτάσσω —

79. Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΤΟ ΚΥΝΗΓΙ

Κάποτε δ 'Οδυσσέας, όταν ήταν πολύ νέος, ἔφυγε ἀπό τὴν πατρίδα του τὴν Ἰθάκη καὶ πῆγε νά ίδει τὸν παππού του τὸν Αὔτόλυκο, πατέρα τῆς μητέρας του, πού ἔμενε στά μέρη τοῦ Παρνασσοῦ. 'Ο γέρος τὸν εἶδε μέ μεγάλη χαρά καὶ παράγγειλε στούς γιούς του νά ἐτοιμάσουν πλούσιο τραπέζι γιά τὸν ἔγγονό του καὶ ἀνιψιό τους. 'Εκεῖνοι, σύμφωνα μέ δσα τούς εἶπε δ πατέρας τους, πῆγαν στό λιβάδι, πῆραν ἔνα παχύ βόδι καὶ τό ἔφεραν στό σπίτι. Τό ἔσφαξαν, τό ἔγδαραν, τό ἔκοψαν κομμάτια, τό λιάνισαν μέ τέχνη, τό πέρασαν στίς σουβλες καὶ τό ἔψησαν. 'Ἐφαγαν ὅλοι καὶ ἡπιαν γερά ἐκείνη τὴν ἡμέρα.

Τήν ἄλλη μέρα, πρίν ἀνατείλει δ ἥλιος, οἱ γιοί τοῦ Αὔτόλυκου βγῆκαν κυνήγι καὶ πῆραν μαζί τους καὶ τὸν Ὀδυσσέα. 'Ανέβηκαν στόν Παρνασσό καὶ μπῆκαν μέσα στὸ δάσος τὴν ὥρα πού πρόβαλε δ ἥλιος. 'Εμπρός ἔτρεχαν οἱ σκύλοι ψάχνοντας νά βροῦν τ' ἀχνάρια τῶν ἀγριμιῶν καὶ ἀκολουθοῦσαν οἱ κυνηγοί. Σ' ἔνα πυκνό, σκοτεινό μέρος τοῦ δάσους κειτόταν ἔνα μεγάλο ἀγριογούρουνο. Αὐτό, μέ τό θόρυβο πού ἔγινε, πετάχτηκε ὅρθιο καὶ στάθηκε ἀντίκρυ στούς κυνηγούς, ὅρθότριχο καὶ μέ φλόγες στά μάτια. Πρῶτος ὅρμησε καταπάνω του δ 'Οδυσσέας προβάλλοντας τό μακρύ του κοντάρι, ἀλλά τό θεριό πρόλαβε, τοῦ ἔμπτηξε τό δόντι του πάνω ἀπό τό γόνατο καὶ τοῦ ἔσκισε τή σάρκα δέν τοῦ ἄγγιξε ὅμως τό κόκαλο. 'Ο Ὀδυσσέας, ἄφοβος, ἀν καὶ πληγωμένος, πέτυχε τόν κάπρο στό δεξή του ὅμο. ἢ σουβλερή μύτη τοῦ κοντάριοῦ πέρασε καὶ βγῆκε ἀπό τήν ἄλλη μεριά τό ἀγρίμι μουγκρίζοντας κυλίστηκε στό χῶμα καὶ σέ λίγο πέθανε.

1. Νά βρεις τούς ἀστιγμούς ἐνεργητικούς ἀορίστους καὶ νά τούς ἀναλύσεις γραμματικά.
2. 'Ο γέρος τόν εἶδε μέ μεγάλη χαρά καὶ παράγγειλε στούς γιούς του νά ἑτοιμάσουν πλούσιο τραπέζι. Νά μεταφερθεῖ ἡ φράση σέ δλους τούς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς στό ἴδιο πρόσωπο, στόν ἴδιο ἀριθμό καὶ στήν ἴδια ἔγκλιση.
3. Μέ τήν προστακτική τοῦ ἀορίστου τῶν ωγμάτων λέγω, βλέπω, πίνω, ἔρχομαι καὶ μπαίνω σχημάτισε πέντε προτάσεις — μία για κάθε ωγμα. Τό ωγμα νά τό βάζεις στό β' ἔνικό πρόσωπο.
4. Οἱ γιοί τοῦ Αὐτόλυκου βγῆκαν κυνήγι καὶ πήραν μαζί τους καὶ τόν Ὀδυσσέα.
Βάλε τά ωγματα στήν ὁριστική τοῦ ἐνεστώτα καὶ τοῦ στιγμιάλον μέλλοντα, καθώς καὶ στήν προστακτική τοῦ ἀορίστου. Φυσικά, ἄν χρειαστεῖ, μπορεῖ νά γίνονται καὶ ἄλλες μικρές ἀλλαγές στή φράση.
5. Τό φωνήν τοῦ θέματος τῆς ὁριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστουν ἀλλάζει κάποτε στήν ὑποτακτική, τήν προστακτική καὶ τό ἀπαρέμφατο. Ποιά τέτοια ωγματα ὑπάρχουν στό κείμενο;

80. ΜΕΛΤΕΜΙΑ

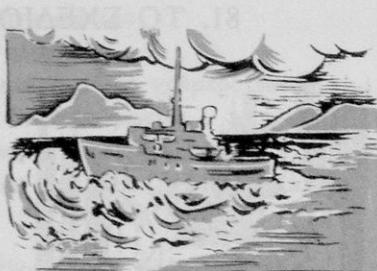
Τό καμπανάκι τοῦ καραβιοῦ χτύπησε νά φύγουν οἱ ἐπισκέψεις. Δάκρυσαν μάτια, ἀνοιξαν ἀγκαλιές, κι ἔδωσαν φιλιά σταυρωτά οἱ ταξιδιώτες κι ἐκεῖνοι πού θά ἔμεναν.

"Υστερα δὲ καπετάνιος σφύριξε τρεῖς ἀπανωτές φορές, οἱ μοῦτσοι σήκωσαν τή σκάλα, σηκώθηκε ἡ ἄγκυρα καὶ τό καράβι ξεκίνησε.

'Ο καπετάνιος κανόνισε τήν πορεία καὶ κάθισε νά πιεῖ τόν καφέ του.

— Τό μελτέμι δυνάμωσε ἀπό τό πρωί, εἶπε κι ἔκλεισε τό στόμα του, σάν νά τό κλείδωσε.

Μεμιᾶς ἦρθε ἔνας ἀέρας καὶ γιά μιά στιγμή ἔδειρε τίς τέντες καὶ τά κατάρτια. Ἀσπρισαν κοντά μας τά πρῶτα κύματα, χτύπησαν τό ἀριστερό πλευρό τοῦ καραβιοῦ καὶ ξέφτισαν σέ ἀφρούς, ραντίζοντας μέ ἄρμύρα τό κατάστρωμα. Δεύτερο, τρίτο κύμα ἔσεισαν τό καράβι σύγκορμο καὶ τό ἔγειραν στά δεξιά. Ὁ λοστρόμος ἐλυσε βιαστικά τήν τέντα, ὁ ἀέρας πῆρε τό καπέλο ἐνός ἐπιβάτη, τό κύλησε κάμπτοσο κι ὑστερα τό ἔστειλε στή θάλασσα, πού τό ρούφησε μεμιᾶς. Τά κύματα τώρα ἔρχονταν δρμητικά, τό καράβι μέθυσε, ξεχείλισε τό κατάστρωμα νερά, σκόρπισε ὁ κόσμος, κατέβηκε στά κλειστά τοῦ καραβιοῦ κι ἔμειναν μόνο δυό τρεῖς πού ἀψήφησαν τήν κακοθαλασσιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 263)

1. «Μεμιᾶς ἦρθε ἔνας ἀέρας . . . τό ἔγειραν στά δεξιά». Νά βάλεις δλα τά ωήματα στόν ἐνεστώτα κρατώντας τήν ἔγκλιση, τήν φωνή, τό πρόσωπο καὶ τόν ἀριθμό.
2. Γράψε τά ωήματα ἀθροίζω, ἀνατέλλω, ἀφήνω, βιοθῶ, γδύνω, κάθομαι, μεθῶ, μηνῶ στό α' πρόσωπο τῆς δριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου.
3. Συμπλήρωσε τίς παῦλες μέ τ, ει, υ, η:
ἔγ—να, ἄρχ—σα, ἔκλ—σα, διμόρφ—να, βρ—κα, ἔγ—ρα,
ἔσπ—ρα, μήν—σα, χτύπ—σα, αὔξ—σα, ἔστ—λα, π—ρα.
4. Μέ ο ἡ μέ ω;
κλείδ—σα, προσάρμ—σα, ἐφάρμ—σα, ἔδ—σα, δ—θηκα, ἔχει
ἔκδ—θει, παραδ—θεῖτε.

81. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΣ

‘Η Ἰφιγένεια ἦξερε πώς ἡταν ἀδύνατο νά καταφέρει τό βασιλιά νά τούς ἀφήσει καί τούς τρεῖς νά φύγουν καί μάλιστα νά πάρουν μαζί τους καί τό ἄγαλμα τῆς θεᾶς. Ἡταν ἀνάγκη νά τόν ξεγελάσει· καὶ ἀφοῦ συλλογίστηκε κάμποσο, κατάστρωσε μέσα στό νοῦ της ἔνα σχέδιο καί τό ἀνακοίνωσε στόν ἀδερφό της καί στόν ξάδερφό της.

— Θά πῶ στό βασιλιά, τούς λέει, πώς μόλις μπήκατε μέσα στό ναό ἔγινε ἔνα θάμα· πώς τό ἄγαλματάκι τῆς θεᾶς στράφηκε ἀπό τήν

ἄλλη μεριά καί πώς ἀνακρίνοντάς σας ἀνακάλυψα πώς είστε φονιάδες. Καί θά ἔξακολουθήσω νά τοῦ λέω: «Γι’ αύτό ἡ θεά δέ θέλησε νά τούς ἀντικρίσῃ, ἐπειδή είναι μολυσμένοι ἀπό αἷμα· καί δέν είναι σωστό νά σφαχτοῦν οἱ ξένοι, νά προσφερθοῦν θυσία στή θεά, πρίν πλυσθοῦν, πρίν καθαριστοῦν ἀπό τό μόλυσμα καί ἔξαγνιστοῦν». Κι ἐπειδή τάχα καί τό ἄγαλμα μολύνθηκε ἀπό τήν παρουσία σας, θά προσθέσω πώς κι ἐκεῖνο χρειάζεται νά πλυσθεῖ καί νά ἔξαγνιστεῖ. Μοῦ εἴπεις πρωτύτερα, ’Ορέστη, πώς τό καράβι πού σᾶς ἔφερε ἀπό τήν ‘Ελλάδα τό ἔχετε ἀραγμένο ἀρκετά μακριά ἀπό δῶ, καλά κρυμμένο σ’ ἔνα ἔρημικό σημείο τῆς ἀκρογιαλιᾶς· ἔτσι δέν είναι;

— Ναί.

— Καί πώς οι ναῦτες σᾶς περιμένουν ἐκεῖ, ἔτοιμοι γιά τό ξεκίνημα;

— Ναί, βέβαια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 264 - 265)

1. Βάλε τά ρήματα στήν παθητική φωνή· ὁ χρόνος, ἡ ἔγκλιση, τό πρόσωπο δέ θά ἀλλάξουν:

a) Ο στρατηγός ἀνάκρινε τούς αἰχμαλώτους.

- β) Τά καυσαέρια μόλυναν τήν ἀτμόσφαιρα.
 γ) Ἡ νοσοκόμα ἀπολύμανε τή σύριγγα.
 δ) Ὁ ἀκροβάτης ξετρέλανε τό κοινό μέ τό νούμερό του.
 ε) Τά παιδιά πάνω στό βουνό ἄναψαν φωτιές.
 ζ) Ὁ πιλότος προσγειώσε τό ἀεροπλάνο ὁμαλά.
 Φυσικά, ἂν χρειαστεῖ, θά κάμεις καί κάποιες ἄλλες μικρές
 ἀλλαγές.
2. δίνω, συγκινῶ, καθαρίζω, κρύβω, ρίχνω, ἀπομακρύνω:
 σχημάτισε τήν δριστική τοῦ ἐνεργητικοῦ καί παθητικοῦ ἀορί-
 στον καί τήν παθητική μετοχή.
3. κλείσου, λύσου, κρύψου, κλειδώσου, μαζέψου, τυλίξου, φυλά-
 ξου, ἀρπάξου, λούσου, χτενίσου, ἀποτραβήξου, παρηγορήσου:
 τῶν ρηματικῶν αὐτῶν τύπων σχημάτισε τήν δριστική τοῦ
 παθητικοῦ παρακειμένου καί μέ τούς δύο τρόπους (παρά-
 δειγμα: πλύσου — ἔχω πλυνθεῖ, είμαι πλυμένος).

82. Η ΣΩΤΗΡΙΑ

Μιά δυνατή φωνή ἀκούστηκε μέσ' ἀπό τό σκάφος: «"Ελληνες ναῦτες, κάντε τό καράβι νά νιώσει τά κουπιά!"» Οἱ λαμνοκόποι χάρηκαν, δταν ἄκουσαν τό παράγγελμα, καί χτύπησαν τό κύμα δυνατά. Μά τότε σηκώθηκε ἀπ' ἀνοιχτά ἔνας ξαφνικός φοβερός ἄνεμος καί τό πλοϊο σπρωγμένο ἀπ' αὐτόν ἔναγαγύριζε πρός τή στεριά.

Ἡ Ἰφιγένεια, ὅρθια πάνω στήν πρύμνη, δεήθηκε: «"Ἄρτεμη, σε-
 βαστή κόρη τοῦ Δία καί τῆς Λητῶς, σῶσε με ἐμένα τήν ιέρειά σου·
 φέρε με ἀπό τή βάρβαρη χώρα στήν 'Ελλάδα· ἀν παίρνω ἀπό δῶ
 τό ἄγαλμά σου, μή σοῦ κακοφανεῖ· θά τό στήσω σέ τόπο πού ἀξίζει
 περισσότερο. 'Αγαπᾶς, θεά, τόν ἀδερφό σου τόν 'Απόλλωνα· δέξου
 ν' ἀγαπῶ κι ἔγώ τό δικό μου ἀδερφό".»

Μά τό πλοϊο ὅλο καί πιό πολύ κυλοῦσε κατά τούς βράχους
 μέ τήν πρύμνη στραμμένη πάντα πρός αὐτούς. Οἱ συνοδοί, πού λίγο
 πρίν, δαρμένοι καί ἀποθαρρημένοι, εἶχαν ἀποτραβήχτει, πῆραν θάρ-
 ρος καί ξαναπλησίασαν. Βρῆκαν στό γιαλό σκοινιά, ἔκαναν μέ αὐτά

θηλιές καί τίς ἔριχναν πρός τό καράβι προσπαθώντας νά τό πιάσουν ἀπό τό κατάρτι ή ἀπό καμιάν ἄλλη προεξοχή του. "Ενας ἀπό τούς συνοδούς ἔτρεξε στήν πόλη νά δώσει εἰδηση στό βασιλιά. 'Ο κίνδυνος ἦταν μεγάλος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 267)

1. a) Νά γράψεις τούς δεύτερους παθητικούς ἀορίστους τοῦ κειμένου.
β) Πρόσεξε τό θεματικό τους φωνῆεν· εἶναι ἀλλαγμένο; εἶναι τό ἵδιο;
2. Τρέψε στήν παθητική φωνή τούς παρακάτω ἐνεργητικούς ἀορίστους· νά διατηρήσεις τό πρόσωπο καί τόν ἀριθμό:
ἔβρεξα, ἔγραψες, ἔκοψε, πνίξαμε, στρέψαμε, ἔκαψαν.
3. Κλίνε τόν παθητικό ἀόριστο τῆς δριστικῆς καί τῆς ὑποτακτικῆς τῶν ρημάτων: ντρέπομαι, φαίνομαι, χαίρομαι.

83. ΦΩΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΚΑΔΙ

'Ο πατέρας ἔγνεψε νά σταθοῦνε κρυμμένοι ἀνάμεσα στίς χαρουπιές. . .

'Ακουμπισμένοι στό χῶμα μέ τήν πλάτη στηριγμένη στόν τοῖχο, τέσσερις πέντε ἀρματωμένοι Τούρκοι στρατιῶτες μοιάζαν νά λαγοκοιμοῦνται. Δυό ἄλλοι σέ μιά γωνιά, στητοί κι ἀγριωποί, φύλαγαν ἀνάμεσά τους ἔναν ἄντρα πανύψηλο, στά δόλόμαυρα ντυμένον. Παρόλο πού τόν εἶχαν δεμένον πιστάγκωνα φαίνεται πώς δέν ἔνιωθαν καί πολύ σίγουροι, γι' αὐτό κρατούσανε σταυρωτά τά γιαταγάνια τους μπροστά στό πλατύ του στῆθος. Κάπου κάπου τόν ἔβριζαν στά τούρκικα. Μά δ μαυροντυμένος ἄντρας ἔμενε ἀσάλευτος, μέ σφιγμένα χείλια καί σκληρό βλέμμα στυλωμένο κάπου ψηλά.

1. Νά βρεῖς τίς μετοχές τοῦ κειμένου καὶ ρά δικαιολογήσεις τήν ὁρθογραφία τους.
2. Γράψε στά τρία γένη τίς παθητικές μετοχές τῶν ρημάτων: στρίβω, ἀπορρίπτω, θλίψομαι, μαζεύω, μαγεύω, ἀποδείχνω, ψήνω, ξεκολλῶ, κλείνω, συναθροίζω, κατατρώγω.
3. Συμπλήρωσε τά κενά μέ τι, υ, η, ει:

λ—μένος, ντ—μένος, πετυχ—μένος, κλ—μένος, χ—μένος,
 μην—μένος, ίδρ—μένος, σβ—σμένος, δακρ—σμένος, δαν—σμένος,
 καθ—σμένος, ἀγανακτ—σμένος.
4. ο ἡ ω· συμπλήρωσε τά κενά:
 λεγ—μενος, πληγ—μένος, ἐρχ—μενος, ιδ—μένος, καμ—μένος,
 εἰπ—μένος, ὀργαν—μένος, ἀρματ—μένος, στεφαν—μένος,
 φορτ—μένος, ἐνδιαφερ—μενος, μαθητευ—μενος.
5. Σχημάτισε τίς παθητικές μετοχές τῶν ρημάτων:
 διαμαρτύρομαι, κλίνω, τρώγω, δίνω, προδίνω, ἀγρυπνῶ, ἐπιβαρύνω, ἀποθαρρύνω.
 Συμβούλεψον καὶ τόν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων.
6. Γράψε τίς ἐνεργητικές μετοχές τῶν παρακάτω ρημάτων:

ἀπαντῶ	ἐρευνῶ	τρέχω	ψήνω
γελῶ	ἐρωτῶ	δείχνω	ντύνω
γλεντῶ	ἰδρωκοπῶ	κρύβω	διαβάζω
δαπανῶ	κολλῶ	στρίβω	σπουδάζω.
7. Γράψε σέ μία στήλη τίς ἐνεργητικές μετοχές καὶ σέ ἄλλη τίς παθητικές· χώρισε τίς καταλήξεις:
 χαμένος, τραγουδώντας, λυμένος, ξέευγενισμένος, ἀπορώντας,
 κυβερνώντας, ἀλεσμένος, στρατοπεδεύοντας.

84. Ο ΠΑΠΠΟΥΣ ΔΕ ΘΑ ΞΑΝΑΡΘΕΙ

Κείνη τή χρονιά ἥρθαν πάλι τά παιδιά καὶ τά βρῆκαν ὅλα. Ἀνεβήκανε στούς τετράψηλους θαλασσόβραχους καὶ εἴδανε πάλι ἀπό κεὶ πάνω τόν ἥλιο. Βρῆκαν τό λιμανάκι γεμάτο τράτες καὶ ψαροπούλες καὶ τά γριγριά μέ ἀναμμένες λάμπες νά ξεκινᾶν ἀράδα τή νύ-

χτα. Πήγανε καί στ' ἀμπέλι τοῦ Μπαρμπαγιάννη, πήγανε καί στήν ἀμμουδιά τῆς Βίγλας. "Ολα τά βρῆκαν ἐντάξει. Μόνο δὲ παππούς ἔλειπε, νά 'ρθει νά τά προπάρει, νά τά σηκώσει στήν ἄγκαλιά καί νά τά βάλει στό σαμάρι.

Τά παιδιά σ' αὐτό τό ἀναμεταξύ ἔγιναν ἕνα χρόνο πιό μεγάλα, ώστόσο δέν μποροῦσαν νά καταλάβουν πῶς γίνεται αὐτό. Ἀφοῦ ὅλα τά βρῆκαν ὅπως τά εἶχαν ἀφήσει.

— Πότε θά 'ρθει πιά δὲ παππούς νά μᾶς πάρει καβάλα; Ἐλεγε δὲ Λάμπης.

Κι ἡ Δροσούλα τοῦ τό θύμιζε χωρίς νά καταλαβαίνει περισσότερα:

— Μά δὲ παππούς πέθανε, δέν τό 'παμε;

Τά παιδιά σώπαιναν· κατόπι δὲ Λάμπης ρωτοῦσε:

— Δέ θά ξανάρθει πιά ποτέ νά μᾶς πάρει;

— Ποτές.

Ἄπομεινε κάμποσο σκεφτικός, κατόπι ρώτησε πάλι:

— Ποῦ είναι τώρα δὲ παππούς;

‘Η Δροσούλα ἀπαντοῦσε σοβαρά:

— Είναι κοντά στό Θεό.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 272)

1. *'Αναγνώρισε τούς ἀνώμαλους τύπους τῶν ρημάτων τοῦ κειμένου καὶ σχημάτισε τό πρῶτο ἐνικό τῆς δριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τοῦ κάθε ρήματος.*
2. *Στίς παρακάτω φράσεις ἄλλαξε τό ρῆμα στό πρῶτο πληθυντικό πρόσωπο: α) τοῦ ἵδιου χρόνου, β) τοῦ ἀορίστου τῆς δριστικῆς καὶ γ) τοῦ παρακειμένου τῆς δριστικῆς:*
Θά σέ βλέπω μέ χαρά· θά ἔρχομαι μαζί σου· θά λέω τήν ἀλήθεια· θά τρώγω νωρίς· θά ἀνεβαίνω τρέχοντας· θά κάνω πάντα τό καλό.
3. *μπῆκε:* γράψε τό ἵδιο πρόσωπο τοῦ ρήματος στόν ἐνεστώτα καὶ στήν ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου· βρές τό ἵδιο στό σχηματισμό ἄλλα ἀντίθετο στή σημασία ρῆμα καὶ κλίνε το στήν ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά ρήματα

1. Γράψε 10 ρήματα τοῦ κειμένου τῶν σελ. 25-26 καὶ πλάι στό καθένα τό ὑποκείμενό του.
  2. Σχημάτισε φράσεις μέ τά παρακάτω ρήματα καὶ μέ τά συνώνυμά τους: δέρνω, λάμπω, μαζεύω, ξέρω.
  3. Γράψε τίς ἀκόλουθες φράσεις συμπληρώνοντας τό τέλος τῶν ρημάτων, δπον λείπει:
- Προσέχετ—, δταν γράφετ—, νά μή βιάζεστ—.
- Τό μάθημα δέν πρέπει νά γράφετ— βιαστικά. "Οταν ἔρχετ— ή ὥρα τῆς μελέτης, κλείνομ— στό δωμάτιο μου καὶ δέ βιάζομ— νά τελειώσω. "Ολοι πρέπει νά ἔχουμ— προσοχή, δταν διαβάζουμ— καὶ γράφουμ—, γιά νά μήν κάνουμ— λάθη.
4. Κλίνε τήν δριστική καὶ τήν ὑποτακτική τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου τοῦ ρήματος μαζεύομαι.
  5. Γράψε στό τούτο πληθυντικό πρόσωπο τόν ἐνεργητικό καὶ τόν παθητικό ἀδριστο τῆς δριστικῆς τῶν ρημάτων: ξεγελῶ, μαραίνω, πικραίνω, ὄφαίνω, γδέρνω, ἀλέθω, στενοχωρῶ, παραχωρῶ, ράβω, σκάβω, φυτεύω, λατρεύω.
  6. Νά βάλεις τό παθητικό ἀπαρέμφατο η τήν παθητική μετοχή πού πρέπει στίς φράσεις τῆς δεύτερης στήλης:

Ἐνεργητική σύνταξη	Παθητική σύνταξη
Ἐχω δέσει τή βάρκα	Ἡ βάρκα είναι —
Ἐχω δέσει τό σκοινί	Τό σκοινί ἔχει —
Ο κηπουρός ἔχει ποτίσει τόν κῆπο	Ο κῆπος ἔχει —
Ο ράφτης ἔχει ράψει τά ροῦχα	Τά ροῦχα είναι —

7. Γράψε στά τρία γένη τίς παθητικές μετοχές τῶν ρημάτων:
ἀνάβω, βάφω, κρύβω, προκόβω, σκάβω, σκύβω.
8. Γράψε ἐξι φράσεις πού η καθεμιά νά ἔχει ἔνα ἀπό τά ἀπρόσωπα ρήματα βρέχει, βροντᾶ, χιονίζει, βολεῖ, μέλει, πρέπει στόν παρατατικό.

85. ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΔΡΟΜΗ

— Πότε θά γίνει ή έκδρομή μας, κύριε;

— Αύριο.

“Όλα τά πρόσωπα ἔλαμψαν
ἀπό χαρά.

— Ποῦ θά πάμε;

— “Έχει κανένας σας νά προτείνει
καμιά τοποθεσία;

— Είπε ό πατέρας μου, κύριε,
λέει ό Νικόλας, νά πάμε, ἀν θέλετε,
στό κτῆμα μας. Δέν είναι μακριά,
είναι κάτω, στή λάκκα. Και μου
είπε πώς δσα σταφύλια βρίσκον-
ται ἀκόμη είναι δικά μας.

— Τότε, θά περάσουμε περιφήμα, λέει ή ‘Αστέρω’ μά πῶς θά πάμε;
— Μέ τά πόδια, φυσικά· ὅπως είπε ό Νικόλας, τό κτῆμα είναι κοντά.

Πρωί πρωί μαζεύονται τά παιδιά καί περιμένουν ἀνυπόμονα
τό δάσκαλο. Νωρίς ήρθε κι ἐκείνος, ὅπως συνηθίζει πάντα. Ἀφοῦ
ἔκαμαν τήν προσευχή τους, ἔκινοῦν δλοι χαρούμενα. Σήμερα ἔχουν
καί κάποιον καινούριο σύντροφο μαζί· τή Σπίθα, τήν πιστή σκυλί-
τσα τοῦ Νικόλα.

Μόλις βγῆκαν ἀπό τό χωριό, τά παιδιά ἔνιωθαν πώς δέν ἀγγί-
ζουν τή γῆ· σάν νά πετοῦν. Τῶν κοριτσιῶν τά γέλια καί οἱ φλυαρίες
μπερδεύονται μέ τῶν πουλιῶν τά τιτιβίσματα καί μέ τά μουρμουρί-
σματα τῶν νερῶν. Ποῦ καί ποῦ ἀκοῦσαν ξαφνιασμένη φωνούλα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 274 - 277)

1. Ἀραγγώρισε τά ἐπιρρήματα τοῦ κειμένου.
2. Κατάταξέ τα σέ ξεχωριστές στήλες ἀνάλογα μέ τό εἶδος τους.
3. Σημείωσε τή λέξη πού προσδιορίζει τό καθένα.
4. Ἀπάντησε μέ δύο διαφορετικά ἐπιρρήματα στίς παρακάτω
ἐρωτήσεις:
a) Ποῦ βρίσκεται; β) Πότε ἔφυγε; γ) Πῶς μίλησε;

5. Γράψε τρεῖς έρωτηματικές φράσεις μέ τά ἐπιρρήματα ποῦ, πότε, πῶς; — 'Απάντησε στίς έρωτήσεις αντές μέ φράσεις πού νά ἔχουν ἀντίστοιχα ἐπιρρήματα (παράδειγμα: Ποῦ θέλεις νά παιξουμε; — Θέλω νά παιξουμε ἔκει).

86. ΤΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

Πόσο ξαφνιάστηκαν σήμερα τά παιδιά, μόλις μπήκαν στήν τάξη τους! Στόν πίνακα κρέμονταν κάτι δημορφες χρωματιστές ζωγραφιές.

— Νά ἔρθουμε, κύριε, νά κοιτάξουμε λίγο ἀπό κοντά;

— Ναι, βέβαια, νά ἔρθετε· καί δχι λίγο μόνο, νά τίς κοιτάξετε ὅσο θέλετε.

‘Η είκόνα πού είναι στή μέση, ἡ μεγαλύτερη, τραβᾶ πιό πολύ τήν προσοχή τους. Είναι ἔνα μεγάλο χωριό ἡ καλύτερα μιά μικρή πολιτεία, ἀκουμπισμένη στήν πλαγιά κάποιου βουνοῦ.

— Ποπό νερά! Πιό πολλά ἀπό τοῦ χωριοῦ μας.

— ‘Οχι, δέν είναι πιό πολλά, μά φαντάζουν περισσότερο καθώς πέφτουν ἀπό τά ψηλώματα, ἔξυγει δάσκαλος.

— Καί πόσα πλατάνια, καί τί θεόρατες βαλανιδιές, καί καρυδιές μέ πυκνή φυλλωσιά! Πῶς πρασινίζουν στίς πλαγιές τά ἀμπέλια!

— Ποιό είναι αύτό τό βουνό;

— Δέν τό γνωρίζετε; Κοιτάξτε το καλύτερα· ἵσως νά τό μαντέψετε. Βρίσκεται στή Θεσσαλία...

— Τό Πήλιο είναι! φωνάζει μέ χαρά μιά μαθήτρια, ἡ Κατερίνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 278 - 281)

1. Ἀναγνώρισε τό είδος καί τό βαθμό τοῦ κάθε ἐπιρρήματος τοῦ κειμένου.

2. Γράψε τέσσερις φράσεις πού ή καθεμιά νά έχει τό λιγότερο
ένα έπιλογμα ποσοτικό, βεβαιωτικό, διστακτικό, άρνητικό.
3. Συμπλήρωσε τά κενά μέ επιλογήματα ἀντίθετα ἀπό κεῖνα πού
είναι γραμμένα μέ ἀραιά γράμματα.
- α) Ὁ γλάρος ἀ ψηλά πετᾶ καί — λογιάζει.
 β) Τό ξεχω τοῦ αὐγοῦ καί τό — τῆς ἐλιᾶς.
 γ) "Οσο πιό χαμηλά πέφτει κανείς, τόσο πιό — κοιτάζει.
 δ) 'Ανέβα πάνω στό βουνό καί ίδε — στόν κάμπο.
 ε) Σήμερα στήνουν τήν καλύβα —, αυριο ἐκεῖ μακριά.
 ζ) — πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσω ὁ Κολοκοτρώνης.

4. Ποιά είναι τά ἀντίθετα τῶν ἔπιλογμάτων πού ἀκολουθοῦν:

ἐμπρός	—	περισσότερο	—
ἔτσι	—	ὑπομονετικά	—
δίκαια	—	λίγο	—
μυστικά	—	περίπου	—
φτηνά	—	προσωρινά	—
ὕστερα	—	ἴσια	—
μαλακά	—	ἀπαλά	—
σήμερα	—	σπλαχνικά	—
νωρίς	—	πυκνά	—

(Παράδειγμα: μαλακά — σκληρά).

5. Σέ κάθε παύλα νά βάλεις καί ένα έπιλογμα ἀπό αυτά πού βρίσκονται μέσα στόν κύκλο.

ἴσως
 μάλιστα, δέν,
 σωστά, τάχα, ναί,
 ἀλήθεια, πιά, πιθανόν,
 βέβαια, σήμερα,
 δχι.

- α) — ἔρθει, — — ἔρθει. Ποιός ξέρει;
 β) — τό θάμα κι ξύγινε; Πέξ μου το νάσ' τό πῶ.
 γ) — ἀλλά τώρα ἀντιπαλεύει
 κάθε τέκνο σου μέ δρμή...
 δ) — ἄπιστοι έγεννήθη,
 —, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτής.
 ε) "Ομως, —, — εἰν' ξένο
 καί τό πέλαγο γιά σέ.

87. ΤΑ ΕΛΑΤΑ

Τά έλατα ἀπλώνονται σέ δλα σχεδόν τά έλληνικά βουνά, ἀπό τόν Πάρνωνα καί τόν Ταῦγετο ἵσαμε τά σύνορα καί ἀπό τήν "Η- πειρο καί τήν Κεφαλλονιά ὡς τό 'Αγιονόρος καί τό Πάγγαιο.

Τά κλωνάρια τοῦ έλατου πα- ρουσιάζονται σέ δριζόντια πατώ- ματα γύρω στόν κορμό. Οἱ ὥραίσι αὐτοί κλῶνοι καταντοῦν δυστυχῶς βορά τῶν γιδιῶν.

'Απ' δλα τά δυστυχισμένα έλ- ληνικά δασικά δέντρα ἐκεῖνα πού ρημάζονται περισσότερο — μετά τή βαλανιδιά — εἰναι τά έλατα. Μέ τόν ἴδιο ρυθμό τῆς καταστροφῆς, σέ μερικές δεκαετίες δέ θά μείνει κατά τή γνώμη μου ἔλατάκι ὅρθιο πουθενά. Καί οἱ πολιτεῖες μέ τά ἄγρια ἔθιμά τους, παρά τίς συμβουλές τῶν μορφωμένων, ἀντί νά προ- στατεύουν τά δάση, βοηθοῦν στό ἔργο τῆς καταστροφῆς. "Οσα νέα έλατα γλιτώσουν ἀπό τούς λαθρούλοτόμους κατεβαίνουν στά ἀστικά κέντρα τό χειμώνα ὡς δέντρα... χριστουγεννιάτικα.

Θεσπέσιο εἰναι τό ὄραμα τοῦ χιονισμένου έλατια. "Ενα χει- μωνιάτικο ἀνέβασμα, κατά τά Χριστούγεννα λ.χ., πρός μιά έλατοσκέ- παστη χιονισμένη κορυφή θά εἰναι μιά ἐκδρομή ἀλησμόνητη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 285 - 289)

1. Νά βρεις τίς προθέσεις τοῦ κειμένου καί νά γράψεις σέ χω- ριστές στήλες:
  - α) τίς μονοσύλλαβες,
  - β) τίς δισύλλαβες,
  - γ) δσες ἔχουν πάθει ἐκθλιψη,
  - δ) δσες ἔχουν πάθει ἀποκοπή καί
  - ε) δσες χρησιμεύοντιν ὡς πρώτα συνθετικά λέξεων τοῦ κειμένου.

2. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις βάζοντας στήθηση τῆς παύλας τήν κατάλληλη πρόθεση:
- Οἱ κορμοὶ ἔχουν μείνει — κλωνάρια.
  - Προβαίνει ὁ ἥλιος — δὲ τὸν τήν χάρη.
  - κι — λάμψη τὸν κόσμο πλημμυρίζει.
  - τὸ μαστρο-Γιάννη καὶ τὰ κοπέλια του.
  - λίγο θά ἔπεφτε κάτω.
3. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις βάζοντας στήθηση τῆς παύλας τήν κατάλληλη πρόθεση. Ὑπογράμμισε τὰ ἄρθρα ποὺ ἔχουν ἐνωμένη μαζί τους τήν πρόθεση σέ:
- Θά φτάσουμε — λίγο.
 Γράφω καλά — αὐτό τὸ μολύβι.
 Ἐφυγα — τὸ σπίτι καὶ πηγαίνω στό σχολεῖο.
 Ἐσύ νά βλέπεις — τὰ ἔδῶ καὶ ἐγώ — τὰ ἐκεῖ.
 Ἀπό δῶ — ἐκεῖ.
 — τήν Πόλη ἔρχομαι καὶ στήν κορφή κανέλα.
 Ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά ζήσει — τροφή.
 Θά είμαι ἔδῶ ἀπό τίς πέντε — τίς ἐφτά.
 Πήγα στό σπίτι μου καὶ ἔφαγα — πολλή ὅρεξη.

88. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

- Τό σκύλο κάμε σύντεκνο καὶ τό ραβδί σου βάστα.
- Οὔτε ὁ Αὔγυουστος χειμώνας οὔτε ὁ Μάρτης καλοκαίρι.
- Ούδέ σέ γάμο ρίχνονται ούδέ σέ χαροκόπι.
- Ἡ λευτεριά θά λάμψει ἔδῶ ἢ θά μᾶς πάρει ὁ Χάρος.
- Εἴτε βουνό εἴτε ρέμα βρεῖς, μή σκιάζεσαι καὶ πέρνα.
- Ἡ βιάση ψήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψήνει.
- Είναι χειμώνας, ἀλλά — δές! — οἱ μυγδαλιές ἀνθίσαν.

8. *Αν καί δέ λείπουν οἱ χαρές, εἶναι πολλές κι οἱ λύπες.
9. Μήν πεῖτε πώς σκοτώθηκα, νά μήν κακοκαρδίσουν.
10. Ποιός εἶχε πεῖ πού σοῦ 'μελλε, πέτρα, νά βγάλεις ρόδο;
11. "Ο, τι γυαλίζει μή θαρρεῖς ὅτι εἶναι καί χρυσάφι.
12. Πουλί, σοῦ ἀνοίγω τό κλουβί, γιατί πονῶ γιά σένα.
13. "Οταν λείπει ἡ γάτα, χορεύουν τά ποντίκια.
14. "Αναβε τό λυχνάρι σου, προτοῦ νά σέ 'βρει ἡ νύχτα.
15. Λαλεῖ τ' ἀηδόνι, ώστου πιά χρυσή ἡ αύγή προβάλλει.
16. "Αν γειτονέψεις μέ κουτσό, θά μάθεις νά κουτσάινεις.
17. Εἴμι "Ελληνας, ὥστε κι ἐγώ γιά λευτεριά διψάω.
18. Τόσο ψηλά εἰν' τά κύματα, πού κρύβουν τό καράβι.
19. Κάλλιο νά κλάψει τό παιδί παρά νά κλάψει ἡ μάνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 290 - 291)

1. Νά βρεῖς: α) τούς συνδέσμους τοῦ κειμένου,
β) τό είδος στό δρπο ἀνήκει ὁ καθένας, καί
γ) τίς λέξεις ἡ τίς προτάσεις πού συνδέουν. (Προφορικά).
2. Από τά παρακάτω τετραγωνάκια νά πάρεις καί νά βάλεις στή θέση τῆς κάθε παύλας τό σύνδεσμο πού ταιριάζει:

δηλαδή	γιατί	εἴτε	ἢ
μολονότι	ώσπου	ἄρα	σάν
ώστόσο	πρίν	παρά	ἄν
μήπως	ἐνῶ	γιά νά	ἄμα

- α) — νά βρω τό τόξο μου, τό ἐλάφι ὄρμᾶ καί φεύγει.
- β) Δέν εἶναι πανηγύρι ἐδῶ, — σκληρός ἀγώνας.
- γ) Ό Διάκος — τ' ἀγροίκησε, πολύ τοῦ κακοφάνη.
- δ) — μιλοῦσε ὁ γέροντας, τοῦ νιοῦ ἡ καρδιά σκιρτοῦσε.
- ε) — φοβᾶσαι τόν γκρεμό, πάρε τό μονοπάτι.
- ζ) Κοίταζε μέ προσοχή — τόν ἔβλεπε κανείς.
- η) Δέ μιλοῦσε, — ἡ γιαγιά κοιμόταν.

3. Νά ένωσεις τίς προτάσεις μέ τό σύνδεσμο πού παραλείπεται θά τόν βρεῖς στόν κώνλο:

ἀλλά καὶ
λουτόν, δηλαδή
ἀφοῦ, νά, οὕτε
μόλις, πού, ὅτι, παρά
μήπος, ἐπομένως
μηδέ, ἄν, ἀλλά
ώστον

- α) Είναι ἀδιάλλακτοι — — προσεκτικοί.
- β) Ναί, θά σᾶς τά πῶ, — τό θέλει ό πατέρας μου.
- γ) Θά ἀναχωρήσω — πάρω γράμμα σου.
- δ) Θέλω — πάω — κοιμηθῶ.
- ε) Τόσο πολὺ τή μέθυσε ό χυμός τοῦ ἥλιου, — ἔγειρε τό κεφάλι της.
- ζ) Κελαηδεῖ μέ τέτοιον πόνο, — τά δέντρα μαραίνονται.
- η) Ήμουν βέβαιος — θά τή γελοῦσα.
- ξ) Προτιμότερος ό θάνατος — τέτοια ζωῆ.

89. Ο ΛΥΚΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΝΙ

‘Ο λύκος κατεβαίνοντας τήν ἀκροποταμιά ἀντίκρισε τό ἀρνί.

— Μά τήν ἀλήθεια, εἴπε μέσα του, δέν τό πίστευα πώς θά ἡμουν τόσο τυχερός σήμερα. Θά γλιτώσω ἀπό τόν κόπο νά τρέχω στή στάνη. Θά τό χάψω βέβαια· μά νά βρῶ καί καμιά δικαιολογία πού νά ἔρχεται σέ λογαριασμό.

— Νά σοῦ πῶ! φωνάζει· τρόπος εἰν’ αὐτός νά θολώνεις τό νερό καί νά μήν ἀφήνεις νά πιοῦνε κι ἄλλοι;

— Ἔγώ θολώνω τό νερό; Ποῦ, κύρ λύκο;

- Νά, ἐδῶ πού είμαι. Γιά ἔλα νά δεῖς.
- 'Εγώ μόλις ἀκουμπῶ τά χείλια μου στήν ἄκρη τοῦ νεροῦ. Πῶς νά τό θολώσω;
- 'Ας εἶναι, ἃς τό παραδεχτοῦμε αύτό. Ξέρεις ὅμως πώς σοῦ χρειάζεται τιμωρία, γιατί ἔθρισες τόν πατέρα μου;
- 'Εγώ; . . . Πότε;
- Πέρσι.
- Μά ἐγώ πέρσι δέν ἡμουν κάν γεννημένο! Μά τά χορταράκια, πού εἶναι ἡ τροφή μου, κύρ λύκο!
- 'Α! ἐσύ, βλέπω, ξέρεις καί βρίσκεις δικαιολογίες. Αύτό ὅμως δέ θά πεῖ πώς ἐγώ πρέπει νά μείνω νηστικός.
- Καί τό ἔφαγε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 292)

1. Νά βρεῖς ὅλα τά μόρια τοῦ κειμένου καί τό εἶδος τοῦ καθενός.
2. Νά ἀντιγράψεις τίς ἀκόλουθες φράσεις καί νά σημειώσεις κάτω ἀπό κάθε δεικτικό νά τόν ἀριθμό 1, κάτω ἀπό τό βουλητικό τόν ἀριθμό 2 καί κάτω ἀπό τό σύνδεσμο νά τόν ἀριθμό 3:
Πήγαινε νά φέρεις τό βιβλίο μου. Νά τό βιβλίο σου, νά καί τό μολύβι σου.
Πήγαινε καί νά μή σέ ξαναδῶ ἐδῶ.
Τρέχω νά δῶ τί γίνεται.
Ποῦ νά καθίσω ἐγώ; Νά, ἐδῶ εἶναι ἡ θέση σου.
Νά μείνω ἡ νά φύγω; Πρέπει νά μείνεις.
3. Στούς στίχους πού ἀκολουθοῦν νά ύπογραμμίσεις τά μόρια καί νά πεῖς τί σημαίνει τό καθέρα:
— Περνᾶ ὁ λαγός, μά νά ὁ ἀιτός χμᾶ νά τόν ἀρπάξει.
—'Ας γελοῦμε κι ἃς πηδοῦμε, γιά νά λέν πώς δέν πεινοῦμε.
— Θέλω νά 'ρθω, μά τούς θεούς, μά ἡ δύναμη μοῦ λείπει.
— Γιά δές καιρό πού διάλεξες ὁ Χάρος νά μέ πάρει.
—'Αλαφροῖσκιωτε καλέ, γιά πές ἀπόψε τί 'δες.
— Νά μιά βοσκούλα στό βουνό, πού κάθεται καί κλαίει.

90. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑ

«Ποπό! τί δύμορφιές! Γειά σας, παιδιά! Μπράβο! Ωραῖα τό ψήσατε τό ἀρνί! Φώναζε κάθε τόσο ό πασάς στούς Τούρκους δούλους του.

‘Ο μικρός “Ελληνας, δύμως, ἀποτραβηγμένος παράμερα, κοίταζε λυπημένος καὶ ἀναστέναζε κάθε τόσο: ”Ἄχ, ἄχ! Δυστυχία μας! ’Αλιμονό μας!

— Οὕψ! Πάψε πιά, βαρέθηκα νά σ’ ἀκούω, τοῦ εἶπε ἔνας Τούρκος δούλος πού στεκόταν λίγο παραπέρα. ‘Ο μικρός ἡσυχασε, μά σέ λίγο ἔπιασε πάλι τ’ ἀναστενάγματα, ὥσπου τόν ἀκουσε στό τέλος κι ό πασάς.

— “Ε, Ρωμιόπουλο! ”Ελα κοντά μου. Γιατί ἀναστενάζεις;

— Πῶς νά μήν ἀναστενάζω, πασά μου, σάν συλλογίζομαι πώς δλα αὐτά τά ὠραῖα μέρη ἦταν δικά μας καὶ μᾶς τά πήρατε;

— Μπά! Ξέρεις, βλέπω, καὶ ιστορία, τσοπανόπουλο! Ναί, ἦταν δικά σας, μά ό ’Αλάχ τά ἔδωσε σ’ ἐμᾶς.

— Μά ξέρεις, πασά μου, τί λένε τά τραγούδια μας; Πάλι μέ χρόνια μέ καιρούς, πάλι δικά μας θά ’ναι.

— Ο πασάς θύμωσε.

— Καλέ τί μᾶς λέσ! Βλέπεις αὐτή τή σούβλα, πού ψήσαμε τό ἀρνί; Νά, τήν μπήγω στή γῆ καί, ὅταν αὐτή ρίξει ρίζες καὶ γίνει δέντρο, τότε καὶ αὐτά τά μέρη θά γίνουν ἑλληνικά.

— Μακάρι! εύχήθηκε τό ‘Ελληνόπουλο.

Καὶ τό θαῦμα ἔγινε· ἡ σούβλα ρίζωσε κι ἔγινε ἔνα ὠραῖο ψηλό κυπαρίσσι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 293)

1. Νά βρεις τά ἐπιφωνήματα τοῦ κειμένου καὶ νά πεις τί σημαίνει τό καθένα.
2. Μέ ποιά ἐπιφωνήματα φανερώνεις:
τό θαυμασμό, τήν ἀπορία, τή χαρά, τή λύπη, τήν εἰρωνεία,
τήν εὐχή, τή στενοχώρια;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά ακλιτα μέρη τοῦ λόγου

1. Γράψε πέντε ακλιτες λέξεις τοῦ κειμένου τῆς σελ. 52 και σημείωσε πλάι στήν καθεμιά τι μέρος τοῦ λόγου είναι.
2. Νά βρεῖς τά έπιφράζομενα τοῦ παρακάτω κειμένου και νά κάμεις τή γραμματική τους άναλυση:

Κάποτε τά πουλιά θέλησαν νά έκλεξουν βασιλιά. 'Ο Θεός τότε τά κάλεσε και εἶπε νά γίνει βασιλιάς ὅποιος μπορέσει νά πετάξει ψηλότερα. Αύτό στενοχώρεσε τά πουλιά. Μόνο δικαίωνος γέλασε. «'Εγώ θά βγω βασιλιάς, γιατί ὁ ἀιτός γέρασε πιώ», εἶπε. 'Ο ἀγώνας ἀρχισε, ἀλλά δέ βάσταξε πολύ. Γρήγορα δικαίως ξεπέρασε δῆλα τά πουλιά κι ὅταν ἔφτασε ὡς ἐκεῖ πού δέν μποροῦσε νά πετάξει πιώ πάνω, φώναξε: «Ποιό μπορεῖ νά πετάξει ψηλότερα ἀπό μένα;» 'Ο καλογιάννος, πού εἶχε κρυφτεῖ στή ράχη τοῦ ἀιτοῦ, ἀνατινάχτηκε λίγο και φώναξε: «'Εγώ!» Κι ἔτσι ἔγινε βασιλιάς!

3. Γράψε πέντε φράσεις μέ πέντε διαφορετικές προθέσεις.
4. Συμπλήρωσε τίς ἀκόλουθες φράσεις μέ τίς λέξεις πού λείπουν, γιά νά γίνει ή σύνδεση τῶν προτάσεων:

Οι ἀρχαῖοι πίστευαν... οἱ θεοὶ ἦταν πολλοί.
Θέλω νά πετάξω... δέν μπορῶ.
Είμαι ἐλαφρά ντυμένος και φοβοῦμαι... κρυώσω.
Γάτα... κοιμᾶται ποντικούς δέν πιάνει.
Δέν ξέρω... γίνεται ὁ φίλος μου.
Ο Νίκος διαβάζει... γράφει σωστά.
Ή ακουγε... φύγε.
5. Γράψε τίς παρακάτω φράσεις και συμπλήρωσε τίς προτάσεις πού ἀρχίζουν μέ τούς συνδέσμους:
  - a) Τό μάθημα τελείωσε· λοιπόν...

- β) Αρχίζει νά νυχτώνει, δταν . . .
γ) Ο Πέτρος δέν ήρθε στό σχολεῖο, γιατί . . .
δ) Θέλω νά πάμε έκει μαζί· δέ θά πάω κι έγώ, αν . . .
ε) Οι ανθρωποι πρέπει νά έργαζονται, γιά νά . . .
ζ) Είναι τόσο στενός δρόμος, ώστε . . .

6. Γράψε πέρτε φράσεις που ή καθεμιά νά έχει άπό ένα μόριο: μά,
νά, γιά, θά, ας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα	
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5	
ΚΕΙΜΕΝΑ	ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ*	
1. Ὁ Τζίτζικας καὶ τό ^μ υρμήγκι	Φθόγγοι καὶ γράμματα (1-21) ..	7
2. Ἡ Σαμαρείτισσα	Συλλαβές, συλλαβισμός (23-27) ..	8
3. Τό δελφίνι	Γενικοί κανόνες τονισμοῦ, ὁ τονι- σμός τῶν ὀνομάτων (31-32) ..	9
4. Τά μεγάλα Παναθή- ναια	‘Ο τόνος στά ρήματα (33)	10
5. Ὁ γυρισμός τοῦ πα- τέρα	Ἐγκλιτικές λέξεις, τόνοι καὶ πνεύ- ματα (36-40)	11
6. Δεῖπνο	Ὀρθογραφικά σημεῖα (41)	12
7. Ἐπιδρομή ἀεροπλά- νων	Τά σημεῖα τῆς στίξης (43)	13
8. Νανουρίσματα	Συνίζηση, συναίρεση (47-48)	15
9. Νανουρίσματα	Ἐκθλιψη, ἀφαίρεση, ἀρχικά φω- νήεντα (49-51)	16
10. Τοῦ κλέφτη τό κιβούρι	Συγκοπή, ἀποκοπή (52-53)	17
11. Κούνια κοριτσιών ...	Τό τελικό ν (55-56)	18
 Ασκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	<i>Oἱ φθόγγοι καὶ τά γράμματα (1-57)</i>	 20

* Οἱ ἀριθμοὶ σὲ παρένθεση παραπέμπουν στούς παραγράφους τῆς Γραμ-
ματικῆς.

	Σελ.	
12. Ἡλεκτρισμός	Λέξεις λαϊκές και λόγιες (58) ...	23
13. Τά χέρια και τά πόδια	Παραγωγικό, οἰκογένειες λέξεων (59-63)	24
14. Ὁ θεῖος Πελοπίδας ..	Παράγωγα φήματα (64-66)	25
15. Οι ἀκούραστοι χορευτές.....	Οὐσιαστικά παράγωγα ἀπό φήματα (67)	27
16. Δύο ποντίκια	Ὑποκοριστικά, μεγεθυντικά (68-69)	28
17. Στήν πλατεία τοῦ χωριοῦ	Τοπικά, περιεκτικά (70-71)	29
18. Ὁ καημός τοῦ Κωστάκη	Ἐθνικά (72)	31
19. Τό ἀκροατήριο τοῦ καπετάν Νικόλα.....	Ἐπαγγελματικά, ἀνδρωνυμικά κ.ά. (73-75)	32
20. Στόν Ἀι-Νικόλα.....	Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό φήματα (77)	32
21. Κυριακάτικο πρωινό μέ βροχή.....	Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό οὐσιαστικά κτλ., παράγωγα ἐπιφρόνηματα (78-81)	34
22. Ὁ μύρμηγκας.....	Σύνθεση μέ ἀχώριστα μόρια (82-83)	35
23. Δύο ξαδέρφια στό τηλέφωνο	Λόγια ἀχώριστα μόρια (84)	36
24. Τό πατρογονικό σπίτι τοῦ καπετάν Θύμιου	Ἡ σημασία τῶν συνθέτων (85-89).	38
25. Τό ὄραμα τῆς Παναγίας.....	Ἡ μορφή τῶν συνθέτων (90-95).	39
26. Ἡ ἀγάπη τῆς θάλασσας.....	Τό δεύτερο συνθετικό (96-101).	40
27. Ψάρεμα στό Γλαρονήσι	Ο τονισμός τῶν συνθέτων (102-104)	42

28. Τό ὄμορφο χωριό	<i>Κυριολεξία καί μεταφορά (105).</i>	43
29. Τά ἀστεῖα τοῦ παπ- ποῦ	<i>Ομώνυμα, παρόντυμα (106-108)..</i>	44
30. Κλέφτικα τραγούδια.	<i>Συνώνυμα, ταντόσημα (109-110).</i>	45
'Ασκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	<i>Oἱ λέξεις (58-110) . . . . .</i>	46
31. Ὁ Πηνειός	<i>Tό ἄρθρο (117-120) . . . . .</i>	49
32. Αἰσώπειοι μύθοι	<i>Tό ἀρχιστὸ ἄρθρο (119) . . . . .</i>	50
33. Τό χωριό	<i>Κύρια καί κοινά οὐσιαστικά (122).</i>	51
34. Μαθήτρια σέ μοδίστρα	<i>Γένος οὐσιαστικῶν (124-127)....</i>	52
35. Γιορτινές συνήθεις τῶν γεωργῶν	<i>O ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν (128).</i>	54
36. Μιά βιβλιοθήκη	<i>Ἄρσενικά σέ -ας καί -ης (133-137).</i>	56
37. Τό ὄνειρο τοῦ Πανά- γου	<i>Κλίση ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν (133, 135-142) . . . . .</i>	58
38. Λαϊκή ζωολογία	<i>Κλίση θηλυκῶν (145-150, 152) . . .</i>	60
39. Ἡ λευτεριά ἔρχεται . .	<i>Κλίση οὐδετερών (154-161) . . . . .</i>	62
40. Ὁ Ἀι-Λιάς	<i>Ἀκλιτα, ἐλλειπτικά οὐσιαστικά (164, 166) . . . . .</i>	64
41. Ὁ διανομέας	<i>Ιδιόκλιτα (167) . . . . .</i>	65
42. Συζήτηση στήν αὐλή τοῦ σχολείου.	<i>Ιδιόκλιτα (167) . . . . .</i>	66
43. Νοσταλγία.	<i>Διπλόκλιτα, διπλόμορφα, διπλοκα- τάληκτα (168-170) . . . . .</i>	68
'Ασκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	<i>Tά οὐσιαστικά (121 - 170) . . . . .</i>	69

	Σελ.	
44. Ἡ Γαλιλαία.....	'Ἐπίθετα (171-172).....	72
45. Ἡ βραχοστύλωτη ἐκ- κλησιά.....	Κλίση ἐπιθέτων (172-175).....	73
46. Λειτουργία στό χωριό	Κλίση ἐπιθέτων (176).....	74
47. Οἱ λαγοὶ καὶ οἱ βά- τραχοὶ	Κλίση ἐπιθέτων (177).....	76
48. Παροιμίες καὶ σκόρ- πιοι στίχοι	'Αρώμαλα ἐπίθετα (179).....	77
49. Τά 'Εφτάνησα.....	Παραθετικά (181-183, 187)	78
50. Τό Αίγαοι καὶ τά νη- σιά του	Παραθετικά (180-182, 187)	79
51. Τό παράδοξο καντη- λέρι.....	'Αρώμαλα παραθετικά (183).....	80
52. Ἡ ἀριθμηση τῶν αἰ- ώνων	'Αριθμητικά, ἀπόλυτα καὶ τακτικά (188-193)	82
53. Παιδιά στό ψάρεμα....	'Αριθμητικά, πολλαπλασιαστικά, ἀ- ναλογικά, περιληπτικά (194-196). .	83
54. Ὁ τραγουδιστής καὶ ἡ χορεύτρια.....	Προσωπικές ἀντωνυμίες (198-200). .	84
55. Ἄλεποῦδες στό κοτέ- τσι	Κτητικές, αὐτοπαθεῖς, δριστικές ἀντωνυμίες (202-204)	85
56. Ὁ ξυλοκόπος καὶ ὁ 'Ερμῆς.....	Δεικτικές καὶ ἔρωτηματικές ἀν- τωνυμίες (205, 208)	86
57. Ἰφιγένεια.....	'Αραφορικές ἀντωνυμίες (206-207). .	88
58. Ἀνέλπιστη ἀντάμωση	'Αόριστες ἀντωνυμίες (209). .	89
'Ασκήσεις γιὰ ἐπανά- ληψη	'Ἐπίθετα, ἀριθμητικά, ἀντωνυμίες (171-210)	91
59. Δύο ἀδερφάκια.....	Ρῆμα, ὑποκείμενο (211-212). .	92

	Σελ.
60. Παροιμίες	Διαθέσεις τῶν ρημάτων (213-215). 94
61. Παροιμίες	Διαθέσεις καὶ φωνές τῶν ρημάτων (213-216) 96
62. Στίχοι	Ἐγκλίσεις (217) 97
63. Παιδικές ἀναμνήσεις	Ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις (217)..... 98
64. Ἡ σύλληψη τοῦ Ρήγα	Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος (219-225). 99
65. Ἡ καλιακούδα, ὁ κού- κος καὶ τὰ περιστέρια	Τά ρήματα ἔχω καὶ εἰμι (235- 236) 100
66. Παραμονή πρωτομα- γιᾶς	Αὔξηση, συζυγίες (233, 238) 102
67. Παροιμίες, γνωμικά καὶ ἄλλα.....	Θέμα, κατάληξη καὶ χαρακτήρας (229-231, 238) 104
68. Ἡ Δέσποινα τῆς Σουλιώ- τισσα	Θέμα, κατάληξη καὶ χαρακτήρας (229-231, 238) 106
69. Στή στάση τοῦ λεω- φορείου.....	Καταλήξεις τοῦ ἐνεστώτα (216, 238) 107
70. Βουνό ἢ θάλασσα....	Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239) 108
71. Οἱ Σειρῆνες	Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239) 110
72. Μεταμορφώσεις	Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239) 111
73. Πεθαίνει τό δάσος;...	Ἐνεργητική φωνή δεύτερης συζυ- γίας (248-249, 251) 113
74. Σκόρπιοι στίχοι.....	Παθητική φωνή δεύτερης συζυγίας (250, 252-253). 114
75. Ὁ γάμος τῆς Ἀφρό- δως.....	Συνηρημένα ρήματα (254) 115
76. Στίχοι ἀπό δημοτικά τραγούδια	Τό ἐνεστωτικό θέμα (257-258).. 116
	145

	Σελ.
77. Παροιμίες	Tό ἐνεστωτικό θέμα (258)..... 118
78. Τό πάρσιμο τῆς Τροίας	‘Ο σιγματικός ἀδόιστος (260).... 119
79. ‘Ο Ὀδυσσέας στό κυ- νήγι	‘Ο ἄσιγμος ἀδόιστος (261-262) .. 121
80. Μελτέμια.....	‘Ορθογραφία ἐνεργητικῶν ἀδοιστι- κῶν τύπων (263) 122
81. Τό σχέδιο τῆς Ἰφι- γένειας.....	Ἀντιστοιχία ἐνεργ. ἀορ., παθητ. ἀορ. καὶ παθητ. μετοχῆς (264-265). 124
82. Ἡ σωτηρία.....	Δεύτερος παθητικός ἀδόιστος (267). 125
83. Φῶς ἀπό τό Ἀρκάδι	Oἱ μετοχές (273) 126
84. ‘Ο παππούς δέ θά ξανάρθει	Ἄνωμαλα ρήματα (272) 127
 ’Ασκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	 Tά ρήματα (211-273) 129
85. Σχολική ἐκδρομή	Ἐπιρρήματα τοπικά, χρονικά, τρο- πικά (274-277) 130
86. Tά Ἀμπελάκια	Ἐπιρρήματα ποσοτικά κ.ἄ. (278- 281) 131
87. Tά ἔλατα.....	Προθέσεις (285-289) 133
88. Παροιμίες καὶ σκόρ- πιοι στίχοι	Σύνδεσμοι (290-291) 134
89. ‘Ο λύκος καὶ τό ἀρνί ..	Μόρια (292) 136
90. Tό κυπαρίσσι τοῦ Mi- στρᾶ	Ἐπιφωνήματα (293)..... 138
 ’Ασκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	 Tά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου (274- 294) 139

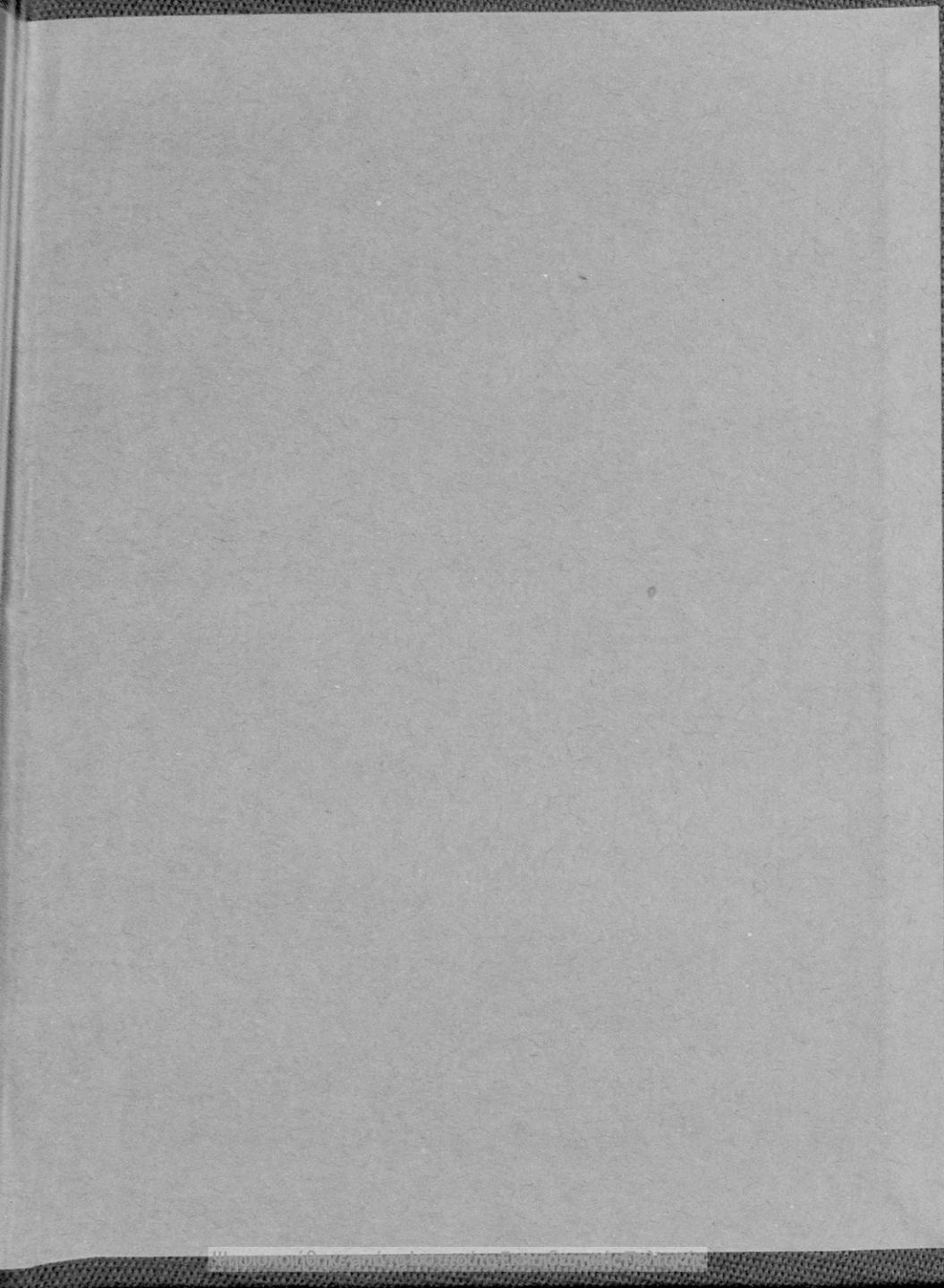
**ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΚΑΙ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ
ΤΑΣΟΥ ΜΟΥΣΤΑΦΕΛΛΟΥ**

την ^(Τ)
τη γνωστή

ΕΚΔΟΣΙΣ Α', 1976 (VIII) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 900.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2759/12-8-76
ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ — ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΑΣΠΙΩΤΗ ΕΛΚΑ

PRA

ALEX

1